

SFC2021 Programme supported from the ERDF (Investment for jobs and growth goal), ESF+, the Cohesion Fund, the JTF and the EMFAF - Article 21(3)

CCI	2021EL16JTPR001
Title in English	Just Development Transition
Title in national language(s)	EL - Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση
Version	1.1
First year	2021
Last year	2027
Eligible from	
Eligible until	
Commission decision number	
Commission decision date	
NUTS regions covered by the programme	EL4 - Νησιά Αιγαίου, Κρήτη EL41 - Βόρειο Αιγαίο EL411 - Λέσβος, Λήμνος EL412 - Ικαρία, Σάμος EL413 - Χίος EL42 - Νότιο Αιγαίο EL421 - Κάλυμνος, Κάρπαθος – Ηρωική Νήσος Κάσος, Κως, Ρόδος EL422 - Άνδρος, Θήρα, Κέα, Μήλος, Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Σύρος, Τήνος EL43 - Κρήτη EL431 - Ηράκλειο EL432 - Λασιθί EL433 - Ρέθυμνο EL434 - Χανιά EL53 - Δυτική Μακεδονία EL531 - Γρεβενά, Κοζάνη EL532 - Καστοριά EL533 - Φλώρινα EL651 - Αργολίδα, Αρκαδία EL653 - Λακωνία, Μεσσηνία
Fund(s) concerned	JTF
Programme	☐ under Investment for jobs and growth goal for the outermost regions only

Table of Contents

1. Programme strategy: main challenges and policy responses.....	7
Table 1	15
2. Priorities.....	17
2.1. Priorities other than technical assistance	17
2.1.1. Priority: 1. Ενίσχυση και Προώθηση Επιχειρηματικότητας.....	17
2.1.1.1. Specific objective: JSO8.1. Enabling regions and people to address the social, employment, economic and environmental impacts of the transition towards the Union’s 2030 targets for energy and climate and a climate-neutral economy of the Union by 2050, based on the Paris Agreement (JTF).....	17
2.1.1.1.1. Interventions of the Funds	17
The related types of actions – point (d)(i) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation:	17
The main target groups - point (d)(iii) of Article 22(3) CPR.....	20
Actions safeguarding equality, inclusion and non-discrimination – point (d)(iv) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation	20
Indication of the specific territories targeted, including the planned use of territorial tools – point (d)(v) of Article 22(3) CPR.....	21
The interregional, cross-border and transnational actions – point (d)(vi) of Article 22(3) CPR. 21	
The planned use of financial instruments – point (d)(vii) of Article 22(3) CPR.....	21
2.1.1.1.2. Indicators.....	22
Table 2: Output indicators	22
Table 3: Result indicators	22
2.1.1.1.3. Indicative breakdown of the programmed resources (EU) by type of intervention	23
Table 4: Dimension 1 - intervention field.....	23
Table 5: Dimension 2 - form of financing.....	25
Table 6: Dimension 3 – territorial delivery mechanism and territorial focus.....	25
Table 7: Dimension 6 – ESF+ secondary themes	25
Table 8: Dimension 7 – ESF+*, ERDF, Cohesion Fund and JTF gender equality dimension.....	25
2.1.1. Priority: 2. Ενεργειακή Μετάβαση - Κλιματική Ουδετερότητα.....	26
2.1.1.1. Specific objective: JSO8.1. Enabling regions and people to address the social, employment, economic and environmental impacts of the transition towards the Union’s 2030 targets for energy and climate and a climate-neutral economy of the Union by 2050, based on the Paris Agreement (JTF).....	26
2.1.1.1.1. Interventions of the Funds	26
The related types of actions – point (d)(i) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation:	26
The main target groups - point (d)(iii) of Article 22(3) CPR:	28
Actions safeguarding equality, inclusion and non-discrimination – point (d)(iv) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation	28
Indication of the specific territories targeted, including the planned use of territorial tools – point (d)(v) of Article 22(3) CPR.....	29
The interregional, cross-border and transnational actions – point (d)(vi) of Article 22(3) CPR. 29	
The planned use of financial instruments – point (d)(vii) of Article 22(3) CPR.....	29
2.1.1.1.2. Indicators.....	30
Table 2: Output indicators	30
Table 3: Result indicators	30
2.1.1.1.3. Indicative breakdown of the programmed resources (EU) by type of intervention	31
Table 4: Dimension 1 - intervention field.....	31
Table 5: Dimension 2 - form of financing.....	32
Table 6: Dimension 3 – territorial delivery mechanism and territorial focus.....	32
Table 7: Dimension 6 – ESF+ secondary themes	32
Table 8: Dimension 7 – ESF+*, ERDF, Cohesion Fund and JTF gender equality dimension.....	32
2.1.1. Priority: 3. Αναπροσαρμογή Χρήσεων Γης - Κυκλική Οικονομία	33

2.1.1.1.1. Specific objective: JSO8.1. Enabling regions and people to address the social, employment, economic and environmental impacts of the transition towards the Union’s 2030 targets for energy and climate and a climate-neutral economy of the Union by 2050, based on the Paris Agreement (JTJF).....	33
2.1.1.1.1. Interventions of the Funds.....	33
The related types of actions – point (d)(i) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation:.....	33
The main target groups - point (d)(iii) of Article 22(3) CPR:.....	34
Actions safeguarding equality, inclusion and non-discrimination – point (d)(iv) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation.....	34
Indication of the specific territories targeted, including the planned use of territorial tools – point (d)(v) of Article 22(3) CPR.....	35
The interregional, cross-border and transnational actions – point (d)(vi) of Article 22(3) CPR:.....	35
The planned use of financial instruments – point (d)(vii) of Article 22(3) CPR.....	35
2.1.1.1.2. Indicators.....	36
Table 2: Output indicators.....	36
Table 3: Result indicators.....	36
2.1.1.1.3. Indicative breakdown of the programmed resources (EU) by type of intervention.....	36
Table 4: Dimension 1 - intervention field.....	36
Table 5: Dimension 2 - form of financing.....	37
Table 6: Dimension 3 – territorial delivery mechanism and territorial focus.....	37
Table 7: Dimension 6 – ESF+ secondary themes.....	37
Table 8: Dimension 7 – ESF+*, ERDF, Cohesion Fund and JTF gender equality dimension.....	37
2.1.1. Priority: 4. Δίκαιη Εργασιακή Μετόβωση.....	38
2.1.1.1. Specific objective: JSO8.1. Enabling regions and people to address the social, employment, economic and environmental impacts of the transition towards the Union’s 2030 targets for energy and climate and a climate-neutral economy of the Union by 2050, based on the Paris Agreement (JTJF).....	38
2.1.1.1.1. Interventions of the Funds.....	38
The related types of actions – point (d)(i) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation:.....	38
The main target groups - point (d)(iii) of Article 22(3) CPR:.....	40
Actions safeguarding equality, inclusion and non-discrimination – point (d)(iv) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation.....	41
Indication of the specific territories targeted, including the planned use of territorial tools – point (d)(v) of Article 22(3) CPR.....	41
The interregional, cross-border and transnational actions – point (d)(vi) of Article 22(3) CPR:.....	41
The planned use of financial instruments – point (d)(vii) of Article 22(3) CPR.....	42
2.1.1.1.2. Indicators.....	42
Table 2: Output indicators.....	42
Table 3: Result indicators.....	42
2.1.1.1.3. Indicative breakdown of the programmed resources (EU) by type of intervention.....	43
Table 4: Dimension 1 - intervention field.....	43
Table 5: Dimension 2 - form of financing.....	43
Table 6: Dimension 3 – territorial delivery mechanism and territorial focus.....	44
Table 7: Dimension 6 – ESF+ secondary themes.....	44
Table 8: Dimension 7 – ESF+*, ERDF, Cohesion Fund and JTF gender equality dimension.....	44
2.1.1. Priority: 5. Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Μικρής Κλίμακας – Ευφραείς Κοινότητες.....	45
2.1.1.1. Specific objective: JSO8.1. Enabling regions and people to address the social, employment, economic and environmental impacts of the transition towards the Union’s 2030 targets for energy and climate and a climate-neutral economy of the Union by 2050, based on the Paris Agreement (JTJF).....	45
2.1.1.1.1. Interventions of the Funds.....	45
The related types of actions – point (d)(i) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation:.....	45

The main target groups - point (d)(iii) of Article 22(3) CPR:	47
Actions safeguarding equality, inclusion and non-discrimination – point (d)(iv) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation	47
Indication of the specific territories targeted, including the planned use of territorial tools – point (d)(v) of Article 22(3) CPR	48
The interregional, cross-border and transnational actions – point (d)(vi) of Article 22(3) CPR	48
The planned use of financial instruments – point (d)(vii) of Article 22(3) CPR	48
2.1.1.1.2. Indicators	49
Table 2: Output indicators	49
Table 3: Result indicators	49
2.1.1.1.3. Indicative breakdown of the programmed resources (EU) by type of intervention	49
Table 4: Dimension 1 - intervention field	49
Table 5: Dimension 2 - form of financing	50
Table 6: Dimension 3 – territorial delivery mechanism and territorial focus	50
Table 7: Dimension 6 – ESF+ secondary themes	50
Table 8: Dimension 7 – ESF+*, ERDF, Cohesion Fund and JTF gender equality dimension	50
2.2. Technical assistance priorities	52
2.2.1. Priority for technical assistance pursuant to Article 36(4) CPR: 6. Τεχνική Βοήθεια του Προγράμματος	52
2.2.1.1. Intervention from the Funds	52
The related types of actions – point (e)(i) of Article 22(3) CPR	52
The main target groups - point (d)(iii) of Article 22(3) CPR:	53
2.2.1.2. Indicators	53
Table 2: Output indicators	53
2.2.1.3. Indicative breakdown of the programmed resources (EU) by type of intervention	53
Table 4: Dimension 1 - intervention field	53
Table 7: Dimension 6 – ESF+ secondary themes	54
Table 8: Dimension 7 – ESF+*, ERDF, Cohesion Fund and JTF gender equality dimension	54
3. Financing plan	55
3.1. Transfers and contributions (1)	55
Table 15A: Contributions to InvestEU* (breakdown by year)	55
Table 15B: Contributions to InvestEU* (summary)	55
Justification, taking into account how those amounts contribute to the achievement of policy objectives selected in the programme in accordance with Article 10(1) of the InvestEU Regulation	55
Table 16A: Transfers to instruments under direct or indirect management (breakdown by year)	56
Table 16B: Transfers to instruments under direct or indirect management* (summary)	56
Transfers to instruments under direct or indirect management - Justification	56
Table 17A: Transfers between ERDF, ESF+ and Cohesion Fund or to another Fund or Funds* (breakdown by year)	56
Table 17B: Transfers between ERDF, ESF+ and Cohesion Fund or to another Fund or Funds (summary)	56
Transfers between shared management funds, including between cohesion policy funds - Justification	57
3.2. JTF: allocation in the programme and transfers (1)	57
3.2.1. JTF allocation to the programme prior to transfers by priority (where relevant) (2)	57
Table 18: JTF allocation to the programme in accordance with Article 3 JTF Regulation, prior to transfers	57
3.2.2. Transfers to the JTF as complementary support (1) (where relevant)	57
Table 18A: Transfers to the JTF within the programme (breakdown by year)	58
Table 18B: Transfer of ERDF and ESF+ resources to the JTF within the programme	58
Table 18C: Transfers to the JTF from the other programme(s) (breakdown by year)	58
Table 18D: Transfer of ERDF and ESF+ resources from other programmes to the JTF in this programme	59

Justification for the complementary transfer from ERDF and ESF+ based on the planned types of interventions.....	61
3.3. Transfers between categories of region resulting from the mid-term review.....	62
Table 19A: Transfers between categories of region resulting from the mid-term review within the programme (breakdown by year).....	62
Table 19B: Transfers between categories of region resulting from the mid-term review, to other programmes (breakdown by year).....	62
3.4. Transfers back (1).....	62
Table 20A: Transfers back (breakdown by year).....	62
Table 20B: Transfers back* (summary).....	62
3.5. Financial appropriations by year.....	64
Table 10: Financial appropriations by year.....	64
3.6. Total financial appropriations by fund and national co-financing.....	65
Table 11: Total financial appropriations by fund and national co-financing.....	65
4. Enabling conditions.....	67
5. Programme authorities.....	76
Table 13: Programme authorities.....	76
The repartition of the reimbursed amounts for technical assistance pursuant to Article 36(5) CPR if more bodies are identified to receive payments from the Commission.....	76
6. Partnership.....	77
7. Communication and visibility.....	80
8. Use of unit costs, lump sums, flat rates and financing not linked to costs.....	82
Table 14: Use of unit costs, lump sums, flat rates and financing not linked to costs.....	82
Appendix 1: Union contribution based on unit costs, lump sums and flat rates.....	83
A. Summary of the main elements.....	83
B. Details by type of operation.....	84
C. Calculation of the standard scale of unit costs, lump sums or flat rates.....	84
1. Source of data used to calculate the standard scale of unit costs, lump sums or flat rates (who produced, collected and recorded the data, where the data is stored, cut-off dates, validation, etc.).....	84
2. Please specify why the proposed method and calculation based on Article 94(2) CPR is relevant to the type of operation.....	84
3. Please specify how the calculations were made, in particular including any assumptions made in terms of quality or quantities. Where relevant, statistical evidence and benchmarks should be used and, if requested, provided in a format that is usable by the Commission.....	84
4. Please explain how you have ensured that only eligible expenditure was included in the calculation of the standard scale of unit cost, lump sum or flat rate.....	84
5. Assessment of the audit authority(ies) of the calculation methodology and amounts and the arrangements to ensure the verification, quality, collection and storage of data.....	84
Appendix 2: Union contribution based on financing not linked to costs.....	86
A. Summary of the main elements.....	86
B. Details by type of operation.....	87
Appendix 3: List of planned operations of strategic importance with a timetable.....	88
Territorial just transition plan - TJTP_ISL.TJTP_North & South Aegean Islands and Crete (1.0).....	89
1. Outline of the transition process and the identification of most negatively affected territories within the Member State.....	89
2. Assessment of transition challenges, for each of the identified territories.....	93
Territory: Νησιά Βορείου, Νοτίου Αιγαίου και Κρήτη.....	93
2.1. Assessment of the economic, social an territorial impact of the transition to a climate-neutral economy of the Union by 2050.....	93
2.2. Development needs and objectives by 2030 in view of reaching a climate-neutral economy of the Union by 2050.....	97
2.3. Consistency with other relevant national, regional or territorial strategies and plans.....	99
2.4. Types of operations engaged.....	101
3. Governance mechanisms.....	106
4. Programme-specific output or result indicators.....	108

Table 1. Output indicators.....	108
Table 2. Result indicators	108
Territorial just transition plan - TJTP_MEG.TJTP Megalopolis (1.0).....	109
1. Outline of the transition process and the identification of most negatively affected territories within the Member State.....	109
2. Assessment of transition challenges, for each of the identified territories	113
Territory: Μεγαλόπολη.....	114
2.1. Assessment of the economic, social an territorial impact of the transition to a climate-neutral economy of the Union by 2050.....	114
2.2. Development needs and objectives by 2030 in view of reaching a climate-neutral economy of the Union by 2050.....	117
2.3. Consistency with other relevant national, regional or territorial strategies and plans.....	119
2.4. Types of operations engaged	121
3. Governance mechanisms	128
4. Programme-specific output or result indicators.....	130
Table 1. Output indicators.....	130
Table 2. Result indicators	130
Territorial just transition plan - TJTP_WM.TJTP Western Macedonia (1.0).....	132
1. Outline of the transition process and the identification of most negatively affected territories within the Member State.....	132
2. Assessment of transition challenges, for each of the identified territories	136
Territory: Δυτική Μακεδονία	137
2.1. Assessment of the economic, social an territorial impact of the transition to a climate-neutral economy of the Union by 2050.....	137
2.2. Development needs and objectives by 2030 in view of reaching a climate-neutral economy of the Union by 2050.....	140
2.3. Consistency with other relevant national, regional or territorial strategies and plans	143
2.4. Types of operations engaged	145
3. Governance mechanisms	151
4. Programme-specific output or result indicators.....	153
Table 1. Output indicators.....	153
Table 2. Result indicators	153

1. Programme strategy: main challenges and policy responses

Reference: points (a)(i) to (viii) and point (a)(x) of Article 22(3) and point (b) of Article 22(3) of Regulation (EU) 2021/1060 (CPR)

1.1. Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, έως το 2050, έθεσε ως στόχο της την επιτυχημένη και βιώσιμη μετάβαση σε μια οικονομία κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050 και καθόρισε το σχέδιο στρατηγικής για αυτή τη μετασχηματιστική αλλαγή με την «Πράσινη Συμφωνία». Η επίτευξη του στόχου αυτού, επιφέρει ευρύτερες κοινωνικές, οικονομικές επιπτώσεις και περιβαλλοντικές επιπτώσεις στις περιοχές όπου η απασχόληση και το εισόδημα εξαρτώνται έντονα από τα ορυκτά καύσιμα ή από βιομηχανίες υψηλής έντασης εκπαμπών. Οι περιοχές αυτές χρειάζεται να αναδιαρθρώσουν στρατηγικά τις οικονομίες τους, ώστε να αναδυθούν νέες βιώσιμες δραστηριότητες ικανές να συντηρήσουν και να ενισχύσουν την οικονομική και κοινωνική δομή.

Για τον σκοπό αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε μια ισχυρή δέσμη μέτρων και πολιτικών απεγκλωβισμού από τον άνθρακα, διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος και παραγωγικής αναδιάρθρωσης των περιοχών αυτών. Ο νέος Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης (ΜΔΜ), θα παρέχει την αναγκαία προσαρμοσμένη στήριξη.

Στο ευρύτερο αυτό πλαίσιο, η Ελλάδα, με το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα δεσμεύτηκε να αφαιρέσει από το ενεργειακό της μίγμα τον λιγνίτη, έως το 2028, καθώς και να αποσύρει σταδιακά μονάδες ηλεκτροπαραγωγής από πετρέλαιο και ντίζελ στα νησιά, επιταχύνοντας την ηλεκτρική τους διασύνδεση με το ηπειρωτικό σύστημα. Συγχρόνως, η Κυβέρνηση συγκρότησε Κυβερνητική και Συντονιστική Επιτροπή για τη Δίκαιη Μετάβαση προκειμένου να καταρτίσουν και να εφαρμόσουν ένα ολοκληρωμένο εθνικό Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ) με στόχο την αναγέννηση των τοπικών οικονομιών των περιοχών εξόρυξης λιγνίτη, την εξασφάλιση των επηρεαζόμενων θέσεων εργασίας και τη δημιουργία νέων σε νέες δραστηριότητες, το συντονισμό της διενέργειας της δημόσιας διαβούλευσης και να συντονίσουν την αξιοποίηση των διαθέσιμων πηγών χρηματοδότησης εθνικών, ευρωπαϊκών και ιδιωτικών.

Πρώτη βραχυπρόθεσμη ενέργεια με στόχο την κάλυψη των άμεσων αναγκών κατά το μεταβατικό διάστημα μέχρι την πλήρη ενεργοποίηση του Προγράμματος Δίκαιης Μετάβασης 2021-2027, αποτέλεσε η κατάρτιση Ειδικού Μεταβατικού Προγράμματος που αξιοποιεί πόρους του ΕΣΠΑ 2014-2020, του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, του Πράσινου Ταμείου και άλλων χρηματοδοτικών πηγών. Στο πλαίσιο αυτό, εκκίνησαν σχεδιασμοί κρίσιμων υποδομών όπως η ολοκλήρωση οδικών διασυνδέσεων, ήδη υλοποιούνται έργα και δράσεις (ενίσχυσης των τηλεθερμάνσεων, ψηφιακού μετασχηματισμού, κυκλικής οικονομίας, στήριξης της απασχόλησης, ενίσχυσης των επηρεαζόμενων επιχειρήσεων, κ.ά.). Επίσης εκπονήθηκε ειδική Στρατηγική Ψηφιακού Μετασχηματισμού για τη Δίκαιη Αναπτυξιακή μετάβαση.

Οι πέντε πυλώνες στους οποίους διαρθρώνεται το Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (καθαρή ενέργεια, βιομηχανία και εμπόριο, έξυπνη αγροτική παραγωγή, βιώσιμος τουρισμός, τεχνολογία και εκπαίδευση), το Ειδικό Μεταβατικό Πρόγραμμα και το ύψος της χρηματοδότησης που εξασφαλίστηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, έθεσαν αυτομάτως τις περιοχές μετάβασης της χώρας στο κέντρο του επενδυτικού ενδιαφέροντος.

Ο σχεδιασμός του Προγράμματος Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΠΔΑΜ) για την περίοδο 2021-2027, προϋπολογισμού περίπου 1,6 δις ευρώ, το οποίο χρηματοδοτείται με πόρους από το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και συμπληρωματικά από πόρους των ΕΤΠΑ και ΕΚΤ+ και εθνικούς πόρους, βασίστηκε στα ανωτέρω. Το ΠΔΑΜ ενσωματώνει τα τρία Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης (ΕΣΔΜ): Δυτικής Μακεδονίας, Μεγαλόπολης και Νήσων Βορείου & Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης, σύμφωνα με τους ειδικούς κανόνες και προδιαγραφές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Τα ΕΣΔΜ περιγράφουν τη διαδικασία μετάβασης, αιτιολογούν τον προσδιορισμό των εδαφών που επηρεάζονται αρνητικά σε μεγαλύτερο βαθμό από τη μετάβαση τεκμηριώνουν τις ανάγκες περιβαλλοντικής

αποκατάστασης και οικονομικής διαφοροποίησης των περιοχών και το είδος των πράξεων που προβλέπεται να υλοποιηθούν προκειμένου να αμβλυνθούν οι επιπτώσεις της μετάβασης. Επίσης διερευνούν τις συνέργειες και τη συμπληρωματικότητα των παρεμβάσεων με τη στήριξη από τους υπόλοιπους πυλώνες του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης (Ειδικό Καθεστώς InvestEU για τη Δίκαιη Μετάβαση με σκοπό την μόχλευση ιδιωτικών κεφαλαίων και τη Δανειακή Διευκόλυνση του δημόσιου τομέα με στήριξη από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (EΤΕΠ) για την υλοποίηση των αναγκαίων δημόσιων επενδύσεων, κυρίως στον τομέα των υποδομών), τα άλλα Προγράμματα του Συμφώνου Εταιρικής Σχέσης 2021-2027, το Ταμείο Ανάκαμψης & Ανθεκτικότητας και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης.

Στο πλαίσιο υλοποίησης του ΠΔΑΜ θα αναζητηθεί η δυνατότητα συνεργασίας (διαπεριφερειακή – διασυνοριακή – διακρατική) με άλλα Κράτη – Μέλη που αντιμετωπίζουν ανάλογα προβλήματα μετάβασης. Η προσέγγιση θα αφορά στη διερεύνηση αξιοποίησης μη θεσμοθετημένων πρωτοβουλιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που στοχεύουν στη μετάβαση στην καθαρή ενέργεια και τη διασφάλιση του δικαίου χαρακτήρα της, όπως πρωτοβουλίες που περιλαμβάνουν τις λιγνιτικές Περιφέρειες σε μετάβαση (Coalregions in transition), την πρωτοβουλία Καθαρή ενέργεια για τα νησιά της ΕΕ (the Clean energy for EU islands initiative).

Επίσης, το ΠΔΑΜ θα στηρίζει την ανάπτυξη ελληνικών πρωτοβουλιών στο πρόγραμμα Horizon Europe/Widening Participation and Strengthening the European Research Area και τη συμμετοχή σε διεθνείς συνεργασίες συμπεριλαμβανομένων των European Partnerships, όπου απαιτείται συγχρηματοδότηση δράσεων ανάπτυξης ερευνητικών υποδομών από εθνικούς διαρθρωτικούς πόρους και θα αξιοποιήσει τις δυνατότητες που παρέχονται μέσω των πυλώνων στρατηγικής της ΕΕ για τη μακροπεριφέρεια Αδριατικής - Ιονίου για την καλύτερη στόχευση των πολιτικών του για τις νησιωτικές περιοχές.

Κατά το σχεδιασμό του ΠΔΑΜ λαμβάνονται υπόψη τα μέτρα πολιτικής για τον προσδιορισμό και παρακολούθηση της ενεργειακής φτώχειας στην Ευρώπη. Τέλος, η διασφάλιση της ισότητας ευκαιριών, της ένταξης και της καταπολέμησης κάθε μορφής διακρίσεων, καθώς και η διασφάλιση της προσβασιμότητας στα ΑμεΑ διατρέχει οριζόντια το Πρόγραμμα.

1.2. Προκλήσεις και ευκαιρίες της Δίκαιης Μετάβασης

Η πολύχρονη εντατική εκμετάλλευση του λιγνίτη στη Δυτική Μακεδονία και τη Μεγαλόπολη, παρότι ευεργετική για την εθνική οικονομία διότι εξασφάλισε τον ταχύτατο εξηλεκτρισμό της χώρας με φθηνή ηλεκτρική ενέργεια για τα νοικοκυριά, τις επιχειρήσεις και τη βιομηχανία, είχε ευρύτερες συνέπειες στο περιβάλλον, λόγω της δέσμευσης μεγάλων εκτάσεων γης για μεγάλα χρονικά διαστήματα, της αλλοίωσης της μορφολογίας του εδάφους, της διατάραξη της χλωρίδας και της πανίδας, των μετακινήσεων οικισμών καθώς και του συγκοινωνιακού δικτύου, της έκλυσης αερίων ρύπων και σκόνης από τις μεταφορές άγονων υλικών και τέφρας. Παράλληλα, η απασχόληση και το εισόδημα που δημιούργησε η δραστηριότητα της ΔΕΗ Α.Ε. στις περιοχές αυτές, επέτρεψαν έναν αδικαιολόγητο εφησυχασμό σε κεντρικό και σε τοπικό επίπεδο, με αποτέλεσμα αφενός να εξασθενήσουν ή ακόμα και να εγκαταλειφθούν οι λοιποί παραγωγικοί κλάδοι και αφετέρου, να ανασταλούν οι σχεδιασμοί για τη συγκρότηση ενός πιο ισορροπημένου και βιώσιμου αναπτυξιακού προτύπου. Οι επιταχυνόμενες τεχνολογικές εξελίξεις στον ενεργειακό κλάδο και η ραγδαία μείωση της τιμής παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές έχουν απαξιώσει τη χρήση του λιγνίτη. Η εξάρτηση του παραγωγικού μοντέλου των λιγνιτικών περιοχών από έναν κλάδο (μονοκαλλιέργεια) ο οποίος φθίνει, έχει ως αποτέλεσμα τον οικονομικό μαρασμό των περιοχών αυτών.

Για τους λόγους αυτούς στην Ελλάδα, η μετάβαση σε μια οικονομία μηδενικών ρύπων είναι ιδιαίτερα απαιτητική και επηρεάζει άμεσα τις περιοχές εξόρυξης λιγνίτη λόγω της απώλειας θέσεων εργασίας στα λιγνιτωρυχεία, τις μονάδες ηλεκτροπαραγωγής και, εν γένει, την αλυσίδα αξίας του λιγνίτη, και έμμεσα, λόγω της οικονομικής ύφεσης που προκαλείται ακριβώς επειδή οι σχετικές δραστηριότητες καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος των τοπικών οικονομιών. Εκτός από την αναγκαιότητα να ληφθούν κατάλληλα, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, αντισταθμιστικά μέτρα τόσο από την πλευρά

της προσφοράς όσο και από την πλευρά της ζήτησης, απαιτείται σοβαρή προετοιμασία με διαρθρωτικές και δομικές αλλαγές τόσο σε κεντρικό όσο και σε τοπικό επίπεδο, προκειμένου οι τεράστιες εκτάσεις που θα απελευθερωθούν στα εξορυκτικά πεδία, να αποκατασταθούν, να αναβαθμιστούν και να οργανωθούν έγκαιρα και κατάλληλα, ώστε να υλοδοθούν νέες οικονομικές δραστηριότητες.

Μια άλλη διακριτή κατηγορία περιοχών που αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις στη μετάβαση προς την κλιματική ουδετερότητα, είναι τα νησιά εκείνα τα οποία καλύπτουν τις ενεργειακές τους ανάγκες κυρίως από αυτόνομους σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής με καύσιμο το πετρέλαιο, το βαρύ (μαζούτ) ή και το ελαφρύ (ντίζελ). Η παράταση της λειτουργίας των σταθμών αυτών έχει ευρύτερες επιπτώσεις στην εθνική οικονομία με την επιβάρυνση των λογαριασμών Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας(ΥΚΩ) λόγω του αυξημένου κόστους παραγωγής και με την εισαγωγή ακριβού πετρελαίου και στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού με την εξάρτηση των νησιών από τους σταθμούς αυτούς, σε συνδυασμό με την ενεργειακή απομόνωση. Επίσης στην υγεία των τοπικών πληθυσμών λόγω της αυξημένης τοπικά ατμοσφαιρικής ρύπανσης καθώς και στον τουρισμό με την αλλοίωση του φυσικού τοπίου και την αποθάρρυνση των περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένων δυνητικών επισκεπτών. . Η διαδικασία της μετάβασης δίνει τη δυνατότητα στα νησιά να αξιοποιήσουν το ενεργειακό δυναμικό από τις ΑΠΕ και είτε να τροφοδοτούν τη χώρα με φθηνή και καθαρή ενέργεια, μέσω της διασύνδεσής τους με το Εθνικό Σύστημα Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας, είτε να καταστούν ενεργειακά αυτόνομα, μέσω της κατασκευής υβριδικών σταθμών παραγωγής και αποθήκευσης καθαρής ενέργειας. Η στοχευμένη και προγραμματισμένη μετάβαση των νησιών και η αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών διαθεσίμων τους δύναιται να συμβάλει στην οικονομική τους διαφοροποίηση, και την απεξάρτησή τους από τον μαζικό θερινό τουρισμό και την αγορά ακινήτων. Μια ατελής ή ασυνεπής μετάβαση όχι μόνο θα εντείνει την οικονομική αβεβαιότητα, αλλά και θα διευρύνει περαιτέρω τις ανισότητες μεταξύ των νησιών, λαμβάνοντας υπόψη λοιπές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν όπως η εισροή μεταναστών και προσφύγων, η προσβασιμότητα, η παροχή δημόσιων υπηρεσιών κ.ά.

Η άμβλυνση των παραπάνω επιπτώσεων, προεγγίζεται μέσω τριών αλληλένδετων διαστάσεων που συνθέτουν τη φυσιογνωμία των περιοχών μετάβασης: το ανθρώπινο δυναμικό, το παραγωγικό κεφάλαιο και το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, με την βαρύτητα να αποδίδεται στον άνθρωπο και την εργασία, δεδομένου ότι η επιδιωκόμενη μετάβαση σε ένα βιώσιμο παραγωγικό πρότυπο και η προοπτική δημιουργίας καλύτερων θέσεων απασχόλησης απαιτεί περισσότερες και νέες δεξιότητες.. Με την έννοια αυτή, το ανθρώπινο δυναμικό και το παραγωγικό κεφάλαιο αλληλοσυμπληρώνονται. Αντίστοιχα, το περιβάλλον, φυσικό και πολιτιστικό, το οποίο έχει υποβαθμιστεί από την εξορυκτική δραστηριότητα και τους σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής, αποτελεί σημαντικό συνιστώσα τόσο για την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων, όσο και για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Παραγωγικό κεφάλαιο

Τα τελευταία χρόνια συντελείται μια τεχνολογική επανάσταση στον κλάδο της ενέργειας, που επηρεάζει όλους τους παραγωγικούς κλάδους και έχει επιπτώσεις στον διεθνή και τον εθνικό καταμερισμό εργασίας, την οποία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υλοποιεί θεσμικά και χρηματοδοτικά. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι νέες τεχνολογίες παραγωγής ενέργειας από εναλλακτικές πηγές που καθιστούν τις ανανεώσιμες μορφές φθηνότερες και ευρύτερα διαθέσιμες, οι εξελίξεις στον τομέα της αποθήκευσης της ανανεώσιμης ενέργειας ο οποίος συμβάλλει στην ενεργειακή ασφάλεια, οι εξελίξεις στους κλάδους των υλικών που βελτιώνουν την ενεργειακή αποδοτικότητα, καθώς και η ανάπτυξη ψηφιακών τεχνολογιών η αξιοποίηση των οποίων μετριάξει την ανάγκη για αναβαθμίσεις ή για την κατασκευή μεγάλων υποδομών. Αντίστοιχα, η ταχεία ανάπτυξη καθαρού υδρογόνου σε μεγάλη κλίμακα σύμφωνα με την στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το υδρογόνο (EU Hydrogen Strategy) με την οποία τονίζεται η σημασία του (καθαρού) πράσινου υδρογόνου και της αλυσίδας αξίας του ως καταλύτη για την υλοποίηση επενδύσεων σε πλήθος βιομηχανικών κλάδων, είναι καίριας σημασίας για την επίτευξη των υψηλών φιλοδοξιών της ΕΕ όσον αφορά το κλίμα. Ανάλογες στρατηγικές αναπτύσσονται και σε άλλους τομείς, όπως η κυκλική οικονομία και η βιομηχανία (Industry 4.0) με

σκοπό την πρόωθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της απασχόλησης, ιδίως στη μετά την πανδημία Covid-19 εποχή.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε, τον Ιούλιο 2021, δέσμη 12 νομοθετικών προτάσεων για τη μείωση κατά 55% των εκπομπών ρύπων μέχρι το 2030 (σε σχέση με τα επίπεδα) του 1990 (πακέτο “Fit for 55”). Η φιλόδοξη αυτή μεταρρυθμιστική προσπάθεια εξειδικεύει την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία σε συγκεκριμένες πολιτικές. Οι πολιτικές αυτές αγγίζουν σχεδόν κάθε πτυχή της οικονομικής και κοινωνικής ζωής στην Ευρώπη, δημιουργώντας σημαντικές ευκαιρίες ανάπτυξης για τις περιοχές που θα μπορούσαν να τις αξιοποιήσουν. Αξιοποιώντας τα εργαλεία του ΜΔΜ οι περιοχές που επηρεάζονται από την απολγνιτοποίηση μπορούν να καταστούν εκ νέου οικονομικά πρωτοπόρες και ισχυρές.

Η χρονική στιγμή είναι ιδιαίτερα ευνοϊκή για την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, την ευρύτερη περιοχή της Μεγαλόπολης και τα νησιά του Βορείου & Νοτίου Αιγαίου και την Κρήτη. Οι περιοχές αυτές, λαμβάνοντας υπόψη τις ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές σε στρατηγικούς τομείς ανάπτυξης, όπως οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η κυκλική και η ψηφιακή οικονομία, μπορούν να πρωταγωνιστήσουν στον ενεργειακό και παραγωγικό μετασχηματισμό της χώρας αξιοποιώντας τις παραπάνω τεχνολογικές εξελίξεις και τις αναδυόμενες από αυτές ευκαιρίες, μέσα από την διαφοροποίηση του παραγωγικού τους προτύπου, με στόχο την προσέλκυση νέων δραστηριοτήτων και τη δημιουργία νέων, περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας.

Ως προς την δυνατότητα παραγωγής καθαρής ενέργειας, καταγράφεται ότι οι περιοχές αυτές αθροίζουν, εκάστη αναλόγως των χαρακτηριστικών και των δυνατοτήτων της, όλα τα αναγκαία στοιχεία για την επίτευξη του στόχου αυτού, όπως εξειδικευμένο εργατικό και τεχνικό δυναμικό, ενεργειακά δίκτυα, εδάφη, υδάτινους πόρους, αιολικό και ηλιακό δυναμικό. Η ανασύνταξη των πειρωτικών λιγνιτικών περιοχών ως ενεργειακών κόμβων με την εφαρμογή των νέων ενεργειακών και ψηφιακών τεχνολογιών, η ανάπτυξη κυκλικής οικονομίας, η δημιουργία βιομηχανικών και επιχειρηματικών πάρκων, η προγραμματισμένη μετάβαση των νησιών και ο επαναπροσδιορισμός του τουριστικού τους προϊόντος σε συνδυασμό με την παροχή ισχυρών επενδυτικών κινήτρων μέσω του ΠΔΑΜ, θα συμβάλουν στην προσέλκυση επιχειρήσεων σε ανερχόμενους τομείς της οικονομίας. Οι τοπικές επιχειρήσεις μπορούν να αναπτύξουν εξωστρεφή επιχειρηματικότητα, αξιοποιώντας τις ευκαιρίες που έχει δημιουργήσει η αναδιάρθρωση των περιφερειακών και των παγκόσμιων αλυσίδων αξίας λόγω της πανδημίας Covid-19 με σκοπό την ενσωμάτωσή τους σε αυτές, υπό την προϋπόθεση του ψηφιακού εκσυγχρονισμού τους και της εφαρμογής καινοτομιών στα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους.

Το τρίγωνο γνώσης «εκπαίδευση, έρευνα αιχμής και καινοτομία», αναδεικνύεται ως σημαντική παράμετρος για τον εκσυγχρονισμό και τη διαφοροποίηση του παραγωγικού μοντέλου, με την ενεργοποίηση των περιφερειακών και τοπικών ακαδημαϊκών και ερευνητικών δομών, θεσμικών εταίρων, κ.λπ., που δύναται να παράσχουν εξειδικευμένη γνώση και υλοστήριξη στις επιχειρήσεις και στο τοπικό ανθρώπινο δυναμικό.

Το ΠΔΑΜ εστιάζει στη διασύνδεση των επιχειρήσεων με τους ερευνητικούς φορείς για την ανάπτυξη και προώθηση διεθνώς ανταγωνιστικών προϊόντων και υπηρεσιών, καθώς και την ανάπτυξη ερευνητικών και επιχειρηματικών υποδομών που θα διευκολύνουν μεταξύ άλλων τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής βάσης των επιχειρήσεων και την ίδρυση και την προσέλκυση νέων «πράσινων».

Ανθρώπινο δυναμικό

Κύρια προτεραιότητα για τη δίκαιη μετάβαση αποτελεί η αντιμετώπιση των συνεπειών για τους εργαζόμενους, η διατήρηση αλλά και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Για τις ανάγκες της κατάρτισης του εθνικού Σχεδίου ΔΑΜ, ολοκληρώθηκε επεξεργασία στοιχείων ανεργίας που διατηρεί η ΔΕΗ και ο ΟΑΕΔ, η οποία ανέδειξε μεγάλο αριθμό ανέργων καθώς και εργαζομένων με πολυετή πείρα και τεχνικές δεξιότητες σχετικές με τον τομέα της ενέργειας, εν δυνάμει επηρεαζόμενων από τη μετάβαση. Η παρουσία τους αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα, ωστόσο η επιτυχία της μετάβασης θα εξαρτηθεί και από την ύπαρξη ανθρώπινου δυναμικού καταρτισμένου σε νέες δεξιότητες προσαρμοσμένες στην αναμενόμενη ζήτηση. Υπό το πρίσμα αυτό, μελετήθηκαν το επίπεδο εκπαίδευσης

και οι δεξιότητες των εργαζομένων, οι ειδικότητες, τα επαγγέλματα και το είδος των θέσεων εργασίας που επηρεάζονται, ενώ αντιστοιγήθηκε η προσφορά με τη ζήτηση που αναμένεται να δημιουργήσει η προώθηση της πράσινης, της ψηφιακής καθώς και της βιώσιμης γαλάζιας οικονομίας. Ακολούθως, προσδιορίστηκαν οι ανάγκες και αναδείχθηκαν οι πλέον κατάλληλες παρεμβάσεις για να επιτευχθεί η οικονομική διαφοροποίηση . Επιδιώκεται με τις νέες θέσεις εργασίας που θα δημιουργηθούν να επιτευχθεί βιώσιμη ευημερία για τους κατοίκους των περιοχών μετάβασης, να ανασχεθεί η ανεργία και να αποτραπεί η διαρροή νέων επιστημόνων (brain drain) και εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού προς το εξωτερικό.

Το ΠΔΑΜ, συμπληρωματικά προς τις παθητικές πολιτικές εισοδηματικής στήριξης και κοινωνικής προστασίας (πρόωρη συνταξιοδότηση, κινητικότητα, κοινωνικές μεταβιβάσεις), θα στηρίζει ενεργητικές πολιτικές της αγοράς εργασίας, όπως η απόκτηση νέων δεξιοτήτων (skilling), η αναβάθμιση υφιστάμενων (upskilling) και η επανειδίκευση (reskilling), η διευκόλυνση για την αναζήτηση εργασίας και την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας καθώς και η υλοστήριξη για την εναρμόνιση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Ιδιαίτερη έμφαση θα αποδοθεί στην προώθηση των ανέργων και των μακροχρόνια ανέργων στην αγορά εργασίας, αλλά και στους εργαζόμενους και αυτοαπασχολούμενους, των οποίων η θέση εργασίας ή η δραστηριότητα επηρεάζεται από τη μετάβαση. Για την διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των ανωτέρω πολιτικών, θα ενισχυθούν όσοι φορείς, δημόσιοι και ιδιωτικοί, ενδιαφέρονται να παράσχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες επαγγελματικές εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς και διασύνδεσης με την αγορά εργασίας, υπό την προϋπόθεση ότι διαθέτουν την απαιτούμενη επάρκεια.

Φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον

Το φυσικό περιβάλλον στη Δυτική Μακεδονία και τη Μεγαλόπολη έχει πληγεί από την μακροχρόνια εξορυκτική δραστηριότητα και τη λειτουργία των σταθμών ηλεκτροπαραγωγής, ενώ στα νησιά του Βορείου & Νοτίου Αιγαίου και την Κρήτη η ποιότητα του περιβάλλοντος έχει υποβαθμιστεί από τη λειτουργία των αυτόνομων πετρελαϊκών σταθμών παραγωγής, την υπερκατανάλωση των φυσικών πόρων κατά την άσκηση της τουριστικής δραστηριότητας και την εκτός σχεδίου δόμηση.

Οι δράσεις αποκατάστασης των εδαφών στα εξορυκτικά πεδία και αναβάθμισης του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος πρωτίτως στις ηπειρωτικές περιοχές αλλά και στα νησιά, βραχυπρόθεσμα θα ενισχύσουν την απασχόληση, ενώ μακροπρόθεσμα, πέραν της απόδοσης των εδαφών αυτών σε νέες χρήσεις, θα δημιουργήσουν, συνδυαστικά με τις νέες τεχνολογίες επίλυσης και διαχείρισης περιβαλλοντικών προβλημάτων, νέες ανάγκες εξειδίκευσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων σε τομείς όπως η περιβαλλοντική αποκατάσταση, η κυκλική οικονομία, οι αφαλατώσεις, η ανάπτυξη υβριδικών συστημάτων κ.ά. Τέλος, η προστασία και η ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου, αναμένεται να συμβάλουν καθοριστικά στη βιώσιμη ανάπτυξη κλάδων, όπως ο τουρισμός και ο αγροδιατροφικός τομέας, και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των επηρεαζόμενων περιοχών.

Διδάγματα από την Προγραμματική Περίοδο 2014 - 2020 και τη διεθνή εμπειρία

Το ΠΔΑΜ αποτελεί νέο Πρόγραμμα στο πλαίσιο της πολιτικής της Ένωσης για τη συνοχή. Κατά το σχεδιασμό του αξιοποιούνται διδάγματα της Προγραμματικής περιόδου και προτάσεις συγκεκριμένων μελετών.

α). Η αξιολόγηση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της ΙΠΠ 2014-2020 (κυρίως των ΕΠΑνΕΚ, ΥΜΕΠΕΡΑΑ, ΠΕΠ των Περιφερειών περιοχών μετάβασης) και ο εντοπισμός των παραγόντων εκείνων που καθυστέρησαν ή επηρέασαν αρνητικά την αποτελεσματική υλοποίηση των παρεμβάσεων, λαμβάνεται υπ όψη κατά το σχεδιασμό του ΠΔΑΜ.

Ορισμένες από τις αιτίες καθυστερήσεων αφορούν σε όλα τα Προγράμματα και για την αντιμετώπισή τους ελήφθη ή θα πρέπει να ληφθεί μέριμνα σε εθνικό επίπεδο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Ως σημαντικότερα σε σχέση με τη θεματολογία του ΠΔΑΜ, αναφέρονται

- Ορίζονται συστηματικά ζητήματα, όπως π.χ. στο θεσμικό πλαίσιο η εφαρμογή της Νομοθεσίας περί Δημόσιων Συμβάσεων (ν.4412/2016), ή έκδοση νέου Κανονισμού Ενεργειακής Αλόδοσης Κτιρίων (KENAK). Ήδη με την έκδοση του ν.4782/2021 απλοποιούνται πολλές διαδικασίες των Δημοσίων Συμβάσεων και διευθετούνται πολλά πρακτικά ζητήματα. Παράλληλα εκδόθηκαν Προκηρύξεις μικών συμβάσεων (εργολαβία – προμήθεια) που αφορούν στις Ενεργειακές Αναβαθμίσεις.
- Ορίζονται θέματα διαχείρισης όπως το βαρύ σύστημα ελέγχου συμβατότητας δράσεων και έργων με τους κανόνες κρατικών ενισχύσεων. Ήδη έχουν εκδοθεί διευκρινιστικοί Εγκύκλιοι και Οδηγοί από την αρμόδια Υπηρεσία (ΕΥΚΕ), οι οποίοι θα αξιοποιηθούν από την αντίστοιχη δομή διαχείρισης του ΠΔΑΜ.
- Μη επαρκείς δικαιούχοι και ελλιπείς τεχνικές μελέτες. Η υλοποίηση του ΠΔΑΜ θα υποστηριχθεί από ειδική δομή που περιλαμβάνεται στο σύστημα διακυβέρνησης ΔΑΜ, για την υλοστήριξη των Δικαιούχων στην ωρίμανση και υλοποίηση πράξεων
- Καθυστηρημένη ενεργοποίηση των ΕΠ της Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020. Ο σχεδιασμός του ΠΔΑΜ προβλέπει εμπροσθοβαρείς δράσεις και ένταξη σε αυτό έργων του Ειδικού μεταβατικού προγράμματος ΔΑΜ που έχουν επιλεξιμότητα την ΠΠ 2021-2027 και τα οποία δεν θα ολοκληρωθούν εντός των προθεσμιών της τρέχουσας ΠΠ.
- Η ύπαρξη ομοειδών δράσεων σε διαφορετικά ΕΠ, δημιουργεί συνθήκες ανταγωνισμού προσκλήσεων και σύγχυση των δυνητικών Δικαιούχων. Έχει γίνει σημαντική προσπάθεια ώστε το ΠΔΑΜ να διαχωριστεί θεματικά και χωρικά με τα Τομεακά ΕΠ και θεματικά με τα Περιφερειακά ΕΠ. Ενδεικτικά, σε δράσεις έρευνας και καινοτομίας το ΠΔΑΜ θα εστιαστεί αποκλειστικά σε τομείς της εθνικής στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης, όπου η εκάστοτε περιφέρεια έχει εξειδίκευση, ενώ το ΕΠΑνΕΚ θα καλύψει και άλλους τομείς εθνικής σημασίας και τα ΠΕΠ τομείς περιφερειακής σημασίας. Επίσης, σε συνεργασία με τη ΓΓΕΚ ως καθ' ύλην αρμόδιου φορέα, έχει εκπονηθεί συγκεκριμένη διακριτή στρατηγική για την ΕΤΑΚ για τις περιοχές παρέμβασης του ΠΔΑΜ η οποία θα αποτελέσει τη βάση για τη συνεργασία των φορέων κατά την υλοποίηση των Προγραμμάτων.
- Η δυσκολία πρόσβασης των επιχειρήσεων στο τραπεζικό σύστημα τόσο λόγω των δυσμενών οικονομικών στοιχείων τους αλλά και της δυσλειτουργίας του Τραπεζικού Συστήματος στη Χώρα, αναδείχθηκε ως ένας από τους βασικούς ανασταλτικούς παράγοντες για τη συμμετοχή στις δράσεις του ΕΠΑνΕΚ, ειδικά μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων. Η Ομάδα Διοίκησης Έργου που έχει συσταθεί στο πλαίσιο υλοποίησης του ΣΔΑΜ, εξετάζει την εφαρμογή χρηματοδοτικών εργαλείων στο ΠΔΑΜ και θα προτείνει τρόπους για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των επιχειρήσεων στο τραπεζικό σύστημα.

β). Συγκεκριμένες προτάσεις-συστάσεις για τη Δυτική Μακεδονία, με εφαρμογή και στην περίπτωση της Μεγαλόπολης που περιλαμβάνονται στην μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας που αφορά στην μετάβαση στην μεταλινιτική εποχή της Δυτικής Μακεδονίας έχουν ληφθεί υπόψη κατά τον σχεδιασμό του ΠΔΑΜ. Ενδεικτικά αναφέρεται η πρόταση σύστασης ενός οχήματος ειδικού σκοπού για την αξιοποίηση με την απόκτηση νέων χρήσεων των εδαφών που θα αποκατασταθούν και η δημιουργία Ζώνης Καινοτομίας στη Δυτική Μακεδονία..

1.3. Αρχιτεκτονική του Προγράμματος ΔΑΜ 2021-2027

Στο πλαίσιο της κατάρτισης του εθνικού Σχεδίου ΔΑΜ συγκεντρώθηκαν και συζητήθηκαν τεχνοοικονομικά κ.λπ. στοιχεία εξειδικευμένων μελετών και μετά την επεξεργασία και σύνθεσή τους διαμορφώθηκε ένα πλαίσιο αρχών και ένα γενικό πλαίσιο στρατηγικής το οποίο εξειδικεύτηκε στη συνέχεια σε συγκεκριμένους στόχους και αναπτυξιακές επιλογές και τρόπους υλοποίησης για την επίτευξη των αυτών. Συγκεκριμένα, σχεδιάστηκε ένα συνεκτικό πρόγραμμα για την ανασυγκρότηση των τοπικών οικονομικών των περιοχών μετάβασης με στόχο τη δίκαιη αναπτυξιακή μετάβαση, μέσω της αύξησης των επενδύσεων ανταγωνιστικού χαρακτήρα, σε τομείς όπως η «καθαρή» ενέργεια, η

βιομηχανία και το εμπόριο, η «έξυπνη» αγροτική παραγωγή, ο βιώσιμος τουρισμός, η τεχνολογία και η εκπαίδευση. Ως προϋποθέσεις για την επίτευξη μετάβασης αυτής, καταγράφονται η επίλυση των διαρθρωτικών τομακών προβλημάτων και ο αποτελεσματικός προγραμματισμός, η διαχείριση και η υλοποίηση του ΠΔΑΜ μέσω ενός κατάλληλου Συστήματος διακυβέρνησης υπό το συντονισμό των ανώτερων θεσμικών οργάνων ΣΔΑΜ (Κυβερνητική Επιτροπή ΣΔΑΜ, Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ).

Ειδικότερα στην περίπτωση των νήσων, ο ενεργειακός σχεδιασμός, όσο και τα επιμέρους οικονομικά, κοινωνικά και εδαφικά τους χαρακτηριστικά απαιτούν μια διαφοροποιημένη στρατηγική για τη δίκαιη αναπτυξιακή τους μετάβαση. Προς αυτή την κατεύθυνση, ακολουθείται μια προσέγγιση ομαδοποίησης των νήσων με βάση την προοπτική τους για διασύνδεση με την ηπειρωτική Ελλάδα, τον μόνιμο πληθυσμό και τις τοπικές δημογραφικές τάσεις αλλά και την τουριστική κίνηση που εξυπηρετούν. Η ομαδοποίηση δημιουργεί προϋποθέσεις για τη συντονισμένη αντιμετώπιση περιοχών υπό το πρίσμα κοινών αναγκών και για την εξεύρεση συνεργατικών και συμπληρωματικών λύσεων.

Εκτός από την ενσωμάτωση των παραπάνω κατευθύνσεων, η στρατηγική του ΠΔΑΜ ακολουθεί τις κατευθύνσεις των ΕΣΔΙΜ της Δυτικής Μακεδονίας και της Μεγαλόπολης, όπως και τις αρχικές κατευθύνσεις του ΕΣΔΙΜ της άτυπης Χωρικής Ενότητας Νήσων Βορείου και Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης, ενώ το Πρόγραμμα αναπτύσσεται στο πλαίσιο του Ειδικού Στόχου για το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (ΤΑΜ) ακολουθώντας εν πολλοίς, τις επιλογές πολιτικής που έχουν αναφερθεί στο σχέδιο του Συμφώνου Εταιρικής Σχέσης 2021-2027 για το ΤΑΜ, διασφαλίζοντας, παράλληλα, συνέργειες και συμπληρωματικότητα με τους Ειδικούς Στόχους των υπολοίπων Ταμείων.

Ειδικότερα, οι επιλογές πολιτικής στον Ειδικό Στόχο για το ΤΑΜ επικεντρώνονται στους εξής πυλώνες:

- **Επιχειρηματικότητα** [προτεραιότητα 1], με εστίαση αφενός στον μετασχηματισμό και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των υφιστάμενων επιχειρήσεων οι οποίες χρειάζονται στήριξη για τη μετάβασή τους στην οικονομία μηδενικών ρύπων, και αφετέρου, στην ίδρυση και προσέλευση νέων επιχειρήσεων που δημιουργούν θέσεις απασχόλησης και οδηγούν σε οικονομική διαφοροποίηση, εκσυγχρονισμό και μετασχηματισμό του υφιστάμενου παραγωγικού μοντέλου.
- **Έρευνα και Καινοτομία** [προτεραιότητα 1], με εστίαση στη διασύνδεσή της με την παραγωγή, την πρόωξη της νεοφυούς επιχειρηματικότητας και τη δημιουργία τεχνολογικών, καθώς και την ανάπτυξη ερευνητικής δραστηριότητας ιδίως σε τομείς εθνικής σημασίας, όπου οι περιφέρειες διαθέτουν σχετική εξειδίκευση.
- **Ενέργεια** [προτεραιότητα 2], με εστίαση στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, σε συστήματα και υποδομές οικονομικά προσιτής «καθαρής» ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων των τεχνολογιών αποθήκευσης, καθώς και σε επενδύσεις για την παραγωγή θερμότητας, υπό την προϋπόθεση ότι τροφοδοτούνται αποκλειστικά από ανανεώσιμες πηγές.
- **Περιβαλλοντική Αναγέννηση** [προτεραιότητες 3 και 5], με εστίαση στην αποκατάσταση των υποβαθμισμένων εκτάσεων και εγκαταστάσεων, την αλλαγή χρήσης τους, την προστασία των οικοσυστημάτων και του φυσικού περιβάλλοντος, την ενίσχυση της κυκλικής οικονομίας προς την κατεύθυνση της πρόληψης και της μείωσης των οικιακών αποβλήτων, καθώς και της επαναχρησιμοποίησης, της επισκευής και της ανακύκλωσης των αποβλήτων των νέων παραγωγικών επενδύσεων.
- **Ανθρώπινοι Πόροι** [προτεραιότητα 4], με εστίαση στην αναβάθμιση των δεξιοτήτων και την επανειδίκευση (upskilling & reskilling) των εργαζομένων των επιχειρήσεων που χρειάζονται στήριξη για τη μετάβασή τους στην οικονομία μηδενικών ρύπων, καθώς και των ατόμων που έχασαν τη δουλειά τους λόγω της μετάβασης, τη σύνδεσή τους με τις ανάγκες των νέων επιχειρήσεων και την υποστήριξη τους κατά την αναζήτηση εργασίας, αλλά και σε επενδύσεις σε υποδομές για τους σκοπούς της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της διευκόλυνσης της ένταξης στην αγορά εργασίας, καθώς και για τους σκοπούς φροντίδας παιδιών και ηλικιωμένων.
- **Ψηφιακή Μετάβαση** [προτεραιότητες 1, 2, 3, 4 και 5], για τον ψηφιακό μετασχηματισμό των υφιστάμενων επιχειρήσεων οι οποίες χρειάζονται στήριξη λόγω της μετάβασής τους στην οικονομία μηδενικών ρύπων, την ενίσχυση νέων επιχειρήσεων στον κλάδο των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών, την πρόωξη ψηφιακών λύσεων για την ανάπτυξη των

τοπικών κοινοτήτων και των επιχειρήσεων, την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων των εργαζομένων των επιχειρήσεων, την ανάπτυξη και πιστοποίηση δεξιοτήτων για τη δημιουργία νέων επαγγελματιών πληροφορικής.

- **Ποιότητα Ζωής** [προτεραιότητα 5], με εστίαση στην ανάπτυξη υποστηρικτικών ψηφιακών υποδομών και υπηρεσιών ευφώνων κοινοτήτων, την υλοποίηση έργων για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων ιδίως επενδύσεων που συνιστούν τμήμα παρεμβάσεων ολοκληρωμένου χαρακτήρα.

1.4. Προτεραιότητες του Προγράμματος ΔΑΜ

Λαμβάνοντας υπόψη τις προτεραιότητες των Εδαφικών Σχεδίων και το πεδίο εφαρμογής του ΤΑΜ (άρθρο 8), το Πρόγραμμα ΔΑΜ διαρθρώνεται αρχιτεκτονικά στις ακόλουθες έξι (6) Προτεραιότητες.

1. Ενίσχυση και πρόωθηση επιχειρηματικότητας
2. Ενεργειακή μετάβαση - κλιματική ουδετερότητα
3. Αναπροσαρμογή χρήσεων γης - κυκλική οικονομία
4. Δίκαιη εργασιακή μετάβαση και ενδυνάμωση ανθρωπίνου κεφαλαίου
5. Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις μικρής κλίμακας - Ευφρείς κοινότητες
6. Τεχνική Βοήθεια.

Η Αρχιτεκτονική του ΠΔΑΜ οριστικοποιήθηκε μετά την υιοθέτηση των Κανονισμών της περιόδου 2021-2027 και λαμβάνοντας υπόψη τις εισροές από τους φορείς της εταιρικής σχέσης κατά τη διαβούλευση των Εδαφικών Σχεδίων και του Ενωσιολογικού Υπομνήματος του Προγράμματος, τις κατευθύνσεις της αρμόδιας υπηρεσίας για το Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης 2021-2027 (ΕΥΣΣΑ) του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων και τις διευκρινίσεις και προτάσεις των αρμόδιων Γενικών Διευθύνσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

1.5. Περιοχές Παρέμβασης Προγράμματος

Οι περιοχές παρέμβασης του Προγράμματος Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης καθορίζονται στα τρία Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης, με βάση τα συγκεκριμένα κριτήρια που προβλέπονται στον Κανονισμό ΤΑΜ (άρθρο 11). Συγκεκριμένα, οι περιοχές αυτές αφορούν:

- Στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας
- Στους Δήμους Μεγαλόπολης, Γορτυνίας, Τρίπολης και Οιχαλίας της Περιφέρειας Πελοποννήσου
- Στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου
- Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου
- Στην Περιφέρεια Κρήτης.

Οι περιοχές αυτές εντάσσονται στις Λιγότερο Ανπτυγμένες Περιφέρειες, με την εξαίρεση της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, που ανήκει στις Περιφέρειες Μετάβασης, σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των Περιφερειών από την ΕΕ με βάση τα οικονομικά τους στοιχεία.

1. Programme strategy: main challenges and policy responses

Table 1

Policy objective or JTF specific objective	Specific objective or dedicated priority *	Justification (Summary)
<p>8. Enabling regions and people to address the social, employment, economic and environmental impacts of the transition towards the Union's 2030 targets for energy and climate and a climate-neutral economy of the Union by 2050, based on the Paris Agreement</p>	<p>JSO8.1. Enabling regions and people to address the social, employment, economic and environmental impacts of the transition towards the Union's 2030 targets for energy and climate and a climate-neutral economy of the Union by 2050, based on the Paris Agreement</p>	<p>Το ΕΣΕΚ θέτει ως στόχο την παύση λειτουργίας των λιγνιτικών μονάδων έως το 2028, με ενδιάμεσο ορόσημο την απόσυρση μονάδων που αντιπροσωπεύουν το 80% της εγκατεστημένης ισχύος έως το 2023. Το ΤΔΜ επικεντρώνεται στη στήριξη αφενός των εξαρτώμενων από την εξόρυξη και καύση λιγνίτη για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας περιοχών, αφετέρου σε νησιωτικές περιοχές εξαρτώμενες από την καύση μαζούτ και ντίζελ. Ο ακριβής χωρικός προσδιορισμός των επηρεαζόμενων περιοχών και η σχετική τεκμηρίωση γίνεται στα ΕΣΔΙΜ. Η διακοπή της λιγνιτικής δραστηριότητας οδηγεί σε σοβαρές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις στις επηρεαζόμενες περιοχές, όπου οι κλάδοι Ενέργειας-Εξόρυξης αποτελούν την κυρίαρχη οικονομική δραστηριότητα (Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και ευρύτερη περιοχή Μεγαλόπολης). Στα πλεονεκτήματα των περιοχών αυτών που μπορούν να προσδώσουν αναπτυξιακή δυναμική συγκαταλέγονται το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, οι διαθέσιμες εκτάσεις και εγκαταστάσεις, τα ενεργειακά δίκτυα, καθώς και άλλες λανθάνουσες αναπτυξιακές δυνατότητες (αγροδιατροφή, τουρισμός, πολιτισμός, κ.λπ.). Στις Περιφέρειες Νοτίου και Βορείου Αιγαίου και Κρήτης, η σταδιακή κατάργηση των αναποτελεσματικών και πολύ ρυπογόνων Αυτόνομων Σταθμών Ηλεκτροπαραγωγής που χρησιμοποιούν μαζούτ και ντίζελ, θα έχει μικρότερο αντίκτυπο στις τοπικές κοινωνίες. Ο</p>

Policy objective or JTF specific objective	Specific objective or dedicated priority *	Justification (Summary)
		<p>έντονος εποχικός τουρισμός και οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής απειλούν την οικονομική και κοινωνική συνοχή των νησιών. Οι κλάδοι έντασης απασχόλησης είναι το εμπόριο και ο τριτογενής τομέας, με έμφαση στον τουρισμό. Επίσης στην οικονομία των περιοχών συνεισφέρουν ουσιαστικά οι τομείς: γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, υδατοκαλλιέργειες, αγροδιατροφή, μεταποίηση (κυρίως τροφίμων), με τις θαλάσσιες μεταφορές να έχουν κομβικό ρόλο. Στην ανάπτυξη και υποστήριξη των ανωτέρω τομέων και δραστηριοτήτων σημαντική θα είναι η συνεισφορά του ΤΔΜ στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας “GRecoIslands”* κυρίως για το «πρασίνισμα»/ενεργειακή αυτονόμηση επιλεγμένων νησιών (μικρών και μη-διασυνδεδεμένων) στη βάση και της εμπειρίας για την ενεργειακή αυτονόμηση με ΑΠΕ της Τήλου.</p> <p>*GRecoIslands: Πρωτοβουλία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή επιτροπή (DG Regio).</p>

* Dedicated priorities according to ESF+ Regulation

2. Priorities

Reference: Article 22(2) and point (c) of Article 22(3) CPR

2.1. Priorities other than technical assistance

2.1.1. Priority: 1. Ενίσχυση και Προώθηση Επιχειρηματικότητας

2.1.1.1. Specific objective: JSO8.1. Enabling regions and people to address the social, employment, economic and environmental impacts of the transition towards the Union's 2030 targets for energy and climate and a climate-neutral economy of the Union by 2050, based on the Paris Agreement (JTF)

2.1.1.1.1. Interventions of the Funds

Reference: points (d)(i), (iii), (iv), (v), (vi) and (vii) of Article 22(3) CPR

The related types of actions – point (d)(i) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation:

Η προτεραιότητα 1 επικεντρώνεται : **α.** στον οικονομικό εκσυγχρονισμό και μετασχηματισμό των επηρεαζόμενων περιοχών, μέσω της προσέλκυσης νέων επενδύσεων, της προώθησης του καινοτόμου μετασχηματισμού των υφιστάμενων επιχειρήσεων, που εδρεύουν στην περιοχή ή μεγάλο μέρος της δραστηριότητάς τους σχετίζεται με την περιοχή και τις δραστηριότητες της ΔΕΗ και **β.** στην ουσιαστική συμβολή στην πολιτική ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας μέσω της παραγωγής και προώθησης προϊόντων/ υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας. Ιδιαίτερα στις νησιωτικές περιοχές έμφαση δίνεται στον ψηφιακό μετασχηματισμό και τη μείωση του ανθρακικού αποτυπώματος των τοπικών συστημάτων και δραστηριοτήτων.

Έρευνα - καινοτομία - προηγμένες τεχνολογίες

Η κατηγορία παρέμβασης περιλαμβάνει δράσεις οι οποίες υποστηρίζουν την ανάπτυξη της καινοτομίας και της ανταγωνιστικότητας με όρους προστιθέμενης αξίας των επιχειρήσεων και την αποτελεσματική διασύνδεση τους με το σύστημα Έρευνας και Καινοτομίας. Έμφαση δίνεται, σε τομείς προτεραιότητας της εθνικής στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης, στους οποίους στοχεύει και η περιφερειακή στρατηγική (ενέργεια, περιβάλλον-κυκλική οικονομία, τουρισμός, γαλάζια οικονομία στην περίπτωση των νησιών, κ.ο.κ.), όπως και στις διεπαφές (nexus) μεταξύ μη κοινών τομέων των δύο στρατηγικών (π.χ. υλικά ματαριών, ηλιακών πάνελ, ανεμογεννητριών, κ.ά.).

Επιπροσθέτως, εμβληματικά έργα σηματοδοτούν τον παραγωγικό μετασχηματισμό και τη στροφή των επηρεαζόμενων περιοχών στην έρευνα και καινοτομία:

- Ζώνη Καινοτομίας στη Δυτική Μακεδονία, ως απόρροια της μελέτης της Παγκόσμιας Τράπεζας (start-up pathway) κατά το JRC, εστιάζοντας στην καθαρή ενέργεια και τις ψηφιακές τεχνολογίες. Περιλαμβάνονται χώροι υποδοχής/ υποδομές/ δράσεις θερμοκοιτίδας, ερευνητικών εργαστηρίων και επιχειρηματικότητας (1ος θύλακας), Κόμβος Πράσινου Η2 και Ζωντανό Εργαστήριο Έξυπνης Πόλης (2ος και 3ος θύλακας).
- Πράσινο Κέντρο Δεδομένων και Υπερυπολογιστή ΠΔΜ για την κάλυψη των υπολογιστικών αναγκών της ελληνικής ακαδημαϊκής/ερευνητικής κοινότητας, αξιοποιώντας την πλεονάζουσα τοπικά παραγόμενη ενέργεια.

- Κόμβος Βιοοικονομίας εστιασμένος στην αλυσίδα αξίας της αγροδιατροφής, με την επιστημονική εποπτεία και συμμετοχή του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Επίσης, προβλέπεται η δημιουργία Ταμείου Καινοτομίας (Innovation Fund) για την πρόσθετη χρηματοδότηση καινοτόμων επιχειρήσεων, που δραστηριοποιούνται ή σκοπεύουν να δραστηριοποιηθούν στις περιοχές απολιγνιτοποίησης.

Πλέον των έργων αυτών, άλλες ενδεικτικές δράσεις είναι:

- Δημιουργία Co working spaces
- Δημιουργία και ενίσχυση καινοτομικών συστάδων (clusters) για τη μεταφορά τεχνολογίας και επιστημονικής γνώσης στις επιχειρήσεις και την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας και καινοτομίας
- Ενίσχυση ερευνητικών υποδομών
- Θερμοκοιτίδες και εκκολαπτήρια νέων επιχειρηματιών με παροχή υπηρεσιών στήριξης και δικτύωσης με επιχειρήσεις και άλλες θερμοκοιτίδες, Πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα στην Ελλάδα και το εξωτερικό
- Στήριξη για την ανάπτυξη νεοφυών επιχειρήσεων (startups) και τεχνοβλαστών υψηλής έντασης γνώσης (spin off- spin out)
- Πιλοτικές Δράσεις Κοινωνικής Καινοτομίας & Έπιχειρηματικότητας
- Συμπράξεις Καινοτομίας-Διακρατικές Συνεργασίες

Οι δράσεις θα διαφοροποιούνται θεματικά (ενέργεια, περιβάλλον-κυκλική οικονομία, τουρισμός, γαλάζια οικονομία, πολιτισμός, ΤΠΕ, κλπ.) ανάλογα με τις περιοχές παρέμβασης, σε πλήρη συμβατότητα με τους τομείς προτεραιότητας της εθνικής στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης καθώς και της εκάστοτε αντίστοιχης περιφερειακής στρατηγικής.

Ανταγωνιστικότητα ΠΜΕ και ΜΜΕ - Ψηφιακός μετασχηματισμός επιχειρήσεων

Η κατηγορία παρέμβασης περιλαμβάνει δράσεις που στοχεύουν στην υποστήριξη υφιστάμενων και νέων επιχειρήσεων.

Πρόκειται για δράσεις υποστήριξης της ανταγωνιστικότητας των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, προκειμένου να επιτευχθεί η οικονομική διαφοροποίηση, ο εκσυγχρονισμός και ο μετασχηματισμός του υφιστάμενου παραγωγικού προτύπου.

Οι δράσεις απευθύνονται σε υφιστάμενες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε παρακμάζοντες και μετασχηματιζόμενους τομείς όπως αυτοί περιγράφονται στα ΕΣΔΙΜ, ενώ έμφαση δίνεται, αντίστοιχα με τις παρεμβάσεις έρευνας και καινοτομίας, στους δυναμικούς τομείς κάθε Περιφέρειας, όπως οι τομείς προτεραιότητας της εθνικής στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης που περιλαμβάνονται σε κάθε περιφερειακή στρατηγική.

Επίσης, οι δράσεις αφορούν στον πράσινο μετασχηματισμό των επιχειρήσεων σε όλη την παραγωγική τους διαδικασία με έμφαση στην κυκλική οικονομία, καθώς στην προώθηση του ψηφιακού μετασχηματισμού των επιχειρήσεων με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς τους και την είσοδό τους στις παγκόσμιες αγορές.

Ενθαρρύνεται η ανάπτυξη επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας σε τομείς όπως η ενέργεια, οι ΤΠΕ, το περιβάλλον-κυκλική οικονομία.

Ενδεικτικές δράσεις είναι οι εξής:

- Ενίσχυση υφιστάμενων επιχειρήσεων όλων των μεγεθών εκτός των μεγάλων με απώτερο σκοπό τη βελτίωση τη εξωστρέφειας τους, τη συμμετοχή τους σε περιφερειακές και διεθνείς αλυσίδες προστιθέμενης
- Αυτοματοποίηση παραγωγής και χρήση τεχνολογιών αιχμής industry 4.0 (Δράσεις εισαγωγής συστημάτων για την αυτοματοποίηση της παραγωγής και της διαχείρισης του κύκλου ζωής προϊόντων κ.α.), ενίσχυση της απασχόλησης επιστημόνων πληροφορικής κ.ά.)
- Στήριξη υφιστάμενων και νεοφυών επιχειρήσεων για τη δημιουργία καινοτόμων προϊόντων & υπηρεσιών (τεχνολογίες αιχμής, industry 4.0 κ.ά.).
- Υποστήριξη της αναβάθμισης/εκσυγχρονισμού, της διαφοροποίησης και της μετατροπής υφιστάμενων επιχειρήσεων όλων των μεγεθών εκτός των μεγάλων
- Προώθηση ψηφιακού ψηφιακού προσανατολισμού -Στήριξη της ανάπτυξης αλυσίδων αξίας ψηφιακού μετασχηματισμού
- Υποστήριξη της ανάπτυξης κοινωνικών επιχειρήσεων σε τομείς όπως ενέργεια, τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, περιβάλλον και κυκλική οικονομία, κ.ο.κ.)
- Ενίσχυση της ίδρυσης νέων ΠΜΕ και ΜΜΕ στους τομείς προτεραιότητας των οικείων ΕΣΔΙΜ

Υποδομές επιχειρηματικότητας

Η κατηγορία παρέμβασης περιλαμβάνει δράσεις για την βελτίωση υφιστάμενων και τη δημιουργία νέων οργανωμένων χωρικών υποδοχέων παραγωγικών δραστηριοτήτων στη Δυτική Μακεδονία και την ευρύτερη περιοχή της Μεγαλόπολης. Στόχος είναι οι υποδομές των αυτών να καλύπτουν τις σύγχρονες ανάγκες που απαιτούνται για την εγκατάσταση των επιχειρήσεων (τεχνικές, ψηφιακές κλπ.).

Ενδεικτικές δράσεις είναι οι εξής:

- Επιχειρηματικά πάρκα
- Πάρκα κυκλικής οικονομίας

Επενδύσεις σημαντικής κλίμακας από επιχειρήσεις εκτός ΜΜΕ

Στην κατηγορία παρέμβασης περιλαμβάνεται η υποστήριξη παραγωγικών επενδύσεων από επιχειρήσεις εκτός ΜΜΕ στις λιγνιτικές περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας και την ευρύτερη περιοχή της Μεγαλόπολης, οι οποίες θα συμβάλλουν στον παραγωγικό μετασχηματισμό των επηρεαζόμενων περιοχών και θα δημιουργούν θέσεις εργασίας, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζει η σχετική διάταξη του Κανονισμού του ΓΔΜ (άρθρο 8).

The main target groups - point (d)(iii) of Article 22(3) CPR:

- Υφιστάμενες επιχειρήσεις στους παρακμάζοντες και μετασχηματιζόμενους τομείς του οικείου ΕΣΔΙΜ και στους τομείς προτεραιότητας εθνικής σημασίας της περιφερειακής στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης
- Νέες επιχειρήσεις
- Νεοφυείς επιχειρήσεις και τεχνοβλαστοί υψηλής έντασης γνώσης
- Συμπράξεις επιχειρήσεων & ερευνητικών κέντρων
- Πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα
- Φορείς στήριξης επιχειρηματικότητας & καινοτομίας
- Φορείς ανάπτυξης και διαχείρισης οργανωμένων χωρικών υποδοχέων επιχειρηματικότητας

Actions safeguarding equality, inclusion and non-discrimination – point (d)(iv) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation

Οι πράξεις θα σχεδιαστούν ώστε να εφαρμόζονται διαφανείς διαδικασίες που δεν θα εισάγουν διακρίσεις λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, φυλής, κ.ά., θα εξασφαλίζουν την ισότητα των φύλων και θα λαμβάνουν υπόψη τις Διεθνείς Συμβάσεις, την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς και την ενωσιακή πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος και σχετικά εθνικά σχέδια.

Οι διαδικασίες, η μεθοδολογία και τα κριτήρια επιλογής των δράσεων θα είναι συνεπής με τις κατευθυντήριες αρχές που προβλέπονται στους Κανονισμούς για τη διαφύλαξη της ισότητας, της ένταξης, της απαγόρευσης των διακρίσεων και της προσβασιμότητας στα ΑμεΑ (άρθρο 9, παρ.3 και άρθρο 73 παρ.1 του ΚΚΔ).

Αυξημένη βαρύτητα θα δίδεται σε πράξεις που αναδεικνύουν συνέργειες και συμπληρωματικότητα με άλλα Ταμεία και πράξεις Προγραμμάτων.

Οι δικαιούχοι θα καθορισθούν σύμφωνα με συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης ικανότητας και επάρκειας σύμφωνα με κατευθύνσεις της Εθνικής Αρχής Συντονισμού. Το κριτήριο της ωριμότητας μιας πράξης δύναται επίσης να λαμβάνεται υπόψη, ιδίως για έργα που μπορούν να συμβάλουν στην εμπροσθοβαρή υλοποίηση του Προγράμματος και ιδιαίτερα στην άμεση αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών συνεπειών της απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα.

Θα προωθηθεί η εταιρική σχέση και η διασφάλιση της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης κατά την προετοιμασία και εφαρμογή του Προγράμματος, με τη συμμετοχή στις Επιτροπές Παρακολούθησης φορέων που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών, περιβαλλοντικούς εταίρους και λοιπούς φορείς αρμόδιους για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, των θεμελιωδών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, της ισότητας των φύλων και της καταπολέμησης των διακρίσεων (ΚΚΔ, Άρθρο 6), ενώ θα πραγματοποιηθούν επιμέρους στοχευμένες ενέργειες, δράσεις και παρεμβάσεις, σε συμφωνία με το περιεχόμενο του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Άτομα με Αναπηρία, των Αρχών της ισότητας των φύλων και των μη διακρίσεων υπάρχουσες εθνικές στρατηγικές και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα ΑμεΑ.

Η Δομή Διαχείρισης του ΠΔΑΜ θα συμμετέχει στο θεματικό Δίκτυο για τα θέματα αναπηρίας που προβλέπεται να λειτουργήσει κατά την ΠΠ 2021-2027.

Indication of the specific territories targeted, including the planned use of territorial tools – point (d)(v) of Article 22(3) CPR

The interregional, cross-border and transnational actions – point (d)(vi) of Article 22(3) CPR

The planned use of financial instruments – point (d)(vii) of Article 22(3) CPR

Η χρήση χρηματοδοτικών μέσων θα αξιολογηθεί ανά βασική ομάδα-στόχο βάσει του επιπέδου, του τύπου των επενδυτικών αναγκών και του μεγέθους των επιχειρήσεων, προκειμένου να διαστασιολογηθούν πλήρως οι ανάγκες ενίσχυσης της ρευστότητας των επιχειρήσεων στις περιοχές παρέμβασης και να καταδειχθούν τα κατάλληλα χρηματοδοτικά μέσα που θα διευκολύνουν την πρόσβαση των δικαιούχων σε προϊόντα χρηματοδότησης.

Ενδεικτικά, θα εξεταστεί η χρήση των ακόλουθων χρηματοδοτικών εργαλείων:

- Εγγυήσεις για λήψη δανείων (συμπεριλαμβανομένων και των μικροδανείων) για την κάλυψη αναγκών κεφαλαίου κίνησης/ή και χρηματοδότησης επενδυτικών σχεδίων προς υφιστάμενες επιχειρήσεις σε παρακμάζοντες τομείς σύμφωνα με τα ΕΣΔΙΜ, νέες επιχειρήσεις, νεοφυείς επιχειρήσεις, κλπ.
- Κεφάλαια συνεπένδυσης (Equity financing) σε συμπράξεις επιχειρήσεων ή για την ενίσχυση παραγωγικών επενδύσεων «ώριμων» επιχειρήσεων, ή κεφάλαια σποράς-σταδίων εκκίνησης σε νεοφυείς επιχειρήσεις.

Θα αξιοποιηθεί η εμπειρία εφαρμογής αντίστοιχων εργαλείων μέσω παρεμβάσεων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της προηγούμενης Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020, κυρίως από το Πρόγραμμα ΕΠΑνΕΚ.

2.1.1.1.2. Indicators

Reference: point (d)(ii) of Article 22(3) CPR and Article 8 ERDF and CF Regulation

Table 2: Output indicators

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	ID	Indicator	Measurement unit	Milestone (2024)	Target (2029)
1	JSO8.1	JTF		RCO01	Enterprises supported (of which: micro, small, medium, large)	enterprises	1,196.00	4,942.00
1	JSO8.1	JTF		RCO02	Enterprises supported by grants	enterprises	1,196.00	4,942.00
1	JSO8.1	JTF		RCO03	Enterprises supported by financial instruments	enterprises	2.00	18.00
1	JSO8.1	JTF		RCO05	New enterprises supported	enterprises	100.00	501.00
1	JSO8.1	JTF		RCO07	Research organisations participating in joint research projects	Research organisations	4.00	19.00
1	JSO8.1	JTF		RCO13	Value of digital services, products and processes developed for enterprises	euro	5,000,000.00	10,000,000.00
1	JSO8.1	JTF		RCO15	Capacity of incubation created	enterprises	36.00	180.00
1	JSO8.1	JTF		PSO740	Αριθμός ερευνητικών υποδομών που ενισχύονται	Αριθμός ερευνητικών υποδομών	1.00	2.00
1	JSO8.1	JTF		PSO742	Αριθμός επιχειρηματικών υποδομών που ενισχύονται	Αριθμός επιχειρηματικών υποδομών	7.00	12.00

Reference: point (d)(ii) of Article 22(3) CPR

Table 3: Result indicators

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	ID	Indicator	Measurement unit	Baseline or reference value	Reference Year	Target (2029)	Source of data	Comments
1	JSO8.1	JTF		RCR01	Jobs created in supported entities	annual FTEs	0.00	2021	4,432.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	
1	JSO8.1	JTF		RCR02	Private investments matching public support (of which: grants, financial instruments)	euro	0.00	2021	47,173,771.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	
1	JSO8.1	JTF		RCR03	Small and medium-sized enterprises (SMEs) introducing product or process innovation	enterprises	0.00	2021	432.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	
1	JSO8.1	JTF		RCR06	Patent applications submitted	patent applications	0.00	2021	6.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	
1	JSO8.1	JTF		RCR18	SMEs using incubator services after incubator creation	enterprises/year	0.00	2021	265.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	
1	JSO8.1	JTF		RCR102	Research jobs created in supported entities	annual FTEs	0.00	2021	72.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	

2.1.1.1.3. Indicative breakdown of the programmed resources (EU) by type of intervention

Reference: point (d)(viii) of Article 22(3) CPR

Table 4: Dimension 1 - intervention field

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
1	JSO8.1	JTF		001. Investment in fixed assets, including research infrastructure, in micro enterprises directly linked to research and innovation activities	1,516,300.00
1	JSO8.1	JTF		002. Investment in fixed assets, including research infrastructure, in small and medium-sized enterprises (including private research centres) directly linked to research and innovation activities	1,516,300.00
1	JSO8.1	JTF		004. Investment in fixed assets, including research infrastructure, in public research centres and higher education directly linked to research and innovation activities	4,080,000.00
1	JSO8.1	JTF		005. Investment in intangible assets in micro enterprises directly linked to research and innovation activities	1,806,300.00

1	JSO8.1	JTF		006. Investment in intangible assets in SMEs (including private research centres) directly linked to research and innovation activities	1,728,800.00
1	JSO8.1	JTF		008. Investment in intangible assets in public research centres and higher education directly linked to research and innovation activities	2,720,000.00
1	JSO8.1	JTF		009. Research and innovation activities in micro enterprises including networking (industrial research, experimental development, feasibility studies)	16,530,650.00
1	JSO8.1	JTF		010. Research and innovation activities in SMEs, including networking	13,585,350.00
1	JSO8.1	JTF		011. Research and innovation activities in large enterprises, including networking	5,799,050.00
1	JSO8.1	JTF		012. Research and innovation activities in public research centres, higher education and centres of competence including networking (industrial research, experimental development, feasibility studies)	26,320,900.00
1	JSO8.1	JTF		013. Digitising SMEs (including e-Commerce, e-Business and networked business processes, digital innovation hubs, living labs, web entrepreneurs and ICT start-ups, B2B)	43,903,600.00
1	JSO8.1	JTF		016. Government ICT solutions, e-services, applications	8,500,000.00
1	JSO8.1	JTF		020. Business infrastructure for SMEs (including industrial parks and sites)	35,275,000.00
1	JSO8.1	JTF		021. SME business development and internationalisation, including productive investments	157,634,700.00
1	JSO8.1	JTF		022. Support for large enterprises through financial instruments, including productive investments	250,750,000.00
1	JSO8.1	JTF		023. Skills development for smart specialisation, industrial transition, entrepreneurship and adaptability of enterprises to change	12,468,650.00
1	JSO8.1	JTF		025. Incubation, support to spin offs and spin outs and start ups	30,178,000.00
1	JSO8.1	JTF		026. Support for innovation clusters including between businesses, research organisations and public authorities and business networks primarily benefiting SMEs	24,225,000.00
1	JSO8.1	JTF		027. Innovation processes in SMEs (process, organisational, marketing, co-creation, user and demand driven innovation)	2,512,500.00
1	JSO8.1	JTF		028. Technology transfer and cooperation between enterprises, research centres and higher education sector	6,152,000.00
1	JSO8.1	JTF		029. Research and innovation processes, technology transfer and cooperation between enterprises, research centres and universities, focusing on the low carbon economy, resilience and adaptation to climate change	1,256,250.00
1	JSO8.1	JTF		030. Research and innovation processes, technology transfer and cooperation between enterprises, focusing on circular economy	1,256,250.00
1	JSO8.1	JTF		036. ICT: Other types of ICT infrastructure (including large-scale computer resources/equipment, data centres, sensors and other wireless equipment)	17,000,000.00
1	JSO8.1	Total			666,715,600.00

Table 5: Dimension 2 - form of financing

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
1	JSO8.1	JTF		01. Grant	661,615,600.00
1	JSO8.1	JTF		02. Support through financial instruments: equity or quasi-equity	5,100,000.00
1	JSO8.1	Total			666,715,600.00

Table 6: Dimension 3 – territorial delivery mechanism and territorial focus

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
----------	--------------------	------	--------------------	------	--------------

Table 7: Dimension 6 – ESF+ secondary themes

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
----------	--------------------	------	--------------------	------	--------------

Table 8: Dimension 7 – ESF+*, ERDF, Cohesion Fund and JTF gender equality dimension

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
1	JSO8.1	JTF		03. Gender neutral	666,715,600.00
1	JSO8.1	Total			666,715,600.00

* In principle, 40 % for the ESF+ contributes to gender tracking. 100 % is applicable when Member State chooses to use Article 6 ESF+

2.1.1. Priority: 2. Ενεργειακή Μετάβαση - Κλιματική Ουδετερότητα

2.1.1.1. Specific objective: JSO8.1. Enabling regions and people to address the social, employment, economic and environmental impacts of the transition towards the Union's 2030 targets for energy and climate and a climate-neutral economy of the Union by 2050, based on the Paris Agreement (JTF)

2.1.1.1.1. Interventions of the Funds

Reference: points (d)(i), (iii), (iv), (v), (vi) and (vii) of Article 22(3) CPR

The related types of actions – point (d)(i) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation:

Το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα κυρώθηκε τον Δεκέμβριο του 2019 με την Απόφαση Κυβερνητικού Συμβουλίου υπ. Αριθμ. 4/2019 (ΦΕΚ 4893/Β/31-12-2019). Σε αυτό παρουσιάζεται ένας αναλυτικός οδικός χάρτης για την επίτευξη συγκριμένων ενεργειακών και κλιματικών στόχων έως το έτος 2030. Επίσης, η Ελλάδα υποστηρίζει σθεναρά τον στόχο της κλιματικής ουδετερότητας για το 2050, και έχει αναπτύξει τη Μακροπρόθεσμη Στρατηγική για το 2050, που περιλαμβάνει σενάρια απαλλαγής από τις ανθρακούχες πηγές. Στο σενάριο βάσης επιτυγχάνονται οι στόχοι του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα για το 2030, οπότε επιταχύνονται τα μέτρα για την ενεργειακή απόδοση και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Η στρατηγική διερευνά επιλογές που φιλοδοξούν να διατηρηθεί η άνοδος της θερμοκρασίας πολύ κάτω από τους 2°C και να καταβληθούν προσπάθειες για την επίτευξη αύξησης κατά 1,5°C. Στα δύο σενάρια που είναι συμβατά με τη συγκράτηση της αύξησης της παγκόσμιας θερμοκρασίας κάτω από το όριο των 1,5°C, η χώρα επιτυγχάνει μείωση των καθαρών εκπομπών της (εκπομπές μείον απορροφήσεις) κατά 95% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990.

Από την κύρωση του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα έχουν συντελεστεί τεκτονικές αλλαγές σε θεσμικό και τεχνολογικό επίπεδο στον τομέα της ενέργειας και της κλιματικής αλλαγής. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε, τον Ιούλιο 2021, δέσμη 12 νομοθετικών προτάσεων για τη μείωση κατά 55% των εκπομπών ρύπων μέχρι το 2030 (σε σχέση με τα επίπεδα) του 1990 (πακέτο “Fit for 55”). Πρόκειται για έναν πολύ πιο φιλόδοξο κλιματικό στόχο της ΕΕ-27 για μείωση των εκπομπών, σε σχέση με τον στόχο του 40 %, που ίσχυε όταν εκπονήθηκε το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα. Η φιλόδοξη αυτή μεταρρυθμιστική προσπάθεια εξειδικεύει την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία σε συγκεκριμένες πολιτικές. Οι πολιτικές αυτές αγγίζουν σχεδόν κάθε πτυχή της οικονομικής και κοινωνικής ζωής στην Ευρώπη, επηρεάζοντας εντονότερα ορισμένες περιοχές της Ευρώπης, σε σχέση με άλλες.

Η Ελληνική Κυβέρνηση υποστήριξε ενεργά τον στόχο για τη μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου τουλάχιστον κατά 55 % έως το 2030, καθώς με άλλα εννέα κράτη - μέλη της ΕΕ-27 κατέθεσε σχετικό κείμενο θέσεων στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2020. Την ίδια στιγμή, παρακολουθεί στενά τις εξελίξεις σε σχέση με τα παραπάνω, συμπεριλαμβανομένων των εξελίξεων για την ταξινόμηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τον τομέα του υδρογόνου και τα επίπεδα των τιμών CO2 στο χρηματιστήριο ενέργειας. Αντιλαμβάνεται πλήρως την κλιμακούμενη φιλοδοξία για το κλίμα σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο και διαμορφώνει τις ενεργειακές προτάσεις της για το σύνολο της επικράτειας και τις περιοχές μετάβασης, λαμβάνοντας υπόψη την επαρκή κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της χώρας και τη συγκράτηση του κόστους για τους καταναλωτές.

Το πλέγμα των δράσεων της προτεραιότητας 2 θα υποστηρίξει τη μετάβαση των ενισχυόμενων περιοχών του Προγράμματος σε μία κλιματικά ουδέτερη οικονομία και την υποστήριξη επενδύσεων καθαρής παραγωγής και χρήσης ενέργειας. Ειδικά στην περίπτωση της Δυτικής Μακεδονίας οι δράσεις αυτές είναι συνδεδεμένες με τις δράσεις επιχειρηματικότητας, έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας (προτεραιότητα 1), κατάρτισης και επανακατάρτισης (προτεραιότητα 4), καθώς επιδιώκεται η ανάδειξη της σε κόμβο εναλλακτικής ενέργειας για το σύνολο της ελληνικής επικράτειας και η καθετοποίηση της ενεργειακής αλυσίδας αξίας. Στην περίπτωση της Μεγαλόπολης, η μείωση του ανθρακικού αποτυπώματος των επιχειρήσεων και των

νοικοκυριών θα προσφέρει εναλλακτική απασχόληση έως την έναρξη της λειτουργίας του επιχειρηματικού και εμπορευματικού πάρκου και θα συνεισφέρει στην παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας. Στην περίπτωση των νησιών, οι σχετικές δράσεις θα βοηθήσουν στη διεύθυνση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο ενεργειακό μείγμα.

Ενεργειακή αποδοτικότητα

Μέσω των δράσεων της κατηγορίας αυτής επιδιώκεται η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης του κτιριακού δυναμικού (νοικοκυριά, δημόσια κτίρια και υποδομές και επιχειρήσεις) στις ενισχυόμενες περιοχές. Σημειώνεται ότι στο πλαίσιο αυτό υποστηρίζονται και οι ενεργειακές κοινότητες.

Ενδεικτικές δράσεις είναι οι εξής:

- Ενεργειακές αναβαθμίσεις δημόσιων/ δημοτικών κτιρίων (π.χ. Δημοτικές Υπηρεσίες, Σχολεία, Κέντρα Υγείας, κ.λπ.) και υποδομών (π.χ. Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Λυμάτων, οδοφωτισμός) (μεμονωμένα ή μέσω ενεργειακών κοινοτήτων)
- Ενεργειακές αναβαθμίσεις κατοικιών (μεμονωμένα ή μέσω ενεργειακών κοινοτήτων)
- Ενεργειακές αναβαθμίσεις κτιρίων γραφείων και κτιρίων παραγωγικών μονάδων (μεμονωμένα ή μέσω ενεργειακών κοινοτήτων)

Καθαρή ενέργεια

Μέσω των δράσεων της κατηγορίας αυτής επιδιώκεται η προώθηση της διεύθυνσης των καθαρών μορφών ενέργειας και η μείωση του ανθρακικού αποτυπώματος των τηλεθερμάνσεων στη Δυτική Μακεδονία, η προώθηση της αυτονομίας με αξιοποίηση των ΑΠΕ για αυτοπαραγωγή. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις ενεργειακές κοινότητες.

Ενδεικτικές δράσεις είναι οι εξής:

- Κατασκευή μονάδων βιομάζας για τηλεθέρμανση
- Κόμβος Καινοτομίας για το Πράσινο Η2 και την Αποθήκευση Ενέργειας στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας
- Στήριξη ενεργειακών κοινοτήτων και μεμονωμένων δικαιούχων για την ανάπτυξη αυτοπαραγωγής δημόσιων/ δημοτικών κτιρίων (π.χ. Δημοτικές Υπηρεσίες, Σχολεία, Κέντρα Υγείας, κ.λπ.) και υποδομών (π.χ. Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Λυμάτων, οδοφωτισμός).

Έξυπνη ενέργεια (συστήματα, δίκτυα, εξοπλισμός αποθήκευσης και ηλεκτροκίνησης)

Η κατηγορία προωθεί δράσεις για την ενσωμάτωση έξυπνων λύσεων ενεργειακών συστημάτων διαχείρισης ενέργειας, συστημάτων αποθήκευσης ενέργειας και την αναβάθμιση δικτύων για την εξυπηρέτηση της προσδοκώμενης αυξημένης ισχύος ενέργειας μέσω ΑΠΕ.

Ενδεικτικές δράσεις είναι οι εξής:

- Εγκατάσταση σταθμών φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων
- Ενίσχυση ΜΜΕ για την εγκατάσταση μικρών συστημάτων ιδιωτικής αποθήκευσης καθαρής ενέργειας
- Κατασκευή μονάδας δέσμευσης ή/και αξιοποίησης CO2 στην υφιστάμενη τηλεθέρμανση του Αμυνταίου
- Κατασκευή υβριδικών συστημάτων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ (ηλιακά θερμικά), σε συνδυασμό με διεποχική αποθήκευση της παραγόμενης ενέργειας και στη συνέχεια απόδοσή της με χρήση αντλιών θερμότητας υψηλών θερμοκρασιών

The main target groups - point (d)(iii) of Article 22(3) CPR:

- Επιχειρήσεις
- Ενεργειακές κοινότητες
- Ιδιώτες -Νοικοκυριά
- ΟΤΑ (Δήμοι και Περιφέρειες) και επιχειρήσεις ΟΤΑ
- Οργανισμοί Δημοσίου
- Ερευνητικά κέντρα

Actions safeguarding equality, inclusion and non-discrimination – point (d)(iv) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation

Οι πράξεις θα σχεδιαστούν ώστε να εφαρμόζονται διαφανείς διαδικασίες που δεν θα εισάγουν διακρίσεις λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, φυλής, κ.ά., θα εξασφαλίζουν την ισότητα των φύλων και θα λαμβάνουν υπόψη τις Διεθνείς Συμβάσεις, την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς και την ενωσιακή πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος και σχετικά εθνικά σχέδια.

Οι διαδικασίες, η μεθοδολογία και τα κριτήρια επιλογής των δράσεων θα είναι συνεπής με τις κατευθυντήριες αρχές που προβλέπονται στους Κανονισμούς για τη διαφύλαξη της ισότητας, της ένταξης, της απαγόρευσης των διακρίσεων και της προσβασιμότητας στα ΑμεΑ (άρθρο 9, παρ.3 και άρθρο 73 παρ.1 του ΚΚΔ).

Αυξημένη βαρύτητα θα δίδεται σε πράξεις που αναδεικνύουν συνέργειες και συμπληρωματικότητα με άλλα Ταμεία και πράξεις Προγραμμάτων.

Οι δικαιούχοι θα καθορισθούν σύμφωνα με συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης ικανότητας και επάρκειας σύμφωνα με κατευθύνσεις της Εθνικής Αρχής Συντονισμού. Το κριτήριο της ωριμότητας μιας πράξης δύναται επίσης να λαμβάνεται υπόψη, ιδίως για έργα που μπορούν να συμβάλουν στην

εμπροσθοβαρή υλοποίηση του Προγράμματος και ιδιαίτερα στην άμεση αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών συνεπειών της απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα.

Θα προωθηθεί η εταιρική σχέση και η διασφάλιση της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης κατά την προετοιμασία και εφαρμογή του Προγράμματος, με τη συμμετοχή στις Επιτροπές Παρακολούθησης φορέων που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών, περιβαλλοντικούς εταίρους και λοιπούς φορείς αρμόδιους για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, των θεμελιωδών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, της ισότητας των φύλων και της καταπολέμησης των διακρίσεων (ΚΚΔ, Άρθρο 6), ενώ θα πραγματοποιηθούν επιμέρους στοχευμένες ενέργειες, δράσεις και παρεμβάσεις, σε συμφωνία με το περιεχόμενο του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Άτομα με Αναπηρία, των Αρχών της ισότητας των φύλων και των μη διακρίσεων υπάρχουσες εθνικές στρατηγικές και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα ΑμεΑ.

Η Δομή Διαχείρισης του ΠΔΑΜ θα συμμετέχει στο θεματικό Δίκτυο για τα θέματα αναπηρίας που προβλέπεται να λειτουργήσει κατά την ΠΠ 2021-2027.

Indication of the specific territories targeted, including the planned use of territorial tools – point (d)(v) of Article 22(3) CPR

--

The interregional, cross-border and transnational actions – point (d)(vi) of Article 22(3) CPR

--

The planned use of financial instruments – point (d)(vii) of Article 22(3) CPR

Η απόφαση για χρήση χρηματοδοτικών μέσων θα αξιολογηθεί για την κινητοποίηση επενδύσεων και μόχλευση πρόσθετων πόρων ανά βασική ομάδα-στόχο.

Ενδεικτικά:

- Στην περίπτωση εξοικονόμησης ενέργειας και αυτοπαραγωγής οικιακών καταναλωτών και επιχειρήσεων θα αξιοποιηθεί η χορήγηση δανείων με επιδότηση επιτοκίου.
- Στην περίπτωση ΟΤΑ (Δήμοι και Περιφέρειες) και επιχειρήσεων ΟΤΑ η χορήγηση δανείων για κεφάλαια κίνησης και επενδυτικών δανείων.

2.1.1.1.2. Indicators

Reference: point (d)(ii) of Article 22(3) CPR and Article 8 ERDF and CF Regulation

Table 2: Output indicators

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	ID	Indicator	Measurement unit	Milestone (2024)	Target (2029)
2	JSO8.1	JTF		RCO02	Enterprises supported by grants	enterprises	61.00	608.00
2	JSO8.1	JTF		RCO18	Dwellings with improved energy performance	dwellings	448.00	4,481.00
2	JSO8.1	JTF		RCO19	Public buildings with improved energy performance	square metres	9,606.00	96,060.00
2	JSO8.1	JTF		RCO22	Additional production capacity for renewable energy (of which: electricity, thermal)	MW	14.00	135.00
2	JSO8.1	JTF		RCO34	Additional capacity for waste recycling	tonnes/year	0.00	83,000.00
2	JSO8.1	JTF		RCO57	Capacity of environmentally friendly rolling stock for collective public transport	passengers	800.00	800.00
2	JSO8.1	JTF		PSO741	Επενδύσεις σε νέα ή αναβαθμισμένα δίκτυα και συστήματα χαμηλής, μέσης, υψηλής και υπερυψηλής τάσης	Ευρώ	750,000.00	9,000,000.00
2	JSO8.1	JTF		PSO750	Υποδομές εναλλακτικών καυσίμων (σημεία ανεφοδιασμού/επαναφόρτισης) (RCO059)	Σημεία Επαναφόρτισης	187.00	375.00
2	JSO8.1	JTF		PSO751	Λύσεις για αποθήκευση ενέργειας (RCO105)	MWh	1.00	7.00

Reference: point (d)(ii) of Article 22(3) CPR

Table 3: Result indicators

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	ID	Indicator	Measurement unit	Baseline or reference value	Reference Year	Target (2029)	Source of data	Comments
2	JSO8.1	JTF		RCR26	Annual primary energy consumption (of which: dwellings, public buildings, enterprises, other)	MWh/year	732,506.00	2021	486,699.00	ΥΠΕΝ/Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ, Τομέας Ενέργειας	

2	JSO8.1	JTF		RCR31	Total renewable energy produced (of which: electricity, thermal)	MWh/year	0.00	2021	292,810.00	ΥΠΕΝ/Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ, Τομέας Ενέργειας	
2	JSO8.1	JTF		RCR47	Waste recycled	tonnes/year	0.00	2021	83,000.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	
2	JSO8.1	JTF		RCR62	Annual users of new or modernised public transport	users/year	0.00	2021	169,344.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	
2	JSO8.1	JTF		PSR747	Ωφελούμενος πληθυσμός	Πληθυσμός	0.00	2021	1,370,624.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	
2	JSO8.1	JTF		PSR749	Συνολική ισχύς εγκατεστημένων ηλεκτρικών φορτιστών	kw	0.00	2021	9,875.00	ΥΠΕΝ/Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ, Τομέας Ενέργειας	
2	JSO8.1	JTF		PSR754	Χρήστες συνδεδεμένοι σε έξυπνα ενεργειακά συστήματα (RCR 33)	Τελικοί χρήστες ανά έτος	0.00		26.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	

2.1.1.1.3. Indicative breakdown of the programmed resources (EU) by type of intervention

Reference: point (d)(viii) of Article 22(3) CPR

Table 4: Dimension 1 - intervention field

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
2	JSO8.1	JTF		038. Energy efficiency and demonstration projects in SMEs and supporting measures	14,464,790.00
2	JSO8.1	JTF		041. Energy efficiency renovation of existing housing stock, demonstration projects and supporting measures	28,927,880.00
2	JSO8.1	JTF		045. Energy efficiency renovation or energy efficiency measures regarding public infrastructure, demonstration projects and supporting measures compliant with energy efficiency criteria	30,656,880.00
2	JSO8.1	JTF		048. Renewable energy: solar	45,087,500.00
2	JSO8.1	JTF		049. Renewable energy: biomass	16,575,000.00
2	JSO8.1	JTF		050. Renewable energy: biomass with high greenhouse gas savings	8,500,000.00
2	JSO8.1	JTF		053. Smart Energy Systems (including smart grids and ICT systems) and related storage	27,370,000.00
2	JSO8.1	JTF		054. High efficiency co-generation, district heating and cooling	25,500,000.00

2	JSO8.1	JTF		069. Commercial, industrial waste management: prevention, minimisation, sorting, reuse, recycling measures	2,125,000.00
2	JSO8.1	JTF		082. Clean urban transport rolling stock	11,050,000.00
2	JSO8.1	JTF		086. Alternative fuels infrastructure	12,342,900.00
2	JSO8.1	Total			222,599,950.00

Table 5: Dimension 2 - form of financing

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
2	JSO8.1	JTF		01. Grant	222,599,950.00
2	JSO8.1	Total			222,599,950.00

Table 6: Dimension 3 – territorial delivery mechanism and territorial focus

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
----------	--------------------	------	--------------------	------	--------------

Table 7: Dimension 6 – ESF+ secondary themes

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
----------	--------------------	------	--------------------	------	--------------

Table 8: Dimension 7 – ESF+*, ERDF, Cohesion Fund and JTF gender equality dimension

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
2	JSO8.1	JTF		03. Gender neutral	222,599,950.00
2	JSO8.1	Total			222,599,950.00

* In principle, 40 % for the ESF+ contributes to gender tracking. 100 % is applicable when Member State chooses to use Article 6 ESF+

2.1.1. Priority: 3. Αναπροσαρμογή Χρήσεων Γης - Κυκλική Οικονομία

2.1.1.1. Specific objective: JSO8.1. Enabling regions and people to address the social, employment, economic and environmental impacts of the transition towards the Union's 2030 targets for energy and climate and a climate-neutral economy of the Union by 2050, based on the Paris Agreement (JTF)

2.1.1.1.1. Interventions of the Funds

Reference: points (d)(i), (iii), (iv), (v), (vi) and (vii) of Article 22(3) CPR

The related types of actions – point (d)(i) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation:

Στον πυρήνα της προτεραιότητας 3 βρίσκεται η υλοποίηση παρεμβάσεων για την αναγέννηση, απορρύπανση και αποκατάσταση των υποβαθμισμένων εκτάσεων και εγκαταστάσεων και την υλοποίηση των αναγκαίων συναφών υποδομών, που θα στηρίξουν τη μετάβαση των περιοχών της Δυτικής Μακεδονίας και της Μεγαλόπολης σε ένα νέο οικονομικό μοντέλο. Οι συγκεκριμένες παρεμβάσεις λαμβάνουν χώρα στις περιφερειακές ενότητες Κοζάνης και Φλώρινας, καθώς και στον Δήμο Μεγαλόπολης, όπου βρίσκονται τα λιγνιτικά πεδία.

Παράλληλα, θα υποστηριχθεί η ενίσχυση έργων κυκλικής οικονομίας σε όλες της επηρεαζόμενες περιοχές. Η Ελλάδα έχει υιοθετήσει την Εθνική Στρατηγική για την Κυκλική Οικονομία και εναρμόνισε ανάλογα τη νομοθεσία της. Ειδικά στις λιγνιτικές περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας είναι ανάγκη η στροφή προς ένα νέο παραγωγικό πρότυπο να μη δημιουργήσει νέα προβλήματα στο περιβάλλον και γι' αυτό προωθείται η ανακύκλωση των παραπροϊόντων των ανανεώσιμων πηγών και της αποθήκευσης ενέργειας (φωτοβολταϊκά πάνελ, μπαταρίες) και η αποδοτική διαχείριση των πόρων και ειδικότερα του νερού. Στη Δυτική Μακεδονία οι εν λόγω δράσεις διευκολύνονται από την ύπαρξη σημαντικής εξειδίκευσης στη διαχείριση αποβλήτων και στην ευρύτερη περιοχή της Μεγαλόπολης από την ύπαρξη σημαντικών βιομηχανικών συγκεντρώσεων. Επίσης, προωθούνται παρεμβάσεις που συμβάλλουν στη διαχείριση αποβλήτων στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (ανάλογες δράσεις θα υλοποιηθούν και στα GRecoIslands, στο πλαίσιο της προτεραιότητας 5), συμπληρωματικά προς τα υπόλοιπα προγράμματα, αλλά και πράσινων σημείων και γωνιών ανακύκλωσης υψηλής αισθητικής, σε όλες τις περιφέρειες.

Ιδιαίτερη βαρύτητα έχει η προώθηση μέτρων αποδοτικής διαχείρισης των φυσικών πόρων στη Δυτική Μακεδονία και την ευρύτερη περιοχή της Μεγαλόπολης, ιδίως των υδατικών πόρων, που έχουν μεγάλη σημασία για τις επιδιωκόμενες βιομηχανικές χρήσεις. Η Δυτική Μακεδονία διαθέτει πλούσιους πόρους γλυκών υδάτων (~60% των επιφανειακών γλυκών υδάτων της χώρας). Ένα ικανοποιητικό μερίδιο των υδατινών μαζών έχουν καλή οικολογική και χημική κατάσταση. Υπάρχει πρόσβαση σε πόσιμο νερό υψηλής ποιότητας. Ωστόσο, αναμένεται να ενταθούν τα ζητήματα λειψυδρίας λόγω της κλιματικής αλλαγής, ενώ είναι χρήσιμο οι εν λόγω πόροι να διαφυλαχθούν και να στηριχθεί ένα περισσότερο αειφορικό μοντέλο ανάπτυξης.

Αναπροσαρμογή των εδαφών και των εγκαταστάσεων στα λιγνιτικά πεδία

Η συγκεκριμένη κατηγορία αφορά στη στήριξη δράσεων για την αναγέννηση, απορρύπανση και αποκατάσταση των υποβαθμισμένων εκτάσεων και εγκαταστάσεων των ΠΕ Κοζάνης και Φλώρινας και του Δήμου Μεγαλόπολης, συμπεριλαμβανομένων των πράσινων υποδομών, όπως είναι τα αντιπλημμυρικά έργα, οι αναβαθμίσεις για την καλλιέργεια, οι δράσεις αποκατάστασης, διαχείρισης και παρακολούθησης της βιοποικιλότητας (εκτός PAF), οι υποδομές διευκόλυνσης της προσβασιμότητας, η δημιουργία πράσινων σημείων, κ.ά.

Κυκλική Οικονομία

Η κατηγορία περιλαμβάνει παρεμβάσεις που εξυπηρετούν την προώθηση της κυκλικής οικονομίας και την ανακύκλωση, οι οποίες ενδεικτικά αφορούν στα εξής:

- Επενδύσεις στη Δυτική Μακεδονία για την επαναχρησιμοποίηση, επισκευή και ανακύκλωση των αποβλήτων των νέων παραγωγικών επενδύσεων, όπως η δημιουργία μονάδας ανακύκλωσης φωτοβολταϊκών πάνελ, η δημιουργία μονάδας ανακύκλωσης μπαταριών, κ.ο.κ., καθώς και μονάδας για την επανάχρηση λυματολάσπης
- Διαχείριση οικιακών αποβλήτων και δημιουργία πράσινων σημείων και γωνιών ανακύκλωσης υψηλής αισθητικής, σε όλες τις περιφέρειες.

Ενδεικτικές δράσεις είναι οι εξής:

- Επέκταση Υποδομών Διαχείρισης Ανακυκλώσιμων Υλικών
- Μονάδες ανακύκλωσης ΦΒ πάνελ και ηλεκτρικών συσσωρευτών (μπαταριών)
- Παραγωγή καθαρής ενέργειας από την επεξεργασία λυματολάσπης

Ορθολογική χρήση φυσικών πόρων

Η παρούσα κατηγορία αφορά στην αναβάθμιση υποδομών ύδρευσης σε βιομηχανικές περιοχές.

The main target groups - point (d)(iii) of Article 22(3) CPR:

- ΟΤΑ (Δήμοι και Περιφέρειες) και επιχειρήσεις ΟΤΑ
- Επιχειρήσεις

Actions safeguarding equality, inclusion and non-discrimination – point (d)(iv) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation

[Πεδίο κειμένου [2 000] – Χαρακτήρες κειμένου 1.866]

Οι πράξεις θα σχεδιαστούν ώστε να εφαρμόζονται διαφανείς διαδικασίες που δεν θα εισάγουν διακρίσεις λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, φυλής, κ.ά., θα εξασφαλίζουν την ισότητα των φύλων και θα λαμβάνουν υπόψη τις Διεθνείς Συμβάσεις, την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς και την ενωσιακή πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος και σχετικά εθνικά σχέδια.

Οι διαδικασίες, η μεθοδολογία και τα κριτήρια επιλογής των δράσεων θα είναι συνεπής με τις κατευθυντήριες αρχές που προβλέπονται στους Κανονισμούς για τη διαφύλαξη της ισότητας, της ένταξης, της απαγόρευσης των διακρίσεων και της προσβασιμότητας στα ΑμεΑ (άρθρο 9, παρ.3 και άρθρο 73 παρ.1 του ΚΚΔ).

Αυξημένη βαρύτητα θα δίδεται σε πράξεις που αναδεικνύουν συνέργειες και συμπληρωματικότητα με άλλα Ταμεία και πράξεις Προγραμμάτων.

Οι δικαιούχοι θα καθορισθούν σύμφωνα με συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης ικανότητας και επάρκειας σύμφωνα με κατευθύνσεις της Εθνικής Αρχής Συντονισμού. Το κριτήριο της ωριμότητας μιας πράξης δύναται επίσης να λαμβάνεται υπόψη, ιδίως για έργα που μπορούν να συμβάλουν στην εμπροσθοβαρή υλοποίηση του Προγράμματος και ιδιαίτερα στην άμεση αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών συνεπειών της απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα.

Θα προωθηθεί η εταιρική σχέση και η διασφάλιση της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης κατά την προετοιμασία και εφαρμογή του Προγράμματος, με τη συμμετοχή στις Επιτροπές Παρακολούθησης φορέων που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών, περιβαλλοντικούς εταίρους και λοιπούς φορείς αρμόδιους για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, των θεμελιωδών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, της ισότητας των φύλων και της καταπολέμησης των διακρίσεων (ΚΚΔ, Άρθρο 6), ενώ θα πραγματοποιηθούν επιμέρους στοχευμένες ενέργειες, δράσεις και παρεμβάσεις, σε συμφωνία με το περιεχόμενο του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Άτομα με Αναπηρία, των Αρχών της ισότητας των φύλων και των μη διακρίσεων υπάρχουσες εθνικές στρατηγικές και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα ΑμεΑ.

Η Δομή Διαχείρισης του ΠΔΑΜ θα συμμετέχει στο θεματικό Δίκτυο για τα θέματα αναπηρίας που προβλέπεται να λειτουργήσει κατά την ΠΠ 2021-2027.

Indication of the specific territories targeted, including the planned use of territorial tools – point (d)(v) of Article 22(3) CPR

The interregional, cross-border and transnational actions – point (d)(vi) of Article 22(3) CPR

The planned use of financial instruments – point (d)(vii) of Article 22(3) CPR

2.1.1.1.2. Indicators

Reference: point (d)(ii) of Article 22(3) CPR and Article 8 ERDF and CF Regulation

Table 2: Output indicators

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	ID	Indicator	Measurement unit	Milestone (2024)	Target (2029)
3	JSO8.1	JTF		RCO34	Additional capacity for waste recycling	tonnes/year	0.00	33,000.00
3	JSO8.1	JTF		RCO36	Green infrastructure supported for other purposes than adaptation to climate change	hectares	19.00	960.00
3	JSO8.1	JTF		RCO107	Investments in facilities for separate waste collection	euro	1,920,000.00	19,200,000.00

Reference: point (d)(ii) of Article 22(3) CPR

Table 3: Result indicators

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	ID	Indicator	Measurement unit	Baseline or reference value	Reference Year	Target (2029)	Source of data	Comments
3	JSO8.1	JTF		RCR47	Waste recycled	tonnes/year	0.00	0	55,300.00	Διαχειριστική Αρχή	
3	JSO8.1	JTF		RCR52	Rehabilitated land used for green areas, social housing, economic or other uses	hectares	0.00	0	960.00	Διαχειριστική Αρχή	

2.1.1.1.3. Indicative breakdown of the programmed resources (EU) by type of intervention

Reference: point (d)(viii) of Article 22(3) CPR

Table 4: Dimension 1 - intervention field

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
3	JSO8.1	JTF		064. Water management and water resource conservation (including river basin management, specific climate change adaptation measures, reuse, leakage reduction)	1,700,000.00

3	JSO8.1	JTF		068. Household waste management: residual waste treatment	8,500,000.00
3	JSO8.1	JTF		070. Commercial, industrial waste management: residual and hazardous waste	8,500,000.00
3	JSO8.1	JTF		071. Promoting the use of recycled materials as raw materials	15,960,000.00
3	JSO8.1	JTF		073. Rehabilitation of industrial sites and contaminated land	35,700,000.00
3	JSO8.1	Total			70,360,000.00

Table 5: Dimension 2 - form of financing

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
3	JSO8.1	JTF		01. Grant	70,360,000.00
3	JSO8.1	Total			70,360,000.00

Table 6: Dimension 3 – territorial delivery mechanism and territorial focus

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
----------	--------------------	------	--------------------	------	--------------

Table 7: Dimension 6 – ESF+ secondary themes

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
----------	--------------------	------	--------------------	------	--------------

Table 8: Dimension 7 – ESF+*, ERDF, Cohesion Fund and JTF gender equality dimension

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
3	JSO8.1	JTF		03. Gender neutral	70,360,000.00
3	JSO8.1	Total			70,360,000.00

* In principle, 40 % for the ESF+ contributes to gender tracking. 100 % is applicable when Member State chooses to use Article 6 ESF+

2.1.1. Priority: 4. Δίκαιη Εργασιακή Μετάβαση

2.1.1.1. Specific objective: JSO8.1. Enabling regions and people to address the social, employment, economic and environmental impacts of the transition towards the Union's 2030 targets for energy and climate and a climate-neutral economy of the Union by 2050, based on the Paris Agreement (JTF)

2.1.1.1.1. Interventions of the Funds

Reference: points (d)(i), (iii), (iv), (v), (vi) and (vii) of Article 22(3) CPR

The related types of actions – point (d)(i) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation:

Η προτεραιότητα 4 θέτει ως άμεσο στόχο την αντιμετώπιση των κοινωνικο-οικονομικών συνεπειών της μετάβασης στην οικονομία μηδενικών ρύπων, ενώ παράλληλα προκρίνει παρεμβάσεις για την προσαρμογή του ανθρώπινου δυναμικού σε δεξιότητες και επαγγέλματα που σχετίζονται με τις νέες παραγωγικές δραστηριότητες που πρόκειται να ενισχυθούν στο πλαίσιο των προηγούμενων προτεραιοτήτων. Βασικοί στόχοι είναι η διατήρηση των υφιστάμενων θέσεων εργασίας και η συγκράτηση της ανεργίας, ειδικά σε περιοχές και πληθυσμιακές ομάδες που πλήττονται πιο έντονα, αλλά και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε νέες ειδικότητες με θετική επίπτωση στο εισόδημα και την ΑΠΑ καθώς και η δημιουργία θέσεων εργασίας υψηλής εξειδίκευσης, μεριμνώντας για τη διασφάλιση της ισότητας, της ένταξης και της μη-διάκρισης. Οι δράσεις αυτές και ειδικά τα προγράμματα κατάρτισης θα λαμβάνουν υπόψη τα ευρήματα του Εθνικού Μηχανισμού Διάγνωσης των Αναγκών της Αγοράς Εργασίας.

Άμεσες παρεμβάσεις απασχόλησης και κοινωνικής συνοχής στις επηρεαζόμενες περιοχές

Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει μέτρα άμεσης στήριξης και προώθησης της απασχόλησης για το ανθρώπινο δυναμικό που πλήττεται από την απολιγνιτοποίηση και αντιμετωπίζει κίνδυνο απώλειας θέσης εργασίας ή βρίσκεται ήδη σε καθεστώς ανεργίας. Στόχος είναι η ανάσχεση της ανεργίας μέσω προγραμμάτων επιδότησης θέσεων εργασίας σε επιχειρήσεις, συμβουλευτικής, κατάρτισης και επανακατάρτισης ανέργων και πρώην εργαζομένων στις επιχειρήσεις που επλήγησαν λόγω της απολιγνιτοποίησης στις πληττόμενες περιοχές.

Προώθηση της απασχόλησης

Στο πλαίσιο των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης θα υλοποιηθούν στοχευμένες δράσεις για ανέργους, μακροχρόνια ανέργους, αυταπασχολούμενους και εργαζόμενους σε επισφαλείς θέσεις εργασίας, κυρίως μέσα από προγράμματα επαγγελματικής συμβουλευτικής, κατάρτισης σε δεξιότητες που σχετίζονται με το νέο υπόδειγμα της περιφερειακής οικονομίας, δίνοντας έμφαση σε πράσινες και ψηφιακές δεξιότητες, επιδότησης νέων θέσεων εργασίας, προώθησης της επιχειρηματικότητας για αυταπασχολούμενους και δράσεων προσαρμοστικότητας των εργαζομένων και των επιχειρήσεων στις νέες συνθήκες της αγοράς εργασίας. Επίσης θα υλοποιηθούν δράσεις επιδότησης θέσεων εργασίας για την προώθηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας και την καλύτερη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής καθώς και προγράμματα για την επιδότηση θέσεων εργασίας για προσωπικό υψηλής εξειδίκευσης στον τομέα της Πράσινης Ενέργειας. Ειδικά για τις Περιφέρειες Κρήτης, Νοτίου και Βορείου Αιγαίου επιπλέον τομείς θα είναι η γαλάζια οικονομία και ο βιώσιμος τουρισμός.

Αναβάθμιση δεξιοτήτων και επανακατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού

Για τις περιοχές απολιγνιτοποίησης σημαντική θα είναι επίσης η προώθηση δράσεων για την καλλιέργεια νέων και αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού σε τομείς όπως οι ΑΠΕ, οι περιβαλλοντικές αποκαταστάσεις και η διαχείριση απορριμμάτων και αποβλήτων καθώς και σε λοιπές βιομηχανικές ειδικότητες ανάλογα με τις νέες επενδύσεις θα πραγματοποιηθούν. Στο Βόρειο και το Νότιο Αιγαίο καθώς και στην Κρήτη, έμφαση θα δοθεί στην αναβάθμιση των δεξιοτήτων και την κατάρτιση των εργαζομένων σε τομείς που θα προωθήσουν την υλοποίηση ή/και υποστήριξη έργων του ενεργειακού τομέα και των «πράσινων» υποδομών για τη διαφύλαξη των πολύτιμων οικοσυστημικών υπηρεσιών των ευαίσθητων νησιωτικών οικοσυστημάτων, αλλά και σε τομείς της πράσινης ενέργειας, του βιώσιμου τουρισμού και της γαλάζιας οικονομίας. Παράλληλα στο πλαίσιο ενίσχυσης του ψηφιακού μετασχηματισμού όλων των περιοχών θα υλοποιηθούν παρεμβάσεις κατάρτισης και επανακατάρτισης σε ψηφιακές δεξιότητες και τεχνολογίες αιχμής. Πιο συγκεκριμένα, έμφαση θα δοθεί σε δράσεις επαγγελματικής κατάρτισης και πιστοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού, σε ψηφιακές εφαρμογές έξυπνης πόλης και επιχειρηματικότητας. Μάλιστα τα προγράμματα κατάρτισης και επανακατάρτισης θα υλοποιούνται τόσο κατά την διάρκεια της ανάπτυξης των νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων όσο και κατά τη διάρκεια λειτουργίας των επιχειρήσεων, λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές και περιφερειακές ανάγκες σε δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού.

Προσαρμοστικότητα εργαζομένων και επιχειρήσεων

Για την ομαλή προσαρμογή των εργαζομένων και των επιχειρήσεων στην αλλαγή του παραγωγικού υποδείγματος θα υλοποιηθούν προγράμματα συμβουλευτικής ανάπτυξης, ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση, καθώς και υποστήριξη στον εκσυγχρονισμό των συστημάτων διαχείρισης και ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού των επιχειρήσεων, με έμφαση στην καλλιέργεια και ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων και των εφαρμογών σε τεχνολογίες αιχμής.

Κοινωνικοοικονομική ένταξη

Για τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και την προώθηση των ίσων ευκαιριών και της ενεργού συμμετοχής στην κοινωνία θα υλοποιηθούν εξειδικευμένα προγράμματα συμβουλευτικής υποστήριξης και ενδυνάμωσης σε τοπικό επίπεδο, με απώτερο στόχο την προώθηση στην απασχόληση των ατόμων που προέρχονται από ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού για τις περιοχές που πλήττονται από την απολιγνιτοποίηση. Στο πλαίσιο αυτό θα προωθηθεί η υλοποίηση εξατομικευμένων υπηρεσιών συμβουλευτικής υποστήριξης και επαγγελματικής καθοδήγησης για την προετοιμασία των ωφελούμενων στην αγορά εργασίας, με έμφαση σε νέους εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης (ΕΑΕΚ), άνεργες μητέρες, μακροχρόνια ανέργους, οικονομικά μη ενεργά άτομα, άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικό αποκλεισμό, κ.λπ..

Υποδομές επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης

Η αναβάθμιση και ο εκσυγχρονισμός των υποδομών για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στις περιοχές της απολιγνιτοποίησης αποτελεί μια σημαντική πρόκληση. Στο πλαίσιο αυτό, το εμβληματικό έργο του ΟΑΕΔ “Green Schools” για την αναβάθμιση των σχολών μαθητείας στις περιοχές απολιγνιτοποίησης περιλαμβάνει δράσεις για την ενεργειακή αναβάθμιση των κτιριακών εγκαταστάσεων, τον εκσυγχρονισμό του εργαστηριακού εξοπλισμού, την ανάπτυξη νέων προγραμμάτων σπουδών σε πράσινα επαγγέλματα καθώς και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Η αναβάθμιση των Επαγγελματικών Σχολών Μαθητείας (ΕΠΑ.Σ.) αναμένεται να συμβάλει στην ποιοτική αναβάθμιση των εργαστηρίων των εκπαιδευτικών δομών και κατ’ επέκταση στη βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης σε σύγχρονες ειδικότητες ζητούμενες από την αγορά εργασίας που οδηγούν στην

αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φάσματος της ανεργίας. Επίσης επιδιώκεται η ευαισθητοποίηση των χρηστών και επισκεπτών των συγκροτημάτων σε θέματα αειφόρου ανάπτυξης.

Υποδομές κοινωνικής φροντίδας και πρόνοιας

Με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικοοικονομικής ένταξης ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού θα ενισχυθούν οι υποδομές κοινωνικής φροντίδας και πρόνοιας με έμφαση στα παιδιά και τους ηλικιωμένους για τις περιοχές που πλήττονται από την απολιγνιτοποίηση. Ειδικότερα, προβλέπεται η αναβάθμιση των κοινωνικοπρονοιακών δομών, ο εκσυγχρονισμός εξοπλισμού και η προσαρμογή των ωρών λειτουργίας στις ανάγκες των εργαζόμενων, υποστηρίζοντας την ομαλή μετάβαση των άνεργων γονιών στην αγορά εργασίας, αλλά και τη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής για τους εργαζόμενους.

Εξοικείωση - Ευαισθητοποίηση κοινωνικού και οικονομικού ιστού

Για την ανάπτυξη και εμπέδωση περιβαλλοντικής συνείδησης θα σχεδιαστούν και θα υλοποιηθούν προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων για εργαζόμενους, εργοδότες και ανέργους με αντικείμενο την προστασία του περιβάλλοντος, τις πράσινες μορφές ενέργειας, την πράσινη οικονομία, τη γαλάζια οικονομία, τις ψηφιακές δεξιότητες και την επιχειρηματικότητα. Τα προγράμματα αυτά θα διαφοροποιούνται θεματικά ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες της κάθε Περιφέρειας.

The main target groups - point (d)(iii) of Article 22(3) CPR:

- Άνεργοι (μακροχρόνιοι, νέοι, νέοι εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης (ΕΑΕΚ), μητέρες, γυναίκες, κ.λπ.)
- Εργαζόμενοι, συμπεριλαμβανομένων εργαζομένων σε επισφαλείς θέσεις εργασίας
- Επιχειρήσεις
- Αυτοαπασχολούμενοι
- Εργοδότες
- Άτομα με χαμηλές δεξιότητες,
- Άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις,

και γενικότερα το ανθρώπινο δυναμικό των περιοχών παρέμβασης που αναζητά ευκαιρίες απασχόλησης, επαγγελματικής κατάρτισης ή επανακατάρτισης, συμβουλευτικής και συναφών υποστηρικτικών υπηρεσιών.

Actions safeguarding equality, inclusion and non-discrimination – point (d)(iv) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation

Οι πράξεις θα σχεδιαστούν ώστε να εφαρμόζονται διαφανείς διαδικασίες που δεν θα εισάγουν διακρίσεις λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, φυλής, κ.ά., θα εξασφαλίζουν την ισότητα των φύλων και θα λαμβάνουν υπόψη τις Διεθνείς Συμβάσεις, την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς και την ενωσιακή πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος και σχετικά εθνικά σχέδια.

Οι διαδικασίες, η μεθοδολογία και τα κριτήρια επιλογής των δράσεων θα είναι συνεπής με τις κατευθυντήριες αρχές που προβλέπονται στους Κανονισμούς για τη διαφύλαξη της ισότητας, της ένταξης, της απαγόρευσης των διακρίσεων και της προσβασιμότητας στα ΑμεΑ (άρθρο 9, παρ.3 και άρθρο 73 παρ.1 του ΚΚΔ).

Αυξημένη βαρύτητα θα δίδεται σε πράξεις που αναδεικνύουν συνέργειες και συμπληρωματικότητα με άλλα Ταμεία και πράξεις Προγραμμάτων.

Οι δικαιούχοι θα καθορισθούν σύμφωνα με συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης ικανότητας και επάρκειας σύμφωνα με κατευθύνσεις της Εθνικής Αρχής Συντονισμού. Το κριτήριο της ωριμότητας μιας πράξης δύναται επίσης να λαμβάνεται υπόψη, ιδίως για έργα που μπορούν να συμβάλουν στην εμπροσθοβαρή υλοποίηση του Προγράμματος και ιδιαίτερα στην άμεση αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών συνεπειών της απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα.

Θα προωθηθεί η εταιρική σχέση και η διασφάλιση της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης κατά την προετοιμασία και εφαρμογή του Προγράμματος, με τη συμμετοχή στις Επιτροπές Παρακολούθησης φορέων που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών, περιβαλλοντικούς εταίρους και λοιπούς φορείς αρμόδιους για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, των θεμελιωδών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, της ισότητας των φύλων και της καταπολέμησης των διακρίσεων (ΚΚΔ, Άρθρο 6), ενώ θα πραγματοποιηθούν επιμέρους στοχευμένες ενέργειες, δράσεις και παρεμβάσεις, σε συμφωνία με το περιεχόμενο του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Άτομα με Αναπηρία, των Αρχών της ισότητας των φύλων και των μη διακρίσεων υπάρχουσες εθνικές στρατηγικές και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα ΑμεΑ.

Η Δομή Διαχείρισης του ΠΔΑΜ θα συμμετέχει στο θεματικό Δίκτυο για τα θέματα αναπηρίας που προβλέπεται να λειτουργήσει κατά την ΠΠ 2021-2027.

Indication of the specific territories targeted, including the planned use of territorial tools – point (d)(v) of Article 22(3) CPR

--

The interregional, cross-border and transnational actions – point (d)(vi) of Article 22(3) CPR

--

The planned use of financial instruments – point (d)(vii) of Article 22(3) CPR

--

2.1.1.1.2. Indicators

Reference: point (d)(ii) of Article 22(3) CPR and Article 8 ERDF and CF Regulation

Table 2: Output indicators

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	ID	Indicator	Measurement unit	Milestone (2024)	Target (2029)
4	JSO8.1	JTF		EECO01	Total number of participants	persons	11,076.00	33,992.00
4	JSO8.1	JTF		EECO04	Inactive	persons	1,871.00	11,987.00
4	JSO8.1	JTF		RCO101	SMEs investing in skills for smart specialisation, for industrial transition and entrepreneurship	enterprises	20.00	200.00
4	JSO8.1	JTF		PSO744	Μονάδες επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης που αναβαθμίζονται	Αριθμός	2.00	4.00
4	JSO8.1	JTF		PSO743	Άτομα (16-66+) που παρακολούθησαν προγράμματα διά	Αριθμός	6,691.00	13,382.00

Reference: point (d)(ii) of Article 22(3) CPR

Table 3: Result indicators

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	ID	Indicator	Measurement unit	Baseline or reference value	Reference Year	Target (2029)	Source of data	Comments
4	JSO8.1	JTF		EECR03	Participants gaining a qualification upon leaving	persons	0.00	2021	15,398.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	
4	JSO8.1	JTF		EECR04	Participants in employment upon leaving	persons	0.00	2021	17,067.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	

4	JSO8.1	JTF		RCR98	SMEs staff completing training for skills for smart specialisation, for industrial transition and entrepreneurship (by type of skill: technical, management, entrepreneurship, green, other)	participants	0.00	2021	6,000.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	
4	JSO8.1	JTF		PSR745	Άτομα (16-66+) που παρακολούθησαν προγράμματα διά βίου μάθησης και πιστοποιήθηκαν	Αριθμός	0.00	2021	3,346.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	
4	JSO8.1	JTF		PSR746	Ποσοστό σπουδαστών που παρακολουθεί τα αναμορφωμένα προγράμματα σπουδών	Ποσοστό	0.00	2021	65.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	

2.1.1.1.3. Indicative breakdown of the programmed resources (EU) by type of intervention

Reference: point (d)(viii) of Article 22(3) CPR

Table 4: Dimension 1 - intervention field

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
4	JSO8.1	JTF		124. Infrastructure for vocational education and training and adult learning	21,080,000.00
4	JSO8.1	JTF		127. Other social infrastructure contributing to social inclusion in the community	4,972,500.00
4	JSO8.1	JTF		134. Measures to improve access to employment	149,354,550.00
4	JSO8.1	JTF		136. Specific support for youth employment and socio-economic integration of young people	21,441,080.00
4	JSO8.1	JTF		143. Measures promoting work-life balance, including access to childcare and care for dependent persons	8,925,000.00
4	JSO8.1	JTF		146. Support for adaptation of workers, enterprises and entrepreneurs to change	14,992,300.00
4	JSO8.1	JTF		151. Support for adult education (excluding infrastructure)	1,792,300.00
4	JSO8.1	JTF		153. Pathways to integration and re-entry into employment for disadvantaged people	3,437,400.00
4	JSO8.1	Total			225,995,130.00

Table 5: Dimension 2 - form of financing

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
4	JSO8.1	JTF		01. Grant	225,995,130.00

4	JSO8.1	Total			225,995,130.00
---	--------	-------	--	--	----------------

Table 6: Dimension 3 – territorial delivery mechanism and territorial focus

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
----------	--------------------	------	--------------------	------	--------------

Table 7: Dimension 6 – ESF+ secondary themes

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
----------	--------------------	------	--------------------	------	--------------

Table 8: Dimension 7 – ESF+*, ERDF, Cohesion Fund and JTF gender equality dimension

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
4	JSO8.1	JTF		01. Gender targeting	90,398,052.00
4	JSO8.1	JTF		03. Gender neutral	135,597,078.00
4	JSO8.1	Total			225,995,130.00

* In principle, 40 % for the ESF+ contributes to gender tracking. 100 % is applicable when Member State chooses to use Article 6 ESF+

2.1.1. Priority: 5. Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Μικρής Κλίμακας – Ευφυείς Κοινότητες

2.1.1.1. Specific objective: JSO8.1. Enabling regions and people to address the social, employment, economic and environmental impacts of the transition towards the Union’s 2030 targets for energy and climate and a climate-neutral economy of the Union by 2050, based on the Paris Agreement (JTF)

2.1.1.1.1. Interventions of the Funds

Reference: points (d)(i), (iii), (iv), (v), (vi) and (vii) of Article 22(3) CPR

The related types of actions – point (d)(i) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation:

Η προτεραιότητα 5 επιδιώκει να αναδείξει τις θετικές συνέπειες της πράσινης και ψηφιακής μετάβασης στην οικονομία μηδενικών ρύπων σε μία κλίμακα άμεσα αντιληπτή από τον πολίτη. Οι κυριότερες παρεμβάσεις για την υλοποίηση των ευφυών κοινοτήτων περιλαμβάνονται στην προτεραιότητα 5, πλην όμως σχετικές συμπληρωματικές δράσεις περιλαμβάνονται και στις προτεραιότητες 2 και 3.

Ποιότητα ζωής στις αστικές περιοχές

Υλοποίηση συμπληρωματικών παρεμβάσεων στο πλαίσιο Στρατηγικών Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (BAA), καθώς και άλλων ολοκληρωμένων στρατηγικών (π.χ. Σχεδίων Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας) στους σημαντικότερους οικισμούς των Περιφερειακών Ενοτήτων Κοζάνης και Φλώρινας, των νησιωτικών περιοχών και στον Δήμο Μεγαλόπολης.

Ειδικά οι συγκεκριμένες περιοχές της ηπειρωτικής χώρας επιλέγονται κατά προτεραιότητα, καθώς υφίστανται τις επιπτώσεις της διττής κοινωνικο-οικονομικής και περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Πρόκειται για τις περιοχές που βρίσκονται εγγύτερα στα λιγνιτωρυχεία και τις μονάδες παραγωγής ενέργειας και όπου εκτός από έργα περιβαλλοντικής εξυγίανσης, είναι ανάγκη να προωθηθούν σύγχρονες λύσεις για την ανάδειξή τους και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων (ανάδειξη του πολιτισμού, δημιουργία αστικών θυλάκων χωρίς αυτοκίνητα, περιοχές ήπιας κυκλοφορίας και χαμηλών ταχυτήτων κίνησης οχημάτων).

Ολοκληρωμένες αναπτυξιακές παρεμβάσεις στις αγροτικές και νησιωτικές περιοχές

Όσον αφορά στη Δυτική Μακεδονία και τη Μεγαλόπολη, η κατηγορία περιλαμβάνει παρεμβάσεις στις περιοχές που βρίσκονται πλησιέστερα στα λιγνιτικά πεδία. Πρόκειται για παρεμβάσεις αποκλειστικά στις Περιφερειακές Ενότητες Κοζάνης και Φλώρινας, στο πλαίσιο της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης (ΟΧΕ) Λιμνών και Ποταμών της Δυτικής Μακεδονίας και αποκλειστικά στον Δήμο Μεγαλόπολης, στο πλαίσιο της επικείμενης ΟΧΕ Πολιτισμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

Αναφορικά με τις **νησιωτικές περιοχές**, η κατηγορία περιλαμβάνει παρεμβάσεις κυρίως στις περιοχές εφαρμογής της πρωτοβουλίας GRecoIslands στο Βόρειο και Νότιο Αιγαίο.

Τα νησιά αυτά δέχονται σημαντικές πιέσεις από την κλιματική αλλαγή και τη χωρικά εστιασμένη ανθρώπινη δραστηριότητα, ιδίως δε το κύκλωμα τουρισμός - οικιστική ανάπτυξη, ενώ παράλληλα εμφανίζουν αναπτυξιακή υστέρηση, αλλά και αναξιοποίητα συγκριτικά πλεονεκτήματα. Η πρωτοβουλία

επικεντρώνεται στην ολοκληρωμένη μετάβαση μικρών νησιών προς την κλιματική ουδετερότητα με παράλληλη τόνωση των τοπικών οικονομιών. Η οικονομική ανάπτυξη προκύπτει μέσω της ανάδειξης μίας πράσινης και αειφόρου εικόνας που ανταποκρίνεται στο ολόενα και αυξανόμενο ρεύμα περιβαλλοντικά ευαίσθητοποιημένων τουριστών. Συνεπώς, η πράσινη μετάβαση στη συγκεκριμένη περίπτωση στοχεύει να αποτελέσει ανταγωνιστικό τουριστικό πλεονέκτημα και κατ' επέκταση διέξοδο προς μία βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη μικρών νησιών χωρίς πληθώρα υφιστάμενων αναπτυξιακών επιλογών.

Η πράσινη αναπτυξιακή προοπτική των GRecoIslands επηρεάζεται άμεσα από το πλάνο των ηλεκτρικών διασυνδέσεων. Καθυστερημένη διασύνδεση ή μη διασύνδεση οδηγεί σε διαιώνιση των αρνητικών συνεπειών της ενεργειακής και κοινωνικοοικονομικής απομόνωσης στα επιμέρους νησιά. Επιπλέον αυτού, δεδομένου ότι η πρωτοβουλία στοχεύει στον περιορισμό της ψαλίδας μεταξύ των αναπτυξιακών προοπτικών μεγάλων και μικρών νήσων, παρατηρείται σημαντική αλληλοκάλυψη με τους στόχους δίκαιης μετάβασης. Ως εκ τούτου, στο πλαίσιο των επιλεξιμοτήτων του Κανονισμού του ΤΑΜ στις περιοχές αυτές, θα υλοποιηθούν παρεμβάσεις που θα στοχεύουν στην ενίσχυση της ολοκληρωμένης κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής τοπικής ανάπτυξης, περιλαμβάνοντας, έργα στους εξής τομείς:

- Κυκλική οικονομία - διαχείριση απορριμμάτων
- Αποδοτική χρήση υδατικών πόρων
- Δράσεις ευαίσθητοποίησης
- Έργα βιώσιμης αστικής κινητικότητας (ηλεκτροκίνηση και πεζοδρομήσεις και ποδηλατόδρομοι)
- Προώθηση μέτρων αυτοπαραγωγής (ενεργειακές κοινότητες - MME)
- Προώθηση μέτρων αυτοπαραγωγής (ενεργειακές κοινότητες - οικιακοί καταναλωτές)
- Προώθηση μέτρων ενεργειακής απόδοσης (ενεργειακές κοινότητες - MME)
- Προώθηση μέτρων ενεργειακής απόδοσης (ενεργειακές κοινότητες - οικιακοί καταναλωτές)
- Έργα βιώσιμης αστικής κινητικότητας (πεζοδρομήσεις και ποδηλατόδρομοι)
- Έργα προστασίας και ανάδειξης πολιτιστικής κληρονομιάς

Ευφυείς κοινότητες

Υποστήριξη της υλοποίησης επενδύσεων για ενσωμάτωση των ΤΠΕ σε πόλεις και κοινότητες, μέσω της υιοθέτησης καινοτόμων, βιώσιμων και ολοκληρωμένων τεχνολογικών λύσεων που καθιστούν τη λειτουργία τους ευνοϊκότερη για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων, φιλικότερη προς το περιβάλλον και πιο αποδοτική. Με τον τρόπο αυτόν διαμορφώνονται ταυτόχρονα όροι ποιοτικής διαβίωσης για τους πολίτες τους και συνθήκες ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας.

Ειδικότερα σε συμφωνία με τις κατευθύνσεις της Στρατηγικής Ψηφιακού Μετασχηματισμού Δίκαιης αναπτυξιακής Μετάβασης, αξιοποιώντας τεχνολογίες αιχμής και καινοτόμες προσεγγίσεις, υλοποιούνται έξυπνες λύσεις / εφαρμογές για την προώθηση των τοπικών αναπτυξιακών πολιτικών (τουρισμός, πολιτισμός, κ.λπ.), των κοινωνικών πολιτικών και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής (υγεία, αστική κινητικότητα, κ.λπ.).

Κατά προτεραιότητα προβλέπονται παρεμβάσεις ψηφιακής ενοποίησης δεδομένων, υποδομών και διαδικασιών, όπου περιλαμβάνονται δράσεις που αφορούν στην ενοποίηση και αξιοποίηση δεδομένων μέσω ανάπτυξης πλατφόρμας πόλης με την ενσωμάτωση εφαρμογής διαμεσολαβητή περιεχομένου (data utilisation platforms) για τη δημιουργία αξίας, νέων προϊόντων και υπηρεσιών.

Άλλες ενδεικτικές κατηγορίες δράσεων ευφών κοινοτήτων, είναι:

- Εφαρμογές νέων τεχνολογιών και διαμόρφωση έξυπνων λύσεων για την προώθηση των κοινωνικών πολιτικών και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής
- Εφαρμογές νέων τεχνολογιών και διαμόρφωση έξυπνων λύσεων για την προώθηση των αναπτυξιακών πολιτικών
- Ψηφιακή ενοποίηση δεδομένων, υποδομών και διαδικασιών

The main target groups - point (d)(iii) of Article 22(3) CPR:

- Φορείς στήριξης της επιχειρηματικότητας, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών εταιρών, επιμελητηρίων και επαγγελματικών ενώσεων
- ΜΚΟ
- Επιχειρήσεις
- Ενεργειακές κοινότητες
- Ιδιώτες -Νοικοκυριά
- ΟΤΑ (Δήμοι και Περιφέρειες) και επιχειρήσεις ΟΤΑ
- Οργανισμοί Δημοσίου
- Ερευνητικά κέντρα

Actions safeguarding equality, inclusion and non-discrimination – point (d)(iv) of Article 22(3) CPR and Article 6 ESF+ Regulation

Οι πράξεις θα σχεδιαστούν ώστε να εφαρμόζονται διαφανείς διαδικασίες που δεν θα εισάγουν διακρίσεις λόγω αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, φυλής, κ.ά., θα εξασφαλίζουν την ισότητα των φύλων και θα λαμβάνουν υπόψη τις Διεθνείς Συμβάσεις, την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς και την ενωσιακή πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος και σχετικά εθνικά σχέδια.

Οι διαδικασίες, η μεθοδολογία και τα κριτήρια επιλογής των δράσεων θα είναι συνεπής με τις κατευθυντήριες αρχές που προβλέπονται στους Κανονισμούς για τη διαφύλαξη της ισότητας, της ένταξης, της απαγόρευσης των διακρίσεων και της προσβασιμότητας στα ΑμεΑ (άρθρο 9, παρ.3 και άρθρο 73 παρ.1 του ΚΚΔ). Αυξημένη βαρύτητα θα δίδεται σε πράξεις που αναδεικνύουν συνέργειες και συμπληρωματικότητα με άλλα Ταμεία και πράξεις Προγραμμάτων.

Οι δικαιούχοι θα καθορισθούν σύμφωνα με συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης ικανότητας και επάρκειας σύμφωνα με κατευθύνσεις της Εθνικής Αρχής Συντονισμού. Το κριτήριο της ωριμότητας μιας πράξης δύναται επίσης να λαμβάνεται υπόψη, ιδίως για έργα που μπορούν να συμβάλουν στην εμπροσθοβαρή υλοποίηση του Προγράμματος και ιδιαίτερα στην άμεση αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών συνεπειών της απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα.

Θα προωθηθεί η εταιρική σχέση και η διασφάλιση της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης κατά την προετοιμασία και εφαρμογή του Προγράμματος, με τη συμμετοχή στις Επιτροπές Παρακολούθησης φορέων που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών, περιβαλλοντικούς εταίρους και λοιπούς φορείς αρμόδιους για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, των θεμελιωδών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, της ισότητας των φύλων και της καταπολέμησης των διακρίσεων (ΚΚΔ, Άρθρο 6), ενώ θα πραγματοποιηθούν επιμέρους στοχευμένες ενέργειες, δράσεις και παρεμβάσεις, σε συμφωνία με το περιεχόμενο του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Άτομα με Αναπηρία, των Αρχών της ισότητας των φύλων και των μη διακρίσεων υπάρχουσες εθνικές στρατηγικές και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα ΑμεΑ. Η Δομή Διαχείρισης του ΠΔΑΜ θα συμμετέχει στο θεματικό Δίκτυο για τα θέματα αναπηρίας που προβλέπεται να λειτουργήσει κατά την ΠΠ 2021-2027.

Indication of the specific territories targeted, including the planned use of territorial tools – point (d)(v) of Article 22(3) CPR

The interregional, cross-border and transnational actions – point (d)(vi) of Article 22(3) CPR

The planned use of financial instruments – point (d)(vii) of Article 22(3) CPR

Η απόφαση για χρήση χρηματοδοτικών μέσων θα αξιολογηθεί για την κινητοποίηση επενδύσεων και μόχλευση πρόσθετων πόρων ανά βασική ομάδα-στόχο.

Ενδεικτικά:

- Στην περίπτωση εξοικονόμησης ενέργειας και αυτοπαραγωγής οικιακών καταναλωτών και επιχειρήσεων θα αξιοποιηθεί η χορήγηση δανείων με επιδότηση επιτοκίου.
- Στην περίπτωση ΟΤΑ (Δήμοι και Περιφέρειες) και επιχειρήσεων ΟΤΑ η χορήγηση δανείων για κεφάλαια κίνησης και επενδυτικών δανείων.

2.1.1.1.2. Indicators

Reference: point (d)(ii) of Article 22(3) CPR and Article 8 ERDF and CF Regulation

Table 2: Output indicators

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	ID	Indicator	Measurement unit	Milestone (2024)	Target (2029)
5	JSO8.1	JTF		PSO753	Δημόσιοι οργανισμοί που υποστηρίζονται για την ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών και εφαρμογών (RCO14)	Πλήθος	9.00	71.00
5	JSO8.1	JTF		PSO752	Πληθυσμός που καλύπτεται από έργα στο πλαίσιο ολοκληρωμένων εδαφικών στρατηγικών (RCO74)	Πλήθος	170,744.00	315,673.00

Reference: point (d)(ii) of Article 22(3) CPR

Table 3: Result indicators

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	ID	Indicator	Measurement unit	Baseline or reference value	Reference Year	Target (2029)	Source of data	Comments
5	JSO8.1	JTF		RCR11	Users of new and upgraded public digital services, products and processes	users/year	0.00	2021	1,550,652.00	ΕΛΣΤΑΤ	Σύνολο του πληθυσμού των περιοχών παρέμβασης
5	JSO8.1	JTF		PSR748	Δήμοι που λαμβάνουν συμπληρωματική χρηματοδότηση για ενέργειες παρεμβάσεων ολοκληρωμένου χαρακτήρα	Πλήθος	0.00	2021	41.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	

2.1.1.1.3. Indicative breakdown of the programmed resources (EU) by type of intervention

Reference: point (d)(viii) of Article 22(3) CPR

Table 4: Dimension 1 - intervention field

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
----------	--------------------	------	--------------------	------	--------------

5	JSO8.1	JTF		016. Government ICT solutions, e-services, applications	57,901,500.00
5	JSO8.1	JTF		038. Energy efficiency and demonstration projects in SMEs and supporting measures	1,193,500.00
5	JSO8.1	JTF		041. Energy efficiency renovation of existing housing stock, demonstration projects and supporting measures	1,790,250.00
5	JSO8.1	JTF		046. Support to entities that provide services contributing to the low carbon economy and to resilience to climate change, including awareness-raising measures	1,023,000.00
5	JSO8.1	JTF		048. Renewable energy: solar	2,983,750.00
5	JSO8.1	JTF		064. Water management and water resource conservation (including river basin management, specific climate change adaptation measures, reuse, leakage reduction)	20,170,000.00
5	JSO8.1	JTF		071. Promoting the use of recycled materials as raw materials	8,680,000.00
5	JSO8.1	JTF		081. Clean urban transport infrastructure	25,392,000.00
5	JSO8.1	JTF		166. Protection, development and promotion of cultural heritage and cultural services	15,725,000.00
5	JSO8.1	Total			134,859,000.00

Table 5: Dimension 2 - form of financing

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
5	JSO8.1	JTF		01. Grant	134,859,000.00
5	JSO8.1	Total			134,859,000.00

Table 6: Dimension 3 – territorial delivery mechanism and territorial focus

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
----------	--------------------	------	--------------------	------	--------------

Table 7: Dimension 6 – ESF+ secondary themes

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
----------	--------------------	------	--------------------	------	--------------

Table 8: Dimension 7 – ESF+*, ERDF, Cohesion Fund and JTF gender equality dimension

Priority	Specific objective	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
----------	--------------------	------	--------------------	------	--------------

5	JSO8.1	JTF		03. Gender neutral	134,859,000.00
5	JSO8.1	Total			134,859,000.00

* In principle, 40 % for the ESF+ contributes to gender tracking. 100 % is applicable when Member State chooses to use Article 6 ESF+

2.2. Technical assistance priorities

2.2.1. Priority for technical assistance pursuant to Article 36(4) CPR: 6. Τεχνική Βοήθεια του Προγράμματος

Reference: point (e) of Article 22(3) CPR

2.2.1.1. Intervention from the Funds

The related types of actions – point (e)(i) of Article 22(3) CPR

Η προτεραιότητα για την Τεχνική Βοήθεια περιλαμβάνει:

- ενέργειες τεχνικής υποστήριξης σχετικά με τον προγραμματισμό, τον σχεδιασμό, την προετοιμασία, τη διαχείριση, την παρακολούθηση, την αξιολόγηση, την εφαρμογή και τον έλεγχο και τέλος την επικοινωνία και προβολή του ΠΔΑΜ.
- δραστηριότητες για την ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας των Δομών του συστήματος διακυβέρνησης ΔΑΜ και των Δικαιούχων, για την υλοποίηση συγκεκριμένων έργων, σύμφωνα με τις ανάγκες που θα προκύψουν.

Αφορά στην κάλυψη δαπανών για την προμήθεια αγαθών και τη λήψη υπηρεσιών, καθώς και κάθε άλλη απαραίτητη δαπάνη που αποσκοπεί στην ενίσχυση της υλοποίησης των στόχων του Προγράμματος.

Επιδιωκόμενο αποτέλεσμα της προτεραιότητας είναι η άρτια και αποτελεσματική υλοποίηση των παρεμβάσεων του ΠΔΑΜ με την ενίσχυση της ικανότητας των Δομών του συστήματος διακυβέρνησης ΔΑΜ, την κατάλληλη πληροφόρηση και δημοσιότητα καθώς και την παροχή οδηγιών και υποστήριξη προς τους εμπλεκόμενους φορείς

Ενδεικτικές δράσεις :

- Υπηρεσίες και υποστήριξη για την προετοιμασία, επιλογή, αξιολόγηση, διαχείριση, παρακολούθηση και έλεγχο των παρεμβάσεων του ΠΔΑΜ (Τεχνικοί Σύμβουλοι υποστήριξης)
- Μελέτες, εμπειρογνωμοσύνες που αφορούν στην εκπόνηση Επιχειρησιακών Σχεδίων Δράσης και Οδηγών εφαρμογής, σε ενέργειες προπαρασκευής, ωρίμανσης, εξειδίκευσης, οργάνωσης, βελτιστοποίησης της εφαρμογής, αξιολόγησης, αποτίμησης των παρεμβάσεων, έρευνες και στατιστικά στοιχεία και ιδίως νέα θέματα που προκύπτουν στην προγραμματική περίοδο 2021-2027.
- Διασφάλιση της τεχνολογικής επάρκειας (τεχνολογικός εξοπλισμός, ηλεκτρονικά συστήματα κ.ά.) για την ομαλή λειτουργία των Δομών του συστήματος διακυβέρνησης ΔΑΜ
- Παρεμβάσεις για την διάγνωση αναγκών και την εστιασμένη υποστήριξη Δικαιούχων, προκειμένου να ανταποκριθούν στις ανάγκες υλοποίησης των έργων που αναλαμβάνουν.
- Εκπόνηση του Σχεδίου Αξιολόγησης του Προγράμματος και των αξιολογήσεων που προβλέπονται από τον ΚΚΔ

- Εκπαίδευση των στελεχών των Δομών του συστήματος διακυβέρνησης ΔΑΜ και των εμπλεκόμενων στην υλοποίηση του Προγράμματος φορέων, Δικαιούχων, κοινωνικών και οικονομικών εταίρων (συμμετοχή σε σεμινάρια, συνέδρια, διεθνείς συναντήσεις, ημερίδες, δίκτυα, κ.λπ.)
- Ενέργειες πληροφόρησης, προβολής και δημοσιότητας, σύμφωνα με όσα αναπτύσσονται στο Κεφάλαιο 7 «Επικοινωνία και Προβολή».

The main target groups - point (d)(iii) of Article 22(3) CPR:

- Δομές του συστήματος διακυβέρνησης ΔΑΜ
- Δικαιούχοι Πράξεων του Προγράμματος
- Υπηρεσίες άλλων Υπουργείων.

2.2.1.2. Indicators

Reference: point (e)(ii) of Article 22(3) CPR

Table 2: Output indicators

Fund	Category of region	ID	Indicator	Measurement unit	Milestone (2024)	Target (2029)
JTF		PSO692	Επικοινωνιακά σχέδια δράσης	Σχέδια	1.00	8.00
JTF		PSO698	Παρεμβάσεις για την υποστήριξη δικαιούχων	Παρεμβάσεις	2.00	17.00
JTF		PSO693	Συμβάσεις παροχής υπηρεσιών και προμηθειών	Συμβάσεις	12.00	125.00
JTF		PSO696	Εκδηλώσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης	Εκδηλώσεις	4.00	44.00

2.2.1.3. Indicative breakdown of the programmed resources (EU) by type of intervention

Reference point (e)(iv) of Article 22(3) CPR

Table 4: Dimension 1 - intervention field

Priority	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
6	JTF		179. Information and communication	1,629,400.00
6	JTF		180. Preparation, implementation, monitoring and control	10,834,000.00

6	JTF		181. Evaluation and studies, data collection	10,886,190.00
6	JTF		182. Reinforcement of the capacity of Member State authorities, beneficiaries and relevant partners	31,180,142.00
6	Total			54,529,732.00

Table 7: Dimension 6 – ESF+ secondary themes

Priority	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
----------	------	--------------------	------	--------------

Table 8: Dimension 7 – ESF+*, ERDF, Cohesion Fund and JTF gender equality dimension

Priority	Fund	Category of region	Code	Amount (EUR)
6	JTF		03. Gender neutral	54,529,732.00
6	Total			54,529,732.00

* In principle, 40 % for the ESF+ contributes to gender tracking. 100 % is applicable when Member State chooses to use Article 6 ESF+

3. Financing plan

Reference: points (g)(i), (ii) and (iii) of Article 22(3), Article 112(1), (2) and (3), and Articles 14 and 26 CPR

3.1. Transfers and contributions (1)

Reference: Articles 14, 26 and 27 CPR

Programme amendment related to	☐ contribution to InvestEU
	☐ transfer to instruments under direct or indirect management
	☐ transfer between ERDF, ESF+, Cohesion Fund or to another Fund or Funds

(1) Applicable only to programme amendments in accordance with Articles 14 and 26 except complementary transfers to the JTF in accordance with Article 27 CPR. Transfers shall not affect the annual breakdown of financial appropriations at the MFF level for a Member State.

Table 15A: Contributions to InvestEU* (breakdown by year)

Contribution from		Contribution to	Breakdown by year							
Fund	Category of region	InvestEU window	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Total

* For each new request for contribution, a programme amendment shall set out the total amounts for each year by Fund and by category of region.

Table 15B: Contributions to InvestEU* (summary)

Fund	Category of region	Sustainable Infrastructure (a)	Innovation and Digitisation (b)	SME (c)	Social Investment and Skills (d)	Total (e)=(a)+(b)+(c)+(d)
Total						

* Cumulative amounts for all contributions done through programme amendments during the programming period. With each new request for contribution, a programme amendment shall set out the total amounts for each year by Fund and by category of region.

Justification, taking into account how those amounts contribute to the achievement of policy objectives selected in the programme in accordance with Article 10(1) of the InvestEU Regulation

--

Table 16A: Transfers to instruments under direct or indirect management (breakdown by year)

Transfers from		Transfers to	Breakdown by year							
Fund	Category of region	Instrument	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Total

Table 16B: Transfers to instruments under direct or indirect management* (summary)

Fund	Category of region	Total
Total		

* Cumulative amounts for all transfers done through programme amendments during programming period. With each new request for transfer, a programme amendment shall set out the total amounts transferred for each year by Fund and by category of region.

Transfers to instruments under direct or indirect management - Justification

--

Table 17A: Transfers between ERDF, ESF+ and Cohesion Fund or to another Fund or Funds* (breakdown by year)

Transfers from		Transfers to		Breakdown by year							
Fund	Category of region	Fund	Category of region	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Total

* Transfer to other programmes. Transfers between ERDF and ESF+ can only be done within the same category of region.

Table 17B: Transfers between ERDF, ESF+ and Cohesion Fund or to another Fund or Funds (summary)

	ERDF			ESF+			CF	EMFAF	AMIF	ISF	BMVI	Total
	More developed	Transition	Less developed	More developed	Transition	Less developed						
Total												

* Cumulative amounts for all transfers done through programme amendments during the programming period. With each new request for transfer, a programme amendment shall set out the total amounts transferred for each year by Fund and category of region.

Transfers between shared management funds, including between cohesion policy funds - Justification

--

3.2. JTF: allocation in the programme and transfers (1)

3.2.1. JTF allocation to the programme prior to transfers by priority (where relevant) (2)

Reference: Article 27 CPR

Table 18: JTF allocation to the programme in accordance with Article 3 JTF Regulation, prior to transfers

JTF Priority	JTF Allocation
Ενίσχυση και Προώθηση Επιχειρηματικότητας	182,725,421.00
Ενεργειακή Μετάβαση - Κλιματική Ουδετερότητα	59,943,065.00
Αναπροσαρμογή Χρήσεων Γης - Κυκλική Οικονομία	15,080,006.00
Δίκαιη Εργασιακή Μετάβαση	60,283,618.00
Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Μικρής Κλίμακας – Ευφυείς Κοινότητες	31,048,162.00
Τεχνική Βοήθεια του Προγράμματος	14,330,224.00
Total	363,410,496.00

(1) Transfers shall not affect the annual breakdown of financial appropriations at the MFF level for a Member State

(2) Applicable to the first adoption of programmes with JTF allocation.

3.2.2. Transfers to the JTF as complementary support (1) (where relevant)

Transfer to JTF	☐ concerns internal transfers within the programme with JTF allocation
	☒ concerns transfers from other programmes to the programme with JTF allocation

(1) Section to be filled in by receiving programme. Where a programme supported by the JTF receives complementary support (cf Article 27 CPR) within the programme and from other programmes all tables in this section need to be filled in. At the first adoption with JTF allocation, this section is to confirm or correct the preliminary transfers proposed in the Partnership Agreement

Table 18A: Transfers to the JTF within the programme (breakdown by year)

Transfers from		Transfers to	Breakdown by year							
Fund	Category of region	JTF Priority*	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Total

* JTF resources should be complemented with ERDF or ESF+ resources of the category of region where the territory concerned is located.

Table 18B: Transfer of ERDF and ESF+ resources to the JTF within the programme

Transfer within the programme* (complementary support) per category of region	JTF allocation in the programme* broken down by category of region, which territory located** in (by JTF priority)	
	JTF Priority	Amount

* Programme with the JTF allocation.

** JTF resources should be complemented with ERDF or ESF+ resources of the category of region where the territory concerned is located.

Table 18C: Transfers to the JTF from the other programme(s) (breakdown by year)

Transfers from		Transfers to	Breakdown by year							
From fund	Category of region	JTF Priority*	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Total
ERDF	Transition	1	813,630.00	837,121.00	862,612.00	883,782.00	905,526.00	927,795.00	950,254.00	6,180,720.00
ERDF	Transition	2	675,854.00	695,302.00	716,427.00	733,818.00	751,911.00	770,524.00	789,684.00	5,133,520.00
ERDF	Transition	3	176,944.00	182,036.00	187,567.00	192,120.00	196,857.00	201,730.00	206,746.00	1,344,000.00
ERDF	Transition	4	447,521.00	460,400.00	474,387.00	485,904.00	497,884.00	510,208.00	522,896.00	3,399,200.00
ERDF	Transition	5	2,486,805.00	2,558,367.00	2,636,093.00	2,700,087.00	2,766,660.00	2,835,144.00	2,905,644.00	18,888,800.00
ERDF	Transition	6	191,394.00	196,903.00	202,885.00	207,810.00	212,934.00	218,204.00	223,630.00	1,453,760.00
ERDF	Less developed	1	25,454,517.00	26,187,882.00	26,984,139.00	27,641,720.00	28,322,751.00	29,022,232.00	29,737,184.00	193,350,425.00
ERDF	Less developed	2	8,350,849.00	8,591,162.00	8,852,171.00	9,067,065.00	9,290,622.00	9,520,596.00	9,757,342.00	63,429,807.00

Transfers from		Transfers to	Breakdown by year							
From fund	Category of region	JTF Priority*	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Total
ERDF	Less developed	3	3,606,380.00	3,710,161.00	3,822,880.00	3,915,684.00	4,012,229.00	4,111,544.00	4,213,786.00	27,392,664.00
ERDF	Less developed	4	8,854,858.00	9,109,677.00	9,386,439.00	9,614,303.00	9,851,352.00	10,095,206.00	10,346,242.00	67,258,077.00
ERDF	Less developed	5	4,248,909.00	4,371,181.00	4,503,982.00	4,613,320.00	4,727,066.00	4,844,078.00	4,964,534.00	32,273,070.00
ERDF	Less developed	6	2,104,973.00	2,165,547.00	2,231,339.00	2,285,507.00	2,341,858.00	2,399,826.00	2,459,502.00	15,988,552.00
ESF+	Transition	1	203,435.00	209,283.00	215,642.00	220,878.00	226,324.00	231,926.00	237,692.00	1,545,180.00
ESF+	Transition	2	168,962.00	173,826.00	179,107.00	183,455.00	187,978.00	192,630.00	197,422.00	1,283,380.00
ESF+	Transition	3	44,237.00	45,509.00	46,892.00	48,030.00	49,214.00	50,432.00	51,686.00	336,000.00
ESF+	Transition	4	111,878.00	115,101.00	118,598.00	121,476.00	124,471.00	127,553.00	130,723.00	849,800.00
ESF+	Transition	5	621,700.00	639,592.00	659,023.00	675,022.00	691,665.00	708,786.00	726,412.00	4,722,200.00
ESF+	Transition	6	47,848.00	49,226.00	50,721.00	51,952.00	53,233.00	54,552.00	55,908.00	363,440.00
ESF+	Less developed	1	6,363,887.00	6,547,020.00	6,745,924.00	6,909,688.00	7,080,055.00	7,255,308.00	7,435,724.00	48,337,606.00
ESF+	Less developed	2	2,087,710.00	2,147,791.00	2,213,043.00	2,266,766.00	2,322,656.00	2,380,150.00	2,439,336.00	15,857,452.00
ESF+	Less developed	3	901,596.00	927,540.00	955,720.00	978,921.00	1,003,057.00	1,027,886.00	1,053,446.00	6,848,166.00
ESF+	Less developed	4	2,213,714.00	2,277,419.00	2,346,610.00	2,403,576.00	2,462,838.00	2,523,802.00	2,586,561.00	16,814,520.00
ESF+	Less developed	5	1,062,226.00	1,092,795.00	1,125,996.00	1,153,330.00	1,181,766.00	1,211,020.00	1,241,134.00	8,068,267.00
ESF+	Less developed	6	526,243.00	541,387.00	557,835.00	571,377.00	585,464.00	599,956.00	614,876.00	3,997,138.00

* JTF resources should be complemented with ERDF or ESF+ resources of the category of region where the territory concerned is located.

Table 18D: Transfer of ERDF and ESF+ resources from other programmes to the JTF in this programme

Transfer(s) from other programme(s)** per category of region		Complementary support to the JTF in this programme* to the territory located*** in a given category of region (by priority)	
		JTF Priority	Amount
ERDF	Transition	1	6,180,720.00
ERDF	Transition	2	5,133,520.00
ERDF	Transition	3	1,344,000.00

Transfer(s) from other programme(s)** per category of region		Complementary support to the JTF in this programme* to the territory located*** in a given category of region (by priority)	
		JTF Priority	Amount
ERDF	Transition	4	3,399,200.00
ERDF	Transition	5	18,888,800.00
ERDF	Transition	6	1,453,760.00
ERDF	Less developed	1	193,350,425.00
ERDF	Less developed	2	63,429,807.00
ERDF	Less developed	3	27,392,664.00
ERDF	Less developed	4	67,258,077.00
ERDF	Less developed	5	32,273,070.00
ERDF	Less developed	6	15,988,552.00
ESF+	Transition	1	1,545,180.00
ESF+	Transition	2	1,283,380.00
ESF+	Transition	3	336,000.00
ESF+	Transition	4	849,800.00
ESF+	Transition	5	4,722,200.00
ESF+	Transition	6	363,440.00
ESF+	Less developed	1	48,337,606.00
ESF+	Less developed	2	15,857,452.00
ESF+	Less developed	3	6,848,166.00
ESF+	Less developed	4	16,814,520.00
ESF+	Less developed	5	8,068,267.00
ESF+	Less developed	6	3,997,138.00
Total	Transition		45,500,000.00
Total	Less developed		499,615,744.00
Grand total			545,115,744.00

* Programme with JTF allocation, which receives complementary support from the ERDF and ESF+.

** Programme providing the complementary support from the ERDF and ESF+ (source).

*** JTF resources should be complemented with ERDF or ESF+ resources of the category of region where the territory concerned is located.

3.2.2. Transfers to the JTF as complementary support (1) (where relevant)

Justification for the complementary transfer from ERDF and ESF+ based on the planned types of interventions

Reference: point (d)(ix) of Article 22(3) CPR

Το σύνολο των πόρων του ΕΤΠΑ και του ΕΚΤ + που μεταφέρονται στο ΤΔΜ στην περίπτωση της Ελλάδας, ανέρχεται σε 1,5 φορά του ποσού του ΤΔΜ, σε εφαρμογή της παραγράφου 2 του άρθρου 10 του Κανονισμού για το ΤΔΜ (χαμηλότερα από το οριζόμενο επιτρεπτό όριο).

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Ινστιτούτου Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), μόνο οι περιφέρειες εξόρυξης άνθρακα θα υποστούν σωρευτικά ζημιά ύψους 1,3 δις EUR στην ΑΠΑ τους έως το 2029 σε σύγκριση με το 2019. Όσον αφορά στη δημιουργία θέσεων εργασίας, που αποτελεί τον κύριο στόχο του ΤΔΜ, ο IOBE εκτιμά ότι οι περιφέρειες εξόρυξης άνθρακα θα υποστούν σωρευτικά απώλεια περίπου 14.000 θέσεων εργασίας έως το 2029 σε σύγκριση με το 2019. Από την αξιολόγηση του IOBE προκύπτει ότι θα χρειαστούν περισσότεροι πόροι για την αντιστάθμιση των απωλειών θέσεων εργασίας και για την αντιστάθμιση της απολεσθείσας ΑΠΑ έως το 2029, λόγω της σταδιακής κατάρτησης του άνθρακα, από εκείνους που προβλέπονται στο Πρόγραμμα ΔΑΜ για τις πληγείσες περιοχές. Αυτός είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους αξιοποιείται η διάταξη του σχεδίου κανονισμού ΤΔΜ, άρθρο 8 για τη στήριξη παραγωγικών επενδύσεων σε επιχειρήσεις εκτός των ΜΜΕ.

Μέσω του ΠΔΑΜ και στο πλαίσιο της λογικής παρέμβασης των υποκείμενων εδαφικών σχεδίων, προωθείται η αναδιάταξη του παραγωγικού προτύπου των περιοχών που θα αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της μετάβασης. Το πρότυπο αυτό χαρακτηρίζεται από την υψηλή μονομέρεια και εξάρτηση από την εξόρυξη του λιγνίτη και τη συμβατική παραγωγή ενέργειας από την καύση του (σχετική μελέτη του ΟΟΣΑ για την Ελλάδα υπολογίζει στη Δυτική Μακεδονία Location Quotient (LQ) =6,36 στον τομέα «εξόρυξη, ενέργεια, ηλεκτρική ενέργεια και ύδρευση»), το χαμηλό επίπεδο καινοτομίας των επιχειρήσεων, το αδύναμο οικοσύστημα προώθησης της νεοφυούς επιχειρηματικότητας και τα πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας (τα άτομα ηλικίας 15-24 ετών αντιμετωπίζουν ένα πρωτοφανές ποσοστό ανεργίας άνω του 60 %, το οποίο είναι διπλάσιο από το περιφερειακό ποσοστό ανεργίας και σχεδόν 10 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο για τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα).

Οι σχετικές παρεμβάσεις αφορούν στην αναγέννηση των τοπικών οικονομιών των περιοχών εξόρυξης λιγνίτη, την εξασφάλιση των επηρεαζόμενων θέσεων εργασίας και τη δημιουργία νέων σε νέες δραστηριότητες (π.χ. δράσεις ανάπλασης εγκαταλελειμμένων και ρυπασμένων εκτάσεων και εγκαταστάσεων, πιλοτικά/εμβληματικά έργα όπως στον τομέα του πράσινου υδρογόνου, κ.ά)

Θα αξιοποιηθούν επίσης μέσω συγκεκριμένων δράσεων, η δυνατότητα στήριξης παραγωγικών επενδύσεων σε επιχειρήσεις εκτός των ΜΜΕ (υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 8 του Κανονισμού ΤΔΜ) και η δυνατότητα αύξησης της έντασης των χορηγούμενων ενισχύσεων στις περιοχές που προορίζονται για στήριξη από το ΤΔΜ (σχετική ευνοϊκή διάταξη της Ανακοίνωσης της Επιτροπής για τις Κατευθυντήριες γραμμές για τις κρατικές ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα).

Από την ανωτέρω ανάλυση τεκμαίρεται ότι τόσο η προσέλκυση επενδύσεων στις συγκεκριμένες περιοχές η οποία αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά, όσο και οι υπόλοιπες παρεμβάσεις, δημιουργούν ως επακόλουθο εξαιρετικά υψηλές χρηματοδοτικές ανάγκες.

3.3. Transfers between categories of region resulting from the mid-term review

Table 19A: Transfers between categories of region resulting from the mid-term review within the programme (breakdown by year)

Transfers from	Transfers to	Breakdown by year			
Category of region*	Category of region*	2025	2026	2027	Total

* Applicable to ERDF and ESF+ only

Table 19B: Transfers between categories of region resulting from the mid-term review, to other programmes (breakdown by year)

Transfers from	Transfers to	Breakdown by year			
Category of region*	Category of region*	2025	2026	2027	Total

* Applicable to ERDF and ESF+ only

3.4. Transfers back (1)

Table 20A: Transfers back (breakdown by year)

Transfers from	Transfers to		Breakdown by year							
InvestEU or other Union instrument	Fund	Category of region	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Total

(1) Applicable only to programme amendments for resources transferred back from other Union instruments, including elements of AMIF, ISF and BMVI, under direct or indirect management, or from InvestEU.

Table 20B: Transfers back* (summary)

From	To						
InvestEU / Instrument	ERDF			ESF+			Cohesion Fund
	More developed	Transition	Developed	More developed	Transition	Developed	

* Cumulative amounts for all transfers done through programme amendments during programming period. With each new request for transfer, a programme amendment shall set out the total amounts transferred for each year by Fund and by category of region.

3.5. Financial appropriations by year

Reference: point (g)(i) of Article 22(3) CPR and Article 3, 4 and 7 JTF Regulation

Table 10: Financial appropriations by year

Fund	Category of region	2021	2022	2023	2024	2025	2026		2027		Total
							Financial appropriation without flexibility amount	Flexibility amount	Financial appropriation without flexibility amount	Flexibility amount	
JTF* - Article 3 JTF resources		48,883,057.00	49,860,718.00	50,857,932.00	51,875,091.00	52,912,593.00	26,985,422.00	26,985,422.00	27,525,131.00	27,525,130.00	363,410,496.00
JTF - Article 4 JTF resources		91,105,525.00	185,855,271.00	189,572,376.00							466,533,172.00
JTF - Article 7 JTF resources related to Article 3 JTF resources											
JTF - Article 7 JTF resources related to Article 4 JTF resources											
Total JTF		139,988,582.00	235,715,989.00	240,430,308.00	51,875,091.00	52,912,593.00	26,985,422.00	26,985,422.00	27,525,131.00	27,525,130.00	829,943,668.00
Total		139,988,582.00	235,715,989.00	240,430,308.00	51,875,091.00	52,912,593.00	26,985,422.00	26,985,422.00	27,525,131.00	27,525,130.00	829,943,668.00

* Amounts after the complementary transfer to the JTF.

3.6. Total financial appropriations by fund and national co-financing

Reference: point (g)(ii) of Article 22(3), Article 22(6) and Article 36 CPR

For programmes under the Investment for jobs and growth goal where technical assistance in accordance with Article 36(4) CPR was chosen in the Partnership Agreement

Table 11: Total financial appropriations by fund and national co-financing

Policy / JTF specific objective number or technical assistance	Priority	Basis for calculation Union support	Fund	Category of region*	Union contribution (a)=(g)+(h)	Breakdown of Union contribution		National contribution (b)=(c)+(d)	Indicative breakdown of national contribution		Total (e)=(a)+(b)	Co-financing rate (f)=(a)/(e)
						Less flexibility amount (g)	Flexibility amount (h)		Public (c)	Private (d)		
8	1	Public	JTF** - Article 3 JTF resources		432,139,352.00	366,831,996.00	65,307,356.00	78,207,592.00	78,207,592.00		510,346,944.00	84.68
8	1	Public	JTF** - Article 4 JTF resources		234,576,248.00	234,576,248.00		41,395,808.00	41,395,808.00		275,972,056.00	85.00
8	1	Public	JTF**		666,715,600.00	601,408,244.00	65,307,356.00	119,603,400.00	119,603,400.00		786,319,000.00	84.79
8	2	Public	JTF** - Article 3 JTF resources		145,647,224.00	123,632,091.00	22,015,133.00	27,320,157.00	27,320,157.00		172,967,381.00	84.21
8	2	Public	JTF** - Article 4 JTF resources		76,952,726.00	76,952,726.00		13,579,893.00	13,579,893.00		90,532,619.00	85.00
8	2	Public	JTF**		222,599,950.00	200,584,817.00	22,015,133.00	40,900,050.00	40,900,050.00		263,500,000.00	84.48
8	3	Public	JTF** - Article 3 JTF resources		51,000,836.00	43,280,250.00	7,720,586.00	9,423,677.00	9,423,677.00		60,424,513.00	84.40
8	3	Public	JTF** - Article 4 JTF resources		19,359,164.00	19,359,164.00		3,416,323.00	3,416,323.00		22,775,487.00	85.00
8	3	Public	JTF**		70,360,000.00	62,639,414.00	7,720,586.00	12,840,000.00	12,840,000.00		83,200,000.00	84.57
8	4	Public	JTF** - Article 3 JTF resources		148,605,215.00	126,141,248.00	22,463,967.00	27,295,626.00	27,295,626.00		175,900,841.00	84.48
8	4	Public	JTF** - Article 4 JTF resources		77,389,915.00	77,389,915.00		13,657,044.00	13,657,044.00		91,046,959.00	85.00
8	4	Public	JTF**		225,995,130.00	203,531,163.00	22,463,967.00	40,952,670.00	40,952,670.00		266,947,800.00	84.66
8	5	Public	JTF** - Article 3 JTF resources		95,000,499.00	80,624,986.00	14,375,513.00	22,717,147.00	22,717,147.00		117,717,646.00	80.70
8	5	Public	JTF** - Article 4 JTF resources		39,858,501.00	39,858,501.00		7,033,853.00	7,033,853.00		46,892,354.00	85.00
8	5	Public	JTF**		134,859,000.00	120,483,487.00	14,375,513.00	29,751,000.00	29,751,000.00		164,610,000.00	81.93
TA36(4)	6	Public	JTF** - Article 3 JTF resources		36,133,114.00	30,670,394.00	5,462,720.00	6,834,549.00	6,834,549.00		42,967,663.00	84.09
TA36(4)	6	Public	JTF** - Article 4 JTF resources		18,396,618.00	18,396,618.00		3,246,462.00	3,246,462.00		21,643,080.00	85.00
TA36(4)	6	Public	JTF**		54,529,732.00	49,067,012.00	5,462,720.00	10,081,011.00	10,081,011.00		64,610,743.00	84.40

Policy / JTF specific objective number or technical assistance	Priority	Basis for calculation Union support	Fund	Category of region*	Union contribution (a)=(g)+(h)	Breakdown of Union contribution		National contribution (b)=(c)+(d)	Indicative breakdown of national contribution		Total (e)=(a)+(b)	Co-financing rate (f)=(a)/(e)
						Less flexibility amount (g)	Flexibility amount (h)		Public (c)	Private (d)		
Total			JTF** - Article 3 JTF resources		908,526,240.00	771,180,965.00	137,345,275.00	171,798,748.00	171,798,748.00		1,080,324,988.00	84.10
Total			JTF** - Article 4 JTF resources		466,533,172.00	466,533,172.00		82,329,383.00	82,329,383.00		548,862,555.00	85.00
Grand total					1,375,059,412.00	1,237,714,137.00	137,345,275.00	254,128,131.00	254,128,131.00		1,629,187,543.00	84.40

* For ERDF: less developed transition, more developed, and where applicable, special allocation for outermost and northernly sparsely populated regions. For ESF+, less developed, transition, more developed and, where applicable, additional allocation for outermost regions. For Cohesion Fund: not applicable. for technical assistance, application of categories of region depends on selection of a fund.

** Indicate the total JTF resources, including the complementary support transferred from the ERDF and the ESF+. The table shall not include the amounts in accordance to Article 7 JTF Regulation. In case of technical assistance financed from the JTF, the JTF resources should be split into resources related to Articles 3 and 4 JTF Regulation. For Article 4 JTF Regulation, there is no flexibility amount.

4. Enabling conditions

Reference: point (i) of Article 22(3) CPR

Table 12: Enabling conditions

Enabling condition	Fund	Specific objective	Fulfilment of enabling condition	Criteria	Fulfilment of criteria	Reference to relevant documents	Justification
1. Effective monitoring mechanisms of the public procurement market			No	Monitoring mechanisms are in place that cover all public contracts and their procurement under the Funds in line with Union procurement legislation. That requirement includes: 1. Arrangements to ensure compilation of effective and reliable data on public procurement procedures above the Union thresholds in accordance with reporting obligations under Articles 83 and 84 of Directive 2014/24/EU and Articles 99 and 100 of Directive 2014/25/EU.	No	Το κριτήριο δεν εκπληρώνεται.	Το κριτήριο δεν εκπληρώνεται.
				2. Arrangements to ensure the data cover at least the following elements: a. Quality and intensity of competition: names of winning bidder, number of initial bidders and contractual value; b. Information on final price after completion and on participation of SMEs as direct bidders, where national systems provide such information.	No	Το κριτήριο δεν εκπληρώνεται.	Το κριτήριο δεν εκπληρώνεται.

Enabling condition	Fund	Specific objective	Fulfilment of enabling condition	Criteria	Fulfilment of criteria	Reference to relevant documents	Justification
				3. Arrangements to ensure monitoring and analysis of the data by the competent national authorities in accordance with article 83 (2) of directive 2014/24/EU and article 99 (2) of directive 2014/25/EU.	No	Το κριτήριο δεν εκπληρώνεται.	Το κριτήριο δεν εκπληρώνεται.
				4. Arrangements to make the results of the analysis available to the public in accordance with article 83 (3) of directive 2014/24/EU and article 99 (3) directive 2014/25/EU.	No	Το κριτήριο δεν εκπληρώνεται.	Το κριτήριο δεν εκπληρώνεται.
				5. Arrangements to ensure that all information pointing to suspected bid-rigging situations is communicated to the competent national bodies in accordance with Article 83(2) of Directive 2014/24/EU and Article 99(2) of Directive 2014/25/EU.	No	Το κριτήριο δεν εκπληρώνεται.	Το κριτήριο δεν εκπληρώνεται.
2. Tools and capacity for effective application of State aid rules			Yes	Managing authorities have the tools and capacity to verify compliance with State aid rules: 1. For undertakings in difficulty and undertakings under a recovery requirement.	Yes	1. Εγκύκλιος 101270/EYKE3633/30-9-2016 2. 42649/EYKE5351/10-4-2017 3. 64925/EYKE579/9-6-2017 4. Εγκύκλιος 122645/EYKE2260/27-11-2019 5. Εγκύκλιος 34584/ΕΞ2019/05-04-2019 6. https://www.espa.gr/el/Documents/Provlomatiki_epix_Orismos_update_2.pdf	Η Ειδική Υπηρεσία Κρατικών Ενισχύσεων (ΕΥΚΕ), μετά από συνεργασία με την Κεντρική Μονάδα Κρατικών Ενισχύσεων (ΚΕΜΚΕ), έχει εκδώσει προς τις ΔΑ τις εγκυκλίους (1) και (4) που αφορούν έλεγχο προβληματικότητας και έλεγχο σχετικά με επιχειρήσεις για τις οποίες εκκρεμεί διαδικασία ανάκτησης έπειτα από απόφαση της ΕΕ. Όσον αφορά τον έλεγχο προβληματικότητας, με τα έγγραφα (2) και (3) προσδιορίζονται τα στάδια που πρέπει να ακολουθηθούν, συγκεκριμένοι

Enabling condition	Fund	Specific objective	Fulfilment of enabling condition	Criteria	Fulfilment of criteria	Reference to relevant documents	Justification
							<p>αλγόριθμοι και δίνονται περαιτέρω διευκρινίσεις.</p> <p>Στο espa.gr, αναρτήθηκε παρουσίαση για τον έλεγχο προβληματικής (6).</p> <p>Με το (5) παρέχονται οδηγίες για την συμμόρφωση με το θεσμικό πλαίσιο ΚΕ όταν χρησιμοποιούνται ως νομική βάση οι Απαλλακτικοί Κανονισμοί ή οι Καν. ήσσονος σημασίας της ΕΕ.</p> <p>Οι ΔΑ και οι ΕΦ πραγματοποιούν τον σχετικό έλεγχο για την ύπαρξη ΚΕ σε όλη την περίοδο 2014-20 και έχουν την απαιτούμενη τεχνογνωσία, ενώ ενημερώνονται μέσω εκπαιδεύσεων και οδηγιών για τροποποιήσεις του θεσμικού πλαισίου.</p> <p>Σε σχέση με τις επιχειρήσεις για τις οποίες εκκρεμεί διαδικασία ανάκτησης, οι δικαιούχοι των ενισχύσεων εξάγουν το σχετικό δικαιολογητικό από το TAXIS και το επισυνάπτουν στην αίτηση χρηματοδότησης.</p>
				2. Through access to expert advice and guidance on State aid matters, provided by State aid experts of local or national bodies.	Yes	<ol style="list-style-type: none"> 1. Νόμος 4152/2013 2. Υπουργική Απόφαση 69135/ΕΥΘΥ626/2015 3. Εγκύκλιος 74391/ΕΥΚΕ2634/13-7-2016 4. Έγγραφο 115150/ΕΥΚΕ4023/2-11-2016 5. Κείμενο οδηγιών 139119 ΕΞ2016 ΕΜΠ/9.8.2016 (9α,β). 	<p>Με το Ν. 4152/2013 συστήθηκε σύστημα ελέγχου ΚΕ και οι αρμόδιες υπηρεσίες (ΚΕΜΚΕ, ΑΜΚΕ). Το σύστημα ελέγχου έχει σαν σκοπό την υποστήριξη των φορέων χορήγησης ΚΕ.</p> <p>Με την (2) ΥΑ καθορίστηκαν οι αρμοδιότητες της ΕΥΚΕ, ως ΑΜΚΕ του Υπ. Αν.Επ. στις οποίες μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται όλες οι συγχρ/μενες πράξεις.</p> <p>Με τα έγγραφα 3- 9 δόθηκαν:</p>

Enabling condition	Fund	Specific objective	Fulfilment of enabling condition	Criteria	Fulfilment of criteria	Reference to relevant documents	Justification
						<p>6. Εγκύκλιος 109658 ΕΞ2019 ΕΜΠ/4.10.2019</p> <p>7. Εγκύκλιος 00430 ΕΞ 2017 ΕΜΠ/5.12.2017</p> <p>8. Εγκύκλιος 001879 ΕΞ2016 ΕΜΠ/23.12.2016</p> <p>9. Έγγραφο ΚΜΚΕ 0004020 ΕΞ 2018/4.12.2018</p>	<ul style="list-style-type: none"> - οδηγίες με τις συγκεκριμένες διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούν ανά στάδιο και ανά περίπτωση - λίστες ελέγχου για την αναγνώριση ύπαρξης πιθανής ΚΕ, - οδηγίες διασφάλισης ορθής εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου ΚΕ - οδηγίες για τις διαδικασίες έγκρισης και συντονισμού μέτρων ΚΕ - οδηγίες για τις υποχρεώσεις και τις διαδικασίες δημοσίευσης στοιχείων χορηγούμενων ΚΕ - οδηγίες σχετικά με τις υποχρεώσεις για την καταχώρηση πληροφοριών στο ηλεκτρονικό σύστημα διαφάνειας για τις ΚΕ (Transparency Award Module - TAM). <p>Επιπροσθέτως η ΕΥΚΕ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - έχει εκδώσει οδηγούς για έλεγχο ύπαρξης ΚΕ σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας - υλοποιεί μάθημα ασύγχρονης τηλεκαίτευσης σε θέματα ΚΕ - έχει αναπτύξει Πληροφοριακό Σύστημα (ΠΣΚΕ), με ενσωματωμένες τις απαιτήσεις των κανονισμών ΚΕ το οποίο είναι υποχρεωτικό στα ΕΔΕΤ.
3. Effective application and implementation of the Charter of			Yes	Effective mechanisms are in place to ensure compliance with the Charter of Fundamental Rights of the European Union ('the Charter') which include:	Yes	Γενικό πλαίσιο: ☐ Ν. 4780/2021 «Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας, Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και	Η τήρηση της εφαρμογής του Χάρτη στην εφαρμογή των ΕΔΕΤ για την ΠΠ 2021-2027 θα καλύπτει 3 διαδοχικές φάσεις, με επιμέρους ενέργειες οι οποίες

Enabling condition	Fund	Specific objective	Fulfilment of enabling condition	Criteria	Fulfilment of criteria	Reference to relevant documents	Justification
Fundamental Rights				1. Arrangements to ensure compliance of the programmes supported by the Funds and their implementation with the relevant provisions of the Charter.		<p>Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής» (ΦΕΚ 30Α/28-02-21)</p> <p>☐ Εθνική Επιτροπή για Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου</p> <p>Πλαίσιο ΕΣΠΑ:</p> <p>☐ 2014-2020 https://www.espa.gr/el/pages/staticImplementationControl.aspx και https://www.espa.gr/el/Pages/SDE_Diadiakasies.aspx</p> <p>☐ 2021-2027 https://www.espa.gr/el/Pages/Sxediasmos21-27.aspx και https://www.espa.gr/el/Pages/Diavoulefsis.aspx</p> <p>☐ https://www.facebook.com/espaofficial.gr/</p>	<p>θα εκτελούνται από συγκεκριμένους επισπεύδοντες φορείς:</p> <p>1. Κατάρτιση των εγγράφων προγραμματισμού (κατάρτιση ΕΣΠΑ & Προγραμμάτων)</p> <p>2. Σύσταση/ Κατάρτιση των συστημάτων διαχείρισης, παρακολούθησης και ελέγχου</p> <p>3. Εφαρμογή προγραμμάτων και πραγματοποίηση συγκεκριμένων δράσεων κατά την υλοποίησή τους</p> <p>Στην τρέχουσα συγκυρία που εξετάζεται η αρχική εκπλήρωση του ΑΟ, αξιολογείται η συμμόρφωση με τις αρχές του Χάρτη κατά την κατάρτιση των εγγράφων προγραμματισμού (ΕΣΠΑ & Προγραμμάτων), ενώ κατά την υλοποίηση - καθόλη την ΠΠ – λαμβάνεται μέριμνα σε επίπεδο κατάρτισης και τήρησης του Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχου, του Οδηγού Επικοινωνίας, κλ.π.</p>
				2. Reporting arrangements to the monitoring committee regarding cases of non-compliance of operations supported by the Funds with the Charter and complaints regarding the Charter submitted in accordance with the arrangements made pursuant to Article 69(7).	Yes	<p>Διαχειριστικές Αρχές με εισροή από ΕΑΔ σύμφωνα με την Διαδικασία του ΣΔΕ «ΔVIII_3 Υποδοχή και Εξέταση Καταγγελιών» στο κεφ. ΛΠ.VIII: Διαχείριση κινδύνων</p> <p>https://www.espa.gr/el/Pages/SDE_Diadiakasies.aspx</p>	<p>Το καθήκον των εθνικών αρχών να διασφαλίζουν τον σεβασμό και την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι ιδιαίτερος σημαντικό όσον αφορά τις καταγγελίες που τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν σχετικά με ενδεχόμενη παραβίαση του Χάρτη. Σχετική με το θέμα της παρακολούθησης της εφαρμογής και της υλοποίησης του Χάρτη στα ΚΜ είναι η υποχρέωση των ΚΜ που απορρέει από το άρ.74 παρ. 3 του ΚΚΔ (1303/2013) να διαθέτουν αποτελεσματικές</p>

Enabling condition	Fund	Specific objective	Fulfilment of enabling condition	Criteria	Fulfilment of criteria	Reference to relevant documents	Justification
							<p>ρυθμίσεις για την εξέταση των καταγγελιών σχετικά με τα ΕΔΕΤ που υποβάλλονται από νομικά ή φυσικά πρόσωπα καθώς και το άρ.69 (7) του ΚΚΔ (1060/2021).</p> <p>Για το σκοπό αυτό, στη Διαδικασία του ΣΔΕ 2014-2020 ΔVIII_3 «Υποδοχή και Εξέταση Καταγγελιών», ήδη προβλέπεται και περιγράφεται η λειτουργία μηχανισμού καταγγελιών (βλ. σημείο 2), με εθνικό σημείο υποδοχής την Εθνική Αρχή Διαφάνειας (ΕΑΔ)*, που είναι η ελληνική AFCOS. Η ΕΑΔ συνδράμει τις ΔΑ με σχετικές αναφορές και στη νέα ΠΠ 2021-2027, θα υπάρχει πρόβλεψη ώστε η ΔΑ να ενημερώνει την Επιτροπή Παρακολούθησης και για τις καταγγελίες.</p> <p>* Σημειώνεται ότι η αναφορά στη Διαδικασία ΔVIII_3 της ΓΓ για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς αντικαθίσταται από την ΕΑΔ που ορίστηκε ως ελληνική AFCOS.</p>
4. Implementation and application of the United Nations Convention on the rights of persons with disabilities (UNCRPD) in accordance with Council Decision 2010/48/EC			Yes	<p>A national framework to ensure implementation of the UNCRPD is in place that includes:</p> <p>1. Objectives with measurable goals, data collection and monitoring mechanisms.</p>	Yes	<ul style="list-style-type: none"> • Σύμβαση ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, κύρωση από ΕΕ:23.12.2010, κύρωση από Ελλάδα: Ν. 4074/2012, 11.04.2012 • «ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ – ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΗΕ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ», άρθρα 	<ul style="list-style-type: none"> • Ν. 4488/2017 • 2020: ολοκληρώθηκε κατόπιν δημόσιας διαβούλευσης το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΔ), ορίστηκαν Επιμέρους Σημεία Αναφοράς σε Υπουργεία, Περιφέρειες, Δήμους και ενεργοποιήθηκαν για την παρακολούθησή του. • Το ΕΣΔ αποτελεί οδικό χάρτη με πλαίσιο δράσεων ιδίως για την

Enabling condition	Fund	Specific objective	Fulfilment of enabling condition	Criteria	Fulfilment of criteria	Reference to relevant documents	Justification
						<p>59 - 74 του Ν. 4488/ 2017, ΦΕΚ 137 - 13.09.2017</p> <ul style="list-style-type: none"> • τελικό ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ • Ν. 4780/2021 «Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας, Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής» (ΦΕΚ 30Α/28-02-21) • Εθνική Επιτροπή για Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου 	<p>περίοδο 2020-2023 (καταγράφονται ωστόσο διαρκείς δράσεις με ορίζοντα υλοποίησης έως και το 2029) με 6 πυλώνες και 30 στόχους. Η πορεία υλοποίησής του παρακολουθείται από τον Συντονιστικό Μηχανισμό στην Κυβέρνηση, τον Υπουργό Επικρατείας και από τη ΓΓ Συντονισμού της Προεδρίας της Κυβέρνησης, με αξιοποίηση του ΟΠΣ του Κυβερνητικού Έργου ΜΑΖΙ. Το ΕΣΔ συνθέτει σε έναν ενιαίο στρατηγικό προγραμματισμό δράσεις Υπουργείων και αρμόδιων φορέων που αναλύονται σε επιμέρους έργα με χρονοδιάγραμμα υλοποίησης, δείκτες παρακολούθησης, αξιολόγησης και υπεύθυνους υλοποίησης.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς στην εφαρμογή του ΕΣΔ διαβουλεύονται με την ΕΣΑμεΑ και τα μέλη της. Τα αποτελέσματα της παρακολούθησης και αξιολόγησης διατίθενται ετησίως στη δημοσιότητα, ενώ παράλληλα υποστηρίζεται η διοργάνωση δράσεων διαβούλευσης της πορείας εφαρμογής του ΕΣΔ.
				2. Arrangements to ensure that accessibility policy, legislation and standards are properly reflected in the preparation and implementation of the programmes.	Yes	<ul style="list-style-type: none"> • 2014-2020 Σύστημα Διαχείρισης & Ελέγχου 2014-2020 (Επιλογή & Έγκριση, Επιτόπιες Επαληθεύσεις, κ.α.) Ιστοσελίδα με προσβάσιμο περιεχόμενο για ΑμεΑ • 2021-2027 	<ul style="list-style-type: none"> • Ο Συντονιστικός Μηχανισμός του ΕΣΔ πρόβη με τη βοήθεια ομάδας εκπροσώπων της Δημόσιας Διοίκησης και σε διαβούλευση με ΚτΠ σε κωδικοποίηση του συνόλου της νομοθεσίας για ζητήματα αναπηρίας (6ος 2021). • Κατά το σχεδιασμό και την υλοποίηση του ΕΣΠΑ και των ΕΠ της

Enabling condition	Fund	Specific objective	Fulfilment of enabling condition	Criteria	Fulfilment of criteria	Reference to relevant documents	Justification
						<p>ο Σχεδιασμός ΕΣΠΑ & Προγραμμάτων 2021-2027</p> <p>Αποδέκτες 1ης & 2ης εγκυκλίου σχεδιασμού:</p> <p>☐ Υποβολή πρότασης ΕΣΑμεΑ</p> <p>☐ Σύνθεση ΟΣΠ4 (συμμετοχή ΕΣΑμεΑ)</p> <p>ο Διαβουλεύσεις Προγραμμάτων</p> <p>ο Εθνικό Αναπτυξιακό Συνέδριο για το νέο ΕΣΠΑ 2021-2027 και σχετικές εκδηλώσεις</p> <ul style="list-style-type: none"> • https://www.facebook.com/esp.aofficial.gr/ • ΕΣΑΜΕΑ : συγχρ/μενη δράση για την ενίσχυση της θεσμικής της ικανότητας και ανάπτυξη του Παρατηρητηρίου ΑμεΑ 	<p>ΠΠ 2014-20: ενσωμάτωση των αρχών της μη διάκρισης και προσβασιμότητας των ΑμεΑ στις διαδικασίες του ΣΔΕ 2014-20, στην στρατηγική επικοινωνίας των ΕΠ, χρηματοδότηση της ΕΣΑμεΑ για την ενίσχυση των ικανοτήτων της και συμμετοχή της στις Επιτροπές Παρακολούθησης, εκπαίδευση των ΔΑ όπως προβλέπονταν στην ΕΑC 3 «Αναπηρία».</p> <p>• Όλα όσα πραγματοποιήθηκαν σχετικά κατά την ΠΠ 2014-20 θα εξακολουθήσουν να διενεργούνται και κατά την ΠΠ 2021-27. Επιπλέον έχουν ήδη αναληφθεί σχετικές ενέργειες όπως η ανασύσταση Ομάδας Εργασίας για τα ΑμεΑ σε κεντρικό/επιτελικό επίπεδο με την αρ. πρωτ. 5812/19.01.2021, ενώ λαμβάνεται μέριμνα για αντιπροσωπευτική εκπροσώπηση και συνεργασία τόσο στην παρούσα φάση του σχεδιασμού (κείμενο ΕΣΠΑ 2021-27, Προγράμματα), όσο και κατά την ενεργοποίηση και υλοποίηση. Ενδεικτικά αναφέρεται η συμμετοχή της ΕΣΑμεΑ στο σχεδιασμό του ΕΣΠΑ 2021-27 μέσα από την Ομάδα του Στόχου Πολιτικής 4.</p>
				3. Reporting arrangements to the monitoring committee regarding cases of non-compliance of operations supported by the Funds with the UNCRPD and complaints regarding the UNCRPD submitted in accordance with the	Yes	<p>Διαχειριστικές Αρχές με εισροή από ΕΑΔ σύμφωνα με την Διαδικασία του ΣΔΕ «ΔVIII_3 Υποδοχή και Εξέταση Καταγγελιών» στο κεφ. ΛΠ.VIII: Διαχείριση κινδύνων</p> <p>https://www.espa.gr/el/Pages/SDE_Diakasias.aspx</p>	<p>Σχετική με το θέμα της παρακολούθησης της εφαρμογής και της υλοποίησης των αρχών της μη διάκρισης και προσβασιμότητας των ΑμεΑ στα ΚΜ είναι η υποχρέωση που απορρέει από το α. 74 παρ. 3 του 1303/13 να διαθέτουν αποτελεσματικές ρυθμίσεις για την εξέταση των καταγγελιών σχετικά με τα ΕΔΕΤ που</p>

Enabling condition	Fund	Specific objective	Fulfilment of enabling condition	Criteria	Fulfilment of criteria	Reference to relevant documents	Justification
				arrangements made pursuant to Article 69(7).		* Σημειώνεται ότι η αναφορά στη Διαδικασία ΔVIII_ της Γενικής Γραμματείας για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς αντικαθίσταται από την Εθνική Αρχή Διαφάνειας που ορίστηκε ως ελληνική AFCOS	<p>υποβάλλονται από νομικά ή φυσικά πρόσωπα, καθώς και το α. 69 (7) του 1060/2021 της ΠΠ 2021-27.</p> <p>Στη Διαδικασία του ΣΔΕ 2014-20 ΔVIII_3 Υποδοχή και Εξέταση Καταγγελιών προβλέπεται και περιγράφεται η λειτουργία μηχανισμού καταγγελιών με εθνικό σημείο υποδοχής την Εθνική Αρχή Διαφάνειας (ελληνική AFCOS). Η ΕΑΔ προβλέπεται να συνδράμει τις ΔΑ με σχετικές αναφορές και στη νέα ΠΠ 2021-27 και θα υπάρχει πρόβλεψη ώστε να ενημερώνεται η Επιτροπή Παρακολούθησης για τις καταγγελίες.</p> <p>Επίσης, με την ενεργοποίηση του δικτύου Κεντρικού και Επιμέρους Σημείων Αναφοράς σε Υπουργεία, Περιφέρειες και Δήμους του Ν. 4488/2017, θα ληφθεί μέριμνα να συγκεντρώνονται και κατατίθενται σε ενιαία έκθεση ετησίως στον Συντονιστικό Μηχανισμό και κάθε άλλο αρμόδιο φορέα και υπηρεσία, ζητήματα συμμόρφωσης με τη Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των ΑμεΑ ιδίως στο πλαίσιο υλοποίησης συγχρ/μενων προγραμμάτων.</p>

5. Programme authorities

Reference: point (k) of Article 22(3) and Articles 71 and 84 CPR

Table 13: Programme authorities

Programme authorities	Name of the institution	Contact name	Position	Email
Managing authority	Τεχνική Γραμματεία ΣΔΑΜ	Αλεξάνδρα Μαυρογονάτου		amavrogonatou@mou.gr
Audit authority	ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ (ΕΔΕΛ)	ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΟΥΡΚΟΛΙΑ	Πρόεδρος ΕΔΕΛ	a.tourkolia@edel.gr
Body which receives payments from the Commission	Αρχή Πιστοποίησης	Βασιλική Αλέστα	Προϊστάμενη	sra@mnec.gr

The repartition of the reimbursed amounts for technical assistance pursuant to Article 36(5) CPR if more bodies are identified to receive payments from the Commission

Reference: Article 22(3) CPR

Table 13A: The portion of the percentages set out in point (b) of Article 36(5) CPR that would be reimbursed to the bodies which receive payments from the Commission in case of technical assistance pursuant to Article 36(5) CPR (in percentage points)

6. Partnership

Reference: point (h) of Article 22(3) CPR

Σχεδιασμός ΠΔΑΜ

Η ενημέρωση και ο διάλογος με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και με την επιχειρηματική κοινότητα είναι διαρκής και ανοιχτός ήδη από την έναρξη των εργασιών κατάρτισης του εθνικού Σχεδίου Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης. Για την πληρέστερη ενημέρωση των τοπικών κοινωνιών λειτούργει διαδικτυακή πλατφόρμα στην οποία δημοσιεύονται όλα τα στρατηγικά και προγραμματικά έγγραφα καθώς και τα πρακτικά των συνεδριάσεων της Συντονιστικής Επιτροπής κατά τις οποίες αναπτύχθηκε γόνιμος θεσμικός διάλογος με τους Περιφερειάρχες Δυτικής Μακεδονίας και Πελοποννήσου, ενώ παρυσία υπάρχει και στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης. Περαιτέρω, αναπτύχθηκε στενή συνεργασία με τις πρωτανικές αρχές προκειμένου να συν-διαμορφωθεί ο νέος αναβαθμισμένος ρόλος που θα διαδραματίζει το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας στο πλαίσιο της ΔΑΜ. Τέλος, εκτός από την θεσμική διαβούλευση του Σχεδίου Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης, την παρουσίασή του στην αρμόδια Διαρκή Επιτροπή του Ελληνικού Κοινοβουλίου καθώς και στο Υπουργικό Συμβούλιο, πραγματοποιήθηκε πλήθος διαδικτυακών ημερίδων με φορείς, υπηρεσίες και ομάδες εργασίας της τοπικής αυτοδιοίκησης, στις οποίες μετείχαν εκπρόσωποι επιστημονικών και ακαδημαϊκών φορέων και ερευνητικών κέντρων, επιμελητηρίων, εργατικών κέντρων και σωματείων εργαζομένων κ.ά. Μέσα από τις διεργασίες αυτές, οι εκπρόσωποι των φορέων είχαν την δυνατότητα να ενημερωθούν για όλα τα ζητήματα της ΔΑΜ καθώς και για το κανονιστικό πλαίσιο της Ε.Ε. και, ως εκ τούτου, να προετοιμαστούν κατάλληλα για τα επόμενα βήματα.

Επιπλέον, για τα δύο Εδαφικά Σχέδια (Δυτικής Μακεδονίας, Δ. Μεγαλόπολης) η εταιρική σχέση οργανώθηκε μετά από πρόταση των Περιφερειάρχων Δυτικής Μακεδονίας και Πελοποννήσου. Ειδικά για την Χωρική Ενότητα των νησιών (Εδαφικό Νήσων Βορείου & Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης) την οργάνωση της εταιρικής σχέσης ανέλαβε Ομάδα Εργασίας υπό τον Υπουργό Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής με τη συμμετοχή του Προέδρου της Συντονιστικής Επιτροπής, των τριών Περιφερειάρχων και των τριών Προέδρων των Περιφερειακών Ενώσεων Δήμων.

Σε εφαρμογή της 2ης Εγκυκλίου του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων για την προετοιμασία του σχεδιασμού των Προγραμμάτων 2021-2027, συγκροτήθηκε η Ομάδα Σχεδιασμού του ΠΔΑΜ 2021-2027 (ΟΣΠ ΔΑΜ) καθώς και θεματικές υπο-ομάδες με τη συμμετοχή εκπροσώπων των Υπουργείων και εμπλεκόμενων φορέων των περιοχών μετάβασης. Στο πλαίσιο αυτό, καθορίστηκαν οι βασικές αρχές κατάρτισης του ΠΔΑΜ στη βάση των προτεραιοτήτων του Σχεδίου Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης και της χωρικής του διάστασης.

Η ΟΣΠ ΔΑΜ προχώρησε στην σύσταση καταλόγου εταιρών [αρμόδιων περιφερειακών, τοπικών, δημοτικών και άλλων δημόσιων αρχών, εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων και φορέων, οικονομικών και κοινωνικών εταιρών, περιβαλλοντικών οργανώσεων, φορέων προάσπισης κοινωνικής ένταξης, κ.ά.] και υλοποίησε δύο κύκλους ευρείας διαβούλευσης του ΠΔΑΜ.

Στον πρώτο κύκλο διαβούλευσης παρουσιάστηκε το Υπόμνημα κατανόησης (concept paper) του Προγράμματος. Η διαβούλευση πραγματοποιήθηκε με διαδικτυακή έρευνα ερωτηματολογίου 32 ερωτήσεων μέσω της ιστοσελίδας της Συντονιστικής Επιτροπής ΣΔΑΜ (www.sdam.gr) με ανοιχτή πρόσβαση στο κοινό, το διάστημα από 6 έως 26 Απριλίου 2021.

Ο κατάλογος εταιρών (στους οποίους απεστάλη μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ο σύνδεσμος του ερωτηματολογίου), περιελάμβανε συνολικά 116 εκπροσώπους.

Με την ολοκλήρωση της διαβούλευσης εξετάστηκαν 64 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια και καταγράφηκαν τα ακόλουθα κύρια συμπεράσματα:

- Η απασχόληση αναδεικνύεται η μείζονα πρόκληση που θα κληθεί να αντιμετωπίσει το ΠΔΑΜ 2021-2027

- Η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας (τόσο σε ανθρώπινο κεφάλαιο όσο και σε υποδομές) και οι σχετικές δράσεις υποστήριξης, χαρακτηρίζονται ως εξαιρετικά σημαντικής σπουδαιότητας, μεταξύ των 6 προτεραιοτήτων του υπό σχεδιασμό ΠΔΑΜ.
- Μεγάλος αριθμός πολιτών (όπως προκύπτει από το υψηλό ποσοστό συμμετοχής στη διαδικασία) επιθυμεί να έχει ενεργή συμμετοχή στη διαβούλευση και την κατάρτιση του ΠΔΑΜ.

Η ανάλυση και τα συμπεράσματα του πρώτου κύκλου διαβούλευσης είναι διαθέσιμα σε ηλεκτρονική μορφή μέσω της σελίδας της Συντονιστικής Επιτροπής ΣΔΑΜ.

Ο δεύτερος κύκλος διαβούλευσης διεξήχθη επί του αναλυτικού Σχεδίου ΠΔΑΜ καθώς και των τριών Εδαφικών Σχεδίων Δίκαιης Μετάβασης και ολοκληρώθηκε στις 25 Ιουνίου 2021.

Σε όλη τη διάρκεια της δεύτερης διαβούλευσης πραγματοποιήθηκαν ενημερωτικές ημερίδες, ενώ συνεχίστηκε η δημοσιοποίηση ενημερωτικού υλικού, μέσω της ιστοσελίδας της Συντονιστικής Επιτροπής ΣΔΑΜ.

Τα σχόλια που προέκυψαν από τη δεύτερη διαβούλευση αφορούν κυρίως σε:

- προτάσεις διορθωτικών παρεμβάσεων στο σχεδιασμό του Προγράμματος,
- ερωτήματα για το σχεδιαζόμενο σύστημα διακβέρνησης, τη διαδικασία αποκατάστασης των λιγνιτικών εδαφών και την κατανομή των πόρων μεταξύ των περιοχών παρέμβασης,
- ζητήματα συμπληρωματικότητας των παρεμβάσεων του ΠΔΑΜ με τα άλλα Προγράμματα της περιόδου 2021-2027,
- συγκεκριμένες προτάσεις έργων ανά περιοχή παρέμβασης,

στη λογική των αυξημένων απαιτήσεων σχεδιασμού και εφαρμογής πολιτικών και μέτρων που προκύπτει από το μέγεθος των απαιτούμενων αλλαγών στον περιορισμένο χρόνο μετάβασης.

Παρακολούθηση και αξιολόγηση ΠΔΑΜ

Για τον έλεγχο της διαδικασίας μετάβασης δημιουργείται κατάλληλη δομή παρακολούθησης και αξιολόγησης. Η δομή αυτή είναι κοινή και καλύπτει το σύνολο των λιγνιτικών περιοχών και των νήσων Βορείου & Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης. Στο πλαίσιο αυτό συστήνεται «Παρατηρητήριο ΔΑΜ», το οποίο θα παρέχει συστηματική και έγκυρη πληροφόρηση και ανάλυση για το είδος και την έκταση των προκαλούμενων μεταβολών στον οικονομικό και κοινωνικό ιστό των επηρεαζόμενων περιοχών, με σκοπό τη διαμόρφωση πολιτικών και τη λήψη διορθωτικών μέτρων παρέμβασης. Τα αποτελέσματα του Παρατηρητηρίου ΔΑΜ θα λαμβάνονται υπόψη από την Κυβερνητική και τη Συντονιστική Επιτροπή ΔΑΜ κατά τη διαδικασία παρακολούθησης και υλοποίησης του ΣΔΑΜ.

- *Κυβερνητική Επιτροπή ΔΑΜ (ΚΕΔΑΜ): είναι το ανώτατο πολιτικό όργανο του εθνικού Σχεδίου ΔΑΜ με κύριο αντικείμενο την έγκριση και παρακολούθηση του ΣΔΑΜ, τον συντονισμό των δημόσιων διαβουλεύσεων με τους αρμόδιους φορείς και τις τοπικές κοινωνίες, καθώς και τον συντονισμό για την αξιοποίηση των διαθέσιμων πηγών χρηματοδότησης.*
- *Συντονιστική Επιτροπή (ΣΕΠ): εξειδικεύει την εθνική πολιτική ΔΑΜ και είναι αρμόδια για την κατάρτιση και υλοποίηση του εθνικού Σχεδίου ΔΑΜ και του ΠΔΑΜ και των υποκειμένων ΕΣΔΑΜ. Αποτελεί το ανώτατο όργανο διοίκησης και διεύθυνσης των σχετικών δραστηριοτήτων και διαδικασιών, έχοντας την ευθύνη έναντι της ΚΕΔΑΜ για την αποτελεσματικότητά τους.*

Κορυφαίο όργανο για τη συμμετοχή των εταίρων στην υλοποίηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση του ΕΠ αποτελεί η «*Επιτροπή Παρακολούθησης (ΕπΠα)*», για την οποία λαμβάνονται μέτρα ουσιαστικής λειτουργίας της και ενίσχυσης της αποτελεσματικότητάς της, δεδομένου του πολύ-περιφερειακού χαρακτήρα του Προγράμματος. Πέραν των τυπικών μέτρων ενίσχυσης του επιχειρησιακού της χαρακτήρα, πρόκειται να ληφθούν και άλλα μέτρα άμεσης επικοινωνίας και ενημέρωσης των μελών της, με αναμενόμενο αποτέλεσμα την μεγαλύτερη κινητοποίησή τους. Τέτοια μέτρα είναι ενδεικτικά η διαδικτυακή επικοινωνία των μελών της μέσω του ΔΙΑΥΛΟΥ, όπου είναι δυνατή η επικοινωνία των μελών σε πραγματικό χρόνο, η υποβολή ερωτημάτων και παρατηρήσεων, καθώς και η εξατομικευμένη ενημέρωση μέσω email για κάθε νέα ανάρτηση. Τα μέλη της ΕπΠα θα έχουν τη δυνατότητα να θέτουν ερωτήματα και να λαμβάνουν απαντήσεις για ειδικότερα ζητήματα, όπως το πλαίσιο υλοποίησης του ΠΔΑΜ, την αξιολόγηση και επιλογή των προτάσεων, την αξιόπιστη εφαρμογή των κριτηρίων επιλογής των πράξεων, την πορεία σύνταξης των ετήσιων εκθέσεων και της τελικής έκθεσης εφαρμογής, την αξιολόγηση του προγράμματος, την εφαρμογή των αρχών της προσβασιμότητας, κ.λπ.

Κύριος επικοινωνιακός στόχος:

Προβολή της συμβολής του νέου «Προγράμματος Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης» 2021-2027 στο πλαίσιο της πολιτικής της Ένωσης για τη συνοχή, στην αντιμετώπιση των κοινωνικών, εργασιακών, οικονομικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων στις συγκεκριμένες περιοχές της χώρας που επηρεάζονται από την παύση της λιγνιτικής δραστηριότητας και τη σταδιακή κατάργηση των αναποτελεσματικών και πολύ ρυπογόνων Αυτόνομων Σταθμών Ηλεκτροπαραγωγής που χρησιμοποιούν μαζούτ και ντίζελ.

Ειδικό επικοινωνιακό στόχοι:

- Άμεση και έγκυρη ενημέρωση των τοπικών κοινωνιών των συγκεκριμένων περιοχών ΕΣΔΑΜ, για τις δυνατότητες που παρέχονται μέσω του Προγράμματος ΔΑΜ για την αντιμετώπιση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της μετάβασης.
- Άμεση και έγκυρη ενημέρωση Δικαιούχων, οργανώσεων, εταιρών και άλλων πιθανών ενδιαφερομένων για τις ευκαιρίες χρηματοδότησης που παρέχει το ΠΔΑΜ και τις διαδικασίες πρόσβασης σε αυτές.
- Ενίσχυση αναγνωρισιμότητας, κατανόησης και θετικής στάσης για το ρόλο και τη συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην δίκαιη αναπτυξιακή μετάβαση των περιοχών που επηρεάζονται από την κλιματική μετάβαση μέσα από τη χρηματοδότηση των παρεμβάσεων του Προγράμματος.
- Ενίσχυση της δικτύωσης των νέων και μεταφοράς της γνώσης.
- Διασφάλιση της διάδοσης της στρατηγικής του ΠΔΑΜ και της μέγιστης διαφάνειας ως προς τη διαχείριση και υλοποίηση του Προγράμματος.
- Υποστήριξη των Δικαιούχων κατά την υλοποίηση των έργων ως προς την επικοινωνία και προβολή των αποτελεσμάτων και του αντίκτυπου των πράξεων που υλοποιούν.
- Ανάπτυξη περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης σε όλους τους πολίτες της χώρας ως εγγύηση για τη βιωσιμότητα των έργων που υλοποιούνται .

Κοινά –Στόχοι

- Ευρύ κοινό: Πολίτες σε εθνικό και ειδικότερα σε περιφερειακό επίπεδο, με στόχο την ενημέρωση για τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές που προκαλεί η κλιματική μετάβαση και ο σχεδιασμός για την αντιστροφή αυτών μέσω των παρεμβάσεων του ΠΔΑΜ. Έμφαση δίνεται στους κατοίκους των περιοχών μετάβασης (ηπειρωτικές και νησιωτικές περιοχές), οι οποίοι θα επηρεαστούν περισσότερο από την αλλαγή του οικονομικού μοντέλου. Ειδικότερες κατηγορίες – στόχοι είναι οι νέοι αλλά και οι ευπαθείς ομάδες των περιοχών αυτών.
- Δυνητικοί δικαιούχοι: Οι Δικαιούχοι προσδιορίζονται στην ανάλυση κάθε Προτεραιότητας του ΠΔΑΜ. Πρόκειται για: Ιδιώτες-Νοικοκυριά, Υφιστάμενες και νέες Επιχειρήσεις, Νεοφυείς επιχειρήσεις και τεχνολογικοί υψηλής έντασης γνώσης, Συμπράξεις επιχειρήσεων & ερευνητικών κέντρων, Πανεπιστήμια, Ερευνητικά κέντρα, ΟΤΑ και επιχειρήσεις ΟΤΑ.
- Εθνικές/ευρωπαϊκές διοικητικές αρχές και φορείς: Ευρωπαϊκά Όργανα, Οργανισμοί Δημοσίου, φορείς χάραξης πολιτικής
- Οργανισμοί - Φορείς διάχυσης ενημέρωσης: Δίκτυα πληροφόρησης, Διαμορφωτές κοινής γνώμης, κοινωνικοί εταίροι, κ.ά.

Μέσα Επικοινωνίας

- *Διάυλοι επικοινωνίας*

Ως διάυλοι επικοινωνίας, συνδυαστικά θα αξιοποιηθούν κυρίως τα:

- Έντυπος εθνικός και περιφερειακός-τοπικός τύπος, για τη συνεχή και έγκυρη πληροφόρηση του κοινού και ειδικότερα των Ομάδων-Στόχων.
- Εταιρείες πληροφόρησης, για πολύπλευρη επικοινωνία
- Δίκτυα ενδιαφερομένων.
- *Τα Μέσα/Δράσεις επικοινωνίας θα περιλαμβάνουν:*
- προετοιμασία έντυπου και ηλεκτρονικού ενημερωτικού υλικού
- προώθηση δελτίων τύπου, σχετικής αρθρογραφίας και δημοσιευμάτων
- ψηφιακή παρουσία και προβολή μέσω της ιστοσελίδας και των λογαριασμών κοινωνικής δικτύωσης του ΠΔΑΜ (facebook, youtube)
- γενικές ενημερωτικές εκδηλώσεις για την προσέλκυση του κοινού και ομάδων στόχων
- στοχευμένες εκδηλώσεις σε επιμέρους πληθυσμιακές ομάδες όπως νέοι, οι οποίοι εκτός από άμεσα ωφελοούμενοι μπορούν να αποτελέσουν πολλαπλασιαστές των επικοινωνιακών μηνυμάτων
- διοργάνωση Συνεδρίων.

Προϋπολογισμός

Ο προϋπολογισμός για την επικοινωνία σύμφωνα με τις δράσεις που προαναφέρθηκαν, εκτιμάται ότι θα κυμανθεί σε ποσοστό 3% του συνολικού προϋπολογισμού της Προτεραιότητας 6 (Τεχνική βοήθεια του Προγράμματος).

Παρακολούθηση και Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση της επικοινωνίας προδιαγράφεται ήδη από το στάδιο σχεδιασμού των επιμέρους επικοινωνιακών ενεργειών και μέσων/εργαλείων, παρακολουθείται κατά την υλοποίηση και αποτιμάται μετά την ολοκλήρωση τους.

8. Use of unit costs, lump sums, flat rates and financing not linked to costs

Reference: Articles 94 and 95 CPR

Table 14: Use of unit costs, lump sums, flat rates and financing not linked to costs

	Yes	No
Intended use of Articles 94 and 95 CPR		
From the adoption, the programme will make use of reimbursement of the Union contribution based on unit costs, lump sums and flat rates under the priority according to Article 94 CPR	☐	☒
From the adoption, the programme will make use of reimbursement of the Union contribution based on financing not linked to costs according to Article 95 CPR	☐	☒

Appendix 1: Union contribution based on unit costs, lump sums and flat rates

A. Summary of the main elements

Priority	Fund	Specific objective	Category of region	Estimated proportion of the total financial allocation within the priority to which the SCO will be applied in %	Type(s) of operation covered		Indicator triggering reimbursement		Unit of measurement for the indicator triggering reimbursement	Type of SCO (standard scale of unit costs, lump sums or flat rates)	Amount (in EUR) or percentage (in case of flat rates) of the SCO
					Code(1)	Description	Code(2)	Description			

(1) This refers to the code for the intervention field dimension in Table 1 of Annex I to the CPR and the Annex IV to the EMFAF regulation

(2) This refers to the code of a common indicator, if applicable

Appendix 1: Union contribution based on unit costs, lump sums and flat rates

B. Details by type of operation

C. Calculation of the standard scale of unit costs, lump sums or flat rates

1. Source of data used to calculate the standard scale of unit costs, lump sums or flat rates (who produced, collected and recorded the data, where the data is stored, cut-off dates, validation, etc.)

2. Please specify why the proposed method and calculation based on Article 94(2) CPR is relevant to the type of operation.

3. Please specify how the calculations were made, in particular including any assumptions made in terms of quality or quantities. Where relevant, statistical evidence and benchmarks should be used and, if requested, provided in a format that is usable by the Commission.

4. Please explain how you have ensured that only eligible expenditure was included in the calculation of the standard scale of unit cost, lump sum or flat rate.

5. Assessment of the audit authority(ies) of the calculation methodology and amounts and the arrangements to ensure the verification, quality, collection and storage of data.

Appendix 2: Union contribution based on financing not linked to costs

A. Summary of the main elements

Priority	Fund	Specific objective	Category of region	The amount covered by the financing not linked to cost	Type(s) of operation covered		Conditions to be fulfilled/results to be achieved triggering reimbursement by the Commission	Indicator		Unit of measurement for the conditions to be fulfilled/results to be achieved triggering reimbursement by the Commission	Envisaged type of reimbursement method used to reimburse the beneficiary(ies)
					Code (1)	Description		Code (2)	Description		

(1) This refers to the code for the intervention field dimension in Table 1 of Annex I to the CPR and the Annex IV to the EMFAF regulation

(2) This refers to the code of a common indicator, if applicable

Appendix 3: List of planned operations of strategic importance with a timetable

Article 22(3) CPR

Η Ζώνη Καινοτομίας Δυτικής Μακεδονίας συνιστά μοχλό αλλαγής του τοπικού οικονομικού και παραγωγικού μοντέλου, θα χωροθετηθεί σε περιοχή με ειδικό καθεστώς και θα διοικείται από Αναπτυξιακή εταιρεία κατά το εθνικό νομικό πλαίσιο. Ο 1ος Θύλακας της Ζώνης θα υλοποιηθεί συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας και το ΕΚΕΤΑ, εστιάζοντας στους τομείς τεχνολογιών αιχμής πράσινου και ψηφιακού μετασχηματισμού και αποσκοπώντας στην προσέλκυση επενδυτικού/επιχειρηματικού ενδιαφέροντος. Περιλαμβάνει υποδομές ανάπτυξης καινοτομίας, συστέλεσης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, και υλοποίησης εργαστηρίου Ευφυούς Πόλης κατά το JRC σε περιοχή μικρής κλίμακας, θερμοκοιτίδα και κόμβο επιτάχυνσης νεοφυούς επιχειρηματικότητας, και συναφείς παρεμβάσεις.

Ο 2ος Θύλακας της Ζώνης είναι ο Κόμβος Καινοτομίας Πράσινου Υδρογόνου με φορέα το ΙΔΕΠ/ΕΚΕΤΑ Πτολεμαΐδας. Αποσκοπεί να προάγει την έρευνα σε τεχνολογίες πράσινου υδρογόνου (παραγωγή, αποθήκευση, διανομή) μέσα από τη δημιουργία εγκαταστάσεων πιλοτικής εφαρμογής και δοκιμών ερευνητικών αποτελεσμάτων, να αποτελέσει το εφελθτήριο για την επίτευξη επιχειρηματικών συνεργασιών με σκοπό την αξιοποίηση των εφαρμογών του υδρογόνου συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και στην πράσινη ενεργειακή μετάβαση.

Ο Κόμβος Βιοοικονομίας 360° στην ευρύτερη περιοχή της Μεγαλόπολης (Δήμοι Μεγαλόπολης, Γορτυνίας, Ορχαλίας, Τρίπολης) με επιστημονικό φορέα το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου και την συνεργασία Επιμελητηρίων, αποσκοπεί στον οικονομικό και παραγωγικό μετασχηματισμό επιχειρηματικής δραστηριότητας στο πλήρες φάσμα της αλυσίδας αξίας της Βιοοικονομίας (Αγροδιατροφή, Κυκλική και Ψηφιακή Οικονομία), αξιοποιώντας ερευνητικά αποτελέσματα. Περιλαμβάνονται υποδομές και παρεμβάσεις ανάλογες του 1ου Θύλακα της Ζώνης Καινοτομίας Δυτικής Μακεδονίας.

Όλα τα άνω έργα έχουν χρονικό ορίζοντα ολοκλήρωσης υποδομών μέχρι το 2024 ενώ λοιπές δράσεων θα υλοποιούνται παράλληλα μέχρι το 2027.

1. Outline of the transition process and the identification of most negatively affected territories within the Member State

Reference: point (a)(b) of Article 11(2), Article 6

1.1. Διαδικασία και χρονοδιάγραμμα μετάβασης

1.1.1. Ισχύουσες δεσμεύσεις

Η Ελλάδα επικύρωσε το Πρωτόκολλο του Κιότο το 2002 και τη Συμφωνία του Παρισιού το 2016. Το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια & το Κλίμα (ΕΣΕΚ), που αποτελεί το βασικό εργαλείο διαμόρφωσης της εθνικής πολιτικής την επόμενη 10ετία, κυρώθηκε τον 12ο/2019 με την Απόφ. Κυβερνητικού Συμβουλίου 4/2019 (ΦΕΚ 4893/Β/31-12-2019) και αντικατοπτρίζει τις αυξημένες κλιματικές φιλοδοξίες και τον εθνικό στόχο που τέθηκε στη Διάσκεψη του ΟΗΕ για το Κλίμα τον 9ο/2019: πλήρη απολιγνιτοποίηση της χώρας έως το 2028. Ο στόχος αυτός χαρακτηρίστηκε ως «ορθή πρακτική» στο Έγγραφο Εργασίας των Υπηρεσιών της ΕΕ για την «Αξιολόγηση του τελικού εθνικού σχεδίου της Ελλάδας για την ενέργεια & το κλίμα[1]».

Παράλληλα η Ελλάδα έχει αναπτύξει τη Μακροπρόθεσμη Στρατηγική για το 2050[2], με σενάρια απαλλαγής από τις ανθρακούχες πηγές. Στα δύο σενάρια που είναι συμβατά με τη συγκράτηση της αύξησης της παγκόσμιας θερμοκρασίας κάτω από τον 1,5°C, η χώρα επιτυγχάνει μείωση των καθαρών εκπομπών της κατά 95% σε σχέση με το 1990.

1.1.2. Νεότερες εξελίξεις

Από την κύρωση του ΕΣΕΚ έχουν συντελεστεί σημαντικές αλλαγές σε θεσμικό και τεχνολογικό επίπεδο στον τομέα της ενέργειας και της κλιματικής αλλαγής με βασικότερη τη δέσμη μέτρων για την ενέργεια & το κλίμα “Fit for 55”, έναν πολύ πιο φιλόδοξο κλιματικό στόχο της ΕΕ-27 για μείωση των εκπομπών, σε σχέση με τον στόχο του 40%, που ίσχυε όταν εκπονήθηκε το ΕΣΕΚ.

Η Ελλάδα, σε αυτό το πλαίσιο, υλοποιεί ένα πλέγμα δράσεων, στοχευμένο στις περιοχές μετάβασης: δειξίωση των ΑΠΕ, αδειοδοτικό και ρυθμιστικό πλαίσιο για την αποθήκευση ενέργειας και το Η2, ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων, κίνητρα για την ηλεκτροκίνηση, τηλεθέρμανση, κ.ά. Τα ΕΣΔΙΜ περιλάμβαναν εξαρχής παρεμβάσεις που στόχευαν σε μηδενικές εκπομπές ρύπων από την παραγωγή ενέργειας, καθώς και στους υπόλοιπους τομείς ενδιαφέροντος του ΕΣΕΚ, διασφαλίζοντας υψηλό βαθμό συμβατότητας με τις νέες δέσμες μέτρων.

1.1.3. Απόσυρση λιγνιτικών μονάδων/λιγνιτωρυχείων

Πρωταρχικός στόχος της Ελλάδας όσον αφορά στη χρήση λιγνίτη είναι η δραστική μείωση και πλήρης απένταξή του από το μίγμα ηλεκτροπαραγωγής, βάσει οργανωμένου σχεδίου απόσυρσης των λιγνιτικών μονάδων με εμπροσθοβαρές χρονικό ορόσημο έως το 2028.

Πολλές λιγνιτικές μονάδες ήδη έχουν αποσυρθεί. Το 2011 η παραγωγή των μονάδων της ΔΕΗ ήταν 27,4 TWh και το 2019 10,417 TWh, μειωμένη κατά 62%. Το 2020 η παραγωγή ενέργειας από την καύση λιγνίτη ήταν 5,7 TWh έναντι 8,1 TWh που προέβλεπε το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα για την ίδια χρονιά, μειωμένη κατά 30%.

Σε αυτό το πλαίσιο, η διαδικασία μετάβασης προς τους στόχους της Ένωσης για το έτος 2030 που περιγράφεται στα ΕΣΔΙΜ ΠΔΜ & Μεγαλόπολης ακολουθεί συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα ως προς την παύση της εξόρυξης λιγνίτη και της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από την καύση του. Συγκεκριμένα, όλες οι λιγνιτικές μονάδες θα αποσυρθούν έως το 2023, πλην μιας (Πτολεμαΐδας V) της οποίας ο αρχικός προγραμματισμός είναι να αποσυρθεί μέχρι το 2028 (πίν. 1.1 Παραρτήματος).

1.1.4. Ηλεκτρική διασύνδεση των νησιών & απόσυρση θερμικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής

Η διαδικασία μετάβασης στα νησιά του Βορείου - Νοτίου Αιγαίου & την Κρήτη ακολουθεί συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα ως προς τη διασύνδεσή τους με την ηπειρωτική Ελλάδα, την απόσυρση των αυτόνομων Ηλεκτρικών Συστημάτων Μη Διασυνδεδεμένων Νησιών (ΗΣ ΜΔΝ) και τη διείσδυση των ΑΠΕ. Με βάση το ΕΣΕΚ, έως το 2029, τα μεγαλύτερα νησιά θα έχουν διασυνδεθεί και σε όσα δεν θα έχουν διασυνδεθεί θα αναπτυχθούν λύσεις ενεργειακής αυτονομίας (υβριδικοί σταθμοί).

Επί του παρόντος η ηλεκτροδότηση των ΜΔΝ γίνεται από 32 αυτόνομα ΗΣ που καλύπτουν ένα ή περισσότερα νησιά και τροφοδοτούνται από έναν ή περισσότερους θερμικούς σταθμούς.

Μέχρι στιγμής, 3 από τα ΗΣ ΜΔΝ έχουν συνδεθεί με το ηπειρωτικό δίκτυο[3] με την ολοκλήρωση των 3 πρώτων φάσεων της διασύνδεσης των Κυκλάδων ενώ βρίσκονται σε εξέλιξη η 4η φάση της διασύνδεσης των Κυκλάδων και η 2η φάση διασύνδεσης της Κρήτης.

Βάσει του ΔΠΑ του ΕΣΜΗΕ (2021-2030) προβλέπεται το εξής χρονοδιάγραμμα για την ολοκλήρωση των ηλεκτρικών διασυνδέσεων[4]:

- 2022/2023: Κρήτη (2η φάση)
- 2023/2024: Κυκλάδες (4η φάση)
- 2027/2028: Δωδεκάνησα
- 2028/2029: Βόρειο Αιγαίο

Με την ολοκλήρωση των διασυνδέσεων έως το 2029, μέρος των θερμικών μονάδων θα τεθεί σε καθεστώς ψυχρής εφεδρείας για την εγγύηση της ασφάλειας εφοδιασμού ενώ οι υπόλοιπες θα αποσυρθούν.

Σε μικρά νησιά όπου δεν προβλέπεται διασύνδεση, σχεδιάζεται η εγκατάσταση υβριδικών σταθμών (ΥΒΣ) ηλεκτροπαραγωγής που συνδυάζουν αιολική & ηλιακή ενέργεια με συστήματα αποθήκευσης ενέργειας, με σκοπό την απόσυρση ή μείωση των θερμικών σταθμών επίσης μέχρι το 2029. Προς αυτή την κατεύθυνση, έχουν ήδη ληφθεί ενέργειες για την πιλοτική εφαρμογή ολιστικών παρεμβάσεων με επίκεντρο την παραγωγή καθαρής ενέργειας, την εξοικονόμηση ενέργειας και την ηλεκτροκίνηση σε συγκεκριμένα νησιά.

Ταυτόχρονα, προωθείται η σταδιακή εγκατάσταση ΑΠΕ με στόχο ένα καθαρό μείγμα ενέργειας για τα νησιά και την «εξαγωγή» καθαρής ενέργειας στην ηπειρωτική χώρα με την περάτωση των διασυνδέσεων. Προβλέπεται η εγκατάσταση πάρκων ισχύος 398 MW στην Κρήτη, 66 MW στις Κυκλάδες, 163 MW στα Δωδεκάνησα και 118 MW στο Β. Αιγαίο, επιτυγχάνοντας διείσδυση 46%, 34%, 34% και 42% αντίστοιχα, μέχρι το 2030. Για τα μικρότερα νησιά που θα παραμείνουν μη διασυνδεδεμένα στόχος είναι η άνω του 60% διείσδυση ΑΠΕ.

1.1.5. Στάδια και δράσεις διαδικασίας μετάβασης

Η Ελλάδα ακολουθεί τα επιμέρους στάδια, πυλώνες και ποσοτηρικές δράσεις που προτάθηκαν στον οδικό χάρτη της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη ΔΜ[5], για το σύνολο της διαδικασίας της ΔΑΜ προσαρμοσμένα στις ιδιαιτερότητες και των υπολοίπων περιούχων. Αναγνωρίζονται 2 στάδια (σχεδιασμός και υλοποίηση) και 3 πυλώνες για τη ΔΑΜ:

1. Αποκατάσταση & επανάληψη υποβαθμισμένων εκτάσεων-εγκαταστάσεων
2. Κοινωνική συνοχή & οικονομικός μετασχηματισμός (Μετάβαση στο νέο παραγωγικό μοντέλο)
3. Διακυβέρνηση

Ο σχεδιασμός στον πυλώνα 1 ξεκίνησε το 2020, με τις νομοθετικές ρυθμίσεις για το ΣΔΑΜ στον Ν.4759/2020 και θα ολοκληρωθεί με την έγκριση χωρικών σχεδίων (ΕΙΠΣ). Το στάδιο υλοποίησης θα ξεκινήσει με την αποκατάσταση των ληγντικών πεδίων και θα ολοκληρωθεί με τη λειτουργία των πρώτων κυττάρων-οργανωμένων χωρικών υποδοχέων το 2025.

Ο σχεδιασμός στον πυλώνα 2 ξεκίνησε το 2020, με την έναρξη της εκπόνησης του ΣΔΑΜ – Master Plan[6] και θα ολοκληρωθεί με την επικείμενη έγκριση των Εδαφικών Σχεδίων και του ΠΔΑΜ. Το στάδιο υλοποίησης θα ξεκινήσει με την ενεργοποίηση του ΠΔΑΜ το 2022 και θα ολοκληρωθεί με το κλείσιμο του το 2029.

Ο σχεδιασμός στον πυλώνα 3 ξεκίνησε με τη συγκρότηση Κυβερνητικής & Συντονιστικής Επιτροπής ΣΔΑΜ [ΠΥΣ 52/23-12-19 (ΦΕΚ 213/Α/24-12-2019), ΠΥΣ 1/2020 (ΦΕΚ 26/Α/07-02-2020), ΠΥΣ 49/7-12-20 (ΦΕΚ 259/Α/27-12-2020), ΠΥΣ 37/2021 (ΦΕΚ 173/Α/27-09-2021)] και τη σύσταση Τεχνικής Γραμματείας της Συντονιστικής Επιτροπής [Ν.4685/2020 (ΦΕΚ 92/Α/ 07-05-2020)] και θα ολοκληρωθεί με τη σύσταση – συγκρότηση εταιρείας ειδικού σκοπού «Μετάβαση Α.Ε». Το στάδιο υλοποίησης θα υλοποιηθεί μέσω υποστήριξης Δικαιούχων και Επενδυτικών Σχεδίων.

Στο Πιν. 1.2 (παρ.) απεικονίζεται το χρονοδιάγραμμα των σημαντικότερων δράσεων ανά στάδιο και πυλώνα.

Σημαντικά ορόσημα στο πλαίσιο της διαδικασίας μετάβασης αποτελούν:

1. Η ανοιχτή πρόσκληση[7] για τους φορείς του δημοσίου (24.06.2021), στο πλαίσιο Ειδικού Μεταβατικού Προγράμματος, το οποίο στοχεύει στην υλοποίηση άμεσων παρεμβάσεων ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, αναπροσανατολισμού της απασχόλησης, διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας, προσέλευσης άμεσων επενδύσεων και στην προετοιμασία κατάλληλου επιχειρηματικού περιβάλλοντος για την υλοδοχή νέων δραστηριοτήτων και επενδύσεων μεγαλύτερης κλίμακας στις ΠΕ Κοζάνης και Φλώρινας και στον Δ. Μεγαλόπολης.
2. Η ανοιχτή πρόσκληση[8] για την υποβολή μη δεσμευτικών επενδυτικών προτάσεων και αναπτυξιακών σχεδίων από φορείς εκτός δημοσίου τομέα (09.07.2020), σε συνεργασία με το Enterprise Greece.
3. Η υιοθέτηση από την ΕΕ (21.04.2021) αναθεωρημένων κατευθύνσεων περιφερειακών ενισχύσεων[9], κατόπιν αιτήματος της χώρας.
4. Ο σχεδιασμός και έναρξη προγραμμάτων για τη στήριξη της απασχόλησης από τον ΟΑΕΔ.
5. Η δρομολόγηση δράσεων για την πιλοτική εφαρμογή ολιστικών παρεμβάσεων στον Άγιο Ευστράτιο και την Αστυπάλαια, με έμφαση στην καθαρή ενέργεια, την εξοικονόμηση και την ηλεκτροκίνηση.

1.2. Προσδιορισμός επηρεαζόμενων εδαφών

Α. Κοινωνικός αντίκτυπος λόγω της απόσυρσης των θερμικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής

Η απασχόληση στα ΗΣ των ΜΔΝ (συμπερ. τακτικού προσωπικού, 2μηνων και 8μηνων συμβασιούχων & εργολάβων) ανέρχεται σε 1.220 ΙΠΑ, εκ των οποίων 485 στην Κρήτη, 369 στα Δωδεκάνησα, 236 στο Β. Αιγαίο και 130 στις ΝΔ Κυκλάδες. Η Κρήτη και η Ρόδος αντιπροσωπεύουν αθροιστικά άνω του 50% της συνολικής απασχόλησης. Η διακοπή της λειτουργίας των σταθμών συνεπάγεται άμεσες απώλειες Θ.Ε. στις μονάδες, καθώς και έμμεσες και επαγόμενες επιπτώσεις στο τοπικό παραγόμενο προϊόν και την απασχόληση, ως αποτέλεσμα της μείωσης ή του μετασχηματισμού δραστηριοτήτων στην αλυσίδα αξίας της ηλεκτρικής ενέργειας.

Β. Ευρύτερος οικονομικός αντίκτυπος της μετάβασης

Όλα τα νησιά αντιμετωπίζουν σειρά προκλήσεων, που απορρέουν από τους κλιματικούς στόχους της Ένωσης και τη διαδικασία μετάβασης, που εντείνουν τον επείγοντα χαρακτήρα της ενεργειακής μετάβασης και την ανάγκη στήριξης για την προώθηση της.

1. Η οδηγία (ΕΕ) 2015/2193 καθιστά πρακτικά αδύνατο για όλες σχεδόν τις μονάδες των ΗΣ των μικρότερων νησιών να λειτουργούν για περισσότερες από 500 ώρες ετησίως, από το 2025 για νέες και από το 2030 για υπάρχουσες μονάδες (βλ. ΔΠΑ του ΕΣΜΗΕ). Για να αποφευχθεί ο κίνδυνος πλήρους μπλακ-άουτ, η μετάβαση σε καθαρές πηγές ενέργειας έως το 2030 αποτελεί μονόδρομο για τα νησιά, ειδικά για όσα θα καθυστερήσουν ή δεν θα διασυνδεθούν. Οι επενδύσεις ΑΠΕ σε αυτά είναι δαπανηρές και ασύμφορες, λόγω της μικρής τους κλίμακας.

2. Οι νομοθετικές προτάσεις του πακέτου Fit for 55 περιλαμβάνουν την επέκταση του ΣΕΔΕ στη ναυτιλία και τη σταδιακή κατάργηση των δωρεάν δικαιωμάτων εκπομπών για τις αερομεταφορές. Και οι δύο τομείς έχουν άμεσο αντίκτυπο στα νησιά καθώς αυτά δεν είναι προσβάσιμα από ξηράς. Τα προτεινόμενα μέτρα ενδέχεται να οδηγήσουν σε περιορισμό της χρήσης περιφερειακών αεροδρομίων και μείωση των ακτοπλοϊκών συνδέσεων με σημαντικές συνέπειες για τις νησιωτικές οικονομίες.

Η ενεργειακή μετάβαση είναι συχνά προϋπόθεση για έναν ευρύτερο μετασχηματισμό των οικονομικών δραστηριοτήτων, εξίσου σημαντικό για την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας. Π.χ. ο εξηλεκτρισμός των χερσαίων μεταφορών είναι δυνατός μόνο εάν η ηλεκτρική ενέργεια παράγεται από καθαρές πηγές. Το τρέχον χρονοδιάγραμμα οδηγεί σε οπισθοβαρή διεύθυνση των ΑΠΕ, λόγω του περιορισμένου ηλεκτρικού «χώρου» προ διασύνδεσης, περιορίζοντας ουσιαστικά τη δυνατότητα μετατροφής και διαφοροποίησης των νησιωτικών οικονομιών γύρω από αειφόρες δραστηριότητες. Η οπισθοβαρής διεύθυνση των ΑΠΕ παρουσιάζει ένα σημαντικό κόστος για τα εν λόγω νησιά, που όμως μπορεί να αποφευχθεί μέσω επενδύσεων στην πλευρά της ζήτησης ενέργειας, ώστε αυτή να δώσει το έναυσμα της μετάβασης[10].

1.3. Προσδιορισμός νησιών με συγκεκριμένες προκλήσεις

Τα νησιά επηρεάζονται δυσανάλογα και ανόμοια από τη μετάβαση λόγω των εγγενών προκλήσεων της νησιωτικότητας όπως: απόσταση και γεωγραφική απομόνωση από την ηπειρωτική χώρα, έλλειψη οικονομίας κλίμακας και εξειδικευμένων ανθρώπινων πόρων, χαμηλή διαφοροποίηση της οικονομίας.

Το Β. Αιγαίο έχει υψηλή ανεργία, έως και 30% χαμηλότερη ΑΠΑ από τον εθνικό μ.ο. ενώ ο πληθυσμός του κατέγραψε τη μεγαλύτερη μείωση μεταξύ των νησιών την περίοδο 2011-2016.

Σε μειονεκτική θέση βρίσκονται ιδίως νησιά με χαμηλό πληθυσμό (>3.000 κατ.), χαρακτηρίζονται από πληθυσμιακή στασιμότητα, αδύναμες οικονομίες, χαμηλή ποιότητα δημόσιων υποδομών και υπηρεσιών και γεωγραφική απομόνωση. Από αυτά, όσα είναι ΜΔΝ και δύναται να ανταποκριθούν/καλύψουν συγκεκριμένα ενεργειακά και λοιπά κριτήρια που προσδιορίζονται από το ΥΠΕΝ σε συνεργασία με άλλα εμπλεκόμενα υπουργεία (π.χ. Υπ. Ναυτιλίας), αποτελούν αντικείμενο της πρωτοβουλίας Green Islands που σχεδιάζει το ΥΠΕΝ σε συνεργασία με την ΕΕ[11]. Η εν λόγω πρωτοβουλία, με αφετηρία την ενεργειακή μετάβαση και τις αλλαγές που αυτή επιφέρει στις τοπικές οικονομίες, στοχεύει στον μετασχηματισμό και εκσυγχρονισμό του παραγωγικού μοντέλου.

Για να είναι δίκαιη, η διαδικασία μετάβασης των νησιών στην κλιματική ουδετερότητα, πρέπει να δημιουργήσει αξία για τις νησιωτικές οικονομίες και κοινωνίες. Οι αρνητικές επιπτώσεις της μετάβασης μπορεί να αναστραφούν μέσω της παραγωγής καθαρής ηλεκτρικής ενέργειας και της ανάπτυξης επιχειρηματικών οικοσυστημάτων γύρω από αυτή. Παράλληλα πρέπει να συντελεστεί βιώσιμος μετασχηματισμός του τουρισμού και της γαλάζιας οικονομίας, όντας οι κύριοι πωλώνες των νησιωτικών οικονομιών και οι μεγαλύτεροι καταναλωτές ενέργειας.

Είναι κρίσιμο να ληφθούν υπόψη οι φυσικές προκλήσεις της νησιωτικότητας και να αναγνωριστεί ότι ο μετασχηματισμός της οικονομίας των νησιών απαιτεί σημαντικές επενδύσεις, το κόστος των οποίων αυτά δεν μπορούν να επωμιστούν ενώ η έλλειψή τους θα καταστήσει τη μετάβαση των νησιών ελλιπή,

αγνοώντας τον βασικό πυλώνα της κατανάλωσης ενέργειας, με όλες τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές του προεκτάσεις.

Η ανάγκη για στήριξη από το ΤΔΜ του οικονομικού μετασχηματισμού που απορρέει από τη μετάβαση αφορά κυρίως επενδύσεις στην καθαρή ενέργεια, στο βιώσιμο τουρισμό και τη βιώσιμη γαλάζια οικονομία που έχουν υψηλό πολλαπλασιαστικό αντίκτυπο.

Με βάση τα παραπάνω, προβλέπεται η κατανομή ποσοστού 13% της συνολικής χρηματοδότησης του ΠΔΑΜ, 212 εκατ. €, στις προβλεπόμενες παρεμβάσεις του ΕΣΔΙΜ Β. & Ν. Αιγαίου και Κρήτης.

2. Assessment of transition challenges, for each of the identified territories

Reference: point (c) of Article 11(2)

Territory: Νησιά Βορείου, Νοτίου Αιγαίου και Κρήτη

2.1. Assessment of the economic, social and territorial impact of the transition to a climate-neutral economy of the Union by 2050

Reference: point (c) of Article 11(2)

Ο αντίκτυπος της μετάβασης αφορά διαφορετικά μεγέθη για κάθε Περιφέρεια ενδιαφέροντος, καθώς επηρεάζει με διαφορετικό τρόπο την κάθε περιοχή, ανάλογα με τον τρόπο εφαρμογής της (διασυνδέσεις, διείσδυση ΑΠΕ, ανάπτυξη υβριδικών σταθμών). Η ποσοτικοποίηση του πραγματοποιείται σε γεωγραφικό επίπεδο NUTS3, με εξαίρεση τις 4 ΠΠΕ της Κρήτης, οι οποίες αντιμετωπίζονται ενιαία σε επίπεδο νησιού:

Απόλεια θέσεων εργασίας και μείωση οικονομικής δραστηριότητας

Μετά την περάτωση της διασύνδεσης στην Κρήτη οι ΑΗΣ Λινοπεριμάτων και Χανίων, σύμφωνα με τον υφιστάμενο προγραμματισμό, θα αποσυρθούν ενώ ο ΑΗΣ Αθρινολάκκου θα τεθεί σε εφεδρεία έκτακτων αναγκών. Υπό αυτό το πρίσμα, εκτιμάται ότι το 50% του συνόλου των απασχολούμενων στους ηλεκτροπαραγωγικούς σταθμούς της περιφέρειας - τακτικού και έκτακτου προσωπικού (243 εργαζόμενοι πλήρους απασχόλησης), θα βρεθούν εκτός εργασίας. Παράλληλα, η οικονομία θα απωλέσει ~2 εκατ. € από ετήσιες δαπάνες της ΔΕΗ σε τοπικούς προμηθευτές.

Η απόλεια συνολικού ετήσιου εισοδήματος ~7,3 εκατ. €, καθώς και ~2 εκατ. € από δαπάνες στην περιφέρεια θα επιφέρει περαιτέρω μείωση της απασχόλησης κατά 118 θέσεις εργασίας και πτώση της προστιθέμενης αξίας της τοπικής οικονομίας κατά 5,6 εκατ. € ετησίως, λόγω της μείωσης της καταναλωτικής δαπάνης και των δραστηριοτήτων της εφοδιαστικής αλυσίδας των σταθμών.

Η εκτίμηση ότι η απόσυρση των αυτόνομων σταθμών ηλεκτροπαραγωγής θα επηρεάσει το 50% των εργαζομένων σε αυτούς εφαρμόζεται και στις υπόλοιπες περιοχές μετάβασης.

Για τα Δωδεκάνησα η άμεση απόλεια θέσεων εργασίας ανέρχεται σε 185 ΠΠΑ ή ~5,3 εκατ. € ετήσιου εισοδήματος. Οι έμμεσες και επαγόμενες επιπτώσεις στην απασχόληση και την προστιθέμενη αξία της τοπικής οικονομίας υπολογίζονται σε 83 ΠΠΑ και 4,0 εκατ. € ετησίως.

Για τις Κυκλάδες η άμεση απόλεια θέσεων εργασίας ανέρχεται σε 65 ΠΠΑ ή ~1,8 εκατ. € ετήσιου εισοδήματος. Οι έμμεσες και επαγόμενες επιπτώσεις στην απασχόληση και την προστιθέμενη αξία της τοπικής οικονομίας υπολογίζονται σε 25 ΠΠΑ και 1,2 εκατ. € ετησίως.

Για την περιοχή Λέσβος-Λήμνος η άμεση απώλεια θέσεων εργασίας ανέρχεται σε 50 ΠΠΑ ή ~1,2 εκατ. € ετήσιου εισοδήματος. Οι έμμεσες και επαγόμενες επιπτώσεις στην απασχόληση και την προστιθέμενη αξία της τοπικής οικονομίας υπολογίζονται σε 19 ΠΠΑ και 0,9 εκατ. € ετησίως.

Για την περιοχή Ικαρία-Σάμος η άμεση απώλεια θέσεων εργασίας ανέρχεται σε 37 ΠΠΑ ή ~1,0 εκατ. € ετήσιου εισοδήματος. Οι έμμεσες και επαγόμενες επιπτώσεις στην απασχόληση και την προστιθέμενη αξία της τοπικής οικονομίας υπολογίζονται σε 14 ΠΠΑ και 0,6 εκατ. € ετησίως.

Για τη Χίο η άμεση απώλεια θέσεων εργασίας ανέρχεται σε 29 ΠΠΑ ή ~0,7 εκατ. € ετήσιου εισοδήματος. Οι έμμεσες και επαγόμενες επιπτώσεις στην απασχόληση και την προστιθέμενη αξία της τοπικής οικονομίας υπολογίζονται σε 12 ΠΠΑ και 0,6 εκατ. € ετησίως.

Οικονομικές επιπτώσεις από τη διεύρυνση του συστήματος ΣΕΔΕ

Η ένταξη της ναυτιλίας στο ΣΕΔΕ και η κατάργηση των δωρεάν δικαιωμάτων εκπομπών στις αερομεταφορές επηρεάζουν τις νησιωτικές περιφέρειες τόσο σε σχέση με τις εμπορευματικές όσο και με τις επιβατικές μεταφορές, επιβαρώνοντας τις νησιωτικές οικονομίες και εντείνοντας τη φτωχοποίηση των τοπικών πληθυσμών.

Όσον αφορά τις εμπορευματικές μεταφορές, η μετακύλιση του επιπλέον κόστους στα διακινούμενα προϊόντα θα οδηγήσει σε αύξηση του κόστους διαβίωσης στα νησιά, τα οποία εξαρτώνται από τις εισαγωγές μηχανημάτων, οχημάτων, φαρμάκων και ιατρικού εξοπλισμού, καυσίμων, τροφίμων και άλλων καταναλωτικών αγαθών από την ηπειρωτική χώρα. Παράλληλα, η αύξηση των τιμών των εξαγόμενων τοπικών προϊόντων, άμεσα αλλά και έμμεσα μέσω του επιβαρυνμένου κόστους παραγωγής από ακριβότερα καύσιμα, θα τα καταστήσει μη ανταγωνιστικά στην εγχώρια και τη διεθνή αγορά.

Αντίστοιχα, αύξηση του κόστους των επιβατικών μεταφορών θα οδηγήσει σε μείωση της τουριστικής κίνησης και συνεπώς σε συρρίκνωση των νησιωτικών οικονομιών. Το μέγεθος της επίπτωσης στις αερομεταφορές ανέδειξε μελέτη του Γερμανικού Κέντρου Αεροδιαστημικής (Scheelhaase et al., 2021), η οποία διαπίστωσε μείωση ζήτησης έως 33,2% σε συγκεκριμένα δρομολόγια μεταξύ ευρωπαϊκών αεροδρομίων, θεωρώντας τιμή εκπομπών 180 €/tn CO2. Επιπλέον, θα επιβαρύνει δυσανάλογα τους νησιωτικούς πληθυσμούς που υποχρεώνονται σε συχνές εναέριες και θαλάσσιες μετακινήσεις λόγω της έλλειψης βασικών υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο (νοσοκομεία, δικαστήρια, δημόσιες υπηρεσίες, κλπ.). Συνεπώς η εξισορρόπηση των αρνητικών επιπτώσεων στις τοπικές οικονομίες μέσω του ΜΔΜ αποτελεί ουσιαστικό διακύβευμα προκειμένου να διατηρηθεί η ανταγωνιστικότητά τους.

Κόστος από την περιορισμένη ανάπτυξη στις τοπικές οικονομίες

Στο πλαίσιο των στόχων του ΜΔΜ, αλλά και της ΣΔΕΕ για άρση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών, με ιδιαίτερη έμφαση σε νησιωτικές και άλλες μειονεκτικές περιοχές, η πράσινη μετάβαση οφείλει να συμβάλει τον ευρύτερο οικονομικό μετασχηματισμό του παραγωγικού μοντέλου των νησιών Περιορισμένη προσαρμογή ή ατελής αξιοποίηση των διαφοροποιημένων αναπτυξιακών προοπτικών που προκαλεί η ενεργειακή μετάβαση στα νησιά μέσω των διασυνδέσεων, της απόσυρσης θερμικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής και της ανάπτυξης ΑΠΕ επηρεάζει αρνητικά την οικονομική δραστηριότητα στους μετασχηματιζόμενους τομείς της ενέργειας, του τουρισμού και της γαλάζιας οικονομίας, όπου δραστηριοποιούνται 732, 26.161, και 1423 επιχειρήσεις που απασχολούν 1.301, 136.691, και 3915 εργαζομένους, αντίστοιχα. Η επίτευξη μιας δίκαιης μετάβασης δε θα διασφαλίσει απλώς τις υπάρχουσες θέσεις, αλλά θα οδηγήσει και σε ουσιαστική αύξηση των δραστηριοτήτων.

Το κόστος στον τομέα της ενέργειας είναι μεγαλύτερο στην Κρήτη και τις Κυκλάδες όπου πλησιάζει η διασύνδεση και η ανάπτυξη των ΑΠΕ σύντομα αναμένεται να κλιμακωθεί. Όσον αφορά στον τουρισμό και την γαλάζια οικονομία, πλέον επηρεαζόμενες θεωρούνται περιοχές με σημαντική υφιστάμενη σχετική δραστηριότητα, συγκεκριμένα τα Δωδεκάνησα, όπου τα έσοδα από τον τουρισμό και τη γαλάζια οικονομία έφτασαν αντίστοιχα τα 1.230 εκατ. € και 46 εκατ. € το 2017 και η Κρήτη, με έσοδα 1.264 εκατ. € και 217 εκατ. €, αντίστοιχα.

Πιο συγκεκριμένα, ως προς τον τομέα της **πράσινης ενέργειας**, οι επενδύσεις σε ΑΠΕ, τόσο κατά τη φάση κατασκευής όσο και κατά τη λειτουργία τους, μπορούν να δώσουν σημαντική ώθηση στις τοπικές οικονομίες και να αποτελέσουν μοχλό ανάπτυξης για τις νησιωτικές περιοχές.

Το επιδιωκόμενο για τις περιοχές που φιλοξενούν πάρκα ΑΠΕ αφορά σε άμεσες, έμμεσες και επαγόμενες επιπτώσεις σε τοπικό επίπεδο από την ανάπτυξη και τη λειτουργία των εν λόγω έργων. Οι άμεσες επιπτώσεις συνίστανται στα οφέλη που αποκομίζονται σε όρους οικονομίας και απασχόλησης από την ίδια την επένδυση, ενώ οι έμμεσες και επαγόμενες αφορούν στα οφέλη από δαπάνες στην εφοδιαστική αλυσίδα του έργου και από δαπάνες κατανάλωσης των εργαζομένων. Η περιορισμένη διασφάλιση των προϋποθέσεων υλοποίησης έργων ΑΠΕ (π.χ. συναίνεση τοπικών κοινωνιών) αναμένεται να δημιουργήσει σημαντικά αναχώματα τα οποία θα ακυρώσουν στην πράξη τις σχετικές επενδύσεις.

Εξετάζονται η Περιφέρεια Κρήτης και οι Κυκλάδες που έχουν αναγνωριστεί ως τα πλέον επηρεαζόμενα εδάφη ως προς αυτή τη διάσταση. Τονίζεται ότι η Κρήτη εξετάζεται στο σύνολό της, παρότι απαρτίζεται από τέσσερεις περιοχές NUTS 3, καθώς αποτελεί ενιαίο ΗΣ ΜΔΝ.

Στην Κρήτη, η εκτιμώμενη ισχύς των έργων που θα μπορούσαν να κατασκευασθούν ανέρχεται σε 398 MW. Το απολεσθέν όφελος από τη μη εκτέλεση των έργων σε όρους ολικής προστιθέμενης αξίας (άμεσης, έμμεσης και επαγόμενης) προκύπτει έως 62,5 εκατ. €, ενώ οι επιπτώσεις στην απασχόληση υπολογίζονται σε έως 1.403 θ.ε.. Παράλληλα, το ετήσιο όφελος από τη λειτουργία των έργων, πέραν των άμεσων εσόδων που δύναται να ανέλθουν σε 29,5 εκατ. € εφόσον διατηρηθούν τοπικά στο σύνολό τους, εκτιμάται σε 3,8 εκατ. € και 89 θ.ε. (βλ. πίνακα 9). Αντίστοιχα, στην περιοχή των Κυκλάδων, το κόστος ευκαιρίας εγκατάστασης έως 66 MW ΑΠΕ, εκτιμάται σε 9,4 εκατ. € και 209 θ.ε., όσον αφορά την κατασκευή των έργων, και 0,6 εκατ. € και 14 θ.ε. ετησίως, πλέον των άμεσων εσόδων 4,9 εκατ. €, αναφορικά με τη λειτουργία αυτών (βλ. πίνακα 9).

Επιπλέον, το κόστος για τις τοπικές κοινωνίες αναμένεται να είναι ακόμα μεγαλύτερο αν συνυπολογιστεί η απόλυτη ανάπτυξης ενός ευρύτερου οικοσυστήματος εφαρμοσμένης καινοτομίας και επιχειρηματικότητας γύρω από την πράσινη ενέργεια και οικονομία.

Το κόστος για τις τοπικές οικονομίες σχετικά την ανάπτυξη του **βιώσιμου τουρισμού και της γαλάζιας οικονομίας** προέρχεται από τη δυνατότητα προσέλευσης ενός σταδιακά αυξανόμενου μεριδίου περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένων τουριστών και την επακόλουθη αύξηση των τουριστικών δαπανών. Οι τουριστικές δαπάνες, ως εισροές στην τοπική οικονομία, ενισχύουν άμεσα τις τουριστικές δραστηριότητες (άμεσες επιπτώσεις), ενώ παράλληλα συμβάλλουν εμμέσως στην ανάπτυξη σειράς δραστηριοτήτων μέσω δαπανών εφοδιαστικής αλυσίδας και κατανάλωσης των εργαζομένων (έμμεσες και επαγόμενες επιπτώσεις). Ένα σημαντικό μέρος αυτών αφορούν κλάδους γαλάζιας οικονομίας (θαλάσσιες μεταφορές, παράκτιος τουρισμός).

Η ποσοτικοποίηση του ως άνω κόστους γίνεται σε όρους παραγόμενου προϊόντος, προστιθέμενης αξίας και συντηρούμενης απασχόλησης. Το ύψος συναρτάται του μεγέθους της παγκόσμιας αγοράς του βιώσιμου τουρισμού, της αναπτυξιακής του προοπτικής τα επόμενα χρόνια και της τουριστικής δαπάνης του συγκεκριμένου μεριδίου τουριστών σε σύγκριση με το μέσο όρο της αγοράς.

Βάσει αναλύσεων της αγοράς του βιώσιμου τουρισμού, εξετάζεται η υπόθεση ότι η υιοθέτηση και προώθηση ενός βιώσιμου τουριστικού υποδείγματος μπορεί να οδηγήσει σε 2% ετήσια αύξηση (20% συνολική αύξηση στη 10ετία). Ο συγκεκριμένος ρυθμός ανάπτυξης προκύπτει ως εξής:

- Εκτιμάται ότι 20% αποτελούν συνειδητά περιβαλλοντικά ευαίσθητους τουρίστες, λαμβάνοντας υπόψη ότι σε πλειάδα ερευνών άνω του 50% των τουριστών (και άρα ο «μέσος τουρίστας») είναι ευνοϊκά διακείμενοι σε πρακτικές βιώσιμου τουρισμού, καθώς:
- Σύμφωνα με το booking.com, το 2018, το 87% των ταξιδιωτών δήλωσαν προτίμηση για βιώσιμα ταξίδια.

- Η Έρευνα για τη Βιωσιμότητα της Βιομηχανίας της Euromonitor International διαπίστωσε ότι το 64% των παγκόσμιων καταναλωτών θέλουν να ταξιδεύουν με βιώσιμο τρόπο και με σκοπό (Απρίλιος 2020), ενώ το 76% των καταναλωτών αναμένεται να ενδιαφέρεται περισσότερο για τη βιωσιμότητα μετά την COVID-19 (Ιούλιος 2020).
- Ερωτώμενο σε σχετική έρευνα, το βρετανικό κοινό δήλωσε κατά 25% πως η σημασία που δίνει στον αειφόρο τουρισμό έχει αυξηθεί μετά την πανδημία της COVID-19, έναντι ενός ποσοστού 11% που πλέον θεωρεί τον αειφόρο τουρισμό λιγότερο σημαντικό· μια καθαρή θετική αύξηση κατά 14%. (BDR, 2020)
- Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, το 60% των ταξιδιωτών έχουν κάνει τουλάχιστον ένα είδος βιώσιμου ταξιδιού μεταξύ του 2015 και του 2017.
- Τίθεται στόχος το συγκεκριμένο μερίδιο να αυξηθεί κατά 10%, που είναι ο εκτιμώμενος ρυθμός ανάπτυξης του βιώσιμου τουρισμού παγκοσμίως:
- Σύμφωνα με έκθεση της Technavio, η βιώσιμη τουριστική αγορά αναμένεται να αναπτυχθεί με ετήσιο ρυθμό 10% κατά την περίοδο 2019-2023, με την Ευρώπη να αντιπροσωπεύει πάνω από το 50% αυτής της ανάπτυξης. Αν και η πανδημία έχει ανακόψει την πρόοδό της, η αγορά είναι έτοιμη για ανάκαμψη τα επόμενα χρόνια, καθοδηγούμενη από μια προτίμηση στρεφόμενη προς τις τοπικές και αυθεντικές εμπειρίες.

Συνδυάζοντας τα δύο παραπάνω ποσοστά προκύπτει ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης συνολικά για τον τουρισμό των νησιών 2%. Ο ρυθμός αυτός επιβεβαιώνεται και από σχετικές μελέτες νησιών παγκοσμίως, όπως στην περίπτωση των νήσων Αζόρες, τα οποία αύξησαν την επισκεψιμότητα τους κατά 15% σε διάστημα 7 ετών.

Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, οι ταξιδιώτες που επιλέγουν τον βιώσιμο τουρισμό είναι λιγότερο ευαίσθητοι στις τιμές και ζοδεύουν σημαντικά περισσότερα χρήματα (~51% υψηλότερη μέση δαπάνη).

Το ετήσιο κόστος σε απόλυτα μεγέθη υπολογίζεται συντηρητικά για το έτος 2024 κατά το οποίο, βάσει σχεδίου, θα έχουν ολοκληρωθεί οι διασυνδέσεις Κρήτης και Κυκλάδων και συνεπώς θα είναι εφικτή η δυνατότητα αξιοποίησης της πράσινης προοπτικής τους. Η τουριστική κίνηση για το 2024 εκτιμάται στα επίπεδα του 2019, με την υπόθεση ότι σε βάθος πενταετίας η εγχώρια τουριστική βιομηχανία θα έχει ανακάμψει πλήρως από τις επιπτώσεις της πανδημίας.

Υπό αυτό το πρίσμα, στα Δωδεκάνησα, το κόστος, πέραν των άμεσων εσόδων 58,3 εκατ. €, ανέρχεται σε τουλάχιστον 43,8 εκατ. € προστιθέμενης αξίας και 1.160 θ.ε. κατ' έτος. Αντίστοιχα, στην περιοχή Λέσβος-Λήμνος εκτιμάται σε 0,9 εκατ. € και 25 θ.ε., στην περιοχή Ικαρία-Σάμος σε 1,5 εκατ. € και 40 θ.ε. και στη Χίο σε 0,4 εκατ. € και 12 θ.ε., ετησίως.

Σημειώνεται ότι τα κόστη για την εφοδιαστική αλυσίδα εκτιμώνται συντηρητικά, καθώς βασίζονται στην υφιστάμενη διάρθρωση των περιφερειακών οικονομιών. Η σταδιακή τοπική ανάπτυξη σχετικών δραστηριοτήτων αναμένεται να ενδυναμώσει περαιτέρω το τοπικό αναπτυξιακό αποτύπωμα, ιδιαίτερα εφόσον η βιώσιμη ανάκαμψη της τουριστικής βιομηχανίας στην Ελλάδα στηριχθεί και στην προώθηση προϊόντων που αξιοποιούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των προορισμών και στηρίζονται στις νέες τάσεις για αειφορία.

Το παραπάνω κόστος, σχετιζόμενο με την ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού, αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, και κυρίως για τις Π.Ε. Λέσβου, Λήμνου και Ικαρίας που παρουσίασαν οριακή μείωση τουριστικής κίνησης την τελευταία πενταετία, παρότι στο σύνολο της χώρας ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης για την ίδια περίοδο πλησίασε το 4%.

2.2. Development needs and objectives by 2030 in view of reaching a climate-neutral economy of the Union by 2050

Reference: point (d) of Article 11(2)

Το Πρόγραμμα της Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΠΔΑΜ) εκπορεύεται από 5 διακριτούς άξονες προτεραιότητας που συμπυκνώνουν το εύρος και τη στόχευση των παρεμβάσεων τις οποίες περιλαμβάνουν τα τρία ΕΣΔΑΙΜ που το απαρτίζουν:

1. Ενίσχυση και προώθηση επιχειρηματικότητας
2. Ενεργειακή μετάβαση - Κλιματική ουδετερότητα
3. Αναπροσαρμογή χρήσεων γης - κυκλική οικονομία
4. Δίκαιη εργασιακή μετάβαση και ενδυνάμωση ανθρώπινου κεφαλαίου
5. Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις μικρής κλίμακας – Ευφείς κοινότητες

Για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων και προκλήσεων της μετάβασης των νησιών του Βορ. – Νοτ. Αιγαίου και της Κρήτης που παρατέθηκαν στην Ενότητα 1, απαιτείται η επικέντρωση σε συγκεκριμένες ανάγκες, η ικανοποίηση των οποίων προϋποθέτει τον προσδιορισμό στόχων στο πλαίσιο των αξόνων προτεραιότητας του ΠΔΑΜ.

Αναφορικά με την **απόλεια θέσεων εργασίας και τον περιορισμό του κοινωνικοοικονομικού αποτυπώματος των θερμικών μονάδων Η/Ε** προκύπτει η ανάγκη στήριξης των εργαζομένων σε αυτές και των τοπικών προμηθευτών και συνεργατών τους που ανήκουν στους μετασχηματιζόμενους κλάδους της αλυσίδας αξίας της ενέργειας. Εν προκειμένου, αναπτυξιακούς στόχους που άπτονται των προτεραιοτήτων 1 και 4 αποτελούν:

- η εκπαίδευση (reskilling/upskilling) εργαζομένων στους θερμικούς σταθμούς και η υποστήριξη τους στην εύρεση εργασίας στους αναπτυσσόμενους κλάδους της καθαρής ενέργειας και της βιώσιμης οικονομίας
- η στήριξη τοπικών προμηθευτών ώστε να αξιοποιήσουν τα ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα για να εκμεταλλευθούν επιχειρηματικές ευκαιρίες στον ανερχόμενο τομέα της καθαρής ενέργειας.
- η κάλυψη των αναγκών σε όλο το στάδιο ανάπτυξης έργων ΑΠΕ, από το σχεδιασμό μέχρι την υλοποίηση και τη λειτουργία αυτών.

Για την αποφυγή του **κινδύνου ολικής διακοπής ηλεκτροδότησης**, ιδιαίτερα σε νησιά όπου δεν προβλέπεται διασύνδεση, τίθεται επιτακτικά η ανάγκη διασφάλισης της ενεργειακής επάρκειας με τρόπο που δε θα υπονομεύει τη μετάβαση σε μία κλιματικά ουδέτερη οικονομία. Καίριος αναπτυξιακός στόχος, σχετιζόμενος με την προτεραιότητα 2, είναι η υποστήριξη της εγκατάστασης ΥΣΠ για την παράλληλη αξιοποίηση της ηλιακής και αιολικής ενέργειας σε συνδυασμό με συστήματα αποθήκευσης ενέργειας, ώστε να διασφαλισθεί η ενεργειακή επάρκεια, διατηρώντας την αυτονομία του συστήματος.

Όσον αφορά την **ευκαιρία μετασχηματισμού και διαφοροποίησης των νησιωτικών οικονομιών** και το συνακόλουθο αυτής κόστος, οι ανάγκες επικεντρώνονται στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων η παραγωγή καθαρής ενέργειας να αποτελέσει το έναυσμα για την ανάπτυξη ενός ευρύτερου οικοσυστήματος κλιματικά ουδέτερης οικονομίας από την παραγωγή έως την κατανάλωση. Αυτό προϋποθέτει την ομαλή διεύθυνση των ΑΠΕ, εναρμονισμένη με τα συμφέροντα των τοπικών κοινωνιών, καθώς και τη στήριξη της τοπικής επιχειρηματικότητας. Για παράδειγμα, επιχειρήσεις οι οποίες εδρεύουν σε άλλες περιοχές και υποστηρίζουν την παραγωγή από ΑΠΕ ως εξωτερικοί συνεργάτες ή προμηθευτές στη βάση κατά περίπτωση επισκέψεων, είναι κρίσιμο να αποκτήσουν κίνητρο ώστε να αναπτύξουν τοπική παρούσα στα νησιά. Αυτό θα συντελέσει άμεσα στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και αύξησης του παραγόμενου προϊόντος. Παράλληλα, θα δημιουργήσει πρόσφορο έδαφος για

την ανάπτυξη των δύο βασικών πυλώνων των νησιωτικών οικονομιών, του τουρισμού και της γαλαζίας οικονομίας, στο πλαίσιο των αρχών της βιωσιμότητας. Συγκεκριμένους στόχους που άπτονται των προτεραιοτήτων 1, 2, 3, και 4 αποτελούν:

- η τόνωση της επιχειρηματικότητας μέσω:
- στήριξης επιχειρήσεων σε όλο το στάδιο ανάπτυξης έργων από το σχεδιασμό μέχρι την υλοποίηση έργων και τη λειτουργία
- υποστήριξης θεμελιωδών παραγόντων για την δημιουργία οικοσυστημάτων (στήριξη της ακαδημαϊκής κοινότητας, συνεργατικών σχημάτων, μεταφοράς τεχνογνωσίας, συν-ανάπτυξη καινοτομίας κ.α.)
- η συστράτευση και ενδυνάμωση του ανθρώπινου κεφαλαίου μέσω:
- ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σχετικά με την ανάπτυξη των ΑΠΕ και τη βιώσιμη οικονομία
- εκπαίδευσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων συμβατών με τις απαιτήσεις της βιώσιμης οικονομίας, με έμφαση στην παραγωγή καθαρής ενέργειας, το βιώσιμο τουρισμού και τη βιώσιμη γαλαζία οικονομία
- ενθάρρυνσης της συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ και την αιφόρο ανάπτυξη, ώστε να στηρίξει ενεργά τη μετάβαση
- η ανάπτυξη των απαραίτητων υποδομών για την προαγωγή των κλάδων της καθαρής ενέργειας, του βιώσιμου τουρισμού και της βιώσιμης γαλαζίας οικονομίας.

Τέλος, το **κόστος από την περιορισμένη ανάπτυξη των ΑΠΕ** στα νησιά που είτε θα διασυνδεθούν είτε θα παραμείνουν μη διασυνδεδεμένα, επιτάσσει την προσαρμογή της μετάβασης μέσα από τους τομείς ζήτησης ενέργειας καθώς και την προετοιμασία των τοπικών κοινωνιών. Αυτό προϋποθέτει την υλοποίηση φιλόδοξων παρεμβάσεων ενεργειακής εξοικονόμησης και αποδοτικότητας σε ευρύ φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων, με έμφαση στον τουρισμό και τη γαλαζία οικονομία. Συγκεκριμένους στόχους, στο πλαίσιο των προτεραιοτήτων 1, 2, 3, και 4 αποτελούν:

- η τόνωση της επιχειρηματικότητας μέσω:
- στήριξης επιχειρήσεων σε όλο το στάδιο ανάπτυξης έργων από το σχεδιασμό μέχρι την υλοποίηση/κατασκευή έργων και τη λειτουργία
- υποστήριξης θεμελιωδών παραγόντων για την δημιουργία οικοσυστημάτων (στήριξη της ακαδημαϊκής κοινότητας, συνεργατικών σχημάτων, μεταφοράς τεχνογνωσίας, συν-ανάπτυξη καινοτομίας κ.α.)
- η συστράτευση και ενδυνάμωση του ανθρώπινου κεφαλαίου μέσω:
- ο ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σχετικά με τη βιώσιμη οικονομία
- εκπαίδευσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων συμβατών με τις απαιτήσεις της βιώσιμης οικονομίας, με έμφαση, στο βιώσιμο τουρισμού, τη βιώσιμη γαλαζία οικονομία και την εξοικονόμηση ενέργεια
- ενθάρρυνσης της συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού στον μετασχηματισμό των δραστηριοτήτων, ώστε να στηρίξει ενεργά τη μετάβαση
- η ανάπτυξη των απαραίτητων υποδομών για την προαγωγή των κλάδων του βιώσιμου τουρισμού, της βιώσιμης γαλαζίας οικονομίας και της καθαρής ενέργειας.

Ειδικά στην περίπτωση των Greco Islands, λαμβάνοντας υπόψη το μικρό τους μέγεθος, και κατ'επέκταση τη σχετική ευελιξία τους στην υλοποίηση παρεμβάσεων, σε συνδυασμό με την επιδίωξη να αποτελέσουν πρότυπα νησιά πράσινης ανάπτυξης, αναδεικνύεται η ανάγκη εφαρμογής ολιστικών λύσεων σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων. Ο στόχος αυτός δύναται να επιτευχθεί μέσω του μοντέλου των Ολοκληρωμένων Εδαφικών Επενδύσεων της προτεραιότητας 5, οι οποίες μπορούν να περιλαμβάνουν παρεμβάσεις τόσο σε ανθρώπινο κεφάλαιο όσο και σε επιχειρηματικότητα και υποδομές.

Το παραπάνω αναπτυξιακό πλαίσιο συνδέεται με τον περιφερειακό σχεδιασμό για τη μεγιστοποίηση του οφέλους από την πράσινη μετάβαση στις τοπικές κοινωνίες και προϋποθέτει τις απαραίτητες νομοθετικές παρεμβάσεις, ιδιαίτερα ως προς τη χωροθέτηση και αδειοδότηση των ΑΠΕ. Σημειώνεται ότι το παρόν εδαφικό σχέδιο δεν περιορίζεται σε στόχους και ανάγκες που καλύπτονται αποκλειστικά από το ΤΔΜ, αλλά επεκτείνεται σε όλο το αναπτυξιακό φάσμα στην περίπτωση των προκλήσεων της δίκαιης μετάβασης.

2.3. Consistency with other relevant national, regional or territorial strategies and plans

Reference: point (e) of Article 11(2)

2.3.1 Εθνικές και περιφερειακές στρατηγικές έξυπνης εξειδίκευσης

Μία σειρά από εθνικές και περιφερειακές στρατηγικές έξυπνης εξειδίκευσης παρουσιάζουν συνέργειες και συμπληρωματικότητες με τις σχετικές ανάγκες της δίκαιης μετάβασης των νήσων:

Εθνική Στρατηγική Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση 2014-2020: Η εθνική στρατηγική συμβαδίζει με τους στόχους της Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης συγκαταλέγοντας την ενέργεια, το περιβάλλον, τη βιώσιμη ανάπτυξη και την τεχνολογία μεταξύ των κλάδων στους οποίους επικεντρώνονται οι διαθέσιμοι πόροι, καθώς αναγνωρίζει τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα και την αναπτυξιακή προοπτική τους σε εθνικό επίπεδο. Παράλληλα, δίνει έμφαση και στο δίπτυχο τουρισμού-πολιτισμού, το οποίο έχει ιδιαίτερη βαρύτητα για τις νησιωτικές περιοχές.

Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου 2014-2020: Η περιφερειακή στρατηγική του Βορείου Αιγαίου βασίζεται σε τέσσερις άξονες: καινοτομία και επιχειρηματικότητα, αγροδιατροφή, τουρισμός-φύση-πολιτισμός και ίσες ευκαιρίες οι οποίοι αντανακλούν τόσο τις θεματικές κατευθύνσεις της δίκαιης μετάβασης, όσο και τον οριζόντιο στόχο για άρση των ανισοτήτων. Επιπλέον συνδυατικό κρίκο με τη δίκαιη μετάβαση αποτελεί η προώθηση της ενσωμάτωσης της τεχνολογίας για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των οικονομικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τους παραπάνω τομείς.

Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου 2014-2020: Η στρατηγική του Νότιου Αιγαίου δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στον τουρισμό, ως αναπτυξιακό κορμό της περιφέρειας, όπως έχει αναγνωριστεί και στο παρόν κείμενο, με έμφαση στην υιοθέτηση πρακτικών βιωσιμότητας. Τους τομείς παρέμβασης συμπληρώνουν η αγροδιατροφή και η αλιεία/υδατοκαλλιέργεια. Σε ευθυγράμμιση με τους στόχους της δίκαιης μετάβασης, η στρατηγική εδράζεται στην ανάπτυξη των ανθρωπίνων πόρων μέσω επαγγελματικής εκπαίδευσης και δια βίου μάθησης στους τομείς προτεραιότητας. Παράλληλα, θέτει ως προϋπόθεση για τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιφέρειας τον περιορισμό του περιβαλλοντικού αποτυπώματος των τοπικών οικονομικών δραστηριοτήτων μέσω ανάπτυξης καθαρών πράσινων τεχνολογιών για την παραγωγή και την εξοικονόμηση ενέργειας, και προωθεί την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών για την ενίσχυση της παραγωγικότητας.

Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης Περιφέρειας Κρήτης 2014-2020: Η στρατηγική της Κρήτης, βασισμένη σε τέσσερις προτεραιότητες, αγροδιατροφή, πολιτισμός-τουρισμός, περιβάλλον και γνώση, βρίσκεται σε συμφωνία με τη στοχοθεσία της δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης. Συγκεκριμένα, δίνει έμφαση στην ανάπτυξη των ΑΠΕ με όρους αειφορίας στο νησί και στην αξιοποίηση της καινοτομίας και της επιστημονικής γνώσης προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης, τόσο σε περιβαλλοντικούς όσο και σε κοινωνικούς όρους.

2.3.2. Άλλα περιφερειακά ή εθνικά σχέδια ανάπτυξης

Συνέργειες και συμπληρωματικότητες εντοπίζονται και με τα Επιχειρησιακά Πρόγραμμα των Περιφερειών των νήσων:

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου (ΕΠ-ΠΒΑ) 2021-2027: Το ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου θέτει ως στρατηγικούς στόχους το μετασχηματισμό και τη μεγέθυνση της οικονομίας της περιφέρειας και την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής, καθώς, όπως έχει αναγνωρισθεί και στο πλαίσιο της δίκαιης μετάβασης, η Περιφέρεια δοκιμάζεται από εδραιωμένη αναπτυξιακή ανισότητα και τις προκλήσεις της πολυνησιωτικότητας. Για την επίτευξη των ως άνω στόχων η στρατηγική ευθυγραμμίζεται με τις επιδιώξεις της δίκαιης μετάβασης, δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, την κυκλική οικονομία, την αναβάθμιση των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών και την προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος ως μοχλό οικονομικής ανάπτυξης.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (ΕΠ-ΠΝΑ) 2021-2027: Ο στρατηγικός στόχος αποτελεσματικής διαχείρισης του περιβάλλοντος και των πόρων της ΠΝΑ συγκλίνει με τους στόχους της δίκαιης μετάβασης για την περιφέρεια, οι οποίοι τίθενται για την αντιμετώπιση δύο διακριτών προκλήσεων, της περιβαλλοντικής όχλησης λόγω της παρατενόμενης λειτουργίας των ηλεκτροπαραγωγικών σταθμών στα Δωδεκάνησα και της κοινωνικής αποδοχής των ΑΠΕ στις Κυκλάδες. Ο παραπάνω στόχος εξυπηρετείται μέσω του άξονα προτεραιότητας αειφορικής ανάπτυξης και βιώσιμης διαχείρισης των πόρων. Επιπλέον, ο στόχος ενδυνάμωσης της χωρικής συνοχής και άμβλυνσης των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων συμβαδίζει με τη βασική αρχή για κοινωνική δικαιοσύνη που διέπει το μηχανισμό δίκαιης μετάβασης.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Κρήτης (ΕΠ-ΠΚ) 2021-2027: Το ΠΕΠ Κρήτης παρουσιάζει συνέργειες με τη δίκαιη μετάβαση όσον αφορά τις στρατηγικές στοχεύσεις για την ενσωμάτωση της έρευνας και της καινοτομίας στην παραγωγική διαδικασία και την προώθηση της κυκλικής οικονομίας, τις οποίες το εδαφικό σχέδιο θα στηρίξει με τη χρηματοδότηση των προσαρμοσμένων για την υλοποίησή τους δράσεων ανάπτυξης δεξιοτήτων και ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και καινοτομίας.

Ομοίως, συνέργειες και συμπληρωματικότητες εντοπίζονται και με άλλα περιφερειακά σχέδια ανάπτυξης και κυρίως με τα εξής (βλ. Παράρτημα 2):

- Εθνική Στρατηγική για την Κυκλική Οικονομία
- Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) 2030
- Μακροχρόνια Στρατηγική για το 2050
- Μακροπρόθεσμη Στρατηγική για την Ανακαίνιση του Κτιριακού Αποθέματος
- Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία
- Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΕΣΑΑ)
- Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων (ΕΣΔΑ)
- Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025

Οι νέες κατευθυντήριες γραμμές για τις ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα οι οποίες θα ισχύσουν μέχρι το τέλος του 2027 προβλέπουν σημαντικά κίνητρα για την προσέλκυση επενδύσεων ικανών να αντισταθμίσουν τις επιπτώσεις της μετάβασης τους στην κλιματική ουδετερότητα και να εξασφαλίσουν νέες θέσεις εργασίας και αξία σε διαφορετικούς κλάδους. Παράλληλα εξασφαλίζονται βασικές προϋποθέσεις για την πιθανή συγχρηματοδότηση βασικών επενδύσεων στα νησιά (π.χ. υβριδικοί σταθμοί) που θα επιτρέψουν τον περιορισμό της εξάρτησής τους από τους παραδοσιακούς τομείς και την ουσιαστική συμμετοχή τους στην νέα οικονομία. Σημαντική βοήθεια θα μπορούσε να διαδραματίσει και ο μέσο παροχής τεχνικής βοήθειας JASPERS για το σχεδιασμό και την προετοιμασία κρίσιμων έργων στα εδάφη των Περιφερειών αναφοράς προκειμένου να λάβουν χρηματοδότηση από το InvestEU ή/και την ΕΤΕπ. Παράλληλα, κατά τη φάση υλοποίησης του σχεδίου θα μπορούσε να αξιοποιηθεί η

τεχνογνωσία της Γραμματείας της Προτοβουλίας «Καθαρή Ενέργεια για τα νησιά της ΕΕ» καθώς και της από κοινού πρωτοβουλίας της ΕΤΕπ και της ΕΕπ, ELENA.NA.

2.4. Types of operations engaged

Reference: point (g-k) of Article 11(2) and Article 11(5)

2.4.1. Κατηγορίες ενδεικτικών πράξεων

Με βάση τους στόχους για την αντιμετώπιση των προκλήσεων δίκαιης μετάβασης στη συνέχεια αναπτύσσονται οι κατηγορίες προβλεπόμενων παρεμβάσεων. Οι συγκεκριμένες δράσεις ανά κατηγορία παρέμβασης αναλύονται στο Παράρτημα 2, όπου παρουσιάζεται και η επιλεξιμότητά τους από το ΤΔΜ.

Για την αντιμετώπιση της **απώλειας θέσεων εργασίας και του περιορισμού του γενικότερου οικονομικού αποτυπώματος των θερμικών μονάδων Η/Ε** προβλέπονται οι εξής παρεμβάσεις:

- **Προγράμματα κατάρτισης στις ΑΠΕ:** Αφορούν όλα τα νησιά, με προτεραιότητα σε Κυκλάδες και Κρήτη.
- **Προγράμματα απασχόλησης στις ΑΠΕ:** Αφορούν όλα τα νησιά, με προτεραιότητα σε Κυκλάδες και Κρήτη.
- **Ενημέρωση για τα οφέλη των ΑΠΕ στις τοπικές κοινωνίες:** Αφορά όλα τα νησιά, με προτεραιότητα σε Κυκλάδες και Κρήτη.
- **Προώθηση συνεργασιών για την ηλεκτροπαραγωγή από ΑΠΕ:** Αφορά όλα τα νησιά, με προτεραιότητα σε Κυκλάδες και Κρήτη.
- **Περιβαλλοντική αποκατάσταση εδαφών:** Αφορά όλα τα νησιά.

Για την αντιμετώπιση του «κινδύνου ολικής διακοπής ηλεκτροδότησης», προβλέπονται οι εξής παρεμβάσεις:

- **Ευφύες Ενεργειακό Δίκτυο:** Αφορά Β. Αιγαίο και Δωδεκάνησα.
- **Υβριδικοί σταθμοί (ΥΒΣ) παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας:** Αφορά τα νησιά Greco Islands.
- **Συστήματα αποθήκευσης ενέργειας:** Αφορά Β. Αιγαίο και Δωδεκάνησα.
- **Υποδομές μικροδικτύων:** Αφορούν τα νησιά Greco Islands.

Για την αποφυγή του «κόστους ευκαιρίας τόσο από την οπισθοβαρή ανάπτυξη των ΑΠΕ σε κάποιες περιοχές διασύνδεσης όσο και από την αδυναμία αξιοποίησης της ενεργειακής μετάβασης προς όφελος των τοπικών οικονομιών στο σύνολο των νησιών», προβλέπονται παρεμβάσεις διακριτά στους τρεις τομείς προτεραιότητας για τις νησιωτικές οικονομίες, ήτοι την καθαρή ενέργεια, το βιώσιμο τουρισμό και τη βιώσιμη γαλάζια οικονομία. Επιπρόσθετα, προτείνονται οριζόντιες παρεμβάσεις 1) στην κυκλική οικονομία και 2) την έρευνα και ανάπτυξη καινοτομιών που διατρέχουν και τους τρεις τομείς προτεραιότητας (καθαρή ενέργεια, βιώσιμος τουρισμός και βιώσιμη γαλάζια οικονομία), καθώς και οριζόντιες υποστηρικτικές προς τους τρεις τομείς παρεμβάσεις ψηφιοποίησης.

Προβλέπονται οι εξής παρεμβάσεις στον τομέα της **καθαρής ενέργειας:**

- **Εξοικονόμηση ενέργειας στις κτιριακές εγκαταστάσεις και δημοτικούς χώρους:** Αφορά όλα τα νησιά, με έμφαση σε Κρήτη, Κυκλάδες και νησιά Greco Islands.
- **Αξιοποίηση γεωθερμίας:** Αφορά Κυκλάδες, Β. Αιγαίο και Δωδεκάνησα.

- **Λειτουργική ενίσχυση υπεράκτιων αιολικών πάρκων:** Αφορά όλα τα νησιά.

Προβλέπονται οι εξής παρεμβάσεις στον τομέα του **βιώσιμου τουρισμού**:

- **Βιώσιμη αστική ανάπλαση, ηλεκτροκίνηση και σταθμοί φόρτισης:** Αφορά όλα τα νησιά, με έμφαση σε Β. Αιγαίο.
- **Βιώσιμες μορφές διαμονής:** Αφορά όλα τα νησιά, με έμφαση σε Β. Αιγαίο και Δωδεκάνησα.
- **Βιώσιμες μορφές εστίασης:** Αφορά όλα τα νησιά, με έμφαση σε νησιά Greco Islands.
- **Βιώσιμες μορφές ψυχαγωγίας:** Αφορά όλα τα νησιά, με έμφαση σε Β. Αιγαίο και νησιά Greco Islands.

Προβλέπονται οι εξής παρεμβάσεις στον τομέα της **βιώσιμης γαλάζιας οικονομίας**:

- **Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης και εγκατάστασης ΑΠΕ σε λιμένες:** Αφορά όλα τα νησιά, με έμφαση σε Β. Αιγαίο, Δωδεκάνησα και νησιά Greco Islands.
- **Βιώσιμες θαλάσσιες μεταφορές:** Αφορά όλα τα νησιά, με έμφαση σε Β. Αιγαίο, Δωδεκάνησα και νησιά Greco Islands.

Προβλέπονται οι εξής οριζόντιες παρεμβάσεις **κυκλικής οικονομίας**:

- **Σχεδιασμός μετάβασης στην κυκλική οικονομία:** Αφορά όλα τα νησιά.
- **Αξιοποίηση βιομάζας για την πρωτογενή παραγωγή:** Αφορά Κρήτη και Β. Αιγαίο.
- **Διαχείριση στερεών αποβλήτων και λυμάτων:** Αφορά όλα τα νησιά.
- **Βελτίωση των υποδομών συστημάτων μεταφοράς νερού:** Αφορά όλα τα νησιά, με έμφαση σε Β. Αιγαίο και Δωδεκάνησα.

Προβλέπονται οι εξής οριζόντιες παρεμβάσεις **έρευνας και ανάπτυξης καινοτόμων τεχνολογιών**:

- **Έρευνα και ανάπτυξη για καινοτόμες τεχνολογίες:** Αφορά όλα τα νησιά.

Προβλέπονται οι εξής οριζόντιες παρεμβάσεις **ψηφιοποίησης**:

- **Λειτουργική ενίσχυση ψηφιακών υποδομών:** Αφορά όλα τα νησιά, με έμφαση σε νησιά Greco Islands.
- **Ανάπτυξη ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών:** Αφορά όλα τα νησιά, με έμφαση σε νησιά Greco Islands.
- **Ψηφιακός μετασχηματισμός ιδιωτικού τομέα:** Αφορά όλα τα νησιά, με έμφαση σε Β. Αιγαίο, Δωδεκάνησα και νησιά Greco Islands.

Σε ό,τι αφορά τα Greco Islands οι προτεινόμενες δράσεις σχεδιάζεται να υλοποιηθούν στο πλαίσιο Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων (ΟΧΕ) που θα περιλαμβάνουν το σύνολο των απαιτούμενων δράσεων για την ολιστική μετάβαση ενός νησιού ή μίας συστάδας νησιών. Οι επιλεγόμενες δράσεις ανά περίπτωση δύναται να είναι όλες όσες αναφέρουν ως περιοχή παρέμβασης τα Greco Islands ή μέρος αυτών. Κατ' εξαίρεση, δράσεις εγκατάστασης υβριδικών σταθμών παραγωγής Η/Ε αντενδείκνυνται για

νησιά με αναμενόμενη διασύνδεση το 2023/2024. Αντί αυτών προτείνεται η προώθηση συστημάτων αποθήκευσης ενέργειας για παροχή υπηρεσιών εφεδρείας. Επιπλέον, δράσεις προώθησης της ηλεκτροκίνησης θεωρείται ότι δεν πληρούν το κριτήριο κόστους-οφέλους σε νησιά με πληθυσμό μικρότερο των 500 κατοίκων[1].

2.4.2. Παραγωγικές επενδύσεις σε επιχειρήσεις άλλες από ΜΜΕ

Δεν προβλέπονται.

2.4.3. Επενδύσεις σε επιχειρήσεις για να επιτευχθεί η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τις δραστηριότητες που παρατίθενται στο παράρτημα I της οδηγίας 2003/87/ΕΚ.

Οι εν λόγω επενδύσεις αφορούν τις υβριδικές μονάδες στα νησιά που δεν προγραμματίζεται να διασυνδεθούν. Επιπλέον αφορούν τις βιομηχανίες Ασβεστοποιία Κρήτης Α.Ε., ΑΚΕΚ Α.Ε. και Ρεθμινιώτικη Τουβλοποιία Α.Ε. στην Κρήτη, οι οποίες εντάσσονται στις δραστηριότητες που παρατίθενται στο παράρτημα I της οδηγίας 2003/87/ΕΚ.

2.4.4. Συνέργειες και συμπληρωματικότητα με πυλώνες Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης

Οι πυλώνες 2 και 3 του ΜΔΜ, θα υποστηρίξουν ένα ευρύτερο φάσμα επενδύσεων, συμπληρωματικών σε σχέση με τις επιλέξιμες επενδύσεις από το ΤΔΜ στο πλαίσιο του πυλώνα 1, σε νευραλγικούς τομείς για την επίτευξη των στόχων του ΠΔΑΜ όπως: ενέργεια, μεταφορές, περιβάλλον, ψηφιακές υποδομές - τεχνολογίες - υπηρεσίες, πολιτισμός - τουρισμός, κοινωνικές επενδύσεις, κ.ο.κ.

Ειδικότερα, η στήριξη μέσω δανειακής διευκόλυνσης (πυλώνας 3) αφορά σε επενδύσεις για την αντιμετώπιση των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων λόγω της κλιματικής μετάβασης (ήτοι κάλυψη των αναπτυξιακών αναγκών κατά τη μετάβαση όπως περιγράφονται στο παρόν ΕΣΔΙΜ), με έμφαση στις δημόσιες επενδύσεις που δεν παράγουν επαρκή ροή εσόδων όπως: υποδομές ενέργειας και μεταφορών, πράσινη κινητικότητα, έξυπνη διαχείριση αποβλήτων, μέτρα καθαρής ενέργειας και ενεργειακής απόδοσης, ανακαινίσεων και μετατροπών κτιρίων, υποστήριξη της μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία, αναβάθμιση δεξιοτήτων και απόκτηση νέων δεξιοτήτων, κατάρτιση και κοινωνικές υποδομές, κ.ο.κ.

Επιπλέον, θα υποστηριχθούν έργα ενίσχυσης της οικονομικής διαφοροποίησης των εδαφών που επηρεάζονται από τη μετάβαση, με βάση τη λογική της παρέμβασης του ΕΣΔΙΜ, είναι μη επιλέξιμα για το ΤΔΜ αλλά ταυτόχρονα είναι εξόχως συμπληρωματικά με το ΠΔΑΜ, όπως: υποδομές/δίκτυα ύδρευσης (π.χ. αφαλατώσεις σε νησιά), υποδομές/δίκτυα διαχείρισης λυμάτων και στερεών αποβλήτων, κοινωνικές υποδομές διαφόρων τύπων, έργα αντιπλημμυρικής και αντιπυρικής προστασίας, έργα ποιοτικής και ποσοτικής κατάστασης των υδατικών συστημάτων περιλαμβανομένων των παράκτιων και θαλάσσιων οικοσυστημάτων, λιμενικές υποδομές μικρής κλίμακας στα μη διασυνδεδεμένα νησιά, κ.ο.κ.

Σε ό,τι αφορά στις χρηματοδοτικές δυνατότητες του Πυλώνα 2 (InvestEU, Just Transition Scheme) δύναται να αξιοποιηθούν δάνεια, εγγυήσεις, αντεγγυήσεις και κάθε άλλη μορφή πιστωτικής ενίσχυσης για: (α) τη στήριξη αναγκών μικροχρηματοδότησης σε πολύ μικρές επιχειρήσεις και (β) την ενίσχυση βιώσιμων επενδύσεων, παραγωγής ενέργειας, ψηφιακής διασυνδεσιμότητας και ΠΠΕ, βιο-οικονομίας, αποθήκευσης, παραγωγής ενέργειας, ψηφιακής διασυνδεσιμότητας και ΠΠΕ, βιο-οικονομίας, μεταποίησης, υγείας, διαχείρισης αποβλήτων και κυκλικής οικονομίας.

Τέλος, θα αξιοποιηθεί η Τεχνική Βοήθεια και οι συμβουλευτικές υπηρεσίες που παρέχει ο Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας ικανοτήτων (capacity building). Οι

υπηρεσίες αυτές θα παρέχονται είτε από εταίρους, όπως χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ή άλλες οντότητες με τις οποίες η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει συνάψει συμβουλευτική συμφωνία, είτε από εξωτερικούς συμβούλους (παρόχους υπηρεσιών), κατόπιν ανάθεσης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με στόχο την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι περιοχές μετάβασης και οι φορείς που επιχειρούν στις περιοχές αυτές. Η παροχή Τεχνικής Βοήθειας θα ενεργοποιηθεί καταρχάς μέσω ανάθεσης JASPERS/MAM, για έργα του Πυλώνα 1 (ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις), για έργα που θα υλοποιηθούν σε εδάφη ΔΑΜ και τα οποία θα στηρίζονται από τα λοιπά (πλην ΤΔΜ) ΕΔΕΤ, τα οποία υποβοηθούν την επίτευξη των στόχων του ΠΔΑΜ, καθώς και για έργα που θα υλοστηριχθούν από τον Πυλώνα 3.

2.4.5. Συνέργειες και συμπληρωματικότητα με άλλα προγράμματα

Στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικά οι συμπληρωματικότητες μεταξύ ΠΔΑΜ και επιλεγμένων λοιπών προγραμμάτων ανά πρόκληση και κατηγορία προτεραιότητας. Επιπλέον, στο παράρτημα 2 παρατίθεται πίνακας αντιστοίχισης χρηματοδοτικών μέσων ανά κατηγορία προτεραιότητας.

Απόλεια θέσεων εργασίας και περιορισμός του κοινωνικοοικονομικού αποτυπώματος των θερμικών μονάδων Η/Ε:

1. Ενίσχυση και προώθηση επιχειρηματικότητας: Το ΤΔΜ θα επικεντρωθεί σε υλοστήριξη δράσεων έρευνας και ανάπτυξης στην επιχειρηματικότητα γύρω από την πράσινη ενέργεια. Λοιπές δράσεις αναγκών επιχειρήσεων δύνανται να καλυφθούν από το ΕΠΑΝΕΚ και τα ΠΕΠ.

4. Δίκαιη εργασιακή μετάβαση και ενδυνάμωση ανθρώπινου κεφαλαίου: Το ΤΔΜ θα επικεντρωθεί σε δράσεις κατάρτισης και απασχόλησης στον τομέα της πράσινης ενέργειας. Σε λοιπούς τομείς οι σχετικές ανάγκες κατάρτισης και απασχόλησης θα καλυφθούν από το ΕΠΑΝΑΔΕΔΒΜ και πιθανόν από τα ΠΕΠ.

Κίνδυνος ολικής διακοπής ηλεκτροδότησης:

2. Ενεργειακή μετάβαση – κλιματική ουδετερότητα: Το ΤΔΜ θα επικεντρωθεί σε ανάπτυξη καινοτόμου/εμφυδούς ενεργειακού δικτύου και μικροδικτύων, καθώς και δράσεις βιώσιμης ανάπτυξης αστικού τοπίου (πχ ποδηλατοδρόμοι). Το πρόγραμμα Περιβάλλον-Ενέργεια και Κλιματική Αλλαγή θα καλύψει την ανάπτυξη υβριδικών σταθμών παραγωγής και συστημάτων αποθήκευσης ενέργειας.

Κοινωνικο-οικονομικό κόστος:

1. Ενίσχυση και προώθηση επιχειρηματικότητας: Το ΤΔΜ θα επικεντρωθεί σε έρευνα και ανάπτυξη για ανάπτυξη επιχειρηματικότητας στην πράσινη ενέργεια και σε επιλεγμένες ανάγκες έρευνας και ανάπτυξης στο βιώσιμο τουρισμό και τη γαλάζια οικονομία. Επιπρόσθετα, θα καλύψει ανάγκες σχεδιασμού και ίδρυσης ενεργειακών κοινοτήτων. Επίσης θα επικεντρωθεί στον ψηφιακό εκσυγχρονισμό δημόσιου και ιδιωτικού τομέα ως βασικό συντελεστή δημιουργίας επιχειρηματικών οικοσυστημάτων. Οι λοιπές ανάγκες ανάπτυξης επιχειρηματικότητας στην πράσινη ενέργεια (πχ χρηματοδότηση υποδομών ή αναγκών λειτουργίας) και στον βιώσιμο τουρισμό/γαλάζια οικονομία θα καλυφθούν από ΠΕΠ και ΕΠΑΝΕΚ. Η ανάπτυξη ψηφιακών υποδομών απαραίτητων για τη δημιουργία επιχειρηματικών οικοσυστημάτων θα καλυφθεί από ΕΠ Ψηφιακός Μετασχηματισμός:

2. Ενεργειακή μετάβαση – κλιματική ουδετερότητα: Το ΤΔΜ θα επικεντρωθεί σε δράσεις εξοικονόμησης ενέργειας σε κτήρια και δημόσιους χώρους και αντιμετώπισης της ενεργειακής πενίας οι οποίες συνδέονται με ισχυρό τοπικό οικονομικό αποτύπωμα. Παράλληλα θα στηρίζει την αστική ανάπτυξη και την προώθηση της ηλεκτροκίνησης (εξαιρούνται επιδοτήσεις στον ιδιωτικό τομέα). Το Πρόγραμμα Περιβάλλον-Ενέργεια και Κλιματική Αλλαγή θα καλύψει ανάγκες υποδομών σε έργα ΑΠΕ.

3. Αναπροσαρμογή χρήσεων γης - κυκλική οικονομία: Το ΤΔΜ θα επικεντρωθεί σε υποδομές κυκλικής οικονομίας και αποδοτικής χρήσης πόρων όπου αυτές συνδέονται με τοπική ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Λοιπά σχετικά έργα θα καλυφθούν από Πρόγραμμα Περιβάλλον-Ενέργεια και Κλιματική Αλλαγή.

4. Δίκαιη εργασιακή μετάβαση και ενδυνάμωση ανθρώπινου κεφαλαίου: Το ΤΔΜ θα επικεντρωθεί σε δράσεις κατάρτισης για την ανάπτυξη επιχειρηματικότητας στην πράσινη ενέργεια. Επιπρόσθετα, θα καλύψει ανάγκες ενημέρωσης, εκπαίδευσης και εμπλοκής ανθρώπινου κεφαλαίου σε ενεργειακών κοινοτήτων. Παράλληλα, θα επικεντρωθεί σε εκπαίδευση και πιστοποίηση σε συγκεκριμένες πρακτικές βιωσιμότητας στον τουριστικό κλάδο. Όλες οι λοιπές δράσεις κατάρτισης και ενημέρωσης για τον βιώσιμο τουρισμό και τη Γαλάζια οικονομία θα καλυφθούν από το ΕΠΑΝΑΔΕΔΒΜ και τα ΠΕΠ.

5. Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις μικρής κλίμακας – Ευφείς κοινότητες: Το ΤΔΜ θα επικεντρωθεί σε έργα έρευνας και καινοτομίας και κατάρτισης για την ανάδειξη της τοπικής καινοτόμου επιχειρηματικότητας σε πράσινη ενέργεια και βιώσιμο τουρισμό. Οι ολοκληρωμένες παρεμβάσεις μικρής κλίμακας θα περιλαμβάνουν λοιπές επιλεγμένες παρεμβάσεις από όλες τις ανωτέρω προτεραιότητες. Οι δράσεις αυτές θα καλύπτονται κατά περίπτωση από Πρόγραμμα Περιβάλλον-Ενέργεια και Κλιματική Αλλαγή, ΕΠΑΝΑΔΕΔΒΜ, από το ΕΠ Ψηφιακός Μετασχηματισμός, ΕΠΑΝΕΚ και ΠΕΠ.

Λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη υλοποίησης δράσεων διαφοροποιημένης στοχθεσίας, οι προτεραιότητες / πράξεις που αναμένεται να συμβάλλουν στην επίτευξη της δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης δύνανται να υποστηριχθούν και από λοιπούς μηχανισμούς χρηματοδότησης, όπως το Ταμείο Ανάκαμψης και το ΕΤΠΑ.

Παράλληλα, το εδαφικό σχέδιο δρα συνεργατικά και συμπληρωματικά με δράσεις και σχέδια για τις νησιωτικές περιοχές που προωθούνται από άλλους φορείς, όπως ο Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) και ο Σύνδεσμος Επιχειρήσεων Πληροφοριών και Επικοινωνιών Ελλάδας (ΣΕΠΕ).

[1] Άγιος Ευστράτιος, Θύμαινα, Ψαρά, Ανάφη, Θηρασιά, Αγαθονήσι, Αρκιοί, Μαράθι, Ψέριμος, Γυαλί, Τέλενδος, Δονούσα, Ηράκλεια, Σχοινούσα, Κουφονήσι, Σίκινος, Μεγίστη και Γαύδος.

3. Governance mechanisms

Reference: point (f) of Article 11(2)

3.1. Εταιρική σχέση

Η Συντονιστική Επιτροπή (ΣΕ) ΣΔΑΜ, αποφάσισε (ΥΑ 15/2/2021) τη συγκρότηση Ομάδα Εργασίας (ΟΕ) επιφορτισμένη με το συντονισμό της συμμετοχής των ενδιαφερόμενων μερών για στην κατάρτιση του ΕΣΔΙΜ Νήσων. Τα μέλη της ΟΕ είναι τα εξής:

- ΓΓ Αιγαίου & Νησιωτικής Πολιτικής (Πρόεδρος),
- ΓΓ Ενέργειας & Ορυκτών Πρώτων Υλών,
- ΓΓ Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ,
- Πρόεδρος της Συντονιστικής Επιτροπής ΣΔΑΜ,
- Περιφερειάρχες Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου & Κρήτης
- Πρόεδροι των Περιφερειακών Ενώσεων των Δήμων Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου & Κρήτης
- Διευθύνων Σύμβουλος της ΔΕΗ Α.Ε.

Οι αρμοδιότητες της ομάδας εργασίας είναι οι εξής:

- Προσδιορισμός των συμμετεχόντων στη διαδικασία κατάρτισης του ΕΣΔΙΜ των νήσων του Αιγαίου & της Κρήτης
- Έγκριση της διαδικασίας ενημέρωσης & διαβούλευσης με τους συμμετέχοντες στη διαδικασία κατάρτισης του ΕΣΔΙΜ των νήσων του Β.-Ν. Αιγαίου & της Κρήτης.
- Συντονισμός των συμμετεχόντων στη διαδικασία διαβούλευσης του ΕΣΔΙΜ των νήσων του Β. – Ν. Αιγαίου & της Κρήτης.

Η ΟΕ προχώρησε στην οργάνωση της εταιρικής σχέσης στο πλαίσιο του άρθρου 8 του ΚΚΔ ΕΕ 2021/1060 στο οποίο συμμετείχαν φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, οικονομικοί και κοινωνικοί φορείς, εκπρόσωποι επιστημονικών και ακαδημαϊκών φορέων και ερευνητικών κέντρων, επιμελητηρίων, εργατικών κέντρων/σωματείων εργαζομένων κ.ά.

Βάσει της διαδικασίας που καθορίστηκε από την ΣΕ ΣΔΑΜ, οι φορείς που συγκροτούν την εταιρική σχέση μετέχουν καθ' όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας, της κατάρτισης, της υλοποίησης και της αξιολόγησης των ΕΣΔΙΜ και του ΠΔΑΜ με την: α) έγκαιρη δημοσιοποίηση και εύκολη πρόσβαση στις σχετικές πληροφορίες, β) εξασφάλιση επαρκούς χρόνου για την ανάλυση και τη διατύπωση παρατηρήσεων/σχολίων/προτάσεων σχετικά με τα βασικά έγγραφα, γ) παροχή ψηφιακών κυρίως διαύλων μέσω των οποίων οι εταίροι υποβάλλουν ερωτήματα, καταθέτουν παρατηρήσεις και ενημερώνονται σχετικά με τη μεθοδολογία αξιολόγησης και ενσωμάτωσης των προτάσεών τους στα προγραμματικά έγγραφα και δ) διάδοση των αποτελεσμάτων αξιολόγησης της διαβούλευσης.

Για το προσχέδιο του ΕΣΔΙΜ Νήσων Β. – Ν. Αιγαίου & Κρήτης, διενεργήθηκαν 2 κύκλοι διαβούλευσης με συγκεκριμένο δομημένο θεματολόγιο/ερωτηματολόγιο προς διευκλίνηση των φορέων: 28-4-2021 έως 14-5-2021 & από 8-6-2021 έως 25-6-2021 στο πλαίσιο του ΠΔΑΜ 2021-2027.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι φορείς αποτύπωσαν τις προτάσεις τους κυρίως όσον αφορά: στον προγραμματισμό διείσδυσης των ΑΠΕ στα νησιά αναφοράς, στην ανάγκη διασφάλισης της ασφάλειας εφοδιασμού ιδιαίτερα για τα μικρά νησιά, στο χωροταξικό σχεδιασμό ως προϋπόθεση για την αιεφόρο ανάπτυξη, στην ανάγκη για επιπλέον στήριξης της βιώσιμης τουριστικής δραστηριότητας μέσω της υιοθέτησης νέων τεχνολογικών λύσεων, στη σημασία της γαλάζιας οικονομίας για τη στήριξη της (δια-

)συνδεσιμότητας των νήσων, στη δομή και στελέχωση των φορέων συντονισμού και παρακολούθησης για την επιτυχή υλοποίηση του σχεδίου.

Το εδαφικό σχέδιο εν συνεχεία προσαρμόστηκε ως προς: την αποτύπωση ενός ολιστικού χρονοδιαγράμματος μετάβασης, τη διασαφήνιση του ρόλου του χωροταξικού σχεδιασμού στην ομαλή διεύθυνση των ΑΠΕ, τον εμπλουτισμό των παρεμβάσεων στήριξης της βιώσιμης τουριστικής δραστηριότητας/άρσης της απομόνωσης των νησιών, την ενίσχυση της λογικής παρέμβασης με την ανάδειξη των στρατηγικών επιλογών για την άμβλυνση των επιπτώσεων της μετάβασης και την πληρέστερη αποτύπωση των ενδεικτικών παρεμβάσεων, την αναμόρφωση της διακυβέρνησης ώστε να αποτυπώνεται η εμπλοκή των τοπικών φορέων στη προετοιμασία και υλοποίησης του ΕΣΔΙΜ.

3.2. Παρακολούθηση και αξιολόγηση

Ο έλεγχος της διαδικασίας μετάβασης διενεργείται από τη νέα δομή που προβλέπεται να συσταθεί υπό την εποπτεία του ΥΠΑΝΕΠ και είναι κοινή για το σύνολο των λιγνιτικών περιοχών και των νησιών Β.-Ν. Αιγαίου & Κρήτης. Μέσω της νέας δομής θα διενεργείται η συστηματική παρακολούθηση των στόχων που έχουν τεθεί και θα παρέχεται έγκυρη πληροφόρηση, αξιολόγηση και ανάλυση για το είδος και την έκταση των κοινωνικο-οικονομικών μεταβολών στις επηρεαζόμενες περιοχές, με σκοπό τη λήψη διορθωτικών μέτρων ή/και την αναπροσαρμογή των πολιτικών.

3.3. Φορέας/Φορείς συντονισμού και παρακολούθησης

Η οργανωτική δομή της εγχώριας διαδικασίας μετάβασης περιλαμβάνει:

Κυβερνητική Επιτροπή ΔΑΜ: Η Κυβερνητική Επιτροπή (ΚΕΔΑΜ) είναι το ανώτατο πολιτικό όργανο του εθνικού Σχεδίου ΔΑΜ με κύριο αντικείμενο την έγκριση & παρακολούθηση του ΣΔΑΜ.

Συντονιστική Επιτροπή: Η Συντονιστική Επιτροπή (ΣΕΠ) εξειδικεύει την εθνική πολιτική ΔΑΜ και είναι αρμόδια για την κατάρτιση & υλοποίηση του εθνικού Σχεδίου ΔΑΜ και του ΠΔΑΜ και των υποκείμενων Εδαφικών Σχεδίων.

Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού ΔΑΜ: Με νομοθετική ρύθμιση συστήνεται νέα δομή στο ΥΠΑΝΕΠ για το σχεδιασμό, τη διαχείριση και την παρακολούθηση των πολιτικών ΔΑΜ, που θα αποτελείται από την Διαχειριστική Αρχή ΠΔΑΜ, Επιτελική Δ/ση Στρατηγικού Σχεδιασμού ΔΑΜ, Δ/ση Οργανωτικής Υποστήριξης & Νομικό Τμήμα.

Επιτροπή Παρακολούθησης ΠΔΑΜ: Κορυφαίο όργανο για τη συμμετοχή των εταίρων στην υλοποίηση, παρακολούθηση & αξιολόγηση του Προγράμματος και των ΕΣΔΙΜ αποτελεί η Επ. Παρακολούθησης – Επ.Πα. η οποία θα συγκροτηθεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις του ΚΚΔ.

Μετάβαση ΑΕ: Με νομοθετική ρύθμιση συστήνεται φορέας (ΝΠΙΔ) με την επωνυμία «Μετάβαση Α.Ε» στην κυριότητα του οποίου θα περιέλθουν οι γαίες που θα παραχωρήσει η ΔΕΗ στο Ελληνικό Δημόσιο.

Η συμμετοχή των τοπικών φορέων στην υλοποίηση της δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης διασφαλίζεται με τα ακόλουθα:

- Συγκροτούνται Υποεπιτροπές Παρακολούθησης για τα 3 εδαφικά σχέδια, υπό την προεδρία των τοπικών αρχών.
- Η Μετάβαση ΑΕ, μεταξύ άλλων, για τα νησιά θα μπορεί να αναλάβει είτε ρόλο δικαιούχου, είτε την υποστήριξη των τοπικών δικαιούχων στην ωρίμανση έργων που θα καλυφθούν χρηματοδοτικά από το ΠΔΑΜ.
- Ενταλαμμένα στελέχη για τη Δίκαιη Μετάβαση θα οριστούν αρμοδίως στις ΔΑ των ΠΕΠ Β.-Ν. Αιγαίου & Κρήτης.

4. Programme-specific output or result indicators

Reference: Article 12(1)

Table 1. Output indicators

Specific objective	ID	Indicator	Measurement unit	Milestone (2024)	Target (2029)
JSO8.1	PSO696	Εκδηλώσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης	Εκδηλώσεις	2.00	5.00
JSO8.1	PSO692	Επικοινωνιακά σχέδια δράσης	Σχέδια	1.00	3.00
JSO8.1	PSO693	Συμβάσεις παροχής υπηρεσιών και προμηθειών	Συμβάσεις	1.00	3.00
JSO8.1	PSO698	Παρεμβάσεις για την υποστήριξη δικαιούχων	Παρεμβάσεις	1.00	3.00
JSO8.1	PSO743	Άτομα (16-66+) που παρακολούθησαν προγράμματα διά βίου μάθησης	Άτομα	5,000.00	10,000.00

Table 2. Result indicators

Specific objective	ID	Indicator	Measurement unit	Baseline or reference value	Reference Year	Target (2029)	Source of data	Comments
JSO8.1	PSR745	Άτομα (16-66+) που παρακολούθησαν προγράμματα διά βίου μάθησης και πιστοποιήθηκαν	Άτομα	0.00	2020 -	2,500.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	
JSO8.1	PSR748	Δήμοι που λαμβάνουν συμπληρωματική χρηματοδότηση για ενέργειες παρεμβάσεων ολοκληρωμένου χαρακτήρα	Αριθμός	0.00	2021 -	36.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	
JSO8.1	PSR749	Συνολική ισχύς εγκατεστημένων ηλεκτρικών φορτιστών	kW	0.00	2021 -	12,000.00	Διαχειριστική Αρχή, Δικαιούχοι	

1. Outline of the transition process and the identification of most negatively affected territories within the Member State

Reference: point (a)(b) of Article 11(2), Article 6

1.1. Διαδικασία και χρονοδιάγραμμα μετάβασης

1.1.1. Ισχύουσες δεσμεύσεις

Η Ελλάδα επικύρωσε το Πρωτόκολλο του Κιότο το 2002 και τη Συμφωνία του Παρισιού το 2016. Το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια & το Κλίμα (ΕΣΕΚ), που αποτελεί το βασικό εργαλείο διαμόρφωσης της εθνικής πολιτικής την επόμενη 10ετία, κυρώθηκε τον 12ο/2019 με την Απόφ. Κυβερνητικού Συμβουλίου 4/2019 (ΦΕΚ 4893/Β/31-12-2019) και αντικατοπτρίζει τις αυξημένες κλιματικές φιλοδοξίες και τον εθνικό στόχο που τέθηκε στη Διάσκεψη του ΟΗΕ για το Κλίμα τον 9ο/2019: πλήρη απολιγνιτοποίηση της χώρας έως το 2028. Ο στόχος αυτός χαρακτηρίστηκε ως «ορθή πρακτική» στο Έγγραφο Εργασίας των Υπηρεσιών της ΕΕ για την «Αξιολόγηση του τελικού εθνικού σχεδίου της Ελλάδας για την ενέργεια & το κλίμα[1]».

Παράλληλα η Ελλάδα έχει αναπτύξει τη Μακροπρόθεσμη Στρατηγική για το 2050[2], με σενάρια απαλλαγής από τις ανθρακούχες πηγές. Στα δύο σενάρια που είναι συμβατά με τη συγκράτηση της αύξησης της παγκόσμιας θερμοκρασίας κάτω από τον 1,5°C, η χώρα επιτυγχάνει μείωση των καθαρών εκπομπών της κατά 95% σε σχέση με το 1990.

1.1.2. Νεότερες εξελίξεις

Από την κύρωση του ΕΣΕΚ έχουν συντελεστεί σημαντικές αλλαγές σε θεσμικό και τεχνολογικό επίπεδο στον τομέα της ενέργειας και της κλιματικής αλλαγής με βασικότερη τη δέσμη μέτρων για την ενέργεια & το κλίμα “Fit for 55”, έναν πολύ πιο φιλόδοξο κλιματικό στόχο της ΕΕ-27 για μείωση των εκπομπών, σε σχέση με τον στόχο του 40%, που ίσχυε όταν εκπονήθηκε το ΕΣΕΚ.

Η Ελλάδα, σε αυτό το πλαίσιο, υλοποιεί ένα πλέγμα δράσεων, στοχευμένο στις περιοχές μετάβασης: διείσδυση των ΑΠΕ, αδειοδοτικό και ρυθμιστικό πλαίσιο για την αποθήκευση ενέργειας και το Η2, ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων, κίνητρα για την ηλεκτροκίνηση, τηλεθέρμανση, κ.ά. Τα ΕΣΔΙΜ περιλάμβαναν εξαρχής παρεμβάσεις που στόχευαν σε μηδενικές εκπομπές ρύπων από την παραγωγή ενέργειας, καθώς και στους υπόλοιπους τομείς ενδιαφέροντος του ΕΣΕΚ, διασφαλίζοντας υψηλό βαθμό συμβατότητας με τις νέες δέσμες μέτρων.

1.1.3. Απόσυρση λιγνιτικών μονάδων/λιγνιτωρυχείων

Πρωταρχικός στόχος της Ελλάδας όσον αφορά στη χρήση λιγνίτη είναι η δραστική μείωση και πλήρης απένταξή του από το μίγμα ηλεκτροπαραγωγής, βάσει οργανωμένου σχεδίου απόσυρσης των λιγνιτικών μονάδων με εμπροσθοβαρές χρονικό ορόσημο έως το 2028.

Πολλές λιγνιτικές μονάδες ήδη έχουν αποσυρθεί. Το 2011 η παραγωγή των μονάδων της ΔΕΗ ήταν 27,4 TWh και το 2019 10,417 TWh, μειωμένη κατά 62%. Το 2020 η παραγωγή ενέργειας από την καύση λιγνίτη ήταν 5,7 TWh έναντι 8,1 TWh που προέβλεπε το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα για την ίδια χρονιά, μειωμένη κατά 30%.

Σε αυτό το πλαίσιο, η διαδικασία μετάβασης προς τους στόχους της Ένωσης για το έτος 2030 που περιγράφεται στα ΕΣΔΙΜ ΠΔΜ & Μεγαλόπολης ακολουθεί συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα ως προς την παύση της εξόρυξης λιγνίτη και της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από την καύση του. Συγκεκριμένα, όλες οι λιγνιτικές μονάδες θα αποσυρθούν έως το 2023, πλην μιας (Πτολεμαΐδας V) της οποίας ο αρχικός προγραμματισμός είναι να αποσυρθεί μέχρι το 2028 (πίν. 1.1 Παραρτήματος).

1.1.4. Ηλεκτρική διασύνδεση των νησιών & απόσυρση θερμικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής

Η διαδικασία μετάβασης στα νησιά του Βορείου - Νοτίου Αιγαίου & την Κρήτη ακολουθεί συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα ως προς τη διασύνδεσή τους με την ηπειρωτική Ελλάδα, την απόσυρση των αυτόνομων Ηλεκτρικών Συστημάτων Μη Διασυνδεδεμένων Νησιών (ΗΣ ΜΔΝ) και τη διεϊσδυση των ΑΠΕ. Με βάση το ΕΣΕΚ, έως το 2029, τα μεγαλύτερα νησιά θα έχουν διασυνδεθεί και σε όσα δεν θα έχουν διασυνδεθεί θα αναπτυχθούν λύσεις ενεργειακής αυτονομίας (υβριδικοί σταθμοί).

Επί του παρόντος η ηλεκτροδότηση των ΜΔΝ γίνεται από 32 αυτόνομα ΗΣ που καλύπτουν ένα ή περισσότερα νησιά και τροφοδοτούνται από έναν ή περισσότερους θερμικούς σταθμούς.

Μέχρι στιγμής, 3 από τα ΗΣ ΜΔΝ έχουν συνδεθεί με το ηπειρωτικό δίκτυο[3] με την ολοκλήρωση των 3 πρώτων φάσεων της διασύνδεσης των Κυκλάδων ενώ βρίσκονται σε εξέλιξη η 4η φάση της διασύνδεσης των Κυκλάδων και η 2η φάση διασύνδεσης της Κρήτης.

Βάσει του ΔΠΑ του ΕΣΜΗΕ (2021-2030) προβλέπεται το εξής χρονοδιάγραμμα για την ολοκλήρωση των ηλεκτρικών διασυνδέσεων[4]:

- 2022/2023: Κρήτη (2η φάση)
- 2023/2024: Κυκλάδες (4η φάση)
- 2027/2028: Δωδεκάνησα
- 2028/2029: Βόρειο Αιγαίο

Με την ολοκλήρωση των διασυνδέσεων έως το 2029, μέρος των θερμικών μονάδων θα τεθεί σε καθεστώς ψυχρής εφεδρείας για την εγγύηση της ασφάλειας εφοδιασμού ενώ οι υπόλοιπες θα αποσυρθούν.

Σε μικρά νησιά όπου δεν προβλέπεται διασύνδεση, σχεδιάζεται η εγκατάσταση υβριδικών σταθμών (ΥΒΣ) ηλεκτροπαραγωγής που συνδυάζουν αιολική & ηλιακή ενέργεια με συστήματα αποθήκευσης ενέργειας, με σκοπό την απόσυρση ή μείωση των θερμικών σταθμών επίσης μέχρι το 2029. Προς αυτή την

κατεύθυνση, έχουν ήδη ληφθεί ενέργειες για την πιλοτική εφαρμογή ολιστικών παρεμβάσεων με επίκεντρο την παραγωγή καθαρής ενέργειας, την εξοικονόμηση ενέργειας και την ηλεκτροκίνηση σε συγκεκριμένα νησιά.

Ταυτόχρονα, προωθείται η σταδιακή εγκατάσταση ΑΠΕ με στόχο ένα καθαρό μείγμα ενέργειας για τα νησιά και την «εξαγωγή» καθαρής ενέργειας στην ηπειρωτική χώρα με την περάτωση των διασυνδέσεων. Προβλέπεται η εγκατάσταση πάρκων ισχύος 398 MW στην Κρήτη, 66 MW στις Κυκλάδες, 163 MW στα Δωδεκάνησα και 118 MW στο Β. Αιγαίο, επιτυγχάνοντας διείσδυση 46%, 34%, 34% και 42% αντίστοιχα, μέχρι το 2030. Για τα μικρότερα νησιά που θα παραμείνουν μη διασυνδεδεμένα στόχος είναι η άνω του 60% διείσδυση ΑΠΕ.

1.1.5. Στάδια και δράσεις διαδικασίας μετάβασης

Η Ελλάδα ακολουθεί τα επιμέρους στάδια, πυλώνες και υποστηρικτικές δράσεις που προτάθηκαν στον οδικό χάρτη της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη ΔΑΜ[5], για το σύνολο της διαδικασίας της ΔΑΜ προσαρμοσμένα στις ιδιαιτερότητες και των υπολοίπων περιοχών. Αναγνωρίζονται 2 στάδια (σχεδιασμός και υλοποίηση) και 3 πυλώνες για τη ΔΑΜ:

1. Αποκατάσταση & επανάχρηση υποβαθμισμένων εκτάσεων-εγκαταστάσεων
2. Κοινωνική συνοχή & οικονομικός μετασχηματισμός (Μετάβαση στο νέο παραγωγικό μοντέλο)
3. Διακυβέρνηση

Ο σχεδιασμός στον πυλώνα 1 ξεκίνησε το 2020, με τις νομοθετικές ρυθμίσεις για το ΣΔΑΜ στον Ν.4759/2020 και θα ολοκληρωθεί με την έγκριση χωρικών σχεδίων (ΕΠΣ). Το στάδιο υλοποίησης θα ξεκινήσει με την αποκατάσταση των λιγνιτικών πεδίων και θα ολοκληρωθεί με τη λειτουργία των πρώτων κυττάρων-οργανωμένων χωρικών υποδοχέων το 2025.

Ο σχεδιασμός στον πυλώνα 2 ξεκίνησε το 2020, με την έναρξη της εκπόνησης του ΣΔΑΜ – Master Plan[6] και θα ολοκληρωθεί με την επικείμενη έγκριση των Εδαφικών Σχεδίων και του ΠΔΑΜ. Το στάδιο υλοποίησης θα ξεκινήσει με την ενεργοποίηση του ΠΔΑΜ το 2022 και θα ολοκληρωθεί με το κλείσιμο του το 2029.

Ο σχεδιασμός στον πυλώνα 3 ξεκίνησε με τη συγκρότηση Κυβερνητικής & Συντονιστικής Επιτροπής ΣΔΑΜ [ΠΥΣ 52/23-12-19 (ΦΕΚ 213/Α/24-12-2019), ΠΥΣ 1/2020 (ΦΕΚ 26/Α/07-02-2020), ΠΥΣ 49/7-12-20 (ΦΕΚ 259/Α/27-12-2020), ΠΥΣ 37/2021 (ΦΕΚ 173/Α/27-09-2021)] και τη σύσταση Τεχνικής Γραμματείας της Συντονιστικής Επιτροπής [Ν.4685/2020 (ΦΕΚ 92/Α/ 07-05-2020)] και θα ολοκληρωθεί με τη σύσταση – συγκρότηση εταιρείας ειδικού σκοπού «Μετάβαση Α.Ε.». Το στάδιο υλοποίησης θα υλοποιηθεί μέσω υποστήριξης Δικαιούχων και Επενδυτικών Σχεδίων.

Στο Πιν. 1.2 (παρ.) απεικονίζεται το χρονοδιάγραμμα των σημαντικότερων δράσεων ανά στάδιο και πυλώνα.

Σημαντικά ορόσημα στο πλαίσιο της διαδικασίας μετάβασης αποτελούν:

1. Η ανοιχτή πρόσκληση[7] για τους φορείς του δημοσίου (24.06.2021), στο πλαίσιο Ειδικού Μεταβατικού Προγράμματος, το οποίο στοχεύει στην υλοποίηση άμεσων παρεμβάσεων ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, αναπροσανατολισμού της απασχόλησης, διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας, προσέλκυσης άμεσων επενδύσεων και στην προετοιμασία κατάλληλου επιχειρηματικού περιβάλλοντος για την υποδοχή νέων δραστηριοτήτων και επενδύσεων μεγαλύτερης κλίμακας στις ΠΕ Κοζάνης και Φλώρινας και στον Δ. Μεγαλόπολης.
2. Η ανοιχτή πρόσκληση[8] για την υποβολή μη δεσμευτικών επενδυτικών προτάσεων και αναπτυξιακών σχεδίων από φορείς εκτός δημοσίου τομέα (09.07.2020), σε συνεργασία με το Enterprise Greece.
3. Η υιοθέτηση από την ΕΕ (21.04.2021) αναθεωρημένων κατευθύνσεων περιφερειακών ενισχύσεων[9], κατόπιν αιτήματος της χώρας.
4. Ο σχεδιασμός και έναρξη προγραμμάτων για τη στήριξη της απασχόλησης από τον ΟΑΕΔ.
5. Η δρομολόγηση δράσεων για την πιλοτική εφαρμογή ολιστικών παρεμβάσεων στον Άγιο Ευστράτιο και την Αστυπάλαια, με έμφαση στην καθαρή ενέργεια, την εξοικονόμηση και την ηλεκτροκίνηση.

1.2. Προσδιορισμός επηρεαζόμενων εδαφών

Στην Πελοπόννησο και συγκεκριμένα στην περιοχή της Μεγαλόπολης βρίσκεται το 13 % της εγκατεστημένης ισχύος ηλεκτροπαραγωγής της χώρας. Βάσει του σχεδιασμού, το σύνολο των μονάδων της περιοχής θα αποσυρθεί μέχρι το 2023. Η διαδικασία της απολιγνιτοποίησης, ήτοι της πλήρους απόσυρσης των λιγνιτικών μονάδων και της περάτωσης λειτουργίας των λιγνιτωρυχείων, εναρμονίζεται με τον ενωσιακό και εθνικό στόχο για τη μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία. Η εν λόγω μετάβαση, ωστόσο, συνεπάγεται παύση ή / και περιορισμό των δραστηριοτήτων και συναφών κλάδων, ενώ λόγω της σημασίας της εξόρυξης και της παραγωγής ενέργειας από την καύση του λιγνίτη, προκύπτουν σημαντικές δυσμενείς κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις.

- Από την απολιγνιτοποίηση εκτιμάται ότι θα επηρεαστεί άμεσα, έμμεσα και επαγόμενα πρωτίστως ο Δήμος Μεγαλόπολης, με πληθυσμό 9,5 χιλ. κατοίκους, όπου εντοπίζεται ο πυρήνας της λιγνιτικής δραστηριότητας. Σε δεύτερο βαθμό εκτιμάται ότι θα επηρεαστούν άμεσα, έμμεσα και επαγόμενα οι όμοροι Δήμοι Γορτυνίας, με πληθυσμό 8,99 χιλ. κατοίκους, Τρίπολης, με πληθυσμό 42,01 χιλ. κατοίκους και Οιχαλίας, με πληθυσμό 10,47 χιλ. κατοίκους. Οι δύο πρώτοι βρίσκονται και αυτοί στην ΠΕ Αρκαδίας και ο τελευταίος στην ΠΕ Μεσσηνίας.
- Κύριο χαρακτηριστικό των επηρεαζόμενων περιοχών θα παραμείνει η μη ανανέωση του πληθυσμού και η συνεπακόλουθη γήρανσή του, στερώντας την περιοχή από το απαραίτητο για την ανάπτυξη της ανθρώπινο κεφάλαιο (Πίνακας 1.3). Η διαχρονική τάση μείωσης του πληθυσμού της ευρύτερης περιοχής της Μεγαλόπολης εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί.
- Στην Πελοπόννησο, ο δείκτης Location Quotient (LQ), που υπολογίζει την παραγωγική εξειδίκευση, έχει τιμή για την εξόρυξη και την παραγωγή ενέργειας 1,12, όπως προκύπτει από τη μελέτη του ΟΟΣΑ[10]. Η τιμή αυτή, αναγόμενη σε επίπεδο επηρεαζόμενης περιοχής εκτιμάται ως αρκετά υψηλή και δείχνει τη σημαντική εξάρτηση της οικονομικής της δραστηριότητας από τη λιγνιτική παραγωγή. Συνεπώς, η επίπτωση της απολιγνιτοποίησης στην οικονομία της επηρεαζόμενης περιοχής, πρωτίστως δε της Μεγαλόπολης, θα είναι ιδιαίτερα σημαντική (Συντονιστική Επιτροπή Δίκαιης Μετάβασης - Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης λιγνιτικών περιοχών, 2020).
- Στην ΠΕ Αρκαδίας, η απασχόληση και η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του λιγνιτικού κλάδου είναι ιδιαίτερα σημαντική (~50 % της απασχόλησης και 64 % της ΑΠΑ του κλάδου στο σύνολο της περιφέρειας).

- Στην ΠΕ Αρκαδίας ο κλάδος εξόρυξης, ενέργειας και ύδρευσης δημιουργεί άμεσα πάνω από 1,6 χιλ. θέσεις εργασίας. Η αλυσίδα αξίας της λιγνιτικής δραστηριότητας (άμεσες, έμμεσες και επαγόμενες επιδράσεις) συμβάλει στην απασχόληση **περίπου 3.100 ατόμων**.
- Ο συγκεκριμένος κλάδος εξόρυξης, ενέργειας και ύδρευσης παρουσιάζει επίσης αξιόλογο ποσοστό **άμεσα** απασχολουμένων στην Π.Ε. Μεσσηνίας, της τάξης του 21%, το οποίο υποδηλώνει την αλληλεπίδραση με τη λιγνιτική δραστηριότητα στη Μεγαλόπολη.
- Πέραν της Π.Ε. Αρκαδίας, προκύπτει συμβολή των δραστηριοτήτων της ενέργειας και της εξόρυξης στην Π.Ε Μεσσηνίας και συγκεκριμένα στον Δήμο Οιχαλίας, ο οποίος συνδέεται με την αλληλεπίδραση σε οικονομικό, επιχειρησιακό – επιχειρηματικό επίπεδο, καθώς και σε επίπεδο απασχόλησης.
- Η απολιγνιτοποίηση έχει ξεκινήσει και εδώ αρκετά χρόνια πριν (2014), χωρίς να ληφθούν σημαντικά μέτρα. Εμφανίζεται στην ΠΕ Αρκαδίας χαμηλό ΑΕΠ σε σχέση με άλλες περιοχές της χώρας, μείωση του πληθυσμού και υψηλή ανεργία. Μέρος της Μεγαλόπολης θερμαίνεται με δίκτυο τηλεθέρμανσης, που αξιοποιεί την πλεονάζουσα θερμότητα των λιγνιτικών σταθμών και θα επηρεαστεί από την απολιγνιτοποίηση.
- Η συμβολή της λιγνιτικής δραστηριότητας στην οικονομία της ΠΕ Αρκαδίας επιβεβαιώνεται και μέσα από το ύψος των επενδύσεων που έχει υλοποιήσει η ΔΕΗ Α.Ε. Ειδικότερα, για την περίοδο 2014 – 2018 η ΔΕΗ Α.Ε. εκτιμάται πως έχει πραγματοποιήσει επενδύσεις σε τοπικές εργολαβικές επιχειρήσεις ύψους ~ € 119 εκ. Παράλληλα, λαμβάνοντας υπόψη τις έμμεσες και επαγόμενες επιδράσεις της λιγνιτικής δραστηριότητας, οι επενδύσεις αυτές δημιουργούν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα ενισχύοντας περαιτέρω την τοπική οικονομία. Ειδικότερα, η δαπάνη του εργολαβικού προσωπικού της ΔΕΗ Α.Ε. για το 2019 εκτιμάται σε € 22 εκ. Ως εκ τούτου, γίνεται αντιληπτή η σημαντική συμβολή του τομέα της ενέργειας, εξόρυξης και ύδρευσης στην Π.Ε Αρκαδίας και κατά συνέπεια η επιρροή που αναμένεται να έχει η απολιγνιτοποίηση στην οικονομία και την επιχειρηματική δραστηριότητα στον Δήμο Μεγαλόπολης, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή αυτής.
- Η ευρύτερη εδαφική προσέγγιση, η οποία περιλαμβάνει τους δήμους της Μεγαλόπολης, της Γορτυνίας, της Τρίπολης και της Οιχαλίας, οδηγεί ουσιαστικά σε ισχυρότερο οικονομικό και εργασιακό αντίκτυπο, καθώς θα προσφέρει μεγάλο αριθμό ευκαιριών απασχόλησης από μια γεωγραφικά περιορισμένη ένταση χρηματοδότησης. Αν και αναγνωρίζεται ότι ο Δήμος Μεγαλόπολης θα πρέπει να αποκτήσει μια δυναμική αλλαγή ταυτότητας μέσω των σχετικών επενδύσεων, οι επενδυτές θα ενδιαφέρονται και θα εξετάσουν την ευρύτερη περιοχή στο σύνολό της, γεγονός που θα δημιουργήσει σημαντικές ευκαιρίες εδαφικής ανάπτυξης όχι μόνο για τη Μεγαλόπολη αλλά και για την ευρύτερη περιοχή.

Συνοψίζοντας, η διαδικασία της απολιγνιτοποίησης θα επηρεάσει **πρωτίστως τον Δήμο Μεγαλόπολης και δευτερευόντως τους όμορους Δήμους Τρίπολης και Γορτυνίας από την Π.Ε. Αρκαδίας, καθώς και τον όμορο Δήμο Οιχαλίας από την Π.Ε. Μεσσηνίας.**

Σε όρους υλοποίησης του ΠΔΑΜ, οι έννοιες «πρωτίστως» και «δευτερευόντως» ερμηνεύονται ως εξής: Οι παρεμβάσεις αναπροσαρμογής εδαφών, οι δράσεις κυκλικής οικονομίας και οι ολοκληρωμένες δράσεις της προτεραιότητας 5, αφορούν αποκλειστικά τις «πρωτίστως» επηρεαζόμενες περιοχές.

2. Assessment of transition challenges, for each of the identified territories

Reference: point (c) of Article 11(2)

Territory: Μεγαλόπολη

2.1. Assessment of the economic, social and territorial impact of the transition to a climate-neutral economy of the Union by 2050

Reference: point (c) of Article 11(2)

Η διαδικασία της μετάβασης έχει ξεκινήσει στην ευρύτερη περιοχή της Μεγαλόπολης από το 2014, όταν έκλεισαν οι μονάδες «Μεγαλόπολη 1» και «Μεγαλόπολη 2». Η ύφεση που έπληξε την προηγούμενη δεκαετία το σύνολο της ελληνικής επικράτειας δυσχέρανε την κατάσταση.

Η επιτάχυνση της διαδικασίας της μετάβασης συνεπάγεται ότι οι **οικονομικές, κοινωνικές και εδαφικές επιπτώσεις** που παρατηρήθηκαν την προηγούμενη περίοδο θα ενταθούν. Συγκεκριμένα:

- Η περιοχή της Μεγαλόπολης έχει (ισχυρή) εξειδίκευση στην εξόρυξη και την παραγωγή ενέργειας από την καύση του λιγνίτη. Η λιγνιτική δραστηριότητα δεν έχει προκαλέσει σημαντικές βιομηχανικές δευτερογενείς επιπτώσεις (spillovers) όλα αυτά τα χρόνια, ικανές να ενισχύσουν περαιτέρω τη βιομηχανική ανάπτυξη. Στην περιοχή της Τρίπολης υπάρχει μικρή βιομηχανική δραστηριότητα, που δεν σχετίζεται με την λιγνιτική αλυσίδα αξίας. Επιπρόσθετα, η βιομηχανική ανάπτυξη έχει περιοριστεί από τον κορεσμό της εκεί βιομηχανικής περιοχής. Συνεπώς, δεν υπάρχουν εναλλακτικές δυνατότητες προς τις οποίες να μπορούν να στραφούν οι εργαζόμενοι στον λιγνιτικό κλάδο και οι νέοι που αναζητούν εργασία.

Στο πλαίσιο αυτό, οι παρακμάζουσες και οι μετασχηματιζόμενες δραστηριότητες δύνανται να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

- **Κατηγορία I – Παρακμάζουσες δραστηριότητες:** Οι επηρεαζόμενες οικονομικές δραστηριότητες στη Μεγαλόπολη και στους όμορους δήμους που στηρίζονται στην παραγωγή ορυκτών καυσίμων και στις οποίες αναμένεται παύση ή σημαντική μείωση δραστηριοτήτων λόγω της μετάβασης προς την κλιματική ουδετερότητα (παρακμάζοντες τομείς) περιλαμβάνουν άμεσα τους τομείς εξόρυξης λιγνίτη και παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος με χρήση λιγνίτη[1] και έμμεσα τους τομείς συλλογής, επεξεργασίας και διαχείρισης εξορυκτικών αποβλήτων και εξυγίανσης.
- **Κατηγορία II – Μετασχηματιζόμενες δραστηριότητες:** Στην εν λόγω κατηγορία περιλαμβάνονται οι δραστηριότητες που εντάσσονται στην αλυσίδα αξίας της εξόρυξης λιγνίτη και της συμβατικής παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος, όπως επιχειρήσεις χονδρικού και λιανικού εμπορίου πρώτων υλών και ανταλλακτικών σχετικά με τη λιγνιτική δραστηριότητα και την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας σε μονάδες λιγνίτη, εξειδικευμένων κατασκευαστικών εργασιών, κατασκευής και εμπορίας μεταλλικών προϊόντων, μηχανημάτων και εξοπλισμού, παροχής μεταφορικών υπηρεσιών, παροχής υπηρεσιών επισκευής μηχανημάτων και βαρέων φορτηγών και παροχής επαγγελματικών, επιστημονικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών

Επιπροσθέτως θα πρέπει να αναφερθεί η δραστηριότητα των φορέων με ιδιαίτερο ρόλο στην περιοχή, ή σχέση με τον λιγνίτη/εξόρυξη λιγνίτη/λιγνιτική δραστηριότητα και οι οποίοι θα επηρεαστούν από την απολιγνιτοποίηση και θα πρέπει να επαναπροσδιορίσουν τον ρόλο και τις υπηρεσίες τους. Πέραν της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τέτοιοι φορείς είναι (ενδεικτικά) το «Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου», η «ΕΤΒΑ ΒΙΠΕ», η «Τηλεθέρμανση Μεγαλόπολης – Ανώνυμη Εταιρεία ΟΤΑ» και οι κοινωνικές υπηρεσίες της περιοχής.

- **Το IOBE υπολογίζει τη συνολική επίπτωση στις θέσεις εργασίας από την απολιγνιτοποίηση σε 3.100 έως το 2029.** Η άμεση επίπτωση της απολιγνιτοποίησης στην περιοχή θα είναι 1.263 θέσεις εργασίας. Οι εκτιμήσεις γίνονται σε σχέση με το 2019. Ειδικότερα, η άμεση επίπτωση της

απολιγνιτοποίησης στην απασχόληση στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής στη Μεγαλόπολη εκτιμάται σε 481 θέσεις εργασίας έως το 2029 (σε σύγκριση με το 2019) και οι απώλειες στον τομέα εξόρυξης λιγνίτη σε 782 θέσεις εργασίας (σε ισοδύναμους όρους πλήρους απασχόλησης). Περισσότερες από τις μισές θέσεις εργασίας που θα χαθούν είναι σε δραστηριότητες που σχετίζονται με τον λιγνιτικό κλάδο έμμεσα και επαγόμενα. Η έμμεση και επαγόμενη επίπτωση της απολιγνιτοποίησης ανέρχεται σε 1,837 θέσεις εργασίας. Αυτό συμβαίνει επειδή η λιγνιτική δραστηριότητα αποτελεί μονοκαλλιέργεια, με πολύ καλούς μισθούς, και ως εκ τούτου, στηρίζει την κατανάλωση και τις θέσεις απασχόλησης σε όλη την τοπική οικονομία. Ελλείψει άλλου ισχυρού κλάδου, η απολιγνιτοποίηση θα έχει δυσμενέστερες επιπτώσεις στο σύνολο της απασχόλησης και τα εισοδήματα των κατοίκων της περιοχής. **Αν ληφθεί υπόψη ότι η απολιγνιτοποίηση έχει ξεκινήσει πολύ νωρίτερα, η συνολική επίπτωση είναι μεγαλύτερη.**

- **Σε σχέση με τα επαγγελματικά προφίλ**, τα τελευταία χρόνια η ΔΕΗ έχει αντικαταστήσει τους μόνιμους εργαζομένους της με εργαζόμενους με προσωρινές συμβάσεις και, κυρίως, με υπεργολάβους. Πρόκειται κυρίως για ανθρώπους νεότερων ηλικιών και οι θέσεις εργασίας τους θα είναι πλήρως επισφαλείς σε σχέση με τις μόνιμες θέσεις εργασίας στη ΔΕΗ, όταν κλείσουν τα λιγνιτωρυχεία και οι λιγνιτικές μονάδες. Το τακτικό προσωπικό της ΔΕΗ Α.Ε. (737 εργαζόμενοι) έχει μέση ηλικία τα 50 έτη. Αποτελείται κυρίως (περίπου το 80%) από τεχνικούς (τεχνίτες, οδηγόι, μηχανοδηγοί και χειριστές) και έχει ολοκληρώσει δευτεροβάθμια ή υποχρεωτική εκπαίδευση (87,5%). Περίπου το 9% του τακτικού προσωπικού αφορά σε μηχανικούς και σε άλλους εργαζόμενους που έχουν τεχνολογική ή πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ενώ το υπόλοιπο 11% αποτελεί διοικητικό και υποστηρικτικό προσωπικό. Η χρήση έκτακτου προσωπικού της ΔΕΗ Α.Ε. είναι περιορισμένη (12 εργαζόμενοι με ηλικία από 27 έως 57 έτη) και αφορά αποκλειστικά τεχνικούς (τεχνίτες, οδηγόι, μηχανοδηγοί και χειριστές) που έχουν ολοκληρώσει δευτεροβάθμια ή υποχρεωτική εκπαίδευση. Οι εργαζόμενοι σε εργολάβους της ΔΕΗ Α.Ε. είναι στην πλειονότητά τους (84%) τεχνικοί και έχουν ολοκληρώσει δευτεροβάθμια ή υποχρεωτική εκπαίδευση (96%).
- **Η πλειονότητα του εργατικού δυναμικού στην Αρκαδία** έχει χαμηλή εξειδίκευση (το 77% δεν έχει τριτοβάθμια εκπαίδευση), αλλά με προοπτική επανακατάρτισης, καθώς το 1/3 του εργατικού δυναμικού έχει ηλικία από 15 έως 44 έτη. Εν κατακλείδι, στις περιοχές μετάβασης, θα προκληθούν απώλειες θέσεων εργασίας στις συνδεδεμένες με τον λιγνίτη δραστηριότητες, αλλά συγχρόνως θα δημιουργηθούν ανάγκες για την επανεκπαίδευση και ανάπτυξη δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού προκειμένου να αξιοποιηθούν στις νέες δραστηριότητες που χρειάζεται να αναπτυχθούν. Σύμφωνα με το Master Plan, οι άμεσες ανάγκες για βελτίωση των δεξιοτήτων και επανεκπαίδευση αφορούν πρωτίστως το έκτακτο προσωπικό της ΔΕΗ (~200 άτομα), τους εργαζόμενους σε εργολάβους της ΔΕΗ (~300 άτομα), σε άλλους εργαζόμενους σε τομείς που σχετίζονται με τη λιγνιτική δραστηριότητα, αλλά και σε μέρος των ανέργων της Μεγαλόπολης και των επηρεαζόμενων όμορων δήμων.
- **Σε σχέση με τις επιπτώσεις στην οικονομία**, το IOBE εκτιμά τη συνολική απώλεια Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) σε επίπεδο χώρας από τη μετάβαση σε €1.580 εκ. έως το 2029. Στην Πελοπόννησο, η απώλεια ΑΠΑ εκτιμάται σε περίπου €313 εκ. (ή ~22 % του εκτιμώμενου ΑΕΠ της Αρκαδίας το 2019), εκ των οποίων η άμεση απώλεια είναι €217 εκ. και η έμμεση και επαγόμενη €96 εκ. Τα συγκεκριμένα μεγέθη είναι σε σχέση με το 2019.
- **Τέλος, οι επιπτώσεις της απολιγνιτοποίησης στο περιβάλλον και την υγεία** αφορούν στην περιοχή της Μεγαλόπολης, όπου βρίσκονται τα ορυχεία και οι λιγνιτικές μονάδες. Η απολιγνιτοποίηση αναμένεται να έχει προοπτικά θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, κυρίως λόγω της μείωσης της ατμοσφαιρικής ρύπανσης που προκαλείται από τη λειτουργία των μονάδων ηλεκτροπαραγωγής, αλλά και την εξόρυξη και τη μεταφορά του λιγνίτη από τα ορυχεία στις μονάδες. Ωστόσο, για να υπάρξουν μακροχρόνιες θετικές επιπτώσεις στα οικοσυστήματα των επηρεαζόμενων περιοχών, την ατμόσφαιρα και τα ύδατα, όπου υπήρξε ταπείνωση του υπόγειου υδροφορέα, καθώς και προστασία των εδαφών από τη διάβρωση και τις κατολισθήσεις, θα πρέπει να υλοποιηθούν τα απαραίτητα έργα αποκατάστασης. Τα έργα αυτά θα συμβάλουν και στην ελκυστικότητα της περιοχής ως τόπους κατοικίας και εργασίας.

- Αντίστοιχα, θα υπάρξουν θετικές επιπτώσεις άμεσα στην υγεία και την ασφάλεια των εργαζόμενων και των πολιτών. Οι συνθήκες εργασίας στα λιγνιτωρυχεία είναι δύσκολες και ανθυγιεινές. Επίσης, παθήσεις που σχετίζονται με την ατμοσφαιρική ρύπανση αναμένεται να μειωθούν.

Σημαντικές είναι και ορισμένες επιμέρους ποιοτικές και ποσοτικές εκτιμήσεις σε σχέση με τις αναμενόμενες προαναφερόμενες επιπτώσεις:

- Εφόσον δεν ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα, **η διαχρονική τάση μείωσης του πληθυσμού** της ευρύτερης περιοχής της Μεγαλόπολης εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί, όπως έχει ήδη αναφερθεί στο κεφ. 1.2. Κύριο χαρακτηριστικό των επηρεαζόμενων περιοχών θα παραμείνει η μη ανανέωση του πληθυσμού και η συνεπακόλουθη γήρανσή του, στερώντας την περιοχή από το απαραίτητο για την ανάπτυξή της ανθρώπινο κεφάλαιο. Οι συγκεκριμένες τάσεις θα ενισχυθούν, ακολουθώντας την επιτάχυνση της διαδικασίας της απολιγνιτοποίησης και την αύξηση της ανεργίας, πλήττοντας ακόμη και περιοχές που εμφανίζουν συγκριτικά καλύτερους δημογραφικούς δείκτες, όπως η πόλη της Μεγαλόπολης.
- **Όσον αφορά στην έρευνα, τεχνολογική ανάπτυξη και καινοτομία**, οι επιδόσεις της περιφέρειας είναι χαμηλές (12η στις 13 περιφέρειες της χώρας, όσον αφορά στις δαπάνες σε E&A, 11η όσον αφορά στον αριθμό των ατόμων με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης). Οι δραστηριότητες που είναι εγκατεστημένες στην περιοχή είναι κυρίως εντάσεως εργασίας. Η μείωση του πληθυσμού σε συνδυασμό με τις περιορισμένες ικανότητες τεχνολογικής καινοτομίας δημιουργούν ένα δυσμενές περιβάλλον για την ανταγωνιστικότητα των υφιστάμενων επιχειρήσεων και την προσέλκυση νέων δραστηριοτήτων.
- Μεγάλο πρόβλημα για τους κατοίκους της περιοχής **αποτελεί το ζήτημα της τηλεθέρμανσης** και το γεγονός ότι με την παύση της λειτουργίας των λιγνιτικών μονάδων περίπου το 30 % της πόλης, ήτοι 516 κτίρια θα μείνουν χωρίς θέρμανση και ζεστό νερό χρήσης. Επίσης θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η ενίσχυση οικ. καταναλωτών ηλεκτρικού ρεύματος και τα συστήματα τ/θ είχαν ως αποτέλεσμα στις περιοχές αυτές να υπάρχει μειωμένο ενδιαφέρον για δράσεις ενεργειακής αποδοτικότητας. Επομένως, **το ΤΔΜ θα πρέπει να καλύψει ένα σημαντικό κενό τόσο σε σχέση με την εξοικονόμηση, όσο και την αυτοπαραγωγή.**

Συμπερασματικά, και λαμβάνοντας υπόψη ότι στην ευρύτερη περιοχή της Μεγαλόπολης ο ρόλος εναλλακτικών παραγωγικών δραστηριοτήτων παραμένει περιορισμένος και χωρικά εστιασμένος καθώς η λιγνιτική δραστηριότητα δεν έχει προκαλέσει σημαντικές βιομηχανικές δευτερογενείς επιπτώσεις (spillovers), **είναι επιτακτική η ανάγκη η ενδυνάμωση και η διαφοροποίηση του τοπικού παραγωγικού συστήματος** μέσω της αξιοποίησης των εγγενών πλεονεκτημάτων της ευρύτερης περιοχής μετατρέποντας την σε πόλο επιχειρηματικής ανάπτυξης.

Η ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας, καθώς και ο ψηφιακός μετασχηματισμός των υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης θα συνδράμουν στον **πράσινο μετασχηματισμό, τον εκσυγχρονισμό και τη διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας**, που σε συνδυασμό με την υποστήριξη του ανθρώπινου δυναμικού θα οδηγήσουν στη αντιμετώπιση της ανεργίας και στη **συγκράτηση του πληθυσμού στις επηρεαζόμενες περιοχές**. Τέλος, η αποκατάσταση και αναπροσαρμογή των γαιών θα οδηγήσει στη **βελτίωση της ποιότητας ζωής και της αναβάθμισης και προστασίας του περιβάλλοντος**.

Σημ: Στους Πίνακες 2.1 και 2.2 του Παραρτήματος αντίστοιχα δίνονται στοιχεία Ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας κατά κλάδο (σε % επί της συνολικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας ανά περιφερειακή ενότητα, έτος βάσης: 2019) στοιχεία διάρθρωσης απασχόλησης ανά κλάδο (σε χιλ., έτος βάσης: 2019).

[1] COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Country Report Greece 2020 Accompanying the document COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN CENTRAL BANK AND THE EUROGROUP 2020 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation (EU) No 1176/2011. SWD/2020/507 final

2.2. Development needs and objectives by 2030 in view of reaching a climate-neutral economy of the Union by 2050

Reference: point (d) of Article 11(2)

Η αντιστάθμιση των επιπτώσεων της απολιγνιτοποίησης αναδεικνύει συγκεκριμένες ανάγκες, η ικανοποίηση των οποίων προϋποθέτει τον προσδιορισμό στόχων, προσδοκώμενων αποτελεσμάτων και προτεραιοτήτων.

Αναδιάρθρωση του παραγωγικού συστήματος της περιοχής

Το τοπικό παραγωγικό σύστημα έχει ανάγκη ενδυνάμωσης και διαφοροποίησης μέσω της αξιοποίησης των εγγενών πλεονεκτημάτων της ευρύτερης περιοχής. Η περιοχή χωροθετείται κεντροβαρικά στην περιφέρεια Πελοποννήσου, έχει καλή συνδεσιμότητα με τα οδικά δίκτυα (από την περιοχή διέρχεται ο αυτοκινητόδρομος «Κόρινθος-Τρίπολη-Καλαμάτα και κλάδος Λεύκτρο - Σπάρτη») και γειτνιάζει με σημαντικά λιμάνια και αστικά κέντρα, όπως η Αθήνα-Πειραιάς και η Πάτρα. Η περιοχή θα ωφεληθεί από το επικείμενο καθεστώς κινήτρων, ως απόρροια της σχετικής απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις περιφερειακές ενισχύσεις[1]. Επίσης, διαθέτει ένα αναγνωρίσιμο «brand name» (Αρκαδία), που δύναται να συνοδεύει τα προϊόντα της. Στο πλαίσιο αυτό, προκρίνεται η ανάπτυξη επιχειρηματικού και εμπορευματικού πάρκου συγκεκριμένα στην περιοχή του Δ. Μεγαλόπολης. Έτσι, θα αντιμετωπιστεί και το έλλειμμα διαθέσιμων χώρων για την εγκατάσταση επιχειρήσεων στη βιομηχανική περιοχή της Τρίπολης.

Υπάρχει ήδη αυξημένο επιχειρηματικό ενδιαφέρον για την εγκατάσταση επιχειρήσεων στην περιοχή. Ορισμένες επιχειρήσεις θα επιλέξουν να εγκατασταθούν στην περιοχή άμεσα, ακόμη και πριν την ολοκλήρωση του επιχειρηματικού πάρκου. Τμήμα του εργατικού δυναμικού που θα επηρεαστεί από την απολιγνιτοποίηση θα απασχοληθεί σε αυτές. Βραχυ-μεσοπρόθεσμα και μέχρι να ξεκινήσει η λειτουργία του επιχειρηματικού πάρκου και η εγκατάσταση επιχειρήσεων σε αυτό, τμήμα του εργατικού δυναμικού θα απασχοληθεί στις αποκαταστάσεις (βλ. παρακάτω) και σε δράσεις ενεργειακής

αποδοτικότητας, αυτοπαραγωγής, τηλεθερμάνσεων και πράσινου μετασχηματισμού των επιχειρήσεων και μεγάλων παραγωγικών συγκεντρώσεων (όπως οι υφιστάμενες ΒΠΠΕ).

Επίσης, πρόκληση για την επηρεαζόμενη περιοχή είναι η ριζική αναβάθμιση των τοπικών δυνατοτήτων E&A, με την προώθηση κατάλληλων δράσεων και την ταυτόχρονη εισαγωγή τεχνογνωσίας (ανάπτυξη κοινών δράσεων ερευνητικών ιδρυμάτων, ανταλλαγές, σύνδεση της έρευνας με την παραγωγή, κ.ο.κ.). Έμφαση θα δοθεί στους τομείς της αγροδιατροφής, ενέργειας, τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, τουρισμού-πολιτισμού, υλικών και μηχανημάτων, περιβάλλοντος και κυκλικής οικονομίας, μεταφορών-εφοδιαστικής αλυσίδας καθώς και σε τομείς που δημιουργούν διεπαφές με τους συγκεκριμένους (π.χ. δημιουργική βιομηχανία). Πρόκειται για τις δραστηριότητες που εμπίπτουν στους τομείς εθνικής σημασίας, στους οποίους στοχεύει και η περιφερειακή στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης.

Υποστήριξη του ανθρώπινου δυναμικού και των κοινοτήτων που πλήττονται από την απολιγνιτοποίηση

Προϋπόθεση για την ενίσχυση της απασχόλησης στη μεταλιγνιτική εποχή και την προστασία των υφιστάμενων θέσεων εργασίας αποτελεί η αναβάθμιση δεξιοτήτων του ανθρώπινου κεφαλαίου, η ενίσχυση των κοινωνικών υποδομών και η ανάπτυξη και υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης/επανακατάρτισης σε νέες δραστηριότητες, σχετικές με τη μείωση του ανθρακικού αποτυπώματος στις παραγωγικές δραστηριότητες και βιομηχανίες.

Το γεγονός ότι ο τομέας της ενέργειας προκρίνεται και στην περίπτωση της Μεγαλόπολης ως σημαντικός για τον εκσυγχρονισμό του παραγωγικού συστήματος, ενώ θα υπάρξουν και εκτεταμένες αποκαταστάσεις εκτάσεων, διευκολύνει την επανακατάρτιση (upskilling & reskilling) των εργαζομένων των πληττόμενων και μετασχηματιζόμενων επιχειρήσεων, καθώς υπάρχει συνάφεια μεταξύ των δεξιοτήτων που διαθέτουν και αυτών που θα απαιτηθούν. Ομοίως, για τους συγκεκριμένους εργαζόμενους είναι ευκολότερη η επανακατάρτιση και προώθησή τους σε βιομηχανικές ειδικότητες στις βιομηχανίες που θα εγκατασταθούν στην περιοχή.

Παράλληλα, προκύπτει η ανάγκη αναβάθμισης των υπηρεσιών των αρμόδιων εκπαιδευτικών φορέων με σκοπό την κατάρτιση του υφιστάμενου αλλά και μελλοντικού εργατικού δυναμικού, τη διασύνδεση με τις επιχειρήσεις, αλλά και την επέκταση του ερευνητικού τους έργου σε νέες τεχνολογίες καθαρής ενέργειας, αγροδιατροφής ή/και άλλες οικονομικές δραστηριότητες που ενδέχεται να αναπτυχθούν στην περιοχή.

Μεγάλη σημασία έχει η αναβάθμιση των υπηρεσιών εύρεσης εργασίας, που μπορεί να οδηγήσει σε μείωση του διαστήματος που παραμένει κάποιος άνεργος. Επίσης, η βελτίωση των εν λόγω υπηρεσιών δύναται να έχει θετικά οφέλη στην αύξηση της κινητικότητας μεταξύ κλάδων και έτσι, στη διευκόλυνση της διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας. Τέλος, θα υποστηριχθούν οι κοινωνικές υποδομές για τους σκοπούς της φροντίδας των παιδιών και των ηλικιωμένων.

Η περιοχή αντιμετωπίζει το διττό πρόβλημα της κοινωνικο-οικονομικής και περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Το ΤΔΜ θα στοχεύσει στη βελτίωση της ελκυστικότητάς της ως τόπου εργασίας και κατοικίας. Στους οικισμούς που βρίσκονται εγγύτερα στα λιγνιτωρυχεία και τις μονάδες παραγωγής ενέργειας (τον πυρήνα της Ζώνης Απολιγνιτοποίησης, Νόμος 4759/2020 (ΦΕΚ 245/Α/9-12-2020), εκτός από έργα περιβαλλοντικής εξυγίανσης, θα προωθηθούν

σύγχρονες λύσεις για τη θέρμανση, τη βιώσιμη κινητικότητα, την ενεργειακή αποδοτικότητα, προκειμένου να εξασφαλίζεται μια ιδιαίτερα ικανοποιητική ποιότητα ζωής.

Άμβλυση των αρνητικών συνεπειών στο περιβάλλον, την υγεία και την ασφάλεια από την εξόρυξη και την παραγωγή ενέργειας από την καύση λιγνίτη και πρόληψη της δημιουργίας νέων παραγόντων ρύπανσης

Η απόσυρση των λιγνιτικών μονάδων δημιουργεί την ανάγκη αποκατάστασης γαιών και αναγέννησης των χρήσεων γης, τόσο αυτών στις οποίες βρίσκονταν οι λιγνιτικές μονάδες, όσο και όμορων επηρεαζόμενων εδαφών. Στο πλαίσιο της αποκατάστασης, αναγέννησης των εκτάσεων, επιδιώκεται, μεταξύ άλλων, η ανάδειξη του πολυποίκιλου φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής, μέσω της ανάπτυξης π.χ. χώρων πρασίνου, λιμνών, δασών. Παράλληλα, η αποκατάσταση των εδαφών έχει ως στόχο, να δημιουργήσει τις κατάλληλες υποδομές για την προσέλκυση και την ανάπτυξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένου του τουρισμού.

Αναφορικά με τον τομέα της υγείας και της ασφάλειας, αναδεικνύεται η ανάγκη αποκατάστασης της υγείας των πολιτών των επηρεαζόμενων από την απολιγνιτοποίηση περιοχών, η προστασία τους από φυσικές καταστροφές και η υλοποίηση δράσεων παρακολούθησης του περιβάλλοντος.

Τέλος, είναι ανάγκη η στροφή προς ένα νέο παραγωγικό πρότυπο να μη δημιουργήσει νέα προβλήματα στο περιβάλλον και γι' αυτό προωθείται η ολοκληρωμένη διαχείριση των απορριμμάτων των παραγωγικών δραστηριοτήτων και των νοικοκυριών και η αποδοτική διαχείριση των πόρων και ειδικότερα του νερού.

Εν κατακλείδι στον πίνακα 2.3 παρουσιάζεται η λογική παρέμβασης που αναπτύχθηκε ανωτέρω και η σύνδεση με τις προτεραιότητες του κεφ. 2.4.

Με βάση τις αρχικές εκτιμήσεις του IOBE, το ΤΔΜ θα έχει δημιουργήσει και στηρίζει άμεσα, έμμεσα και επαγόμενα ~**3.250** θέσεις εργασίας, ένα έτος μετά την ολοκλήρωση της προγραμματικής περιόδου (2030).

2.3. Consistency with other relevant national, regional or territorial strategies and plans

Reference: point (e) of Article 11(2)

Οι αναπτυξιακές ανάγκες, οι οικονομικές και επιχειρηματικές προοπτικές και δυνατότητες και οι αναμενόμενοι στόχοι που τίθενται για τις επηρεαζόμενες περιοχές ευθυγραμμίζονται με τις θεσπισμένες εθνικές και επιμέρους περιφερειακές στρατηγικές και σχέδια και ακολούθως παρουσιάζονται εκτενώς.

Εθνική Στρατηγική Έρευνας και Καινοτομίας για την έξυπνη εξειδίκευση 2014-2020: Η ενίσχυση της συμβολής των ΑΠΕ στο ενεργειακό μείγμα και η ανάπτυξη και αναβάθμιση των ενεργειακών και μεταφορικών υποδομών αποτυπώνονται στις εθνικές επιδιώξεις που θέτει η στρατηγική καθώς και στους στόχους της δίκαιης μετάβασης του Δήμου Μεγαλόπολης και των επηρεαζόμενων όμορων δήμων. Επιπροσθέτως, κοινός στόχος είναι η ενίσχυση του

αγροδιατροφικού τομέα, της έρευνας, της καινοτομίας, της μεταφοράς προηγμένων τεχνολογιών, καθώς και η ανάπτυξη του πολιτιστικού και του τουριστικού προϊόντος.

Έξυπνη Εξειδίκευση Έρευνας, Τεχνολογίας και Καινοτομίας στις επιχειρήσεις και τον αγροτικό τομέα της Περιφέρειας Πελοποννήσου για την περίοδο 2014-2020: Η εν λόγω στρατηγική ευθυγραμμίζεται με τις προτεραιότητες που διαμορφώνονται στο πλαίσιο της δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης των επηρεαζόμενων περιοχών σε ότι αφορά την αναβάθμιση του πρωτογενή τομέα με έμφαση στην ενίσχυση των τοπικών προϊόντων και της εξωστρέφειας της τοπικής παραγωγής, στην εύρεση νέων τεχνολογικών μέσων και μεθόδων προστασίας του περιβάλλοντος και στην περαιτέρω εκπαίδευση και αναβάθμιση των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού της περιοχής. Επισημαίνεται ότι θα ληφθούν υπόψη τα συμπεράσματα και οι προτάσεις της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης 2021-2027, κατόπιν της έγκρισης-οριστικοποίησης της.

Εθνική Στρατηγική για την Κυκλική Οικονομία: Η ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας και η προώθηση και μεταφορά νέας γνώσης και καινοτόμων μεθόδων και τεχνολογιών, ιδιαίτερα στον ενεργειακό τομέα, αποτελούν βασικά σημεία σύγκλισης της ως άνω εθνικής στρατηγικής με τη στρατηγική και τους αναπτυξιακούς στόχους της μετάβασης.

Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) 2030: Η έμφαση στον τομέα της καθαρής ενέργειας και στον μετασχηματισμό του ενεργειακού μείγματος αποτυπώνεται τόσο στο ΕΣΕΚ όσο και στις αναπτυξιακές ανάγκες για τη δίκαιη μετάβαση των επηρεαζόμενων περιοχών. Παράλληλα, βασικό σημείο σύγκλισης αποτελεί η μέριμνα για την ανάπτυξη της έρευνας και της καινοτομίας στον ενεργειακό τομέα.

Μακροχρόνια Στρατηγική για το 2050: Κοινές επιδιώξεις της στρατηγικής και της δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης του Δήμου Μεγαλόπολης και των επηρεαζόμενων όμορων δήμων είναι η μείωση των εκπομπών ρυπογόνων αερίων, η ενίσχυση της συμβολής των ΑΠΕ στο ενεργειακό μείγμα και της κυκλικής οικονομίας, η τόνωση της επιχειρηματικότητας, της βιομηχανικής παραγωγής και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.

Εθνικό Πρόγραμμα Ελέγχου Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης 2020 – 2029: Οι πολιτικές και τα μέτρα που περιγράφονται στο συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτελούν παράλληλα βασικές αναπτυξιακές προτεραιότητες της δίκαιης μετάβασης του Δήμου Μεγαλόπολης και των επηρεαζόμενων όμορων δήμων και στοχεύουν κυρίως στη μετάβαση σε μια εποχή καθαρής ενέργειας, λιγότερων εκπομπών ρύπων και αύξησης της συμβολής των ΑΠΕ στο ενεργειακό μείγμα.

Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021-2025: Οι πολιτικές που θέτει το πρόγραμμα ευθυγραμμίζονται με τις ανάγκες και τους στόχους της δίκαιης μετάβασης του Δήμου Μεγαλόπολης και των επηρεαζόμενων όμορων δήμων στους τομείς, μεταξύ άλλων, της πράσινης ανάπτυξης, της ενίσχυσης της απασχόλησης και της ποιοτικής κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού, στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας καθώς και στην ενσωμάτωση νέας γνώσης και στον ψηφιακό μετασχηματισμό.

Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα 2014-2029: Η εν λόγω στρατηγική στοχεύει στη διασφάλιση της προστασίας των οικοσυστημάτων και του φυσικού πλούτου και στην αποδοτικότερη χρήση των πόρων καθώς και στην ανάπτυξη τομέων όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία και ο τουρισμός, βασικές αναπτυξιακές προτεραιότητες και της μετάβασης της υπό εξέταση περιοχής.

Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία: Βασικός στόχος του Σχεδίου Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία είναι η συστηματική αύξηση των εισοδημάτων, μέσα από την υλοποίηση δράσεων οικονομικής πολιτικής που πρόκειται να ενισχύουν την παραγωγικότητα, την εργασία και τις επενδύσεις

(Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία, 2020). Οι στόχοι αυτοί αποτυπώνονται και στο πλαίσιο της δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης της ευρύτερης περιοχής της Μεγαλόπολης.

Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας: Οι άξονες προτεραιότητάς που περιλαμβάνονται στο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και αφορούν στην πράσινη ανάπτυξη, στον ψηφιακό και οικονομικό μετασχηματισμό και στην ενίσχυση της απασχόλησης ευθυγραμμίζονται με τους στόχους που τίθενται στο πλαίσιο της δίκαιης μετάβασης του Δήμου Μεγαλόπολης και των επηρεαζόμενων όμορων δήμων.

Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων (ΕΣΔΑ): Το Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων (ΕΣΔΑ) καθορίζει τις προοπτικές διαχείρισης έως το 2020 σύμφωνα με την ενωσιακή στρατηγική η οποία αποτυπώνεται, μεταξύ άλλων, και μέσα στη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» (Ελληνική Δημοκρατία - Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων, 2020). Η απορρύπανση και εξυγίανση των εκτάσεων στις οποίες βρίσκονται σήμερα οι λιγνιτικές μονάδες στην Μεγαλόπολη και οι οποίες αναμένεται να αποσυρθούν αποτελεί βασική επιδίωξη για την προστασία του περιβάλλοντος και του φυσικού πλούτου.

Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης (ΠΕΣΚΕ) Πελοποννήσου 2014-2020: Οι ανάγκες που προκύπτουν μέσα από την μετάβαση σε μια εποχή καθαρής οικονομίας, αυξημένης απασχολησιμότητας και κοινωνικής και εργασιακής ενσωμάτωσης, τόσο του επηρεαζόμενου ανθρώπινου δυναμικού, όσο και των ευπαθών ομάδων, συνάδει με τις επιδιώξεις της εν λόγω στρατηγικής. Στους κοινούς αναπτυξιακούς στόχους συγκαταλέγονται η βελτίωση των εκπαιδευτικών και των κοινωνικών υπηρεσιών και υποδομών, με παράλληλη ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας και των επιχειρήσεων των επηρεαζόμενων περιοχών.

Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025: Η Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020 – 2025 (Ελληνική Δημοκρατία - Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025, 2020), αφορά εγχειρίδιο που περιγράφει τη στρατηγική της χώρας για τη μετάβαση στην Ψηφιακή Ελλάδα. Για τον Δήμο Μεγαλόπολης και την περιοχή των επηρεαζόμενων όμορων δήμων απαιτείται ψηφιακός μετασχηματισμός σε όλους τους τομείς της οικονομίας, της διοίκησης αλλά και των εκπαιδευτικών και κοινωνικών υπηρεσιών, επιδιώξεις άμεσα συνυφασμένες με τις πολιτικές που θέτει η Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού.

Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (την ευθύνη εκπόνησης του οποίου είχε ο Υπουργός Επικρατείας)

2.4. Types of operations engaged

Reference: point (g-k) of Article 11(2) and Article 11(5)

2.1.1 Κατηγορίες ενδεικτικών πράξεων

Οι παρεμβάσεις του Εδαφικού Σχεδίου της Μεγαλόπολης, κατηγοριοποιημένες στις ακόλουθες πέντε προτεραιότητες, περιγράφονται στη συνέχεια συνοπτικά με τα σπουδαιότερα σημεία των παρεμβάσεων και αναλυτικά φαίνονται στον Πίνακα 2.4 του παραρτήματος:

1. Ενίσχυση και προώθηση επιχειρηματικότητας [Καν. ΤΔΜ, άρ. 8, παρ. α, β, γ, δ, η, θ, ια, ιγ]

Έρευνα - καινοτομία - προηγμένες τεχνολογίες

Προωθείται η ανάπτυξη της καινοτομίας, της εξωστρέφειας και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και η διασύνδεση τους με το οικοσύστημα ΕΤΑΚ. Δίνεται έμφαση σε τομείς προτεραιότητας της εθνικής στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης (ενέργεια, αγροδιατροφή, τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, περιβάλλον και κυκλική οικονομία, κ.ο.κ.). Περιλαμβάνονται η στήριξη νεοφυών/υφιστάμενων καινοτόμων επιχειρήσεων, η δημιουργία εκκολαπτηρίων/επιταχυντών επιχειρήσεων, μέτρα αντιμετώπισης της έλλειψης στελεχών υψηλών προσόντων στις τοπικές επιχειρήσεις και συγκράτησης/προσέλκυσης επιστημόνων (π.χ. βιομηχανικά μεταπτυχιακά, κινητικότητα μεταξύ ερευνητικών κέντρων/πανεπιστημίων και επιχειρήσεων) αποσκοπώντας στην ενίσχυση της τοπικής ανταγωνιστικότητας και οικονομίας.

Εμβληματικό έργο που σηματοδοτεί τον παραγωγικό μετασχηματισμό και τη στροφή της περιφέρειας στην έρευνα και καινοτομία αποτελεί η δημιουργία Κόμβου Βιοοικονομίας εστιασμένο στην αλυσίδα αξίας της αγροδιατροφής, με την επιστημονική εποπτεία και συμμετοχή του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Ανταγωνιστικότητα ΠΜΕ και ΜΜΕ - Ψηφιακός μετασχηματισμός επιχειρήσεων

Ίδρυση και στήριξη της ανταγωνιστικότητας των ΠΜΕ και ΜΜΕ, στους παρακαμάζοντες και τους μετασχηματιζόμενους τομείς, περιλαμβάνοντας τον πράσινο και τον ψηφιακό μετασχηματισμό των επιχειρήσεων.

Υποδομές επιχειρηματικότητας

Αναβάθμιση υφιστάμενων και στήριξη της δημιουργίας νέων οργανωμένων χωρικών υποδοχέων παραγωγικών δραστηριοτήτων. Υποστήριξη της δημιουργίας και χρηματοδότηση του Επιχειρηματικού Πάρκου Μεγαλόπολης, ενός **εμβληματικού έργου**, του οποίου ο σχεδιασμός προβλέπεται να ξεκινήσει άμεσα.

2. Ενεργειακή μετάβαση - κλιματική ουδετερότητα [Καν. ΤΔΜ, άρ. 8, παρ. δ, ε, στ, ζ]

Ενεργειακή αποδοτικότητα

Στήριξη της ενεργειακής αποδοτικότητας στα νοικοκυριά, τα δημόσια/ δημοτικά κτίρια και υποδομές και τα κτίρια γραφείων και παραγωγικών μονάδων, για τη μείωση του ενεργειακού κόστους και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους.

Καθαρή και έξυπνη ενέργεια

Στήριξη των ΑΠΕ για αυτοπαραγωγή και θέρμανση και ιδίως των ενεργειακών κοινοτήτων. Στήριξη της κατασκευής μικρών μονάδων βιοαερίου που αξιοποιούν κτηνοτροφικά και πτηνοτροφικά απόβλητα, κατά το πρότυπο άλλων παρόμοιων μονάδων που έχουν κατασκευαστεί στη χώρα.

Στήριξη της κατασκευής μονάδων βιομάζας, που θα ακολουθεί τα κριτήρια RED II ή/και της κατασκευής μονάδων θέρμανσης με αντλίες θερμότητας και χρήση ΑΠΕ για τηλεθέρμανσεις, ανάπτυξη υποδομών αποθήκευσης ενέργειας μικρών εγκαταστάσεων οικιακών και εμπορικών μονάδων. Στήριξη αναβάθμισης των δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας για την αύξηση της εγκατεστημένης ισχύος ΑΠΕ. Δράσεις ηλεκτροκίνησης / κίνησης με καθαρά καύσιμα και δημιουργίας σημείων φόρτισης / ανεφοδιασμού.

3. Αναπροσαρμογή χρήσεων γης - κυκλική οικονομία [Καν. ΤΔΜ, άρ. 8, παρ. θ, ι]

Αναπροσαρμογή των εδαφών και των εγκαταστάσεων στα λιγνιτικά πεδία

Στήριξη δράσεων για την αναγέννηση, απορρύπανση και αποκατάσταση των υποβαθμισμένων εκτάσεων και εγκαταστάσεων στον Δ. Μεγαλόπολης, συμπεριλαμβανομένων των πράσινων υποδομών, όπως είναι τα αντιπλημμυρικά έργα, οι αναβαθμίσεις για την καλλιέργεια, οι δράσεις αποκατάστασης, διαχείρισης και παρακολούθησης της βιοποικιλότητας (εκτός PAF), οι υποδομές διευκόλυνσης της πρόσβασης, η δημιουργία πράσινων σημείων, κ.ά.

Κυκλική οικονομία και ορθολογική χρήση φυσικών πόρων

Στήριξη επενδύσεων για την επαναχρησιμοποίηση, την επισκευή και την ανακύκλωση των αποβλήτων (π.χ. πράσινα σημεία). Στήριξη παρεμβάσεων που διασφαλίζουν την αποδοτική χρήση των φυσικών πόρων, ιδίως του νερού, που έχει μεγάλη σημασία για τις βιομηχανικές χρήσεις.

4. Δίκαιη εργασιακή μετάβαση και ενδυνάμωση ανθρώπινου κεφαλαίου [Καν. ΤΔΜ, άρ. 8, παρ. ια, ιβ, ιγ, ιε]

Άμεση αντιμετώπιση των συνεπειών της απολιγνιτοποίησης στην αγορά εργασίας / προώθηση και ενίσχυση της απασχόλησης

Περιλαμβάνει μέτρα άμεσης στήριξης και προώθησης της απασχόλησης για το ανθρώπινο δυναμικό που πλήττεται από την απολιγνιτοποίηση και αντιμετωπίζει κίνδυνο απώλειας θέσης εργασίας ή βρίσκεται ήδη σε καθεστώς ανεργίας. Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης με υλοποίηση στοχευμένων δράσεων για ανέργους. Επιδότηση θέσεων εργασίας για την προώθηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας.

Κατάρτιση και επανακατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού / προσαρμοστικότητα εργαζομένων και επιχειρήσεων

Καλλιέργεια νέων και αναβάθμιση υφιστάμενων δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού σε τομείς όπως οι ΑΠΕ, οι περιβαλλοντικές αποκαταστάσεις και η διαχείριση αποβλήτων, καθώς και σε βιομηχανικές ειδικότητες ανάλογα με τις νέες επενδύσεις. Προγράμματα συμβουλευτικής ανάπτυξης του ανθρώπινου

δυναμικού, ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση, καθώς και υποστήριξη στον εκσυγχρονισμό των συστημάτων διαχείρισης και ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, με έμφαση στην καλλιέργεια και ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων και των εφαρμογών σε τεχνολογίες αιχμής.

Κοινωνικοοικονομική ένταξη / Υποδομές κοινωνικής φροντίδας και πρόνοιας

Υλοποίηση εξειδικευμένων προγραμμάτων συμβουλευτικής υποστήριξης και ενδυνάμωσης σε τοπικό επίπεδο για τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Ενίσχυση υποδομών κοινωνικής φροντίδας και πρόνοιας για την κοινωνικοοικονομική ένταξη ευάλωτων ομάδων, με έμφαση στα παιδιά και τους ηλικιωμένους..

Υποδομές για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση

Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός των υποδομών για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. **Εμβληματικό έργο είναι το «Πράσινο Σχολείο» του ΟΑΕΔ.**

5. Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις μικρής κλίμακας – Ευφυείς κοινότητες [Καν. ΤΑΜ, άρ. 8, παρ. ε, η, θ, στ, ι]

Ποιότητα ζωής στις αστικές περιοχές και ολοκληρωμένες αναπτυξιακές παρεμβάσεις στις αγροτικές περιοχές

Υλοποίηση συμπληρωματικών παρεμβάσεων χωρικής ανάπτυξης στο πλαίσιο ΣΒΑΑ, ΣΒΑΚ, κ.λπ., στον Δ. Μεγαλόπολης, ο οποίος υφίσταται πρωτίστως τις επιπτώσεις της διττής κοινωνικο-οικονομικής και περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Συμπληρωματικές παρεμβάσεις σε αγροτικούς οικισμούς του Δ. Μεγαλόπολης και έργα που θα αναζωογονήσουν ρυπασμένες περιοχές.

Ευφυείς κοινότητες

Εφαρμόζονται οι κατευθύνσεις της Στρατηγικής Ψηφιακού Μετασχηματισμού ΔΑΜ, εστιάζοντας στην ανάπτυξη λύσεων για τη βελτίωση της ελκυστικότητας των πόλεων για ποιοτική διαβίωση, εργασία, επιχειρείν, προσελκύνοντας επενδύσεις και εργαζομένους ιδιαίτερα υψηλών προσόντων.

Περιοχή εφαρμογής: Σύνολο δήμων, πλην των 1.4, 3.1, 5.1, 5.2 που αφορούν στον Δήμο Μεγαλόπολης.

2.1.2 Παραγωγικές επενδύσεις σε επιχειρήσεις άλλες από ΜΜΕ

Στην περιοχή παρέμβασης θα λάβουν ενίσχυση παραγωγικές επενδύσεις σε επιχειρήσεις άλλες από ΜΜΕ διότι:

1. Οι επενδύσεις αυτές είναι απαραίτητες για την υλοποίηση του Εδαφικού Σχεδίου, αφού συμβάλουν στην παραγωγική διαφοροποίηση της περιοχής, η οποία μέχρι σήμερα βασίζεται στον λιγνίτη.
2. Στις επηρεαζόμενες περιοχές εκτιμάται ότι θα χαθούν 3.100 θέσεις εργασίας έως το 2029 (άμεσα, έμμεσα και επαγόμενα). Αρχικές εκτιμήσεις υποδεικνύουν ότι με τους πόρους του ΤΔΜ που θα κατευθυνθούν σε πράξεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και των παραγωγικών επενδύσεων θα δημιουργηθούν και θα στηριχθούν στην περιοχή περίπου 2.750 θέσεις εργασίας εφόσον δεν ενισχυθούν παραγωγικές επενδύσεις από μεγάλες επιχειρήσεις. Με την υλοποίηση μεγάλων παραγωγικών επενδύσεων από μεγάλες επιχειρήσεις, στις οποίες η ένταση ενίσχυσης λόγω της υψηλότερης κεφαλαιακής δαπάνης θα είναι αρκετά χαμηλότερη (~40% έναντι 60-65% σε ΜΜΕ), θα υπάρξει υψηλότερη μόχλευση ιδιωτικών κεφαλαίων και αναμένεται να δημιουργηθούν και στηριχθούν στη Μεγαλόπολη περίπου 3.250 θέσεις εργασίας. Στην ανοικτή πρόσκληση της Συντονιστικής Επιτροπής ΔΑΜ προς τους ιδιώτες υποβλήθηκε ήδη μια αρκετά ώριμη πρόταση στον κλάδο των φαρμάκων, με την οποία θα δημιουργηθούν, εφόσον υλοποιηθεί, 350 άμεσες θέσεις εργασίας κατά την κατασκευή και 300 κατά τη λειτουργία. Τα στοιχεία δεν περιλαμβάνουν τις έμμεσες και επαγόμενες θέσεις εργασίας. Το ιδιαίτερα ελκυστικό πλαίσιο επενδυτικών κινήτρων στην περιοχή, με αξιοποίηση χρηματοδοτικών εργαλείων και δράσεις ανθρώπινου δυναμικού, σε συνδυασμό με λοιπές δράσεις του δημόσιου τομέα, αναμένεται να οδηγήσει στην προσέλκυση πολύ περισσότερων μεγάλων ιδιωτικών επενδύσεων που θα συνεισφέρουν στην επίτευξη των στόχων της μετάβασης
3. Η συγκεκριμένη βιομηχανία στον κλάδο φαρμάκων θα λειτουργεί με τρόπο που θα συμβάλει στη μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία έως το 2050 και τους σχετικούς περιβαλλοντικούς στόχους.
4. Η επένδυση δεν αφορά σε μετεγκατάσταση.

Δεν είναι δυνατή η ανακοίνωση της επένδυσης για λόγους εμπιστευτικότητας. Στο παράρτημα Πίνακας 2.5 παρουσιάζεται το επιχειρηματικό σχέδιο χωρίς να ονοματίζεται.

2.1.3 Επενδύσεις σε επιχειρήσεις για να επιτευχθεί η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τις δραστηριότητες που παρατίθενται στο παράρτημα Ι της οδηγίας 2003/87/ΕΚ·

Το είδος των σχετικών επενδύσεων, εφόσον προκύψει αντίστοιχο ενδιαφέρον θα προσδιορισθεί λαμβάνοντας υπόψη και τυχόν νέες πρόνοιες που θα ανακύψουν στο πλαίσιο του “Fit for 55”.

2.1.4 Συνέργειες και συμπληρωματικότητα με πυλώνες Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης

Ο πυλώνας 2 θα αξιοποιηθεί σε κάθε μορφή πιστωτικής ενίσχυσης για α) τη μικροχρηματοδότηση ΠΜΕ και β) την ενίσχυση επενδύσεων σε νευραλγικούς τομείς για την επίτευξη των στόχων της μετάβασης.

Ο πυλώνας 3 αφορά σε δημόσιες επενδύσεις που δεν παράγουν επαρκή ροή εσόδων και έργα ενίσχυσης της οικονομικής διαφοροποίησης των εδαφών που επηρεάζονται από τη μετάβαση, τα οποία είναι εξόχως συμπληρωματικά με το ΤΔΜ.

Τέλος, θα αξιοποιηθεί η Τεχνική Βοήθεια και οι συμβουλευτικές υπηρεσίες που παρέχει ο ΜΔΜ, καταρχάς μέσω ανάθεσης JASPERS/ΜΔΜ, για έργα: α) του Πυλώνα 1 (ιδιωτικές & δημόσιες επενδύσεις), β) που θα υλοποιηθούν σε εδάφη ΔΑΜ και τα οποία θα στηρίζονται από τα λοιπά

προγράμματα/χρηματοδοτικά εργαλεία, πλην ΤΔΜ, ΕΔΕΤ, τα οποία υποβοηθούν την επίτευξη των στόχων του ΤΔΜ, γ) που θα υποστηριχθούν από τον Πυλώνα 3.

2.1.5 Συνέργειες και συμπληρωματικότητα με άλλα προγράμματα

Η συνέργεια και συμπληρωματικότητα με το ΠΕΠ και τα συναφή Τομεακά Προγράμματα αποτυπώνεται στον Πίνακα 2.6. Για τις περιπτώσεις εκείνες που το ΤΔΜ θα παραχωρήσει πρόσθετους πόρους σε συγκεκριμένες παρεμβάσεις, η διαχείριση θα γίνει με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην υπάρξουν επικαλύψεις με άλλα ΕΠ.

Συνέργεια με το Ταμείο Ανάκαμψης

Διασφαλίζεται η ύπαρξη ισχυρών συνεργειών και συμπληρωματικότητας του ΤΔΜ με το Ταμείο Ανάκαμψης και καθορίζονται «κανόνες / κριτήρια διαχωρισμού» για την αποφυγή επικαλύψεων ως εξής:

(α) το Ταμείο Ανάκαμψης χρηματοδοτεί αποκλειστικά εργασίες “αποκατάστασης των εδαφών” / “land restoration” (ήτοι την κατάλληλη προετοιμασία των εδαφών ως υπόβαθρο για να υποδεχθούν τις νέες χρήσεις γης και τις συνακόλουθες οικονομικές δραστηριότητες). Οι σημαντικότερες γενικές κατηγορίες εργασιών/έργων αποκατάστασης είναι: εργασίες σταθεροποίησης και διαμόρφωσης του εδάφους, διαμόρφωση νέων (τεχνητών) λιμνών, γεωτεχνικές παρεμβάσεις, χαρτογράφηση, επιθεωρήσεις, συντήρηση, απολύμανση εδάφους, κ.ο.κ., διαχείριση αποβλήτων, που σχετίζονται με την εξόρυξη λιγνίτη, κατεδαφίσεις υφιστάμενων υποδομών, εξειδικευμένη αποξήλωση / απομάκρυνση εξοπλισμού, κόστη που σχετίζονται με τη διαχείριση των εργασιών / έργων αποκατάστασης

Το τελικό Εθνικό Σχέδιο του Ταμείου Ανάκαμψης περιγράφει τις γενικές κατηγορίες εργασιών/έργων αποκατάστασης, που θα υλοποιηθούν.

(β) το ΤΔΜ χρηματοδοτεί κατά κανόνα έργα που είναι αναγκαία για την “αναπροσαρμογή της χρήσης” / “repurposing” αυτών των εδαφών ως υποδοχέων νέων οικονομικών δραστηριοτήτων. Ειδικότερα τα έργα αυτά σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την αναπτυξιακή αξιοποίηση των αποκατεστημένων εδαφών όπως: δίκτυα και υποδομές δημόσιου χαρακτήρα που θα κριθούν αναγκαία για την εύρυθμη λειτουργία των επιχειρηματικών πάρκων και των λοιπών ιδιωτικών επενδύσεων και δραστηριοτήτων εντός της περιμέτρου των πρώην λιγνιτικών ορυχείων, δίκτυα και υποδομές εντός των επιχειρηματικών πάρκων που θα κριθούν αναγκαία για την οργανωμένη ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων, κ.ο.κ.

Όσον αφορά την αρχή «Ο Ρυπαίνων Πληρώνει» σχετικά με τη μεταβίβαση των εδαφών από τη ΔΕΗ στο Ελληνικό Δημόσιο (άρθρο 155, πργ 4, Ν.4759/20) ισχύουν τα ακόλουθα:

Η ΔΕΗ ΑΕ θα μεταβιβάσει στο Όχημα Ειδικού Σκοπού του Ελληνικού Δημοσίου με την επωνυμία "Μετάβαση ΑΕ", τις λιγνιτικές εκτάσεις που έχει στην κυριότητά της με αντάλλαγμα την κάλυψη από το Ελληνικό Δημόσιο του κόστους αποκατάστασης των εν λόγω εκτάσεων βάσει των ισχυουσών Αποφάσεων Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ). Στο πλαίσιο αυτό και προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η αξία της προς μεταβίβαση γης θα είναι τουλάχιστον ίση με το κόστος της αποκάστασής της, έχει αναλάβει τον προσδιορισμό τους ανεξάρτητος εκτιμητής.

Το έργο αυτό θεωρείται μείζονος σημασίας το οποίο για λόγους χρόνου, ποιότητας και κόστους θα πρέπει να υλοποιηθεί από τη ΔΕΗ ΑΕ, καθώς είναι ο μόνος ικανός/κατάλληλος φορέας στις λιγνιτικές περιοχές της Ελλάδας, ο οποίος διαθέτει την εμπειρία, την τεχνογνωσία και την αναγκαία υλικοτεχνική υποδομή για την εκτέλεση παρόμοιων μελετών και εργασιών. Ως εκ τούτου, διασφαλίζεται ότι το ανωτέρω έργο θα ολοκληρωθεί αποτελεσματικότερα με τον ταχύτερο, καλύτερο και οικονομικότερο τρόπο.

Επιπλέον θα πρέπει να τονιστεί ότι μέσω της συνεχιζόμενης εμπλοκής της, η ΔΕΗ ΑΕ θα εξακολουθήσει να θεωρείται νομικά υπεύθυνη βάσει των ΑΕΠΟ σύμφωνα με την αρχή του Ευρωπαϊκού Δικαίου περί του ότι "ο ρυπαίνων πληρώνει", επιτυγχάνοντας έτσι την πλέον ασφαλέστερη και αποδοτικότερη αξιοποίηση των κεφαλαίων του RRF.

3. Governance mechanisms

Reference: point (f) of Article 11(2)

3.1 Εταιρική σχέση

Η Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ, σε συνεργασία με τις αρμόδιες περιφερειακές αρχές, προχώρησε στην οργάνωση της εταιρικής σχέσης στο πλαίσιο του άρθρου 8 του Κανονισμού Κοινών Διατάξεων [EE] 2021/1060 προκειμένου να συγκροτηθεί το ενδεδειγμένο σχήμα στο οποίο συμμετείχαν φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, οικονομικοί και κοινωνικοί φορείς, εκπρόσωποι επιστημονικών και ακαδημαϊκών φορέων και ερευνητικών κέντρων, επιμελητηρίων, εργατικών κέντρων/σωματείων εργαζομένων κ.ά.

Βάσει της διαδικασίας που καθορίστηκε από την Συντονιστική Επιτροπή, οι φορείς που συγκροτούν την εταιρική σχέση μετέχουν καθ' όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας, της κατάρτισης, της υλοποίησης και της αξιολόγησης των ΕΣΔΙΜ και του Προγράμματος ΔΑΜ με την: α) έγκαιρη δημοσιοποίηση και εύκολη πρόσβαση στις σχετικές πληροφορίες, β) εξασφάλιση επαρκούς χρόνου για την ανάλυση και τη διατύπωση παρατηρήσεων, σχολίων και προτάσεων σχετικά με τα βασικά έγγραφα, γ) παροχή ψηφιακών κυρίως διαύλων μέσω των οποίων οι εταίροι υποβάλλουν ερωτήματα, καταθέτουν παρατηρήσεις και ενημερώνονται σχετικά με την μεθοδολογία αξιολόγησης και ενσωμάτωσης των προτάσεών τους στα προγραμματικά έγγραφα και δ) διάδοση των αποτελεσμάτων αξιολόγησης της διαβούλευσης.

Για το προσχέδιο του ΕΣΔΙΜ Μεγαλόπολης διενεργήθηκαν δυο κύκλοι διαβούλευσης με συγκεκριμένο δομημένο θεματολόγιο – ερωτηματολόγιο προς διευκόλυνση των φορέων: από 8/2/2021 έως 19/3/2021 και από 8/6/2021 έως 25/6/2021 στο πλαίσιο του Προγράμματος ΔΑΜ.

Οι φορείς ανταποκρίθηκαν σε μεγάλο βαθμό, τόσο με απαντήσεις τους επί ερωτηματολογίων όσο και με τοποθετήσεις τους μέσω εγγράφων και επιστολών και αποτέλεσαν τις προτάσεις τους κυρίως αναφορικά με τη διαδικασία μετάβασης, τις επηρεαζόμενες περιοχές, τις αποκαταστάσεις των εδαφών, τις επιπτώσεις της απολιγνιτοποίησης, τις αναπτυξιακές προκλήσεις, τις προτεραιότητες και τα είδη πράξεων, τις συνέργειες με άλλα Προγράμματα του ΕΣΠΑ, την επλεξιμότητα των πυλώνων 2 και 3 του ΜΔΜ καθώς και το σύστημα διακυβέρνησης.

Οι κύριες αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στο ΕΣΔΙΜ αφορούν στον εμπλουτισμό των στοιχείων με βάση τις μελέτες που εκπονήθηκαν, στην αποτύπωση ενός ολιστικού χρονοδιαγράμματος μετάβασης, στην ενίσχυση της στατιστικής επεξεργασίας και την μεθοδολογία προσδιορισμού των επηρεαζόμενων εδαφών, σε αποσαφηνίσεις σχετικά με τις νέες χρήσεις γης και την αποκατάσταση εδαφών, στην ενίσχυση της λογικής παρέμβασης με την ανάδειξη των στρατηγικών επιλογών για την άμβλυνση των επιπτώσεων της μετάβασης, στην πληρέστερη αποτύπωση των ενδεικτικών παρεμβάσεων, συμπεριλαμβανόμενων των εμβληματικών έργων και την συμμετοχή των μεγάλων επιχειρήσεων, καθώς και στην αναμόρφωση της ενότητας διακυβέρνησης ώστε να αποτυπώνεται η εμπλοκή των τοπικών φορέων στη προετοιμασία και υλοποίηση του ΕΣΔΙΜ.

Περαιτέρω, έχει αναπτυχθεί στενή συνεργασία με τα Πανεπιστήμια Πελοποννήσου και ΔΜ προκειμένου να συν-διαμορφωθεί ο νέος ρόλος που θα διαδραματίσουν στο πλαίσιο ΔΑΜ. Προς τούτο συγκροτήθηκε υπό τον Πρύτανη του Πανεπιστημίου ΔΜ, Τεχνική Επιτροπή, η οποία ανέλαβε την οργανωμένη και επιστημονικά τεκμηριωμένη διατύπωση γνώμης επί των επενδυτικών και αναπτυξιακών σχεδίων που της κατατίθενται στο πλαίσιο ανοικτής πρόσκλησης για την υποβολή μη-δεσμευτικών προτάσεων.

3.2 Παρακολούθηση και αξιολόγηση

Ο έλεγχος της διαδικασίας μετάβασης διενεργείται από τη νέα δομή που θα συσταθεί υπό την εποπτεία του ΥΠΑΝΕΠ και είναι κοινή για το σύνολο των λιγνιτικών περιοχών και των νησιών Β. Αιγαίου, Ν. Αιγαίου και Κρήτης. Μέσω της νέας δομής θα διενεργείται η συστηματική παρακολούθηση των στόχων που έχουν τεθεί και θα παρέχεται έγκυρη πληροφόρηση, αξιολόγηση και ανάλυση για το είδος και την

έκταση των κοινωνικο-οικονομικών μεταβολών στις επηρεαζόμενες περιοχές, με σκοπό τη λήψη διορθωτικών μέτρων ή/και την αναπροσαρμογή των πολιτικών.

3.3 Φορέας/Φορείς συντονισμού και παρακολούθησης

Η οργανωτική δομή της εγχώριας διαδικασίας μετάβασης περιλαμβάνει:

Κυβερνητική Επιτροπή ΔΑΜ: Η Κυβερνητική Επιτροπή (ΚΕΔΑΜ) είναι το ανώτατο πολιτικό όργανο του εθνικού Σχεδίου ΔΑΜ με κύριο αντικείμενο την έγκριση και παρακολούθηση του ΣΔΑΜ,

Συντονιστική Επιτροπή: Η Συντονιστική Επιτροπή (ΣΕΠ) εξειδικεύει την εθνική πολιτική ΔΑΜ και είναι αρμόδια για την κατάρτιση και υλοποίηση του εθνικού Σχεδίου ΔΑΜ και του Προγράμματος ΔΑΜ και των υποκείμενων Εδαφικών Σχεδίων.

Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού ΔΑΜ: Με νομοθετική ρύθμιση συστήνεται νέα δομή στο Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων για το σχεδιασμό και τη διαχείριση και παρακολούθηση των πολιτικών ΔΑΜ, που θα αποτελείται από την Διαχειριστική Αρχή του ΠΔΑΜ, Επιτελική Δ/ση Στρατηγικού Σχεδιασμού ΔΑΜ, Δ/ση Οργανωτικής Υποστήριξης και Νομικό Τμήμα.

Επιτροπή Παρακολούθησης ΠΔΑΜ: Κορυφαίο όργανο για τη συμμετοχή των εταίρων στην υλοποίηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση του Προγράμματος και των ΕΣΔΙΜ αποτελεί η Επιτροπή Παρακολούθησης – ΕπΠα η οποία θα συγκροτηθεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις του ΚΚΔ.

Μετάβαση ΑΕ. Με νομοθετική ρύθμιση συστήνεται φορέας (ΝΠΙΔ) με την επωνυμία «Μετάβαση Α.Ε» στην κυριότητα του οποίου θα περιέλθουν οι γαίες που θα παραχωρήσει η ΔΕΗ στο Ελληνικό Δημόσιο.

Η συμμετοχή των τοπικών φορέων στην υλοποίηση της δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης διασφαλίζεται με τα ακόλουθα:

Συγκροτούνται Υποεπιτροπές Παρακολούθησης για τα τρία εδαφικά σχέδια, υπό την προεδρία των τοπικών αρχών.

Η έδρα της Μετάβασης ΑΕ θα βρίσκεται στην περιοχή της ΔΜ ενώ εξετάζεται το ενδεχόμενο συμμετοχής εκπροσώπου τοπικών φορέων στο ΔΣ της.

Η Μετάβαση ΑΕ μεταξύ άλλων θα αναλάβει το ρόλο του βασικού δικαιούχου του ΠΔΑΜ, της **υποστήριξη των δικαιούχων σε τοπικό επίπεδο** για την ωρίμανση των έργων τους, και την οργανωμένη υποδοχή, ενημέρωση και υποστήριξη των επενδυτών στις περιοχές ΔΑΜ.

Εντεταλμένο στέλεχος για τη Δίκαιη Μετάβαση θα οριστεί αρμοδίως στη ΔΑ του ΠΕΠ Πελοποννήσου

4. Programme-specific output or result indicators

Reference: Article 12(1)

Table 1. Output indicators

Specific objective	ID	Indicator	Measurement unit	Milestone (2024)	Target (2029)
JSO8.1	PSO744	Μονάδες επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης που αναβαθμίζονται	Αριθμός	1.00	1.00
JSO8.1	PSO743	Άτομα (16-66+) που παρακολούθησαν προγράμματα διά βίου μάθησης	Αριθμός	669.00	1,338.00
JSO8.1	PSO740	Αριθμός ερευνητικών υποδομών που ενισχύονται	Αριθμός Έργων	1.00	2.00
JSO8.1	PSO741	Επενδύσεις σε νέα ή αναβαθμισμένα δίκτυα και συστήματα χαμηλής, μέσης, υψηλής και υπερυψηλής τάσης	Ευρώ	750,000.00	3,000,000.00
JSO8.1	PSO742	Αριθμός επιχειρηματικών υποδομών που ενισχύονται	Αριθμός Έργων	3.00	4.00

Table 2. Result indicators

Specific objective	ID	Indicator	Measurement unit	Baseline or reference value	Reference Year	Target (2029)	Source of data	Comments
JSO8.1	PSR745	Άτομα (16-66+) που παρακολούθησαν προγράμματα διά βίου μάθησης και πιστοποιήθηκαν	Αριθμός	0.00	2020 -	345.00	Φορείς υλοποίησης προγραμμάτων διά βίου μάθησης, Διαχειριστική Αρχή	
JSO8.1	PSR746	Ποσοστό σπουδαστών που παρακολουθεί τα αναμορφωμένα προγράμματα σπουδών	Ποσοστό	0.00	2020 -	65.00	Επαγγελματικές Σχολές ΟΑΕΔ ως φορείς υλοποίησης, ΟΑΕΔ ως δικαιούχος	Η τιμή του δείκτη εκφράζεται σε ποσοστό και ο αριθμός των σπουδαστών που παρακολουθούν αναβαθμισμένα προγράμματα σπουδών δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερος από τον συνολικό

Specific objective	ID	Indicator	Measurement unit	Baseline or reference value	Reference Year	Target (2029)	Source of data	Comments
								αριθμό των σπουδαστών για ορισμένη ακαδημαϊκή χρονιά.
JSO8.1	PSR747	Ωφελούμενος πληθυσμός	Κάτοικοι	0.00	2020 -	1,086,935.00	Ενισχυόμενα έργα	
JSO8.1	PSR748	Δήμοι που λαμβάνουν συμπληρωματική χρηματοδότηση για ενέργειες παρεμβάσεων ολοκληρωμένου χαρακτήρα	Αριθμός	0.00	2020 -	1.00	Διαχειριστική Αρχή, δικαιούχοι φορείς υλοποίησης	
JSO8.1	PSR749	Συνολική ισχύς εγκατεστημένων ηλεκτρικών φορτιστών	kW	0.00	2020 -	2,000.00	Διαχειριστική Αρχή, δικαιούχοι φορείς υλοποίησης	

1. Outline of the transition process and the identification of most negatively affected territories within the Member State

Reference: point (a)(b) of Article 11(2), Article 6

1.1 Διαδικασία και χρονοδιάγραμμα μετάβασης

1.1.1 Ισχύουσες δεσμεύσεις

Η Ελλάδα επικύρωσε το Πρωτόκολλο του Κιότο το 2002 και τη Συμφωνία του Παρισιού το 2016. Το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια & το Κλίμα (ΕΣΕΚ), που αποτελεί το βασικό εργαλείο διαμόρφωσης της εθνικής πολιτικής την επόμενη 10ετία, κυρώθηκε τον 12ο/2019 με την Απόφ. Κυβερνητικού Συμβουλίου 4/2019 (ΦΕΚ 4893/Β/31-12-2019) και αντικατοπτρίζει τις αυξημένες κλιματικές φιλοδοξίες και τον εθνικό στόχο που τέθηκε στη Διάσκεψη του ΟΗΕ για το Κλίμα τον 9ο/2019: πλήρη απολιγνιτοποίηση της χώρας έως το 2028. Ο στόχος αυτός χαρακτηρίστηκε ως «ορθή πρακτική» στο Έγγραφο Εργασίας των Υπηρεσιών της ΕΕ για την «Αξιολόγηση του τελικού εθνικού σχεδίου της Ελλάδας για την ενέργεια & το κλίμα[1]».

Παράλληλα η Ελλάδα έχει αναπτύξει τη Μακροπρόθεσμη Στρατηγική για το 2050[2], με σενάρια απαλλαγής από τις ανθρακούχες πηγές. Στα δύο σενάρια που είναι συμβατά με τη συγκράτηση της αύξησης της παγκόσμιας θερμοκρασίας κάτω από τον 1,5°C, η χώρα επιτυγχάνει μείωση των καθαρών εκπομπών της κατά 95% σε σχέση με το 1990.

1.1.2 Νεότερες εξελίξεις

Από την κύρωση του ΕΣΕΚ έχουν συντελεστεί σημαντικές αλλαγές σε θεσμικό και τεχνολογικό επίπεδο στον τομέα της ενέργειας και της κλιματικής αλλαγής με βασικότερη τη δέσμη μέτρων για την ενέργεια & το κλίμα “Fit for 55”, έναν πολύ πιο φιλόδοξο κλιματικό στόχο της ΕΕ-27 για μείωση των εκπομπών, σε σχέση με τον στόχο του 40%, που ίσχυε όταν εκπονήθηκε το ΕΣΕΚ.

Η Ελλάδα, σε αυτό το πλαίσιο, υλοποιεί ένα πλέγμα δράσεων, στοχευμένο στις περιοχές μετάβασης: διείσδυση των ΑΠΕ, αδειοδοτικό και ρυθμιστικό πλαίσιο για την αποθήκευση ενέργειας και το Η2, ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων, κίνητρα για την ηλεκτροκίνηση, τηλεθέρμανση, κ.ά. Τα ΕΣΔΙΜ περιλάμβαναν εξαρχής παρεμβάσεις που στόχευαν σε μηδενικές εκπομπές ρύπων από την παραγωγή ενέργειας, καθώς και στους υπόλοιπους τομείς ενδιαφέροντος του ΕΣΕΚ, διασφαλίζοντας υψηλό βαθμό συμβατότητας με τις νέες δέσμες μέτρων.

1.1.3 Απόσυρση λιγνιτικών μονάδων/λιγνιτωρυχείων

Πρωταρχικός στόχος της Ελλάδας όσον αφορά στη χρήση λιγνίτη είναι η δραστική μείωση και πλήρης απένταξή του από το μίγμα ηλεκτροπαραγωγής, βάσει οργανωμένου σχεδίου απόσυρσης των λιγνιτικών μονάδων με εμπροσθοβαρές χρονικό ορόσημο έως το 2028.

Πολλές λιγνιτικές μονάδες ήδη έχουν αποσυρθεί. Το 2011 η παραγωγή των μονάδων της ΔΕΗ ήταν 27,4 TWh και το 2019 10,417 TWh, μειωμένη κατά 62%. Το 2020 η παραγωγή ενέργειας από την καύση λιγνίτη ήταν 5,7 TWh έναντι 8,1 TWh που προέβλεπε το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα για την ίδια χρονιά, μειωμένη κατά 30%.

Σε αυτό το πλαίσιο, η διαδικασία μετάβασης προς τους στόχους της Ένωσης για το έτος 2030 που περιγράφεται στα ΕΣΔΙΜ ΠΔΜ & Μεγαλόπολης ακολουθεί συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα ως προς την παύση της εξόρυξης λιγνίτη και της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από την καύση του. Συγκεκριμένα, όλες οι λιγνιτικές μονάδες θα αποσυρθούν έως το 2023, πλην μιας (Πτολεμαΐδας V) της οποίας ο αρχικός προγραμματισμός είναι να αποσυρθεί μέχρι το 2028 (πίν. 1.1 Παραρτήματος).

1.1.4 Ηλεκτρική διασύνδεση των νησιών & απόσυρση θερμικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής

Η διαδικασία μετάβασης στα νησιά του Βορείου - Νοτίου Αιγαίου & την Κρήτη ακολουθεί συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα ως προς τη διασύνδεσή τους με την ηπειρωτική Ελλάδα, την απόσυρση των αυτόνομων Ηλεκτρικών Συστημάτων Μη Διασυνδεδεμένων Νησιών (ΗΣ ΜΔΝ) και τη διεϊσδυση των ΑΠΕ. Με βάση το ΕΣΕΚ, έως το 2029, τα μεγαλύτερα νησιά θα έχουν διασυνδεθεί και σε όσα δεν θα έχουν διασυνδεθεί θα αναπτυχθούν λύσεις ενεργειακής αυτονομίας (υβριδικοί σταθμοί).

Επί του παρόντος η ηλεκτροδότηση των ΜΔΝ γίνεται από 32 αυτόνομα ΗΣ που καλύπτουν ένα ή περισσότερα νησιά και τροφοδοτούνται από έναν ή περισσότερους θερμικούς σταθμούς.

Μέχρι στιγμής, 3 από τα ΗΣ ΜΔΝ έχουν συνδεθεί με το ηπειρωτικό δίκτυο[3] με την ολοκλήρωση των 3 πρώτων φάσεων της διασύνδεσης των Κυκλάδων ενώ βρίσκονται σε εξέλιξη η 4η φάση της διασύνδεσης των Κυκλάδων και η 2η φάση διασύνδεσης της Κρήτης.

Βάσει του ΔΠΑ του ΕΣΜΗΕ (2021-2030) προβλέπεται το εξής χρονοδιάγραμμα για την ολοκλήρωση των ηλεκτρικών διασυνδέσεων[4]:

- 2022/2023: Κρήτη (2η φάση)
- 2023/2024: Κυκλάδες (4η φάση)
- 2027/2028: Δωδεκάνησα
- 2028/2029: Βόρειο Αιγαίο

Με την ολοκλήρωση των διασυνδέσεων έως το 2029, μέρος των θερμικών μονάδων θα τεθεί σε καθεστώς ψυχρής εφεδρείας για την εγγύηση της ασφάλειας εφοδιασμού ενώ οι υπόλοιπες θα αποσυρθούν.

Σε μικρά νησιά όπου δεν προβλέπεται διασύνδεση, σχεδιάζεται η εγκατάσταση υβριδικών σταθμών (ΥΒΣ) ηλεκτροπαραγωγής που συνδυάζουν αιολική & ηλιακή ενέργεια με συστήματα αποθήκευσης ενέργειας, με σκοπό την απόσυρση ή μείωση των θερμικών σταθμών επίσης μέχρι το 2029. Προς αυτή την

κατεύθυνση, έχουν ήδη ληφθεί ενέργειες για την πιλοτική εφαρμογή ολιστικών παρεμβάσεων με επίκεντρο την παραγωγή καθαρής ενέργειας, την εξοικονόμηση ενέργειας και την ηλεκτροκίνηση σε συγκεκριμένα νησιά.

Ταυτόχρονα, προωθείται η σταδιακή εγκατάσταση ΑΠΕ με στόχο ένα καθαρό μείγμα ενέργειας για τα νησιά και την «εξαγωγή» καθαρής ενέργειας στην ηπειρωτική χώρα με την περάτωση των διασυνδέσεων. Προβλέπεται η εγκατάσταση πάρκων ισχύος 398 MW στην Κρήτη, 66 MW στις Κυκλάδες, 163 MW στα Δωδεκάνησα και 118 MW στο Β. Αιγαίο, επιτυγχάνοντας διείσδυση 46%, 34%, 34% και 42% αντίστοιχα, μέχρι το 2030. Για τα μικρότερα νησιά που θα παραμείνουν μη διασυνδεδεμένα στόχος είναι η άνω του 60% διείσδυση ΑΠΕ.

1.1.5 Στάδια και δράσεις διαδικασίας μετάβασης

Η Ελλάδα ακολουθεί τα επιμέρους στάδια, πυλώνες και υποστηρικτικές δράσεις που προτάθηκαν στον οδικό χάρτη της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη ΔΑΜ[5], για το σύνολο της διαδικασίας της ΔΑΜ προσαρμοσμένα στις ιδιαιτερότητες και των υπολοίπων περιοχών. Αναγνωρίζονται 2 στάδια (σχεδιασμός και υλοποίηση) και 3 πυλώνες για τη ΔΑΜ:

1. Αποκατάσταση & επανάχρηση υποβαθμισμένων εκτάσεων-εγκαταστάσεων
2. Κοινωνική συνοχή & οικονομικός μετασχηματισμός (Μετάβαση στο νέο παραγωγικό μοντέλο)
3. Διακυβέρνηση

Ο σχεδιασμός στον πυλώνα 1 ξεκίνησε το 2020, με τις νομοθετικές ρυθμίσεις για το ΣΔΑΜ στον Ν.4759/2020 και θα ολοκληρωθεί με την έγκριση χωρικών σχεδίων (ΕΠΣ). Το στάδιο υλοποίησης θα ξεκινήσει με την αποκατάσταση των λιγνιτικών πεδίων και θα ολοκληρωθεί με τη λειτουργία των πρώτων κυττάρων-οργανωμένων χωρικών υποδοχέων το 2025.

Ο σχεδιασμός στον πυλώνα 2 ξεκίνησε το 2020, με την έναρξη της εκπόνησης του ΣΔΑΜ – Master Plan[6] και θα ολοκληρωθεί με την επικείμενη έγκριση των Εδαφικών Σχεδίων και του ΠΔΑΜ. Το στάδιο υλοποίησης θα ξεκινήσει με την ενεργοποίηση του ΠΔΑΜ το 2022 και θα ολοκληρωθεί με το κλείσιμο του το 2029.

Ο σχεδιασμός στον πυλώνα 3 ξεκίνησε με τη συγκρότηση Κυβερνητικής & Συντονιστικής Επιτροπής ΣΔΑΜ [ΠΥΣ 52/23-12-19 (ΦΕΚ 213/Α/24-12-2019), ΠΥΣ 1/2020 (ΦΕΚ 26/Α/07-02-2020), ΠΥΣ 49/7-12-20 (ΦΕΚ 259/Α/27-12-2020), ΠΥΣ 37/2021 (ΦΕΚ 173/Α/27-09-2021)] και τη σύσταση Τεχνικής Γραμματείας της Συντονιστικής Επιτροπής [Ν.4685/2020 (ΦΕΚ 92/Α/ 07-05-2020)] και θα ολοκληρωθεί με τη σύσταση – συγκρότηση εταιρείας ειδικού σκοπού «Μετάβαση Α.Ε». Το στάδιο υλοποίησης θα υλοποιηθεί μέσω υποστήριξης Δικαιούχων και Επενδυτικών Σχεδίων.

Στο Πιν. 1.2 (παρ.) απεικονίζεται το χρονοδιάγραμμα των σημαντικότερων δράσεων ανά στάδιο και πυλώνα.

Σημαντικά ορόσημα στο πλαίσιο της διαδικασίας μετάβασης αποτελούν:

1. Η ανοιχτή πρόσκληση[7] για τους φορείς του δημοσίου (24.06.2021), στο πλαίσιο Ειδικού Μεταβατικού Προγράμματος, το οποίο στοχεύει στην υλοποίηση άμεσων παρεμβάσεων ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, αναπροσανατολισμού της απασχόλησης, διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας, προσέλκυσης άμεσων επενδύσεων και στην προετοιμασία κατάλληλου επιχειρηματικού περιβάλλοντος για την υποδοχή νέων δραστηριοτήτων και επενδύσεων μεγαλύτερης κλίμακας στις ΠΕ Κοζάνης και Φλώρινας και στον Δ. Μεγαλόπολης.
2. Η ανοιχτή πρόσκληση[8] για την υποβολή μη δεσμευτικών επενδυτικών προτάσεων και αναπτυξιακών σχεδίων από φορείς εκτός δημοσίου τομέα (09.07.2020), σε συνεργασία με το Enterprise Greece.
3. Η υιοθέτηση από την ΕΕ (21.04.2021) αναθεωρημένων κατευθύνσεων περιφερειακών ενισχύσεων[9], κατόπιν αιτήματος της χώρας.
4. Ο σχεδιασμός και έναρξη προγραμμάτων για τη στήριξη της απασχόλησης από τον ΟΑΕΔ.
5. Η δρομολόγηση δράσεων για την πιλοτική εφαρμογή ολιστικών παρεμβάσεων στον Άγιο Ευστράτιο και την Αστυπάλεια, με έμφαση στην καθαρή ενέργεια, την εξοικονόμηση και την ηλεκτροκίνηση.

1.2 Προσδιορισμός επηρεαζόμενων περιοχών

Στην ΠΔΜ, η διαδικασία της απολιγνιτοποίησης, ήτοι της πλήρους απόσυρσης των λιγνιτικών μονάδων και της περάτωσης λειτουργίας των λιγνιτωρυχείων, εναρμονίζεται με τον ενωσιακό και εθνικό στόχο για τη μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία. Η εν λόγω μετάβαση, ωστόσο, συνεπάγεται παύση ή / και περιορισμό των δραστηριοτήτων και συναφών κλάδων, ενώ λόγω της σημασίας της εξόρυξης λιγνίτη και της παραγωγής ενέργειας από την καύση του για την ΠΔΜ, έχει δυσμενείς κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις στο σύνολο της περιοχής.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέθεσε στην Παγκόσμια Τράπεζα τη δημιουργία ενός οδικού χάρτη για τη μετάβαση στη μεταλιγνιτική εποχή. Η Ελληνική Εταιρεία Συμμετοχών και Περιουσίας ανέθεσε σε σύμπραξη μελετητών την εκπόνηση του Σχεδίου Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης, το Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) εκπόνησε μελέτη για τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις και αντισταθμιστικές δράσεις, λόγω της απολιγνιτοποίησης, ενώ το Ινστιτούτο Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (IENE) εκπόνησε μελέτη για την υφιστάμενη κατάσταση και τις προοπτικές για τις περιοχές που βρίσκονται σε μετάβαση στην Ελλάδα. Ακόμη, σημαντική πηγή στοιχείων αποτέλεσε τόσο η μελέτη για την περιφερειακή πολιτική στην Ελλάδα μετά το 2020, του ΟΟΣΑ, όσο και τα συμπεράσματα της μελέτης για τη βιομηχανική μετάβαση της χώρας, του Joint Research Centre της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- Η περιφέρεια αποτελείται από 4 περιφερειακές ενότητες. Κυρίαρχη θέση στο παραγωγικό της σύστημα κατέχουν οι ΠΕ Κοζάνης και Φλώρινας, όπου διαμένει το 71 % των 266,16 χιλ. κατοίκων της ΔΜ, παράγεται το 80% του περιφερειακού ΑΕΠ και εντοπίζεται το μεγαλύτερο τμήμα της απασχόλησης (67,7 % των 87,10 χιλ. απασχολουμένων). Συνεπώς, οποιαδήποτε επίπτωση στο παραγωγικό σύστημα των δύο αυτών ΠΕ επηρεάζει το σύνολο της οικονομίας της ΔΜ.
- Η ανεργία στην περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, ήδη από το 2017 σημειώνει το μεγαλύτερο μέγεθος (29,1 %) μεταξύ των υπολοίπων περιφερειών της ελληνικής επικράτειας και μεταξύ των περιφερειών (NUTS2) της Πρωτοβουλίας Coal Regions in Transition. Μάλιστα, το ποσοστό

ανεργίας παραμένει διαχρονικά υψηλότερο από αυτό της χώρας (World Bank Group, 2020). Το γεγονός αυτό αποτελεί ένδειξη των διαρθρωτικών αδυναμιών της οικονομίας της περιοχής.

- Σύμφωνα με το IENE, την τελευταία δεκαετία, ο πληθυσμός της περιοχής βαίνει σταθερά μειούμενος (από 287,000), σωρευτικά προσεγγίζει το 7%. Η διατήρηση της παραγωγικής διάρθρωσης μέσα στην κρίση αναμφίβολα συντήρησε αυτό το μικρό σχετικά ποσοστό συρρίκνωσης του πληθυσμού.
- Σύμφωνα με το IENE, αναφορικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο των κατοίκων της Δυτικής Μακεδονίας, παρατηρείται μια σημαντική μεταβολή της κατανομής του πληθυσμού, καθώς στη χαμηλότερη κατηγορία έχουμε υποχώρηση κατά 50% του πληθυσμού που δηλώνει απόφοιτος πρωτοβάθμιας έως και της χαμηλότερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, και παράλληλα σημειώνεται αύξηση κατά 16,200 ατόμων που ολοκλήρωσαν μεταδευτεροβάθμιο κύκλο σπουδών και 9,500 ατόμων που έχουν αποφοιτήσει από τριτοβάθμιο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Αυτή η μεταβολή αντανακλά ενδεχομένως μια ισχυρή δυνητική παραγωγική ικανότητα του υφιστάμενου εργατικού δυναμικού, η οποία πρέπει να αξιοποιηθεί στη φάση κλαδικής αναδιάρθρωσης και μετάβασης της περιφέρειας.
- Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ[10], η ΔΜ έχει (ισχυρή) εξειδίκευση (Location Quotient=6,36) στην εξόρυξη και την παραγωγή ενέργειας από τον λιγνίτη, προμηθεύοντας με ενέργεια εδώ και δεκαετίες ολόκληρη τη χώρα. Η εξειδίκευση στους υπόλοιπους τομείς είναι αδύναμη έως μέτρια. Συνεπώς, στην περιφέρεια υπάρχει μονοκαλλιέργεια, γεγονός που καθιστά την οικονομία της ιδιαίτερα εξαρτημένη από τον λιγνίτη. Η απολιγνιτοποίηση θα επηρεάσει άμεσα, έμμεσα και επαγόμενα το σύνολο της περιφέρειας.
- Επιπρόσθετα, οι μισθοί στον τομέα των ορυχείων και της ηλεκτρικής ενέργειας είναι υψηλοί, παρά το ότι έχουν μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Το μέσο ετήσιο εισόδημα κάποιου που ασχολείται με την εξόρυξη ανέρχεται σε €18.652 το 2018 από €31.149 το 2008. Στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, ο μέσος ετήσιος μισθός διαμορφώνεται σε €30.758 από €41.603 (Eurostat Labor Cost Surveys, 2008-2012-2016). Οι μισθοί αυτοί είναι σημαντικά υψηλότεροι από τους μισθούς στην υπόλοιπη οικονομία και συντηρούν μεγάλο τμήμα της κατανάλωσης και των θέσεων εργασίας της περιφέρειας.
- Στις ΠΕ Κοζάνης & Φλώρινας βρίσκεται το 76% και το 24% της εγκατεστημένης ισχύος ηλεκτροπαραγωγής της περιφέρειας, αντίστοιχα[11].
- Από την απολιγνιτοποίηση για το έτος βάσης 2019, εκτιμάται ότι θα επηρεαστούν περίπου **12.000** εργαζόμενοι συνολικά (άμεσα, έμμεσα και επαγόμενα) σε όλη την περιφέρεια, εκ των οποίων η πλειονότητα περίπου **11.000** βρίσκονται στις ΠΕ Κοζάνης και Φλώρινας και οι υπόλοιποι στις ΠΕ Καστοριάς και Γρεβενών. (πίν. 1.3 παραρτήματος)
- Οι ΠΕ Καστοριάς & Γρεβενών θα πληγούν κυρίως λόγω των έμμεσων επιπτώσεων στην αλυσίδα αξίας του λιγνίτη, αλλά και της επαγόμενης επίπτωσης στην κατανάλωση από τη μείωση της απασχόλησης και των εισοδημάτων στο σύνολο της περιοχής (πίν. 1.3 παραρτήματος).

Συνεπώς, η απολιγνιτοποίηση θα πλήξει πρωτίστως τις ΠΕ Κοζάνης & Φλώρινας και δευτερευόντως τις ΠΕ Καστοριάς & Γρεβενών. Σε όρους υλοποίησης του ΠΔΑΜ, οι έννοιες «πρωτίστως» και «δευτερευόντως» ερμηνεύονται ως εξής: Οι παρεμβάσεις αναπροσαρμογής εδαφών, οι δράσεις κυκλικής οικονομίας και οι ολοκληρωμένες δράσεις της προτ. 5, αφορούν αποκλειστικά τις «πρωτίστως» επηρεαζόμενες περιοχές.

2. Assessment of transition challenges, for each of the identified territories

Reference: point (c) of Article 11(2)

2.1 Εκτίμηση των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων της μετάβασης

Η διαδικασία της μετάβασης έχει ξεκινήσει στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας εδώ και αρκετά χρόνια, αν αναλογιστεί κανείς ότι η κορύφωση της λιγνιτικής παραγωγής έλαβε χώρα το 2004 και ότι η πρώτη λιγνιτική μονάδα (Πτολεμαΐδα Ι) αποσύρθηκε το 2011. Η ύφεση που έπληξε την προηγούμενη δεκαετία το σύνολο της ελληνικής επικράτειας δυσχέρανε την κατάσταση.

Η επιτάχυνση της διαδικασίας της μετάβασης συνεπάγεται ότι οι οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις, που παρατηρήθηκαν την προηγούμενη περίοδο, θα ενταθούν. Σε σχέση με τις επηρεαζόμενες οικονομικές δραστηριότητες και βιομηχανικούς τομείς και τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της απολιγνιτοποίησης σημειώνονται τα εξής:

- Η περιφέρεια έχει (ισχυρή) εξειδίκευση στην εξόρυξη και την παραγωγή ενέργειας από την καύση του λιγνίτη. Η λιγνιτική δραστηριότητα δεν έχει προκαλέσει σημαντικές βιομηχανικές δευτερογενείς επιπτώσεις (spillovers) ικανές να ενισχύσουν περαιτέρω τη βιομηχανική ανάπτυξη και να αντισταθμίσουν τις απώλειες που θα υπάρξουν από την απολιγνιτοποίηση. Επίσης, στην περιφέρεια δεν έχουν αναπτυχθεί άλλες σημαντικές εναλλακτικές παραγωγικές δραστηριότητες, στις οποίες να μπορούν να στραφούν οι εργαζόμενοι του λιγνιτικού κλάδου, Ως εκ τούτου, οι παρακμάζουσες και μετασχηματιζόμενες δραστηριότητες κατηγοριοποιούνται ως εξής:
- **Κατηγορία Ι – Παρακμάζουσες δραστηριότητες:** Οι επηρεαζόμενες οικονομικές δραστηριότητες στη Δυτική Μακεδονία που στηρίζονται στην παραγωγή ορυκτών καυσίμων και στις οποίες αναμένεται παύση ή σημαντική μείωση δραστηριοτήτων λόγω της μετάβασης προς την κλιματική ουδετερότητα (παρακμάζοντες τομείς) περιλαμβάνουν άμεσα τους τομείς εξόρυξης λιγνίτη και παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος με χρήση λιγνίτη και έμμεσα τους τομείς συλλογής, επεξεργασίας και διαχείρισης εξορυκτικών αποβλήτων και εξυγίανσης.
- **Κατηγορία ΙΙ – Μετασχηματιζόμενες δραστηριότητες:** Στην εν λόγω κατηγορία περιλαμβάνονται οι επιχειρήσεις που εντάσσονται στην αλυσίδα αξίας της εξόρυξης λιγνίτη και της συμβατικής παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος, όπως, επιχειρήσεις χονδρικού και λιανικού εμπορίου πρώτων υλών και οχημάτων και ανταλλακτικών σχετικά με τη λιγνιτική δραστηριότητα και την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας σε μονάδες λιγνίτη, εξειδικευμένων κατασκευαστικών εργασιών, κατασκευής και εμπορίας μεταλλικών προϊόντων, μηχανημάτων και εξοπλισμού, κατασκευής ελαστικών και πλαστικών προϊόντων, παροχής υπηρεσιών μεταφορών, παροχής υπηρεσιών επισκευής μηχανημάτων και βαρέων φορτηγών και παροχής επαγγελματικών, επιστημονικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών.

Επιπροσθέτως θα πρέπει να αναφερθεί η δραστηριότητα των φορέων με ιδιαίτερο ρόλο στην περιοχή, οι οποίοι θα επηρεαστούν από την απολιγνιτοποίηση και θα πρέπει να επαναπροσδιορίσουν τις υπηρεσίες τους. Οι φορείς αυτοί ενδεικτικά είναι: η Τοπική Αυτοδιοίκηση, το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, το Εθνικό Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ΕΚΕΤΑ), η Διαχείριση Απορριμμάτων Δυτικής Μακεδονίας Α.Ε. (ΔΙΑΔΥΜΑ), το Cluster Βιοοικονομίας και Περιβάλλοντος Δυτικής Μακεδονίας (CLuBE) κ.ά.

- Σύμφωνα με την έρευνα της Παγκόσμιας Τράπεζας (Christiaensen & Ferré, October 2020), οι επιχειρήσεις που εξαρτώνται από τις δραστηριότητες εξόρυξης λιγνίτη και παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με λιγνίτη και έχουν έδρα στη Δυτική Μακεδονία, δραστηριοποιούνται κυρίως στη Μεταποίηση (24%) και το χονδρικό και λιανικό εμπόριο (20%) και σε μικρότερο βαθμό στις επαγγελματικές, επιστημονικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες (14%), τις κατασκευές (13%), τις υπηρεσίες (12%) και την εξόρυξη (10%).
- Οι επιχειρήσεις αυτές είναι εργολάβοι της ΔΕΗ και εξαρτούν σε μεγάλο βαθμό τα έσοδά τους από τη συνεργασία με τη ΔΕΗ, κυρίως δε οι μεγαλύτερες καθώς και εκείνες που δραστηριοποιούνται στον κλάδο εξόρυξης. Από τους εργολάβους της ΔΕΗ που απασχολούν περισσότερα από 50 άτομα, περίπου 7 στις 10 εξαρτούν περισσότερο από 80% των εσόδων τους από τις συμβάσεις με τη ΔΕΗ. Το 41% των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο εξόρυξης, εξαρτούν τουλάχιστον το 50% των εσόδων τους από τις συμβάσεις με τη ΔΕΗ. Τα ποσοστά αυτά είναι μικρότερα σε άλλους τομείς. Το 26% των επιχειρήσεων στους τομείς κατασκευών και επαγγελματικών, επιστημονικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών εξαρτούν περισσότερο από 50% των εσόδων τους από τις συμβάσεις με τη ΔΕΗ, 21% στους τομείς μεταποίησης και υπηρεσιών και 10% στον τομέα του λιανικού εμπορίου.
- Σύμφωνα με τη μελέτη του IOBE, η **άμεση επίπτωση** της απολιγνιτοποίησης στην απασχόληση στη Δυτική Μακεδονία εκτιμάται σε **5,7 χιλ. θέσεις εργασίας** έως το 2029 (η άμεση επίπτωση αφορά μόνο τις δραστηριότητες της ηλεκτροπαραγωγής και της εξόρυξης λιγνίτη που λαμβάνουν χώρα στη Δυτ. Μακεδονία και ειδικότερα στις Π.Ε. Κοζάνης και Φλώρινας). Δεδομένων των πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων που επιφέρει η λιγνιτική δραστηριότητα, η επίπτωση της απολιγνιτοποίησης θα είναι πολύ σημαντικότερη. Η μελέτη του IOBE εκτιμά τη **συνολική απώλεια θέσεων εργασίας** στη Δυτική Μακεδονία από την απολιγνιτοποίηση σε περίπου **10,6 χιλ. έως το 2029** (άμεσα, έμμεσα και επαγόμενα). Οι εκτιμήσεις γίνονται σε σχέση με το έτος 2019. **Αν ληφθεί υπόψη ότι η απολιγνιτοποίηση έχει ξεκινήσει πολύ νωρίτερα, η συνολική επίπτωση εκτιμάται ότι είναι μεγαλύτερη.** Σχεδόν οι μισές θέσεις εργασίας που θα χαθούν στη Δυτ. Μακεδονία από την απολιγνιτοποίηση είναι έμμεσες και επαγόμενες. Αυτό συμβαίνει επειδή η λιγνιτική δραστηριότητα αποτελεί μονοκαλλιέργεια, με πολύ καλούς μισθούς, και ως εκ τούτου, στηρίζει την κατανάλωση και τις θέσεις απασχόλησης σε όλη την τοπική οικονομία. Ελλείψει άλλου ισχυρού κλάδου, η απολιγνιτοποίηση θα έχει δυσμενέστερες επιπτώσεις στο σύνολο της απασχόλησης και τα εισοδήματα των κατοίκων της περιοχής.
- Σε σχέση με τα επαγγελματικά προφίλ, η ΔΕΗ έχει σταματήσει να προσλαμβάνει μόνιμους υπαλλήλους ήδη από το 2008, υποκαθιστώντας τμήμα του εργατικού δυναμικού με έκτακτο προσωπικό και υπεργολάβους. Το τακτικό προσωπικό της (περίπου 3.100 εργαζόμενοι) έχει μέση ηλικία τα 50 έτη. Αποτελείται κυρίως (περίπου το 80%) από τεχνικούς (τεχνίτες, οδηγοί, μηχανοδηγοί και χειριστές) και έχει ολοκληρώσει δευτεροβάθμια ή υποχρεωτική εκπαίδευση (87,5%), ενώ το 10% έχει τεχνολογική ή πανεπιστημιακή εκπαίδευση και το υπόλοιπο 10% αποτελεί διοικητικό και υποστηρικτικό προσωπικό. Το 86% του έκτακτου προσωπικού έχει ηλικία από 26 έως 55 έτη και αποτελείται κυρίως (84%) από τεχνικούς με δευτεροβάθμια ή υποχρεωτική εκπαίδευση (96%). Μόλις το 4% του έκτακτου προσωπικού αφορά σε μηχανικούς και σε άλλους εργαζόμενους που έχουν τεχνολογική ή πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ενώ το υπόλοιπο 12% αποτελεί υποστηρικτικό προσωπικό. Οι εργαζόμενοι σε εργολάβους της ΔΕΗ Α.Ε. είναι στην πλειονότητά τους (84%) τεχνικοί και έχουν ολοκληρώσει δευτεροβάθμια ή υποχρεωτική εκπαίδευση (96%).
- Σε σχέση με τις επιπτώσεις στην οικονομία, το IOBE εκτιμά τη συνολική απώλεια Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) σε επίπεδο χώρας από τη μετάβαση σε €1.580 εκ. έως το 2029. Στη Δυτική Μακεδονία η συνολική απώλεια ΑΠΑ εκτιμάται σε περισσότερο από €1 δις έως το 2029 (σε σύγκριση με το 2019), **ή στο 26% του ΑΕΠ που είχε η Δυτική Μακεδονία το 2019 (~4 δις ευρώ)**. Συνεπώς, σε επίπεδο ΑΕΠ θα υπάρξει μια επίσης μεγάλη άμεση επίπτωση στη Δυτική Μακεδονία.

Σημαντικές είναι και ορισμένες επιμέρους ποιοτικές και ποσοτικές εκτιμήσεις πληθυσμιακών δεδομένων (για τις οποίες έχει γίνει επιγραμματική αναφορά στο κεφ. 1.2) σε σχέση με τις αναμενόμενες επιπτώσεις στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον:

- Η περιφέρεια παρουσιάζει διαχρονικά πληθυσμιακή μείωση στο σύνολο των επιμέρους περιφερειακών της ενοτήτων (Πίνακας 2.1 παράρτημα). Η παρατηρούμενη μείωση οφείλεται κυρίως στο μετανάστευση νεότερων ενηλίκων, οι οποίοι είναι πιο πιθανό να έχουν παιδιά ηλικίας κάτω των 15 ετών και οδηγεί σε γήρανση του πληθυσμού της περιφέρειας, ο οποίος ήταν ήδη από τους πλέον γερασμένους σε επίπεδο ελληνικής επικράτειας -οι ηλικιωμένοι (65+) αντιπροσώπευαν το 21,5 % του πληθυσμού της περιφέρειας το 2008, σε σύγκριση με το 23,6 % το 2018 (εθνικός μέσος όρος: 21,8 %) (Christiaensen & Ferré, October 2020). Εφόσον δεν ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα, η υφιστάμενη διαχρονική τάση μείωσης και γήρανσης του πληθυσμού της περιφέρειας θα ενταθεί, ακολουθώντας την επιτάχυνση της διαδικασίας της μετάβασης. Κύριο χαρακτηριστικό της θα παραμείνει η μετανάστευση των νέων στερώντας την περιφέρεια από το απαραίτητο για την ανάπτυξη της ανθρώπινο κεφάλαιο.
- Τα άτομα ηλικίας 15-24 ετών βιώνουν πρωτοφανές ποσοστό ανεργίας άνω του 60 %, το οποίο είναι διπλάσιο από το περιφερειακό ποσοστό ανεργίας και σχεδόν 10 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο για την εν λόγω ηλικιακή ομάδα. Το 34 % των γυναικών στη Δυτική Μακεδονία είναι άνεργες, ποσοστό υψηλότερο από τον περιφερειακό μέσο όρο. Η μακροχρόνια ανεργία είναι επίσης ιδιαίτερα υψηλή, με το 19 % του ενεργού πληθυσμού να είναι άνεργος για πάνω από 12 μήνες, ήτοι δύο στους τρεις ανέργους είναι άνεργοι για περισσότερους από 12 μήνες, υπογραμμίζοντας τη δυσκολία εύρεσης εργασίας στην περιοχή (Christiaensen & Ferré, October 2020). Συνεπώς, η ανεργία θα πλήξει περισσότερο τις πλέον ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, ήτοι τους νέους ηλικίας 15-24 ετών, τις γυναίκες και όσους είναι ήδη μακροχρόνια άνεργοι (Διάγραμμα 2.1, παράρτημα).
- Το ποσοστό φτώχειας στη Δυτική Μακεδονία είναι μεταξύ των υψηλότερων σε εθνικό επίπεδο και η φτώχεια είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ανεργία: 75 % του πληθυσμού ζει σε νοικοκυριό με επικεφαλής άνεργο[1]. Συνεπώς, η αύξηση της ανεργίας θα επιφέρει περαιτέρω φτωχοποίηση των νοικοκυριών και θα αυξηθεί ο ήδη υψηλός αριθμός των νοικοκυριών κάτω από το όριο της φτώχειας. Σημειώνεται ότι με βάση τα υφιστάμενα στοιχεία για την περιοχή, η φτώχεια πλήττει περισσότερο τις νεότερες γενεές, όσους έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και τα γυναικεία νοικοκυριά, δηλαδή αυτούς που κινδυνεύουν περισσότερο να μείνουν άνεργοι.

Η επίπτωση της απολιγνιτοποίησης δεν περιορίζεται μόνο στην απασχόληση και τα εισοδήματα. Είναι γεγονός ότι η απολιγνιτοποίηση θα έχει, εν γένει, θετική επίπτωση στην υγεία και την ασφάλεια των εργαζόμενων και των πολιτών, υπό την προϋπόθεση ότι θα υλοποιηθούν τα απαραίτητα έργα αποκατάστασης γαιών των λιγνιτικών πεδίων.

Όμως, ένα από τα σημαντικά οφέλη της λιγνιτικής εποχής υπήρξε η αξιοποίηση της πλεονάζουσας θερμότητας των λιγνιτικών μονάδων για τη λειτουργία **συστημάτων τηλεθέρμανσης** σε 3 πόλεις (Πτολεμαΐδα, Κοζάνη και Αμύνταιο). Βάσει των κλιματικών χαρακτηριστικών, η ΠΔΜ χαρακτηρίζεται διαχρονικά από την υψηλότερη ανάγκη για θέρμανση μεταξύ των λοιπών περιφερειών της ελληνικής επικράτειας (2,22 χιλ. βαθμοημέρες θέρμανσης το 2019 έναντι 1,45 της ελληνικής επικράτειας) και αποτέλεσε την πρώτη περιφέρεια στην Ελλάδα όπου μελετήθηκαν και εγκαταστάθηκαν τα συστήματα τ/θ για τις ανάγκες των πολιτών. Συγκεκριμένα, περίπου **42 χιλ. νοικοκυριά** και επιχειρήσεις χρησιμοποιούν τηλεθέρμανση με συνολική ζήτηση **~600 GWh** (IENE, 2020).

Επίσης, εντός των διοικητικών ορίων της ΠΔΜ χορηγούνταν ενίσχυση για το σύνολο των οικιακών καταναλωτών ηλεκτρικού ρεύματος, λόγω επιβάρυνσης από τη λιγνιτική δραστηριότητα.

Αν για το σύνολο των οικιακών καταναλωτών μπορούμε να πούμε ότι με την απολιγνιτοποίηση θα εκλείψει ο λόγος για τον οποίο πλήρως μειωμένες τιμές ηλεκτρικού ρεύματος, δεν μπορούμε να ισχυριστούμε το ίδιο για τα 42 χιλ. νοικοκυριά και επιχειρήσεις, για τα οποία θα πρέπει να βρεθεί μια λύση, συμβατή με τις επιλέξιμες δράσεις του ΤΔΜ. Επίσης θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η ενίσχυση οικ. καταναλωτών ηλεκτρικού ρεύματος και τα συστήματα τ/θ είχαν ως αποτέλεσμα στις περιοχές αυτές να υπάρχει μειωμένο ενδιαφέρον για δράσεις ενεργειακής αποδοτικότητας. **Επομένως, το ΤΔΜ θα πρέπει να καλύψει ένα σημαντικό κενό τόσο σε σχέση με την εξοικονόμηση, όσο και την αυτοπαραγωγή.**

Στις περιοχές μετάβασης θα προκληθούν απώλειες θέσεων εργασίας στις συνδεδεμένες με τον λιγνίτη δραστηριότητες, αλλά συγχρόνως θα δημιουργηθούν ανάγκες για την επανεκπαίδευση και ανάπτυξη δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, προκειμένου να αξιοποιηθούν στις νέες δραστηριότητες που χρειάζεται να αναπτυχθούν, όπως θα αναλυθεί στο κεφ. 2.2. Σύμφωνα με το Master Plan, οι άμεσες ανάγκες για επανειδίκευση αφορούν πρωτίστως το έκτακτο προσωπικό της ΔΕΗ (~800 άτομα), τους εργαζόμενους σε εργολάβους της ΔΕΗ (~1.850 άτομα), σε άλλους εργαζόμενους σε τομείς που σχετίζονται με τη λιγνιτική δραστηριότητα και σε ένα μέρος του τακτικού προσωπικού της ΔΕΗ (57% εκ των 3.300 ατόμων) που δεν θα έχει θεμελιώσει δικαίωμα συνταξιοδότησης μέχρι το 2028. Ειδίκευση σε νέες δραστηριότητες θα χρειαστεί και μεγάλο μέρος των ανέργων της Δυτικής Μακεδονίας.

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ[2], η περιοχή έχει εξαιρετικά χαμηλές δαπάνες στην Ε&Α σε σύγκριση με τον εθνικό μέσο όρο σε όλες τις υποκατηγορίες του ιδιωτικού, δημόσιου και του εκπαιδευτικού τομέα. Ακόμη και η ΔΕΗ Α.Ε. πραγματοποιεί χαμηλές επενδύσεις στην Ε&Α και την καινοτομία (Διάγραμμα 2.2 παράρτημα) όταν συγκρίνεται με κορυφαίες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας στον τομέα της ενέργειας, με συνέπεια την αργή διαφοροποίησή της από συμβατικές μεθόδους ηλεκτροπαραγωγής (World Bank Group, 2020). Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν την πολύ περιορισμένη ικανότητα της τοπικής ερευνητικής και παραγωγικής βάσης να καινοτομεί και την περιορισμένη ικανότητα του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα για τη στήριξη της καινοτομίας, των διαρθρωτικών προσαρμογών και της ανταγωνιστικότητας. Η απολιγνιτοποίηση θα εντείνει το πρόβλημα της χαμηλής επένδυσης/αποεπένδυσης στην καινοτομία, έχοντας περαιτέρω δυσμενείς επιπτώσεις στον μετασχηματισμό της οικονομίας, στην ανταγωνιστικότητα και την ελκυστικότητα της περιοχής ως τόπου κατοικίας και εργασίας.

[1] Ένα νοικοκυριό είναι φτωχό εάν το διαθέσιμο εισόδημά του ανά άτομο μετά από κοινωνικές μεταβιβάσεις είναι κάτω από το 60 % της εθνικής διάμεσου.

[3] Βλ. https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Regional_profiles_gr.pdf

2.2. Development needs and objectives by 2030 in view of reaching a climate-neutral economy of the Union by 2050

Reference: point (d) of Article 11(2)

Αναδιάρθρωση του παραγωγικού συστήματος της περιφέρειας

Η λιγνιτική δραστηριότητα διαμόρφωσε σε σημαντικό βαθμό το παραγωγικό σύστημα της ΠΔΜ. Όμως, αναπτύχθηκε μονοκαλλιέργεια, ενώ οι θετικές δευτερογενείς επιπτώσεις (spillovers) στο παραγωγικό σύστημα και τις επιχειρήσεις ήταν περιορισμένες. Οι υπόλοιποι κλάδοι της οικονομίας δεν είναι σε θέση να απορροφήσουν σήμερα το πλεονάζον εργατικό δυναμικό και να δημιουργήσουν επαρκείς θέσεις εργασίας στο μέλλον.

Βασική ανάγκη είναι η αναδιάρθρωση του παραγωγικού συστήματος της ΠΔΜ. Η Παγκόσμια Τράπεζα επεσήμανε τη δυνατότητα αξιοποίησης της ενεργειακής ταυτότητας της περιοχής και της ευνοϊκής παγκόσμιας συγκυρίας στον κλάδο των ΑΠΕ και της αποθήκευσης ενέργειας για την ανάδειξη της σε **Εναλλακτικό Ενεργειακό Κόμβο**. Το Joint Research Centre[1] υιοθέτησε ανάλογη προσέγγιση και επισήμανε τα πλεονεκτήματα της διεύρυνσης της ενεργειακής αλυσίδας αξίας για την περιοχή.

Η ΠΔΜ έχει εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, κομβική θέση στα ενεργειακά δίκτυα της χώρας, σημαντικές αδόμητες εκτάσεις (συμπεριλαμβανομένων των λιγνιτικών πεδίων) και πλούσιο υδάτινο δυναμικό, που επιβεβαιώνουν τις δυνατότητες της στις ΑΠΕ, την αποθήκευση και παραγωγή πράσινου υδρογόνου. Ορισμένες λιγνιτικές μονάδες, όπως η «Πτολεμαΐδα V», μπορούν να εκσυγχρονιστούν και να συνεχίσουν να λειτουργούν χωρίς καύση λιγνίτη, διασώζοντας σημαντικό αριθμό θέσεων εργασίας[2].

Παράλληλα, η ενίσχυση της ανθεκτικότητας του παραγωγικού συστήματος της ΠΔΜ συνεπάγεται την ανάγκη διαφοροποίησης και ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητάς του. Στο πλαίσιο των αποφάσεων της ΕΕ για τις περιφερειακές ενισχύσεις, υιοθετείται πλέγμα κινήτρων για τον εκσυγχρονισμό, τη διαφοροποίηση, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και την προσέλκυση νέων επενδύσεων στην περιοχή. Οι υφιστάμενες επιχειρήσεις θα υποστηριχθούν ώστε να εκσυγχρονιστούν ή διαφοροποιηθούν. Επίσης, θα υποστηριχθεί η σύσταση νέων επιχειρήσεων σε δυναμικούς τομείς εθνικής σημασίας (π.χ. βιομηχανικές διεργασίες που συνδέονται με την ενέργεια, υλικά μπαταριών, κ.ά.), στους οποίους στοχεύει και η περιφερειακή στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης, δηλαδή στους τομείς της ενέργειας, των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, του περιβάλλοντος και της κυκλικής οικονομίας, της αγροδιατροφής, του τουρισμού-πολιτισμού και της δημιουργικής βιομηχανίας. Τέλος, θα υποστηριχθεί η προσέλκυση καινοτόμων παραγωγικών επενδύσεων σε επιχειρήσεις άλλες από ΜΜΕ.

Ως σημαντικός παράγοντας υστέρησης της οικονομίας της περιοχής θεωρείται η υστέρησή της στην καινοτομία και την ψηφιακή επιχειρηματικότητα. Ιδιαίτερα σημαντικός για το σκοπό της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας του παραγωγικού συστήματος είναι ο ρόλος της ΕΤΑΚ και η σύνδεση ιδίως των τοπικών πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων με τις επιχειρήσεις. Αναγκαία είναι και η στήριξη δραστηριοτήτων ΕΤΑΚ, με στόχο την ανάπτυξη επιχειρήσεων, προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας και τη δημιουργία θέσεων εργασίας πάνω από το μέσο επίπεδο μισθών, καθώς και η προώθηση της ψηφιακής επιχειρηματικότητας για την ενίσχυση της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων και την ένταξή τους σε διεθνείς αλυσίδες υψηλής προστιθέμενης αξίας, ιδίως στη μετά-COVID 19 εποχή. Η μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας έδινε ιδιαίτερη σημασία στη δημιουργία ενός οικοσυστήματος καινοτομίας στην περιοχή, αναδεικνύοντας ως τομείς πρωταρχικού ενδιαφέροντος την πράσινη ενέργεια, τις τεχνολογίες πληροφορικής και την αγροδιατροφή. Η Ζώνη Καινοτομίας, που θα αναπτυχθεί στον άξονα Κοζάνης-Πτολεμαΐδας-Αμυνταίου-Φλώρινας, σύμφωνα με τις διεθνείς πρακτικές ανάπτυξης Ζωνών Καινοτομίας, θα είναι φορέας ομπρέλα για την ανάπτυξη υποδομών και δράσεων που προωθούν την καινοτομική επιχειρηματικότητα και θα αποτελέσει έναν από τους βασικούς μοχλούς αλλαγής του οικονομικού & παραγωγικού μοντέλου στη μεταλιγνιτική περίοδο.

Υποστήριξη του ανθρώπινου δυναμικού και των κοινοτήτων που πλήττονται από την απολιγνιτοποίηση

Λόγω του πολύ υψηλού ποσοστού ανεργίας στην ΠΔΜ προκύπτει η ανάγκη ανάληψης άμεσης δράσης για την κατάρτιση και επανεκπαίδευση των ανέργων, αλλά και του υφιστάμενου εργατικού δυναμικού σε τομείς, που έχουν σημαντική δυνατότητα απορρόφησης και προοπτικές στην περιοχή. Οι τομείς αυτοί είναι συναφείς με τις υφιστάμενες δεξιότητες των εργαζόμενων που πλήττονται άμεσα από την απολιγνιτοποίηση. Αφορούν στην ανακαίνιση και την ενεργειακή αποδοτικότητα των κτιρίων και των υποδομών, την εγκατάσταση και τη συντήρηση των ΑΠΕ, την εγκατάσταση συστημάτων αποθήκευσης ενέργειας, υπό το πρίσμα των νέων έργων που σχεδιάζονται στην περιοχή[3], την περιβαλλοντική αποκατάσταση των γαιών και άλλα «πράσινα επαγγέλματα».

Μεγάλη σημασία έχει η αναβάθμιση των υπηρεσιών εύρεσης εργασίας, που θα οδηγήσει σε μείωση του χρονικού διαστήματος παραμονής κάποιου ανέργου. Η βελτίωση των εν λόγω υπηρεσιών θα βελτιώσει την κινητικότητα μεταξύ κλάδων, οδηγώντας στη διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας.

Θα επιδιωχθεί η ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας και της γυναικείας επιχειρηματικότητας, μέσω στοχευμένων προγραμμάτων κατάρτισης σε δυναμικούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας (τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, αγροδιατροφή, τουρισμός, πολιτισμός, δημιουργικές βιομηχανίες, κ.ά.), αλλά και η υποστήριξη των κοινωνικών υποδομών για τους σκοπούς της φροντίδας των παιδιών και των ηλικιωμένων.

Τέλος, το ΤΔΜ θα στοχεύσει στη βελτίωση της ελκυστικότητας των κοινοτήτων, που βρίσκονται εγγύτερα στα λιγνιτωρυχεία και τις μονάδες παραγωγής ενέργειας, ως τόπων εργασίας και κατοικίας, καθώς αντιμετωπίζουν εντονότερα το διττό πρόβλημα της κοινωνικο-οικονομικής και περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

Άμβλυνση των αρνητικών συνεπειών στο περιβάλλον, την υγεία και την ασφάλεια από την εξόρυξη λιγνίτη και την καύση του _ πρόληψη της δημιουργίας νέων παραγόντων ρύπανσης

Ουσιώδη παράγοντα για την άμβλυνση των προαναφερόμενων αρνητικών συνεπειών και παράλληλα την ενίσχυση της ελκυστικότητας της περιοχής και την αναδιάρθρωση της οικονομίας, αποτελεί η αποκατάσταση των λιγνιτικών γαιών. Αυτό θα επιτευχθεί με τη χρήση διαφορετικών χρηματοδοτικών μέσων, όπου το καθένα θα αναλάβει διακριτό αντικείμενο. Το ΤΔΜ θα χρηματοδοτήσει έργα πράσινων υποδομών και αναπροσαρμογής της χρήσης γαιών.

Προβλέπεται η υλοποίηση δράσεων για την παρακολούθηση ιδίως της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, και έργων που θα διασφαλίσουν ότι **η στροφή προς ένα νέο παραγωγικό πρότυπο δεν θα δημιουργήσει άλλα περιβαλλοντικά προβλήματα** (ανακύκλωση των παραπροϊόντων των ΑΠΕ και της αποθήκευσης, κ.ά.).

Στον πίνακα 2.2 παραρτήματος, παρουσιάζεται η λογική παρέμβασης που αναπτύχθηκε ανωτέρω (**ανάγκες, στόχοι, αποτελέσματα**) και η σύνδεση με τις προτεραιότητες του κεφ. 2.4.

Με βάση τις αρχικές εκτιμήσεις του IOBE, το ΤΔΜ θα έχει δημιουργήσει και στηρίζει άμεσα, έμμεσα και επαγόμενα **~10.150** θέσεις εργασίας, ένα έτος μετά την ολοκλήρωση της προγρ. περιόδου (2030).

2.3. Consistency with other relevant national, regional or territorial strategies and plans

Reference: point (e) of Article 11(2)

Οι αναπτυξιακές ανάγκες, οι οικονομικές και επιχειρηματικές προοπτικές και δυνατότητες και οι αναμενόμενοι στόχοι που τίθενται για την ΠΔΜ ευθυγραμμίζονται με τις θεσπισμένες εθνικές και επιμέρους περιφερειακές στρατηγικές και σχέδια, ακολούθως παρουσιάζονται εκτενώς:.

Εθνική Στρατηγική Έρευνας και Καινοτομίας για την έξυπνη εξειδίκευση 2014-2020: Η ενίσχυση της συμβολής των ΑΠΕ στο ενεργειακό μείγμα και η ανάπτυξη και αναβάθμιση των ενεργειακών υποδομών, η προώθηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, η έρευνα και καινοτομία στον τομέα του περιβάλλοντος, η ενίσχυση του αγροδιατροφικού τομέα, η ανάπτυξη του πολιτιστικού και του τουριστικού προϊόντος αποτυπώνονται στις εθνικές επιδιώξεις που θέτει η στρατηγική, καθώς και στους στόχους της δίκαιης μετάβασης της ΠΔΜ.

Σχέδιο Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας 2014 – 2020: Η εν λόγω στρατηγική ευθυγραμμίζεται με τη δίκαιη αναπτυξιακή μετάβαση σε ότι αφορά στον μετασχηματισμό του ενεργειακού μείγματος, στην περαιτέρω ανάπτυξη της τηλεθέρμανσης και την απορρύπανση των εκτάσεων, στις οποίες βρίσκονται σήμερα οι λιγνιτικές μονάδες, καθώς και στην ενίσχυση του διαφοροποιημένου παραγωγικού μοντέλου (τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, αγροδιατροφή). Επισημαίνεται ότι θα ληφθούν υπόψη τα συμπεράσματα και οι προτάσεις της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης 2021-2027, κατόπιν της έγκρισης - οριστικοποίησής της.

Εθνική Στρατηγική για την Κυκλική Οικονομία: Η ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας και η μεταφορά νέας γνώσης και καινοτόμων μεθόδων και τεχνολογιών, ιδιαίτερα στον ενεργειακό τομέα, αποτελούν βασικά σημεία σύγκλισης της ως άνω εθνικής στρατηγικής με τη στρατηγική και τους αναπτυξιακούς στόχους της μετάβασης των εξεταζόμενων περιοχών.

Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) 2030: Η έμφαση στον τομέα της καθαρής ενέργειας και τον μετασχηματισμό του ενεργειακού μείγματος αποτυπώνεται τόσο στο ΕΣΕΚ όσο και στις αναπτυξιακές ανάγκες για τη δίκαιη μετάβαση της εξεταζόμενης περιφέρειας. Παράλληλα, βασικό σημείο σύγκλισης αποτελεί η μέριμνα για την ανάπτυξη της ΕΤΑΚ στον ενεργειακό τομέα.

Μακροχρόνια Στρατηγική για το 2050: Κοινές επιδιώξεις της στρατηγικής και της δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης της ΔΜ είναι η μείωση των εκπομπών ρυπογόνων αερίων, η ενίσχυση της συμβολής των ΑΠΕ στο ενεργειακό μείγμα και της κυκλικής οικονομίας, η τόνωση της επιχειρηματικότητας, της βιομηχανικής παραγωγής και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.

Εθνικό Πρόγραμμα Ελέγχου Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης 2020 – 2029: Οι πολιτικές και τα μέτρα που περιγράφονται στο συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτελούν παράλληλα βασικές αναπτυξιακές προτεραιότητες της δίκαιης μετάβασης της ΠΔΜ και στοχεύουν κυρίως στη μετάβαση σε μια εποχή καθαρής ενέργειας και λιγότερων εκπομπών ρύπων.

Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021-2025: Οι πολιτικές που θέτει το πρόγραμμα ευθυγραμμίζονται με τις ανάγκες και τους στόχους της δίκαιης μετάβασης της περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας στους τομείς, μεταξύ άλλων, της πράσινης ανάπτυξης, της ενίσχυσης της απασχόλησης και της ποιοτικής

κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού, στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας καθώς και στην ενσωμάτωση νέας γνώσης και στον ψηφιακό μετασχηματισμό.

Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα 2014-2029: Η εν λόγω στρατηγική στοχεύει στη διασφάλιση της προστασίας των οικοσυστημάτων και του φυσικού πλούτου και στην αποδοτικότερη χρήση των πόρων, προτεραιότητες άμεσα συνυφασμένες με τη δίκαιη αναπτυξιακή μετάβαση των επηρεαζόμενων από την απολιγνιτοποίηση περιοχών. Επιπλέον, επιδιώκεται η ανάπτυξη τομέων όπως η αγροδιατροφή και ο τουρισμός.

Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία: Βασικός στόχος του Σχεδίου Ανάπτυξης είναι η συστηματική αύξηση των εισοδημάτων, μέσα από την υλοποίηση δράσεων οικονομικής πολιτικής που πρόκειται να ενισχύουν την παραγωγικότητα, την εργασία και τις επενδύσεις (Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία, 2020). Οι στόχοι αυτοί αποτυπώνονται και στο πλαίσιο της δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης της περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας.

Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας: Οι άξονες προτεραιότητάς που περιλαμβάνονται στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και αφορούν στην πράσινη ανάπτυξη, στον ψηφιακό και οικονομικό μετασχηματισμό και στην ενίσχυση της απασχόλησης ευθυγραμμίζονται με τους αναπτυξιακούς στόχους που τίθενται στο πλαίσιο της δίκαιης μετάβασης της περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας.

Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων (ΕΣΔΑ): Το ΕΣΔΑ καθορίζει τις προοπτικές διαχείρισης έως το 2020 σύμφωνα με την ενωσιακή στρατηγική η οποία αποτυπώνεται, μεταξύ άλλων, στη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» (Ελληνική Δημοκρατία - Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων, 2020). Η απορρύπανση και εξυγίανση των εκτάσεων στις οποίες βρίσκονται σήμερα οι λιγνιτικές μονάδες αποτελεί βασική επιδίωξη για την προστασία του περιβάλλοντος και του φυσικού πλούτου. **Το Περιφερειακό Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων (ΠΕΣΔΑ) Δυτικής Μακεδονίας** για τις εξεταζόμενες περιοχές της μετάβασης την εξειδίκευση του Εθνικού σχεδιασμού, όπου αποτυπώνεται η ανάγκη για προστασία του φυσικού πλούτου και για απορρύπανση των εκτάσεων, μέσω της ορθολογικότερης χρήσης των πόρων και των αποβλήτων.

Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης (ΠΕΣΚΕ) Δυτικής Μακεδονίας: Στους κοινούς αναπτυξιακούς στόχους της εν λόγω στρατηγικής και της δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης της περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας συγκαταλέγεται η μέριμνα για την κοινωνική πρόνοια και την εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής, μέσω της μείωσης της ανεργίας και της κοινωνικής και εργασιακής ενσωμάτωσης.

Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025: Η Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020 – 2025 (Ελληνική Δημοκρατία - Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025, 2020), αφορά τη στρατηγική της χώρας για τη μετάβαση στην Ψηφιακή Ελλάδα. Για την περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας απαιτείται ψηφιακός μετασχηματισμός σε όλους τους τομείς της οικονομίας, της διοίκησης, αλλά και των εκπαιδευτικών και κοινωνικών υπηρεσιών.

Επιχειρησιακό Σχέδιο Στρατηγικής Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΒΑΑ) Δυτικής Μακεδονία: Κοινές αναπτυξιακές πολιτικές του σχεδίου με τη δίκαιη αναπτυξιακή μετάβαση αποτελούν η τόνωση της επιχειρηματικότητας και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η ανάπτυξη δομών κοινωνικής και οικονομικής προστασίας, η πράσινη και βιώσιμη ανάπτυξη, η ενίσχυση της πολιτιστικής κληρονομιάς, η αναβάθμιση των υφιστάμενων, αλλά και η δημιουργία νέων υποδομών.

Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση (ΟΧΕ) Αξιοποίησης των Λιμνών Δυτικής Μακεδονίας: Οι προτεραιότητες που τίθενται στο πλαίσιο της εν λόγω χωρικής επένδυσης αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος και την ορθή αξιοποίηση των περιβαλλοντικών πόρων, καθώς και στην παράλληλη ενίσχυση των τοπικών οικονομιών.

Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (την ευθύνη εκπόνησης του οποίου είχε ο Υπουργός Επικρατείας).

2.4. Types of operations engaged

Reference: point (g-k) of Article 11(2) and Article 11(5)

2.4.1 Κατηγορίες ενδεικτικών πράξεων

Οι παρεμβάσεις του Εδαφικού Σχεδίου της ΠΔΜ, κατηγοριοποιημένες στις ακόλουθες πέντε προτεραιότητες, περιγράφονται στη συνέχεια **συνοπτικά με τα σπουδαιότερα σημεία των παρεμβάσεων** και αναλυτικά φαίνονται στον Πίνακα 2.3 του παραρτήματος:

1. Ενίσχυση και προώθηση επιχειρηματικότητας [Καν. ΤΔΜ, άρ. 8, παρ. α, β, γ, δ, η, θ, ια, ιγ]

Έρευνα - καινοτομία - προηγμένες τεχνολογίες

Προωθείται η ανάπτυξη της καινοτομίας, της εξωστρέφειας και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και η διασύνδεση τους με το οικοσύστημα ΕΤΑΚ. Περιλαμβάνονται η στήριξη νεοφυών/υφιστάμενων καινοτόμων επιχειρήσεων, η δημιουργία εκκολαπτηρίων/επιταχυντών επιχειρήσεων, μέτρα συγκράτησης/προσέλκυσης επιστημόνων (π.χ. βιομηχανικά μεταπτυχιακά, κινητικότητα μεταξύ ερευνητικών κέντρων/πανεπιστημίων και επιχειρήσεων).

Εμβληματικά έργα που σηματοδοτούν τον παραγωγικό μετασχηματισμό και τη στροφή της περιφέρειας στην έρευνα και καινοτομία: α) Ζώνη Καινοτομίας, β) Πράσινο Κέντρο Δεδομένων και Υπερυπολογιστή ΠΔΜ

Ανταγωνιστικότητα ΠΜΕ και ΜΜΕ - Ψηφιακός μετασχηματισμός επιχειρήσεων

Ίδρυση και στήριξη της ανταγωνιστικότητας των ΠΜΕ και ΜΜΕ, στους παρακαμάζοντες και τους μετασχηματιζόμενους τομείς, περιλαμβάνοντας τον πράσινο και τον ψηφιακό μετασχηματισμό των επιχειρήσεων.

Υποδομές επιχειρηματικότητας

Αναβάθμιση υφιστάμενων και στήριξη της δημιουργίας νέων οργανωμένων χωρικών υποδοχέων παραγωγικών δραστηριοτήτων σε υποβαθμισμένες εκτάσεις και εγκαταστάσεις που αποκαθίστανται. **Εμβληματικό έργο** είναι το πάρκο κυκλικής οικονομίας.

2. Ενεργειακή μετάβαση - κλιματική ουδετερότητα [Καν. ΤΔΜ, άρ. 8, παρ. δ, ε, στ, ζ]

Ενεργειακή αποδοτικότητα

Στήριξη της ενεργειακής αποδοτικότητας στα νοικοκυριά, τα δημόσια/ δημοτικά κτίρια και υποδομές και τα κτίρια γραφείων και παραγωγικών μονάδων για τη μείωση του ενεργειακού κόστους και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους.

Καθαρή και έξυπνη ενέργεια

Στήριξη των ΑΠΕ, όπου δεν υπάρχουν λειτουργικές ενισχύσεις (η βιομάζα θα ακολουθεί τα κριτήρια RED II). Στήριξη ενεργειακών κοινοτήτων για αυτοπαραγωγή και θέρμανση.

Ανάπτυξη υποδομών μείωσης του κόστους της βιομάζας, στήριξη της κατασκευής μονάδων θέρμανσης με αντλίες θερμότητας και χρήση ΑΠΕ για τηλεθέρμανσεις. Στήριξη αναβάθμισης των δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας για την αύξηση της εγκατεστημένης ισχύος ΑΠΕ. Δράσεις ηλεκτροκίνησης / κίνησης με καθαρά καύσιμα και δημιουργίας σημείων φόρτισης. **Εμβληματική επένδυση** αποτελούν οι υποδομές παραγωγής του Πράσινου Η2 στον Κόμβο.

3. Αναπροσαρμογή χρήσεων γης - κυκλική οικονομία [Καν. ΤΔΜ, άρ. 8, παρ. θ, ι]

Αναπροσαρμογή των εδαφών και των εγκαταστάσεων στα λιγνιτικά πεδία

Στήριξη δράσεων για την αναγέννηση, απορρύπανση και αποκατάσταση των υποβαθμισμένων εκτάσεων και εγκαταστάσεων στον Δ. Μεγαλόπολης, συμπεριλαμβανομένων των πράσινων υποδομών

Κυκλική οικονομία και ορθολογική χρήση φυσικών πόρων

Στήριξη επενδύσεων για την επαναχρησιμοποίηση, την επισκευή και την ανακύκλωση των αποβλήτων ιδίως των νέων παραγωγικών επενδύσεων. Στήριξη παρεμβάσεων που διασφαλίζουν την αποδοτική χρήση των φυσικών πόρων, ιδίως του νερού, που έχει μεγάλη σημασία για τις βιομηχανικές χρήσεις.

4. Δίκαιη εργασιακή μετάβαση και ενδυνάμωση ανθρωπίνου κεφαλαίου [Καν. ΤΔΜ, άρ. 8, παρ. ια, ιβ, ιγ, ιε]

Άμεση αντιμετώπιση των συνεπειών της απολιγνιτοποίησης στην αγορά εργασίας /προώθηση και ενίσχυση της απασχόλησης

Στήριξη και προώθηση της απασχόλησης για το ανθρώπινο δυναμικό που πλήττεται από την απολιγνιτοποίηση και αντιμετωπίζει κίνδυνο απώλειας θέσης εργασίας ή βρίσκεται ήδη σε καθεστώς ανεργίας. Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης με υλοποίηση στοχευμένων δράσεων για ανέργους και επιδότηση θέσεων εργασίας για την προώθηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας.

Κατάρτιση και επανακατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού /προσαρμοστικότητα εργαζομένων και επιχειρήσεων

Καλλιέργεια νέων και αναβάθμιση υφιστάμενων δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού σε τομείς όπως οι ΑΠΕ, οι περιβαλλοντικές αποκαταστάσεις και η διαχείριση αποβλήτων, καθώς και σε βιομηχανικές ειδικότητες ανάλογα με τις νέες επενδύσεις. Υποστήριξη στον εκσυγχρονισμό των συστημάτων διαχείρισης και ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, με έμφαση στην ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων και των εφαρμογών σε τεχνολογίες αιχμής.

Κοινωνικοοικονομική ένταξη / Υποδομές κοινωνικής φροντίδας και πρόνοιας

Υλοποίηση εξειδικευμένων προγραμμάτων συμβουλευτικής υποστήριξης και ενδυνάμωσης σε τοπικό επίπεδο για τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Ενίσχυση υποδομών κοινωνικής φροντίδας και πρόνοιας για την κοινωνικοοικονομική ένταξη ευάλωτων ομάδων, με έμφαση στα παιδιά και τους ηλικιωμένους.

Υποδομές για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση

Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός των υποδομών για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. **Εμβληματικό έργο είναι το «Πράσινο Σχολείο» του ΟΑΕΔ.**

5. Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις μικρής κλίμακας – Ευφυείς κοινότητες [Καν. ΤΔΜ, άρ. 8, παρ. ε, η, θ, στ, ι]

Ποιότητα ζωής στις αστικές περιοχές και ολοκληρωμένες αναπτυξιακές παρεμβάσεις στις αγροτικές περιοχές

Υλοποίηση συμπληρωματικών παρεμβάσεων χωρικής ανάπτυξης. Συμπληρωματικές παρεμβάσεις στην ΟΧΕ Λιμνών & Ποταμών, για τις περιοχές που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της μετάβασης στην οικονομία μηδενικών ρύπων. Ιδιαίτερα επιδιώκεται η προστασία των πολιτιστικών μνημείων και η ανάδειξη των ευρημάτων τους.

Ευφυείς κοινότητες

Εφαρμόζονται οι κατευθύνσεις της Στρατηγικής Ψηφιακού Μετασχηματισμού ΔΑΜ εστιάζοντας στην ανάπτυξη λύσεων για τη βελτίωση της ελκυστικότητας των πόλεων για ποιοτική διαβίωση, εργασία, επιχειρείν προσελκύοντας επενδύσεις και εργαζομένους ιδιαίτερα υψηλών προσόντων.

Περιοχή εφαρμογής συνόλου παρεμβάσεων: Σύνολο ΠΔΜ, πλην των 1.4, 3.1, 5.1, 5.2 που αφορούν στις ΠΕ Κοζάνης και Φλώρινας.

2.4.2 Παραγωγικές επενδύσεις σε επιχειρήσεις άλλες από ΜΜΕ

Στην περιοχή παρέμβασης θα λάβουν ενίσχυση παραγωγικές επενδύσεις σε επιχειρήσεις άλλες από ΜΜΕ διότι:

1. Οι επενδύσεις αυτές είναι απαραίτητες για την υλοποίηση του Εδαφικού Σχεδίου, αφού συμβάλουν στην καθετοποίηση της ενεργειακής αλυσίδας αξίας και την παραγωγική διαφοροποίηση της περιοχής, η οποία μέχρι σήμερα βασίζεται στη μονοκαλλιέργεια.
2. Στη ΔΜ εκτιμάται ότι θα χαθούν 10.638 θέσεις εργασίας έως το 2029 (άμεσα, έμμεσα και επαγόμενα). Αρχικές εκτιμήσεις υποδεικνύουν ότι με τους πόρους του ΤΔΜ που θα κατευθυνθούν σε πράξεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και των παραγωγικών επενδύσεων στη ΔΜ, θα δημιουργηθούν και θα στηριχθούν περίπου **8.500** θέσεις εργασίας, εφόσον δεν ενισχυθούν παραγωγικές επενδύσεις από μεγάλες επιχειρήσεις. Με την υλοποίηση μεγάλων παραγωγικών επενδύσεων από μεγάλες επιχειρήσεις, στις οποίες η ένταση ενίσχυσης λόγω της υψηλότερης κεφαλαιακής δαπάνης θα είναι αρκετά χαμηλότερη (~35% έναντι 60-65% σε ΜΜΕ), θα υπάρξει υψηλότερη μόχλευση ιδιωτικών κεφαλαίων και αναμένεται να δημιουργηθούν και στηριχθούν στη ΔΜ περίπου **10.150** θέσεις εργασίας. Ενδεικτικά, βάσει στοιχείων από τις προτάσεις που υποβλήθηκαν στην ανοικτή πρόσκληση της Συντονιστικής Επιτροπής ΔΑΜ προς τους ιδιώτες, τέσσερις αξιόλογες παραγωγικές επενδύσεις σε επιχειρήσεις άλλες από ΜΜΕ που έχουν υποβάλει πρόταση δημιουργούν, εφόσον υλοποιηθούν, 1020 άμεσες θέσεις εργασίας κατά την κατασκευή και 1.350 κατά τη λειτουργία. Τα στοιχεία δεν περιλαμβάνουν τις έμμεσες και επαγόμενες θέσεις εργασίας. Το ιδιαίτερα ελκυστικό πλαίσιο επενδυτικών κινήτρων στην περιοχή, με αξιοποίηση χρηματοδοτικών εργαλείων και δράσεις ανθρώπινου δυναμικού, σε συνδυασμό με λοιπές δράσεις του δημόσιου τομέα, αναμένεται να οδηγήσει στην προσέλκυση πολύ περισσότερων μεγάλων ιδιωτικών επενδύσεων που θα συνεισφέρουν στην επίτευξη των στόχων της μετάβασης.
3. Σημειώνεται ότι τρεις από τις παραπάνω επενδύσεις είναι στον ευρύτερο κλάδο της πράσινης βιομηχανίας/ καθαρής ενέργειας. Συνεπώς, συμβάλλουν στη μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία έως το 2050 και τους σχετικούς περιβαλλοντικούς στόχους.
4. Καμία επένδυση στην περιοχή δεν αφορά σε μετεγκατάσταση.

Στο παράρτημα, πίνακας 2.4 παρουσιάζονται τα επιχειρηματικά σχέδια χωρίς να ονοματίζονται (για λόγους εμπιστευτικότητας).

2.4.3 Επενδύσεις σε επιχειρήσεις για να επιτευχθεί η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τις δραστηριότητες που παρατίθενται στο παράρτημα Ι της οδηγίας 2003/87/ΕΚ

Το είδος των σχετικών επενδύσεων, εφόσον προκύψει αντίστοιχο ενδιαφέρον θα προσδιορισθεί λαμβάνοντας υπόψη και τυχόν νέες πρόνοιες που θα ανακύψουν στο πλαίσιο του “Fit for 55”.

2.4.4 Συνέργειες και συμπληρωματικότητα με πυλώνες Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης

Ο πυλώνας 2 θα αξιοποιηθεί σε κάθε μορφή πιστωτικής ενίσχυσης για α) τη μικροχρηματοδότηση ΠΜΕ και β) την ενίσχυση επενδύσεων σε νευραλγικούς τομείς για την επίτευξη των στόχων της μετάβασης.

Ο πυλώνας 3 αφορά σε δημόσιες επενδύσεις που δεν παράγουν επαρκή ροή εσόδων και έργα ενίσχυσης της οικονομικής διαφοροποίησης των εδαφών που επηρεάζονται από τη μετάβαση, τα οποία είναι εξόχως συμπληρωματικά με αυτό.

Τέλος, θα αξιοποιηθεί η Τεχνική Βοήθεια και οι συμβουλευτικές υπηρεσίες που παρέχει ο ΜΔΜ, καταρχάς μέσω ανάθεσης JASPERS/ΜΔΜ, για έργα: α) του Πυλώνα 1 (ιδιωτικές & δημόσιες επενδύσεις), β) που θα υλοποιηθούν σε εδάφη ΔΑΜ και τα οποία θα στηρίζονται από τα λοιπά προγράμματα/χρηματοδοτικά εργαλεία, πλην ΤΔΜ, ΕΔΕΤ, τα οποία υποβοηθούν την επίτευξη των στόχων του ΤΔΜ, γ) που θα υποστηριχθούν από τον Πυλώνα 3.

2.4.5 Συνέργειες και συμπληρωματικότητα με άλλα προγράμματα

Η συνέργεια και συμπληρωματικότητα με το ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας και συναφή Τομεακά Προγράμματα αποτυπώνεται στον Πίνακα 2.5. Για τις περιπτώσεις εκείνες που το ΤΔΜ θα παραχωρήσει πρόσθετους πόρους σε συγκεκριμένες παρεμβάσεις, η διαχείριση θα γίνει με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην υπάρξουν επικαλύψεις με άλλα ΕΠ.

Συνέργεια με το Ταμείο Ανάκαμψης

Διασφαλίζεται η ύπαρξη ισχυρών συνεργειών και συμπληρωματικότητας του ΤΔΜ με το Ταμείο Ανάκαμψης και καθορίζονται «κανόνες / κριτήρια διαχωρισμού» για την αποφυγή επικαλύψεων ως εξής:

(α) το Ταμείο Ανάκαμψης χρηματοδοτεί αποκλειστικά εργασίες “αποκατάστασης των εδαφών” / “land restoration” (ήτοι την κατάλληλη προετοιμασία των εδαφών ως υπόβαθρο για να υποδεχθούν τις νέες χρήσεις γης και τις συνακόλουθες οικονομικές δραστηριότητες). Οι σημαντικότερες γενικές κατηγορίες εργασιών/έργων αποκατάστασης είναι: εργασίες σταθεροποίησης και διαμόρφωσης του εδάφους, διαμόρφωση νέων (τεχνητών) λιμνών, γεωτεχνικές παρεμβάσεις, χαρτογράφηση, επιθεωρήσεις, συντήρηση, απολύμανση εδάφους, κ.ο.κ., διαχείριση αποβλήτων, που σχετίζονται με την εξόρυξη λιγνίτη, κατεδαφίσεις υφιστάμενων υποδομών, εξειδικευμένα αποξήλωση / απομάκρυνση εξοπλισμού, κόστη που σχετίζονται με τη διαχείριση των εργασιών / έργων αποκατάστασης

Το τελικό Εθνικό Σχέδιο του Ταμείου Ανάκαμψης περιγράφει τις γενικές κατηγορίες εργασιών/έργων αποκατάστασης, που θα υλοποιηθούν.

(β) το ΤΑΜ χρηματοδοτεί κατά κανόνα έργα που είναι αναγκαία για την “αναπροσαρμογή της χρήσης” / “repurposing” αυτών των εδαφών ως υποδοχέων νέων οικονομικών δραστηριοτήτων. Ειδικότερα τα έργα αυτά σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την αναπτυξιακή αξιοποίηση των αποκατεστημένων εδαφών όπως: δίκτυα και υποδομές δημόσιου χαρακτήρα που θα κριθούν αναγκαία για την εύρυθμη λειτουργία των επιχειρηματικών πάρκων και των λοιπών ιδιωτικών επενδύσεων και δραστηριοτήτων εντός της περιμέτρου των πρώην λιγνιτικών ορυχείων, δίκτυα και υποδομές εντός των επιχειρηματικών πάρκων που θα κριθούν αναγκαία για την οργανωμένη ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων, κ.ο.κ.

Αρχή «Ο Ρυπαίνων Πληρώνει» σχετικά με τη μεταβίβαση των εδαφών από τη ΔΕΗ

Η ΔΕΗ ΑΕ θα μεταβιβάσει στο Όχημα Ειδικού Σκοπού του Ελληνικού Δημοσίου με την επωνυμία "Μετάβαση ΑΕ", τις λιγνιτικές εκτάσεις που έχει στην κυριότητά της με αντάλλαγμα την κάλυψη από το Ελληνικό Δημόσιο του κόστους αποκατάστασης των εν λόγω εκτάσεων βάσει των ισχυουσών Αποφάσεων Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ). Στο πλαίσιο αυτό και προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η αξία της προς μεταβίβαση γης θα είναι τουλάχιστον ίση με το κόστος της αποκάστασής της, έχει αναλάβει τον προσδιορισμό τους ανεξάρτητος εκτιμητής.

Το έργο αυτό θεωρείται μείζονος σημασίας το οποίο για λόγους χρόνου, ποιότητας και κόστους θα πρέπει να υλοποιηθεί από τη ΔΕΗ ΑΕ, καθώς είναι ο μόνος ικανός/κατάλληλος φορέας στις λιγνιτικές περιοχές της Ελλάδας, ο οποίος διαθέτει την εμπειρία, την τεχνογνωσία και την αναγκαία υλικοτεχνική υποδομή για την εκτέλεση παρόμοιων μελετών και εργασιών. Ως εκ τούτου, διασφαλίζεται ότι το ανωτέρω έργο θα ολοκληρωθεί αποτελεσματικότερα με τον ταχύτερο, καλύτερο και οικονομικότερο τρόπο.

Επιπλέον θα πρέπει να τονιστεί ότι μέσω της συνεχιζόμενης εμπλοκής της, η ΔΕΗ ΑΕ θα εξακολουθήσει να θεωρείται νομικά υπεύθυνη βάσει των ΑΕΠΟ σύμφωνα με την αρχή του Ευρωπαϊκού Δικαίου περί του ότι "ο ρυπαίνων πληρώνει", επιτυγχάνοντας έτσι την πλέον ασφαλέστερη και αποδοτικότερη αξιοποίηση των κεφαλαίων του RRF.

Συνέργεια με το Στρατηγικό Σχέδιο για την Κοινή Αγροτική Πολιτική 2023-2027 (ΣΣ ΚΑΠ 2023-2027)

Το ΣΣ ΚΑΠ 2023-2027 περιλαμβάνει ειδικούς στόχους για το Περιβάλλον και το Κλίμα, καθώς και ένα οριζόντιο στόχο που αφορά στην προώθηση της γνώσης, καινοτομίας και ψηφιοποίησης στη γεωργία και στις αγροτικές περιοχές.

Εθνική επιλογή αποτελεί η αξιοποίηση του Στρατηγικού Σχεδίου ΚΑΠ 2023-2027 και η ενθάρρυνση «πράσινων» επενδύσεων και πρακτικών αγροτικής ανάπτυξης, για την εξυπηρέτηση του στόχου της διαφοροποίησης της οικονομίας των πληττόμενων περιοχών.

Οι ευκαιρίες απασχόλησης σε πράσινες θέσεις εργασίας που δημιουργεί η αποκατάσταση και αλλαγή χρήσης των εδαφών, η προώθηση «έξυπνης» και «πράσινης» αγροτικής παραγωγής και η διευκόλυνση ανάπτυξης σχετικών επενδύσεων, η αποδοτική χρήση των πόρων, καθώς και η προστασία της βιοποικιλότητας και η κλιματική αλλαγή, αποτελούν μεταξύ άλλων πεδία κοινού ενδιαφέροντος του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης και του ΣΣ ΚΑΠ 2023-2027, ικανά να προσδώσουν αναπτυξιακή δυναμική και προοπτική στις περιοχές μετάβασης.

3. Governance mechanisms

Reference: point (f) of Article 11(2)

3.1 Εταιρική σχέση

Η Συντονιστική Επιτροπή ΣΔΑΜ, σε συνεργασία με τις αρμόδιες περιφερειακές αρχές, προχώρησε στην οργάνωση της εταιρικής σχέσης στο πλαίσιο του άρθρου 8 του Κανονισμού ΚΔ [ΕΕ] 2021/1060 προκειμένου να συγκροτηθεί το ενδεδειγμένο σχήμα στο οποίο συμμετείχαν φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, οικονομικοί και κοινωνικοί εταίροι, εκπρόσωποι επιστημονικών και ακαδημαϊκών φορέων και ερευνητικών κέντρων, επιμελητηρίων, εργατικών κέντρων/σωματείων εργαζομένων κ.ά.

Βάσει της διαδικασίας που καθορίστηκε από την Συντονιστική Επιτροπή, οι φορείς που συγκροτούν την εταιρική σχέση μετέχουν καθ' όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας, της κατάρτισης, της υλοποίησης και της αξιολόγησης των ΕΣΔΙΜ και του Προγράμματος ΔΑΜ με την: α) έγκαιρη δημοσιοποίηση και εύκολη πρόσβαση στις σχετικές πληροφορίες, β) εξασφάλιση επαρκούς χρόνου για την ανάλυση και τη διατύπωση παρατηρήσεων, σχολίων και προτάσεων σχετικά με τα βασικά έγγραφα, γ) παροχή ψηφιακών κυρίως διαύλων μέσω των οποίων οι εταίροι υποβάλλουν ερωτήματα, καταθέτουν παρατηρήσεις και ενημερώνονται σχετικά με την μεθοδολογία αξιολόγησης και ενσωμάτωσης των προτάσεών τους στα προγραμματικά έγγραφα και δ) διάδοση των αποτελεσμάτων αξιολόγησης της διαβούλευσης.

Για το προσχέδιο του ΕΣΔΙΜ Δ. Μακεδονίας διενεργήθηκαν δυο κύκλοι διαβούλευσης με συγκεκριμένο δομημένο θεματολόγιο – ερωτηματολόγιο προς διευκόλυνση των φορέων από 8-2-2021 έως 19-3-2021 και από 8-6-2021 έως 25-6-2021 στο πλαίσιο του Προγράμματος ΔΑΜ.

Οι φορείς ανταποκρίθηκαν σε μεγάλο βαθμό, τόσο με απαντήσεις επί των ερωτηματολογίων όσο και με τοποθετήσεις μέσω επιστολών αποτυπώνοντας τις προτάσεις τους κυρίως αναφορικά με τη διαδικασία μετάβασης, τις επηρεαζόμενες περιοχές, τις αποκαταστάσεις των εδαφών, τις επιπτώσεις της απολιντοποίησης, τις αναπτυξιακές προκλήσεις, τις προτεραιότητες και τα είδη πράξεων, τις συνέργειες με άλλα Προγράμματα του ΕΣΠΑ, την επιλεξιμότητα των πυλώνων 2 και 3 του ΜΔΜ καθώς και το σύστημα διακυβέρνησης.

Οι κύριες αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στο ΕΣΔΙΜ αφορούν στον εμπλουτισμό των στοιχείων με βάση τις μελέτες που εκπονήθηκαν, στην αποτύπωση ενός ολιστικού χρονοδιαγράμματος μετάβασης, στην ενίσχυση της στατιστικής επεξεργασίας και την μεθοδολογία προσδιορισμού των επηρεαζόμενων εδαφών, σε αποσαφηνίσεις σχετικά με τις νέες χρήσεις γης και την αποκατάσταση εδαφών, στην ενίσχυση της λογικής παρέμβασης με την ανάδειξη των στρατηγικών επιλογών για την άμβλυση των επιπτώσεων της μετάβασης, στην πληρέστερη αποτύπωση των ενδεικτικών παρεμβάσεων, συμπεριλαμβανόμενων των εμβληματικών έργων και την συμμετοχή των μεγάλων επιχειρήσεων, καθώς και στην αναμόρφωση της ενότητας διακυβέρνησης ώστε να αποτυπώνεται η εμπλοκή των τοπικών φορέων στη προετοιμασία και υλοποίηση του ΕΣΔΙΜ.

Περαιτέρω, έχει αναπτυχθεί στενή συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας προκειμένου να συν-διαμορφωθεί ο νέος αναβαθμισμένος ρόλος που θα διαδραματίσει στο πλαίσιο της μετάβασης. Προς τούτο συγκροτήθηκε υπό τον Πρύτανη του Πανεπιστημίου, Τεχνική Επιτροπή, η οποία ανέλαβε την οργανωμένη και επιστημονικά τεκμηριωμένη διατύπωση γνώμης επί των επενδυτικών και αναπτυξιακών σχεδίων που κατατίθενται στο πλαίσιο ανοικτής πρόσκλησης για την υποβολή μη-δεσμευτικών προτάσεων.

3.2 Παρακολούθηση και αξιολόγηση

Ο έλεγχος της διαδικασίας μετάβασης διενεργείται από τη νέα δομή που θα συσταθεί υπό την εποπτεία του ΥΠΑΝΕΠ και είναι κοινή για το σύνολο των λιγνιτικών περιοχών και των νησιών Β. Αιγαίου, Ν. Αιγαίου και Κρήτης. Μέσω της νέας δομής θα διενεργείται η συστηματική παρακολούθηση των στόχων που έχουν τεθεί και θα παρέχεται έγκυρη πληροφόρηση, αξιολόγηση και ανάλυση για το είδος και την

έκταση των κοινωνικο-οικονομικών μεταβολών στις επηρεαζόμενες περιοχές, με σκοπό τη λήψη διορθωτικών μέτρων ή/και την αναπροσαρμογή των πολιτικών.

3.3 Φορέας/Φορείς συντονισμού και παρακολούθησης

Η οργανωτική δομή της εγχώριας διαδικασίας μετάβασης περιλαμβάνει:

Κυβερνητική Επιτροπή ΔΑΜ: Η Κυβερνητική Επιτροπή (ΚΕΔΑΜ) είναι το ανώτατο πολιτικό όργανο του εθνικού Σχεδίου ΔΑΜ με κύριο αντικείμενο την έγκριση και παρακολούθηση του ΣΔΑΜ.

Συντονιστική Επιτροπή: Η Συντονιστική Επιτροπή (ΣΕΠ) εξειδικεύει την εθνική πολιτική ΔΑΜ και είναι αρμόδια για την κατάρτιση και υλοποίηση του εθνικού Σχεδίου ΔΑΜ και του Προγράμματος ΔΑΜ και των υποκείμενων Εδαφικών Σχεδίων.

Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού ΔΑΜ: Με νομοθετική ρύθμιση συστήνεται νέα δομή στο Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων για το σχεδιασμό και τη διαχείριση και παρακολούθηση των πολιτικών ΔΑΜ, που θα αποτελείται από την Διαχειριστική Αρχή του ΠΔΑΜ, Επιτελική Δ/ση Στρατηγικού Σχεδιασμού ΔΑΜ, Δ/ση Οργανωτικής Υποστήριξης και Νομικό Τμήμα.

Επιτροπή Παρακολούθησης ΠΔΑΜ: Κορυφαίο όργανο για τη συμμετοχή των εταίρων στην υλοποίηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση του Προγράμματος και των ΕΣΔΙΜ αποτελεί η Επιτροπή Παρακολούθησης – Επ.Πα. η οποία θα συγκροτηθεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις του ΚΚΔ.

Μετάβαση ΑΕ. Με νομοθετική ρύθμιση συστήνεται φορέας (ΝΠΙΔ) με την επωνυμία «Μετάβαση Α.Ε» στην κυριότητα του οποίου θα περιέλθουν οι γαίες που θα παραχωρήσει η ΔΕΗ στο Ελληνικό Δημόσιο.

Η συμμετοχή των τοπικών φορέων στην παρακολούθηση και υλοποίηση της δίκαιης αναπτυξιακής μετάβασης διασφαλίζεται με τα ακόλουθα:

Συγκροτούνται Υποεπιτροπές Παρακολούθησης για τα τρία εδαφικά σχέδια, υπό την προεδρία των τοπικών αρχών.

Η έδρα της Μετάβασης ΑΕ θα βρίσκεται στην περιοχή της ΔΜ ενώ εξετάζεται το ενδεχόμενο συμμετοχής εκπροσώπου τοπικών φορέων στο ΔΣ της.

Η Μετάβαση ΑΕ μεταξύ άλλων θα αναλάβει το ρόλο του βασικού δικαιούχου του ΠΔΑΜ, της **υποστήριξη των δικαιούχων σε τοπικό επίπεδο** για την ωρίμανση των έργων τους, και την οργανωμένη υποδοχή, ενημέρωση και υποστήριξη των επενδυτών στις περιοχές ΔΑΜ.

Εντεταλμένο στέλεχος για τη Δίκαιη Μετάβαση θα οριστεί αρμοδίως στη ΔΑ του ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας.

4. Programme-specific output or result indicators

Reference: Article 12(1)

Table 1. Output indicators

Specific objective	ID	Indicator	Measurement unit	Milestone (2024)	Target (2029)
JSO8.1	PSO741	Επενδύσεις σε νέα ή αναβαθμισμένα δίκτυα και συστήματα χαμηλής, μέσης, υψηλής και υπερυψηλής τάσης	ευρώ	0.00	6,000,000.00
JSO8.1	PSO742	Αριθμός επιχειρηματικών υποδομών που ενισχύονται	Αριθμός Έργων	4.00	8.00
JSO8.1	PSO744	Μονάδες επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης που αναβαθμίζονται	Αριθμός	2.00	3.00
JSO8.1	PSO743	Άτομα (16-66+) που παρακολούθησαν προγράμματα διά βίου μάθησης	Αριθμός	1,004.00	2,007.00

Table 2. Result indicators

Specific objective	ID	Indicator	Measurement unit	Baseline or reference value	Reference Year	Target (2029)	Source of data	Comments
JSO8.1	PSR745	Άτομα (16-66+) που παρακολούθησαν προγράμματα διά βίου μάθησης και πιστοποιήθηκαν	Αριθμός	0.00	2020 -	502.00	Φορείς υλοποίησης προγραμμάτων διά βίου μάθησης, Διαχειριστική Αρχή	
JSO8.1	PSR746	Ποσοστό σπουδαστών που παρακολουθεί τα αναμορφωμένα προγράμματα σπουδών	Ποσοστό	0.00	2020 -	65.00	Επαγγελματικές Σχολές ΟΑΕΔ ως φορείς υλοποίησης, ΟΑΕΔ ως δικαιούχος	Η τιμή του δείκτη εκφράζεται σε ποσοστό και ο αριθμός των σπουδαστών που παρακολουθούν αναβαθμισμένα προγράμματα σπουδών δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερος από τον συνολικό αριθμό τω

Specific objective	ID	Indicator	Measurement unit	Baseline or reference value	Reference Year	Target (2029)	Source of data	Comments
JSO8.1	PSR747	Ωφελούμενος πληθυσμός	Κάτοικοι	0.00	2020 -	283,689.00	Ενισχυόμενα έργα	
JSO8.1	PSR748	Δήμοι που λαμβάνουν συμπληρωματική χρηματοδότηση για ενέργειες παρεμβάσεων ολοκληρωμένου χαρακτήρα	Αριθμός	0.00	2020 -	4.00	Διαχειριστική Αρχή, δικαιούχοι φορείς υλοποίησης	
JSO8.1	PSR749	Συνολική ισχύς εγκατεστημένων ηλεκτρικών φορτιστών	kW	0.00	2020 -	4,125.00	Διαχειριστική Αρχή, δικαιούχοι φορείς υλοποίησης	